

SOSIAALITYÖ HAAVOIT- TUVUUDEN KOHTAAJANA

Abstraktikirja 2025

Sosiaalityön tutkimuksen päivät
Rovaniemellä 15.-16.5.2025
Järjestäjät: Sosiaalityön tutkimuksen
seura ja Lapin yliopiston sosiaalityön
tutkinto-ohjelma

sosiaalityön
tutkimuksen
seura

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Sisällys

Teema: Sosiaalityö haavoittuvuuden kohtajana	8
1. Sosiaalityön vaativuus.....	9
1.1 Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus suomalaisessa päihde- ja riippuvuushoidossa	9
1.2 Tunnustuskamppailut näkökulmana jälkihuollon sosiaalityön vaativuuteen	10
1.3 Sosiaalityöntekijän asiakasturvallisen toimijuuden tulkinnat.....	11
2. Haavoittuvien elämäntilanteiden tavoittaminen hyvinvointialueen sosiaalityön kehittämisessä ja tutkimuksessa	12
2.1 Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisasiakkaiden palvelutarpeeseen vastaaminen	13
2.2 Asiakkaiden kokemukset sosiaalihuollon peruspalveluiden laadusta ja vaikuttavuudesta	13
2.3 Kompleksinen dokumentoitu tieto omaishoitosopimuksessa ja suunnitelmassa	14
2.4 Sosiaalityön mentoroinnilla näkyväksi sosiaalityön asiantuntijuutta	15
3. Haavoittuvat väestöryhmät palvelumurroksessa / Vulnerable populations in the transformation of welfare services	16
3.1 Saamenkielisille asiakkaille suunnattujen Kelan kuntoutuspalveluiden nykytila	17
3.2 Digitalisoituva yhteiskunta ja sen varjopuolet: digiköyhyyden juurisyyt	17
3.3 Asiakasturvallisuus aikuissosiaalityön digitalisoituissa sosiaalipalveluissa.....	18
3.4 Asiakkaiden näkemyksiä monialaisen työn tietokäytännöistä terveys- ja hyvinvointikeskuksessa.....	19
3.5 Aikuistuvan nuoren arki psykososiaalisten palvelujen asiakasasiakirjoissa	20
3.6 Asiakkuussegmentoinnin käytettävyys palvelutarpeen tunnistamisen keinona päihdepalveluissa – johdon edustajien näkemyksiä.....	21
3.7 What Affects the Effectiveness of Aging Health Policy Implementation? Evidence from the dementia policy in China.....	22
3.8 Kotona asuvien ikääntyneiden sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttö / Service usage of the elderly people living at home.....	22
3.9 Päihteitä käyttäneiden ihmisten selviytyminen väkivaltakokemuksistaan päihteiden käytöstä irtautumisen jälkeen/ From substance use to safety -experiences of people who have overcome or are struggling with past violence	23
3.10. Pitkittäisanalyysi asunnottomien asumishistoriasta ja palvelujen käytöstä/ Longitudinal analysis of housing histories and service utilization among the homeless.....	24
4. Kokemusasiantuntijuus sosiaalityössä	25
4.1 Kokemuskumppani lastensuojelun ammattilaisen tukena	26
4.2 Kokemusasiantuntijuuden eettiset kysymykset	27
4.3 Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kokemusosaaminen	27
4.4 Kanssatutkijuiden merkitys tutkittaessa lasten ja nuorten kokemuksia perhetyöstä	28

4.5 Hyvinvointia lastensuojelun lapsille ja vanhemmille kokemuskumppanuudella	29
4.6 Toipumisorientaatiomalli ja kokemusasiantuntijuus sosiaalityössä.....	30
4.7 Millä tavoin kokemusasiantuntijana toimiminen edistää haavoittavien kokemusten kanssa elämistä ja niistä toipumista?	30
5. Sosiaalialan ammattilaiset muuttuvissa palvelurakenteissa	32
5.1 Lastensuojelun avohuollon nykytila	32
5.2 Elämänkulun merkitys sosiaalityön opiskelunsa aloittavien uramotivaatioihin ja uratoiveisiin.	33
5.3 Opiskeluhuollon kuraattoreiden asiantuntijuus ja sen ilmentämisen mahdollisuudet moniammatillisessa yhteistyössä.....	34
5.4 Sulava-hankkeen TKIO-pilotit sosiaalialan jatkuvaa oppimista mallintamassa ja sosiaalityön vaikuttavuustietoa tuottamassa	35
5.5 Aikuissosiaalityön kehikset ja institutionaaliset tehtävät hyvinvointialueilla	36
5.6 Tunnustava asumissosiaalinen lähityö kotipaikkansa menettävien ja haavoittavassa asemassa olevien ihmisoikeuksien edistämisessä.....	37
5.7 Tiedon muodostaminen sosiaalialan ammattilaisista	37
5.8 Häilyvät ammatilliset rajat: Sosiaalityöntekijöiden diskursiivinen rajatyö suhteessa sosiaaliohjaajiin	38
5.9 Terveyssosiaalityöntekijöiden huolipuhe preventiivisen työotteen katoamisesta terveyssosiaalityön muutosprosessin myötä	38
5.10 Pohdintoja sosiaalityön asiantuntijuudesta	39
6. Sosiaalihuollon johtajat paljon vartijana – sosiaalihuollon johtamisen asema hyvinvointialueilla	40
6.1 Sosiaalihuollon tiedolla johtaminen Pohjoismaisessa tutkimuksessa	40
6.2 Sosiaalihuollon johtajat odotusten ja vaatimusten puristuksissa	41
6.3 Sosiaalihuollon johtajien johtamisodotukset ja identiteettityö	42
6.4 Narratiivinen muotokuva ideaalista sosiaalihuollon johtajakumppanista.....	43
6.5 Kadottaako sosiaali- ja terveyspalveluiden integraatiopolitiikka sosiaalihuollon – hyvinvointialueiden poliittisten päättäjien näkökulma	44
6.6 Hajautettua johtamista hajautetussa organisaatiossa – opiskeluhuollon kuraattoreiden näkemyksiä johtamisen rakenteista ja kehittämisestä moniammatillisessa opiskeluhuoltotyössä.....	45
6.7 Johtajien kokouskeskustelut aikuisten sosiaalipalvelujen saavutettavuuteen liittyvistä ongelmista – saman- ja erilinjaisuuden ilmaisut päätöksenteossa	45
6.8 Monitoimijaisen yhteistyön lähijohtaminen sosiaalityön esihenkilön näkökulmasta	46
7. Sårbarhet och andra aktuella fenomen inom forskning i socialt arbete	47
7.1 Tvåspråkighet inom socialt arbete forskning: resultat av en scoping-analys	47
7.2 Socialarbetare som politiska beslutsfattare.....	48

7.3 Tillitsskapande i institutionella möten mellan personer med flyktingbakgrund och välfärdsstaterna Finland och Sverige- tredje personer och deras roller	49
8. Sosiaaliset verkostot haavoittuvuuden vastavoimana	49
8.1 Lastensuojelun sosiaalityön ammatilliset verkostot: Mitä egosentrinen verkostanalyysi voi tarjota systeemisen lastensuojelun toteutumisen tarkasteluun?	50
8.2 Sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten kokemuksia aikuisuuden mahdollisuuksista ja reunaehdoista	51
8.3 Egosentriset sosiaaliset verkostot lastensuojeluasiakkuuden aikana	52
8.4 Pelisuhteissa muodostuva sosiaalinen pääoma ja sen merkitykset NEET-tilanteessa olevien nuorten kokemana.	53
8.5 Menetelmänä etnografinen verkostojen tutkimus Etelä-Afrikan maaseudulla	54
8.6 Sosiaalisen verkostanalyysin mahdollisuudet lastensuojelun tutkimuksessa - kirjallisuuskatsaus	54
8.7 School Belonging as a Protective Factor: Examining the Relationship Between Excessive Internet Use, Loneliness, and Depressive Symptoms from a Gender Perspective	55
9. Globaali sosiaalityö – haavoittuvuus globaalissa etelässä ja yllirajaisessa sosiaalityössä	56
9.1 Kompleksisten uskonnollisten ja kulttuuristen ilmiöiden merkitys sosiaalityössä	57
9.2 Paperittomien sosiaalisten oikeuksien toteutuminen sosiaalihuollon palvelujärjestelmässä	58
9.3 Social work beyond institutionalised and national frameworks with disaster-affected people	59
9.4 Afghan Forced Migrants' Perceptions of Mental Health Risk Factors in Finland	60
10. Sateenkaarevuus ja haavoittuvuus: normit, oikeudet ja sosiaalityön mahdollisuudet	61
10.1 Queer-pakolaisten kokemuksia <i>queer blindfoldingista</i> sosiaalityön kohtaamisissa	62
10.2 Translasten perheiden arkea – Setan tarvekartoituksen tuloksia	63
10.3 Homonationalististen ajattelutapojen vahvistaminen ja haastaminen sosiaalityössä pakolaistaustaisten queer-ihmisten kanssa	64
10.4 Toimintamahdollisuuksien kaventuminen sukupuolenkorjaushoitojen esteiden seurauksena	65
11. Vammaissosiaalityö ja muuttuvat hyvinvoinnin rakenteet	66
11.1 Kehitysvammaiset rikosentekijöinä	67
11.2 Rakenteellinen vammaissosiaalityö poliittisesta näkökulmasta	67
11.3 Rakenteellisen vammaissosiaalityön tulevaisuus vammaisten ihmisten näkökulmasta	68
11.4 Asiakastyön rinnalla vammaissosiaalityössä tehtävä rakenteellinen sosiaalityö	69
12. Lapsinäkökulmainen arviointi ja työskentely haavoittuvuuden kohtaamisessa	69
12.1 Lapsen kohtaaminen vanhempien vaativassa erotilanteessa	70

12.2 Sosiaalityöntekijöiden riski- ja tilannetekijöiden tunnistaminen vaativissa erotilanteissa	71
12.3 Sosiaalityöntekijöiden näkemykset lasten osallisuudesta ja käytännöt vaativissa erotilanteissa	71
12.4 Pysyvyys ja muutokset lastensuojelun sijaishuollossa.....	72
12.5 Rikoserityinen sosiaalityö lastensuojelussa – tutkimuksen kohteena sosiaalityön interventio.....	74
13. Ylirajainen lastensuojelu. Child welfare in transnational settings.....	75
13.1 Koillis-Syyrian leireiltä palanneiden naisten ja lasten kanssa työskentely ja turvallistamisen jännitteet	75
13.2 Navigating Cross-Border Family Matters Relationally: Ukrainian Families with Children in Finland under Temporary Protection	76
13.3 Tyttöjen sukuelinten silpomisepäilyt vaativana ylirajaisen lastensuojelun kysymyksenä – kehysanalyysi lastensuojelun ja perhesosiaalityön ammattilaisten näkemyksistä.....	77
14. Haavoittuvissa elämäntilanteissa ja näkymättömissä olevien lasten ja lapsiperheiden tutkimus.....	78
14.1 Pakkomuuttajina tulneiden perheiden moninkertainen haavoittuvuus ammattilaisten kuvaamana.....	78
14.2 Vanhempien kokemukset sosiaali- ja terveyspalveluiden kyvystä vastata päihteitä ongelmallisesti käyttävän nuoren ja perheen palvelutarpeisiin	79
14.3 Lapsiin kohdistuva digiväkivalta sosiaalialan ammattilaisten havaitsemana.....	80
14.4 Vanhemman vankeus lasten ja lapsesta huolta pitävien aikuisten näkökulmista	81
14.5 Vinjettimenetelmä vankilan varjossa elävien lasten tilanteiden ja lapsiperheiden sosiaalipalveluiden tutkimuksessa – institutionaalinen näkökulma	82
14.6 Kodin ulkopuolisten sijoitusten määrällinen kasautuminen lastensuojelussa	82
15. Vanhuus, päihteet ja palvelut.....	83
15.1 Ikääntyneiden päihteidenkäyttö, palvelutarpeet ja esteet palveluihin pääsulle. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus.....	84
15.2 Ikääntyneiden alkoholin riskikäytön yhteys sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttöön ja tarpeisiin	85
15.3 Ikääntyneiden ongelmallisen alkoholinkäytön tunnistaminen – Dokumenttianalyysi hyvinvointialueiden strategisista dokumenteista	86
15.4 Päihteitä käyttävien ikääntyneiden asiakkaiden kanssa tehtävä kotihoidon työ: hoivaa ja päihdetyötä	86
15.5 Toivo päihteitä käyttävien ikääntyneiden kertomuksissa palvelukokemuksistaan	87
16. Iäkkäiden elämäntilanteisiin kytkeytyvä haavoittuvuus ja gerontologinen sosiaalityö.....	88
16.1 Luottamusta, toivoa ja muutoksen mahdollisuuksia rakentava suhdeperustainen gerontologinen sosiaalityö.....	88
16.2 Sosiaalityö ja hoivan rajat erityisen tuen tarpeessa olevia ikääntyneitä tukemassa.....	89

16.3 Haavoittuvuuden ulottuvuudet ikääntyneiden perhe-elämänkulussa	90
17. Monitoimijaisen sosiaalityön mahdollisuudet ja haasteet rikostaustaisten henkilöiden tukemisessa digitalisoituvassa yhteiskunnassa.....	90
17.1 Lainrikkojataustaisten parissa tehtävän työn tolkkulistaminen haastatteluvuorovaikutuksessa.....	91
17.2 Rikoserityisyyttä vai ei? Monitoimijainen yhteistyö vankilasta vapautuvan tukena	92
17.3 Sosiaalityöntekijöiden ammatillisuuden moninaiset merkitykset rikostaustaisten asiakkaiden tukemisessa	93
17.4 Kohti digitaalista sosiaalityötä: mahdollisuudet ja haasteet aikuissosiaalityössä vankilasta vapautuvien asiakkaiden kanssa työskenneltäessä	93
18. Muuttuvat paikat ja tilat sosiaalityössä.....	94
18.1 Arjen havaintoja asiakkaiden esille nostamista haasteista digitaalisissa palveluissa ...	95
18.2 Haavoittuva vanhuus – myyttiä murtamassa.....	96
18.3 Yhteisösosiaalityötä mallintamassa	96
18.4 Ikääntyneiden palveluohjaus hyvinvointialueilla – määritelmät, tavoitteet ja toteutus	97
18.5 Harkinta palveluohjaajien työssä.....	98
18.6 Gerontologisen sosiaalityön tilat ja paikat palveluohjauksessa	99
18.7 Kirjasto sosiaalityön tilana ja paikkana.....	100
18.8 Tilasuunnittelu ja sote-alan monialainen yhteistyö	100
19. Haavoittuvuus ajassa ja paikassa – Historiallinen näkökulma sosiaalityön yhteiskunnalliseen tehtävään	101
19.1 Yhteiskunnallisen terveydenhoidon perustelut sairaanhoitajien Epione-lehdessä 1908–1923 - suomalaisen terveydenhuollon sosiaalityön ensimmäiset vuosikymmenet	102
19.2 Naisvangit ja Suomen Vankeusyhdistyksen työ 1900-luvun alun Suomessa.....	103
20. Vuorovaikutus ja luottamus sosiaalityössä.....	103
20.1 Luottamuksen rakentaminen monialaisissa suhteissa: sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä konkreettisista keinoista monialaisen luottamuksen rakentamiseksi lastensuojelupalveluissa	104
20.2 Luottamuksen rakentuminen lastensuojelun moniammatillisessa yhteistyösuhteessa	105
20.3 Lastensuojelua kohtaan koetun luottamuksen kontekstitekijät sosiaali- terveys- ja opetusalan ammattilaisilla	106
20.4 Edellyttääkö tutkitusti tehokas luottamuksen rakentaminen asiakkaaseen radikaalia ja epäilyttävää toimintaa viranomaiselta?	107
20.5 (Epä)luottamussuhteita maahanmuuttajataustaisten kotiäitien arjessa.....	107
20.6 ”Rakas, raskas lastensuojelu...” Kanssatutkimuksellinen analyysi kiireellisessä sijoituksessa vaikuttavista tekijöistä nuorten kokemana	108
20.7 Paljon palveluita tarvitsevien asiakkaiden kokemukset vuorovaikutuksesta sosiaali- ja terveyspalveluissa	109

20.8 Tunteet episteemisen toimijuuden vahvistajina ja heikentäjinä lastensuojelun vuorovaikutuksessa – esimerkkeinä viha ja suru	110
20.9 Luottamuksen rakentuminen vieraskielisen vanhemman ja työntekijän välillä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kuvaamana	111
20.10 Vakauta ja arvioi- työkaluja ihmiskaupan uhrien auttamiseksi	111
21. Ekososiaalinen sosiaalityö ja haavoittuvuuden kysymykset/ Ecosocial social work and issues of vulnerability.....	112
21.1 Ekososiaalinen sosiaalityö aikuissosiaalityön kontekstissa	113
21.2 Social work practitioners' views of ecosocial work.....	113
21.3 Needed: Decolonising Ecosocial Work.....	114
22. Päätöksenteko, harkintavalta ja valvonta sosiaalihuollossa	114
22.2 Sosiaalityöntekijät päätöksentekijöinä ja harkinnan käyttäjinä lastensuojelun avohuollossa	115
22.3 Laatu ja asiakasturvallisuus päätöksenteon jatkumossa lastensuojelun avohuollossa	116
22.4 Kartoittava kirjallisuuskatsaus: Harkinta lastensuojelussa.....	117
22.5 Kuntatason analyysi lapsiperheiden sosiaalihuollon peruspalvelujen ja lastensuojelun erityispalveluiden yhteydestä	118
23. Vaikuttava ja näyttöön perustuva toiminta haavoittuvuuden ehkäisijänä sosiaalityössä	119
23.1 Näyttöön perustuvan suosituksen käyttöönotto lapsiperheiden sosiaalityössä	119
23.2 Yleistämisen ja monimuotoisuuden väliset jännitteet näyttöön perustuvien suositusten laadinnassa – sosiaalihuollon asiantuntijoiden näkemysten analyysi.....	120
23.3 Asiakkaan elämäntilanteeseen ja elämänlaatuun vaikuttavat tekijät työikäisten sosiaalipalveluissa	121
23.4 Työikäisten palvelutarpeen arvioinnin vaikuttavuus työntekijöiden näkökulmasta....	122
23.5 ”Hyvinvointialueiden rajat ylittävä menetelmien arviointitutkimus - havaintoja tuloksista, haasteista ja onnistumisista”	123
23.6 NÄPSÄ-hanke eettistä ja näyttöön perustuvaa sosiaalityötä vahvistamassa	124
23.7 Onnistunut menetelmien ja toimintamallien käyttöönotto vaikuttavuuden varmistajana	124
23.8 Haavoittuvuudesta valtaistumiseen: Eettisesti kestävä vaikuttavuuden tutkimus ja toiminta kiireellisissä sijoituksissa.....	125
24. Uusia näkökulmia sosiaalisiin ongelmiin	126
24.1 Intergenerational power negations on solidarity outside the shadow of social norms	127
24.2 Hankalia asiakkaita? Kirjallisuuskatsaus asiakkaiden vastarinnasta sosiaalihuollon tutkimuksessa	127
24.3 Asunnottomuuden sosiaalinen organisaatio	128
25. Sosiaalityö ja politiikka	129

25.1 Tutkimus hyvinvoinnin poliitikoiden luomasta ilmiöpohjaisesta hallinnasta	130
25.2 Sosiaalinen raportointi sosiaalityötä politisoivana tiedonmuodostuksena	130
25.3 Sosiaalinen oikeudenmukaisuus päihdelainsäädännön uudistuksessa ja lainvalmisteluasiakirjoissa	131
25.4 Sosiaalityön tutkimuksen kontekstin erityispiirteet tiedeviestinnän laajassa hahmottamisessa	132
25.6 Ideat hyvinvointialueiden rahoituksen valmistelussa	134
26. Tekoälyn kynnyksellä – tekoäly sosiaalityön asiakkaiden haavoittuvuuden tunnistamisessa	134
26.1 ”Haastaako vai haavoittaako tekoäly sosiaalityötä?”	135
27. Sosiaalityö perhesuhteiden säätelijänä	136
27.1 Ammattilaisten näkemyksiä vauvojen ja taaperoiden vuoroasumisesta	137
27.2 Sosiaalityön asiantuntijuus perhehoitoon sijoitettujen lasten perheen jälleenyhdistämisen arviointiprosesseissa	138
27.3 Yhteisvanhemmuussuhteet lastensuojelun perhehoidon läheissijoituksissa	138

Teema: Sosiaalityö haavoittuvuuden kohtajana

Sosiaalityö edustaa hyvinvointivaltion julkista vastuuta ja sen keskeinen ydintehtävä on oikeudenmukaisuuden vahvistaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen. Sosiaalityöllä on eettinen velvoite pitää huolta haavoittuvissa elämäntilanteissa olevien ihmisten hyvinvoinnista. Tätä tehtävää toteuttaakseen sosiaalityössä on välttämätöntä tarkastella ja kohdata haavoittuvuutta tuottavia tekijöitä. Maailma kuohuu niin sotien, ilmastonmuutoksen kuin ympäristökriisien vuoksi. Näiden kansainvälisten haasteiden lisäksi kansallisessa toimintaympäristössä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteiden sekä yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikan muutokset haastavat sosiaalityötä. Samanaikaisesti kansainväliset kriisit ja konfliktit sekä palvelujen ja etuisuuksien leikkaukset heijastuvat yksittäisten ihmisten tilanteisiin entistä monimutkaisempina kokonaisuuksina, joihin sosiaalityön pitäisi kyetä vastaamaan.

Sosiaalityön tutkimuksen päivillä pureudumme sosiaalityöhön haavoittuvuutta aiheuttavien tekijöiden kohtajana. Siihen, miten sosiaalityö, jonka eettisenä periaatteena on ihmisarvon ja -oikeuksien ylläpitäminen, tunnistaa haavoittuvuutta tuottavia yhteiskunnallisia tekijöitä ja oikeuttaa haasteellisissa elämäntilanteissa olevien ihmisten tarpeita sekä tukee heidän hyvinvointiaan ja toimintamahdollisuuksiaan. Tutkimuksen päivillä keskustellaan myös siitä, mitä sosiaalityön sisällä ja suhteessa muihin toimijoihin voidaan tehdä, jotta sosiaalityö voi toteuttaa yhteiskunnallista tehtäväänsä. Miten sosiaalityö pystyy vaikuttamaan haavoittaviin elinympäristöihin ja muuttuviin hyvinvoinnin rakenteisiin? Miten sosiaalityön koulutusta tulisi suunnata, jotta se valmentaa tulevia sosiaalityöntekijöitä haavoittuvuuden monitasoiseen kohtaamiseen? Miten sosiaalityön tutkimus vastaa näihin kysymyksiin?

1. Sosiaalityön vaativuus

Työryhmän vetäjät: Piia Puurunen, Itä-Suomen yliopisto piia.puurunen@uef.fi, Aino Kääriäinen, Helsingin yliopisto, Riitta-Liisa Kinni, Itä-Suomen yliopisto, Aini Pehkonen, Itä-Suomen yliopisto ja Pohjois-Savon hyvinvointialue

Sosiaalityön perusta on ammattitaitoisessa sosiaalityössä (Ammattihenkilölaki 817/2015), asiakasturvallisuuden varmistamisessa (Pehkonen, Lähteinen & Toikko 2021) ja vahvassa eettisessä koodistossa (Global Social Work Statement of Ethical Principles 2018; Talentia 2022). Lainsäädäntö antaa sosiaalityölle oikeutuksen ja määrittää työskentelyä. Sosiaalityön toteuttamisesta vastaavat palveluorganisaatiot sekä käytännön työssä toimivat alan ammattihenkilöt. Muuttuva palvelujärjestelmä ja lainsäädäntö asettavat yhä enemmän vaatimuksia, jotta asiakkaan oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun (SHL 1301/2014) voidaan turvata.

Sosiaalityön vaativuutta on sivuttu hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen valtioneuvoston asetust valmistelussa, jossa otetaan kantaa harvoin tarvittavasta tai erityisen vaativasta sosiaali- ja terveydenhuollosta (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021, 1 §). Vaativaan sosiaalityöhön on ollut viittauksia myös TKKI- ja HVA/YTA-rakenteita koskevissa keskusteluissa. Lähtötilanteissa sosiaalityössä tullaan tarvitsemaan vaativaa osaamista yhteiskunnan teknologisoitumisen, eriarvoistumisen, moninaisuuden, syrjinnän ja rasismien, globaalien pandemioiden sekä ilmastonmuutoksen ja ympäristön saastumisen aiheuttamien kysymysten äärellä.

Työryhmän tavoitteena on tuoda näkyväksi vaativan sosiaalityön problematiikkaa ja ajantasaista keskustelua sosiaalityön paikasta ja mahdollisuuksista uusissa rakenteissa. Työryhmään kutsutaan mukaan esityksiä, joissa sosiaalityön vaativuutta voidaan lähestyä tieteellistä tai ammatillista näkökulmaa painottaen. Myös monitieteisesti aihetta tarkastelevat esitykset ovat tervetulleita työryhmään. Työryhmässä tarkastellaan, mitä sosiaalityön vaativuus on. Miten perustelemme sosiaalityön vaativuutta? Mikä tekee sosiaalityöstä vaativaa? Mitä sosiaalityö vaativana osaamisena on ja miten vaativaan sosiaalityöhön hankitaan valmiuksia? Miten asiakkaat pääsevät vaikuttamaan vaativaan sosiaalityöhön? Millaisena tulevaisuuden vaativa sosiaalityö näyttäytyy? Vaativuuden tarkastelu voi esityksessä kytkeytyä esimerkiksi asiakassuhteisiin, asiakasturvallisuuteen, sosiaalityön ammatilliseen toimintaan tai vaativuuden rakenteisiin ja politiikkoihin.

Työryhmän teema liittyy sosiaalityön tutkimuksen seuran tulevaan vuosikirjaan, joka julkaistaan tutkimuksen päivillä 2025. Toivotamme työryhmään tervetulleeksi sekä tulevassa kirjassa mukana olevia artikkeleita että uusia avauksia aiheeseen. Työryhmän kielenä on suomi.

1.1 Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus suomalaisessa päihde- ja riippuvuushoidossa

Irina Kaarnakari, väitöskirjatutkija, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Irina.Kaarnakari@gmail.com

Tutkimuksessani tarkastelen suomalaisen sosiaalityön asiantuntijuutta ja sen muutosta suomalaisessa päihdehoidon avopalvelujärjestelmässä. Suomalaisessa päihdehoidon avopalvelujärjestelmässä sosiaalityön rooli on ollut vahva, mutta medikalisaation on 1990-luvulta saakka nähty horjuttavan sosiaalityölle ominaista psykososiaalista lähestymistapaa päihdehoidossa. 1.1.2023 voimaan tulivat päihde- ja riippuvuustyön uusimmat lakimuutokset, jolloin suomalainen päihdehoito- ja huolto käsitteellistyivät merkittäväällä tavalla uudelleen, kun Terveystieteiden lain (1326/2010) ohjaavuus päihdehoitojärjestelmässä vahvistui. Tutkimustehtäväni on sosiaalityön

asiantuntijuuden ja sen muutoksen sekä sosiaalityön roolin ja paikan jäsenitys päihde- ja riippuvuustyön erityisallalla.

Tutkimukseni on artikkeliväitöskirja, ja koostuu kolmesta tutkimusartikkelista sekä yhteenveto-osasta. Tutkimuksen metateoria on kriittinen realismi ja analyysi nojaa Derek Layderin (1993) tutkimuskarttaan. Tavoitteena on tarkastella sosiaalityön asiantuntijuutta ja sen muutosta jäsentämällä niitä erilaisia tasoja, jotka vaikuttavat sosiaalityön asiantuntijuuteen päihdehoidon avopalvelujärjestelmässä. Muutokset eivät tapahdu vain yksilötasolla tai rakenteellisesti, vaan eri tasot vaikuttavat toisiinsa jatkuvasti. Tutkimuskartan avulla voidaan tehdä näkyväksi niitä mekanismeja, jotka muovaavat sosiaalityön asiantuntijuutta päihdehoidon avopalvelujärjestelmässä.

Ensimmäisessä osatutkimuksessa tutkimuselementtinä on yhteiskunnallinen konteksti, joka määrittää päihdehoidon avopalvelujen organisointia. Tutkimustehtävänä tarkastelen, mitkä ovat ne kontekstitason tekijät, jotka vaikuttavat sosiaalityön asiantuntijuuteen ja sen muutokseen. Tutkimusmenetelmänä on laadullinen sisällön analyysi. Tutkimuksellinen fokus on makrotasolla. Aineistona on päihde- ja riippuvuustyön lainsäädäntömuutoksen esityksen valmistelumateriaali sekä asiantuntijalausunnot, jotka esitystä kommentoivat.

Toisessa ja kolmannessa osatutkimuksessa tutkimuselementti on toimintaympäristötaso, tutkimuksellinen fokus on organisaatioissa.

Toisen osatutkimuksen tutkimustehtävänä on, miten päihdehoidon avopalvelujen sosiaalihuollon ammattihenkilöt jäsentävät sosiaalityön asiantuntijuutta. Informantteina toimivat päihde- ja riippuvuustyön sosiaalihuollon ammattihenkilöt.

Kolmannessa osatutkimuksessa tutkimustehtävä on sosiaalityön asiantuntijuuden jäsenitys terveydenhuollon ammattilaisten näkökulmasta. Informantteina toimivat päihde- ja riippuvuustyön terveydenhuollon ammattihenkilöt. Molempien osatutkimusten aineisto kerätään kyselylomakkeella kaikilta hyvinvointialueilta päihdehoidon avopalveluista ja lisäksi järjestetään aineistoa syventäviä ammattikuntakohtaisia fokusryhmähaastatteluja.

Yhteenvetoartikkelissa syvennän tuloksia. Tutkimuksen avulla voidaan ymmärtää, miten sosiaalityön asiantuntijuus jäsentyy ja kehittyy päihdeavopalvelujen toimintaympäristöissä eri näkökulmista ja mitä tämä kertoo sosiaalityön asiantuntijuuden roolista ja merkityksestä. Käytännön näkökulmasta tutkimus tarjoaa välineitä palvelujen kehittämiseen ja sosiaalityön asiantuntijuuden vahvistamiseen asiakkaiden hyväksi.

Layder, Derek. 1993 *New Strategies in Social Research*. Cambridge. Polity Press.

1.2 Tunnustuskamppailut näkökulmana jälkihuollon sosiaalityön vaativuuteen

Tarja Vierula, sosiaalityön yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto, tarja.vierula@tuni.fi

Riikka Korkiamäki, professori, Tampereen yliopisto, riikka.korkiamaki@tuni.fi

Johanna Hedman, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto, johanna.k.hedman@helsinki.fi

Tuija Eronen, koulutusasiantuntija, Tampereen yliopisto, tuija.eronen@tuni.fi

Jälkihuollon sosiaalityön vaativuus on jäänyt tunnustamatta, kun jälkihuollon ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kelpoisuusehtoja on äskettäin madallettu poliittisin toimin. Myös asiakasmitoitusten poikkeaminen muusta lastensuojelutyöstä sekä jälkihuollon palveluihin oikeutettujen nuorten yläikärajan lasku kyseenalaistavat työn merkitystä ja vaativuutta. Jälkihuollon sosiaalityön tekijät kamppailevat päivittäin asiakkaidensa, asiakkaiden sosiaalisten verkostojen, työtovereidensa ja esihenkilöidensä, yhteistyökumppaneiden ja yleisen yhteiskunnallisen ilmapiirin kanssa ymmärryksestä työlleen. Jo yksin tämä tekee työstä vaativaa.

Lähestymme sosiaalityön vaativuutta jälkihuollon ammattilaisten tunnustetuksi tulemisen tai tunnustusta vaille jäämisen näkökulmasta. Axel Honnethin (1995) mukaan tunnustussuhdekamppailut (*struggles for recognition*) aktivoituvat, kun yksilö tai ryhmä kokee kohtelunsa epäoikeudenmukaiseksi tai identiteettinsä jäävän vaille hyväksyntää. Tunnustuskamppailuissa on kyse yhteiskunnallisten ryhmien välisten kamppailujen kokonaisuudesta, jossa taistellaan tunnustuksesta, arvostuksesta, oikeutuksesta ja identiteetin hyväksymisestä. Aiemmin on tutkittu sosiaalityön asiakkaiden kokemuksia tunnustetuksi tulemisesta, mutta sosiaalityön tekijöiden työssään kokemat tunnustuskamppailut ovat jääneet katveeseen.

Esityksessä tarkastelemme, millaisia tunnustuskamppailuja jälkihuoltotyön ammattilaiset käyvät osana vaativaa työtään asiakkaidensa parissa ja heidän etujensa ajajina. Jälkihuollon tuki kantaa julkisen vanhemmuuden vastuuta nuorten siirtymässä aikuisuuteen ja toimii palvelujärjestelmän rakenteellisilla rajapinnoilla muun muassa sijaishuollon ja aikuissosiaalityön sekä sosiaalityön ja muiden julkisten palvelujen kuten koulutuksen, terveydenhuollon sekä työ- ja elinkeinosektorin välimaastossa. Tämä aktivoi vastavuoroisia tunnustuskamppailuja paitsi suhteessa asiakkaisiin myös muihin ammatillisiin toimijoihin ja yhteiskunnalliseen palvelujärjestelmään.

Analyysimme pohjautuu vuonna 2022 tuotettuun jälkihuollon ammattilaisten työpaja- ja haastatteluaineistoon. Kolmella paikkakunnalla järjestettyihin työpajoihin osallistui 51 ja kahdessa kaupungissa toteutettuihin yksilöhaastatteluihin 18 ammattilaista. Aineisto on analysoitu aineistolähtöisesti tarkastellen, millaisia tunnustuskamppailuja osallistujat kuvaavat ja millaisia merkityksiä he kyseisille kamppailuille antavat. Analyysin perusteella he kamppailevat tunnustuksesta ennen kaikkea suhteessa (1) hallinnollisissa ja organisatorisissa puitteissa tapahtuvaan vuorovaikutukseen asiakkaana olevan nuoren kanssa, (2) yhteistyökumppaneihin hoitaessaan nuoren asioita sekä (3) yhteiskuntaan ja kulttuuriin hakiessaan arvostusta työlleen. Pidämme todennäköisenä, että vastaavat kamppailut aktivoituvat muillakin sosiaalityön ammatillisilla kentillä. Tuloksemme ovat siten yleistettävissä koskemaan vaativaa sosiaalityötä myös jälkihuollon toimintaympäristöä laajemmin.

1.3 Sosiaalityöntekijän asiakasturvallisen toimijuuden tulkinnat

Sanna Lähteinen, tutkija, Pohjois-Savon hyvinvointialue, sanna.lahteinen@pshyvinvointialue.fi

Anneli Pohjola, professori (emer.), Lapin yliopisto, anneli.pohjola@ulapland.fi

Aini Pehkonen, professori, Itä-Suomen yliopisto ja tutkimusprofessori Pohjois-Savon hyvinvointialue, aini.pehkonen@uef.fi

Sosiaalityön työprosessissa tieteellinen tieto, juridinen sääntely, ammattietiikka ja käytännöllinen osaaminen yhdistyvät. Näiden ammatillisten, hallinnollisten ja juridisten kysymysten samanaikaisuus työkäytännöissä tekevät sosiaalityöstä erityisen vaativaa. Erityinen vaativuus korostuu tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijä toimii julkisen vallan käyttäjänä ja asiakkaan oikeuksien turvaajana.

Tutkimme asiakasturvallisuutta sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden näkökulmasta. Asiakasturvallisuudella tarkoitetaan organisaatioiden ja ammattihenkilöiden toiminnan periaatteita ja käytäntöjä, joilla varmistetaan asiakkaan hyvä kohtelu, palvelujen turvallisuus ja suojataan asiakasta vahingoittumasta. Kysymme, millaisia toimijuuksia sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat jäsentävät sosiaalityöntekijöille asiakasturvallisuuden toteuttajina. Haastattelemamme asiantuntijat ovat asiakasturvallisuuden asiantuntijuuden avainhenkilöiksi tunnistamiamme toimijoita, joilla on työtehtäviensä pohjalta monipuolinen ymmärrys aiheesta. Lähestymme sosiaalityöntekijöiden toimijuutta asiakasturvallisuuden toteuttajina suhteessa yhteiskunnallisiin,

institutionaaliin ja organisatorisiin tekijöihin, jotka asettavat vaateita sosiaalityöntekijöiden työlle. Tarkastelemme asiakasturvallisuutta suhteessa riskejä koskeviin kansainvälisiin keskusteluihin. Asiakasturvallisuuden on todettu jäävän viime kädessä ammattihenkilöiden vastuulle. Tämän vuoksi on tärkeää tutkia sosiaalityöntekijöille asetettuja vaatimuksia asiakasturvallisuuden toteuttajina.

Tarkastelumme pohjalta sosiaalityöntekijän toiminnalla on keskeinen rooli asiakasturvallisuuden varmistamisessa. Jäsensimme sosiaalityöntekijän toimijuuden asiakasturvallisuuden varmistamista tukeviin reflektiiviseen, ammattieettiseen ja kollektiiviseen toimijuuskehykseen. Käytännössä ilmenee myös asiakasturvallisuutta vaarantavia toimijuuskehyksiä, kuten taitamaton, laiminlyövä ja rajoitettu toimijuus. Tunnistetut toimijuuskehykset ilmentävät niitä odotuksia ja vaatimuksia, joita sosiaalityöntekijöihin kohdistetaan asiakasturvallisuuden toteuttajina.

Esitys pohjautuu sosiaalityön tutkimuksen seuran vuosikirjan *Vaativa sosiaalityö* artikkeliin.

2. Haavoittuvien elämäntilanteiden tavoittaminen hyvinvointialueen sosiaalityön kehittämisessä ja tutkimuksessa

Työryhmän vetäjät: Erityissosiaalityöntekijä Leena Tikkala leena.h.tikkala@pohde.fi Tutkijasosiaalityöntekijä Eino Tuohino eino.tuohino@pohde.fi

Sosiaalityön keskeinen institutionaalinen tehtävä kytkeytyy haavoittuvien elämäntilanteiden ja erityisen tuen tarpeessa elävien henkilöiden auttamiseen. Haavoittuva tilanne syntyy sosiaalisten prosessien ja yhteiskunnallisen sekä järjestelmän tuottamasta tilanteesta. (Virokannas & Liuski & Kuronen 2020.) Haavoittuvuus ei näyty ominaisuuksina vaan suhteina ja rakenteina. Haavoittuvuuden haasteisiin vastaaminen on sisäänkirjoitettu sosiaalihuoltoa ohjaavaan lainsäädäntöön. Sosiaalityön tutkimuksessa ja kehittämisessä tulisi saavuttaa näitä haavoittuvia tilanteita sekä haasteita, joita sosiaalityö ja palvelujärjestelmä ei ole onnistunut tavoittamaan.

Hallinnolliset ja toiminnalliset muutokset asettavat uusia reunaehdot haavoittuvien elämäntilanteiden kohtaamiseen. Vuoden 2023 alussa on siirrytty kuntaorganisaatioista laaja-alaiseen sosiaali- ja terveydenhuollon organisoitumiseen. Haavoittuvissa elämäntilanteissa elävien henkilöiden tilanne voi entisestään huonontua tilanteissa, joissa heidän auttamisjärjestelmänsä muuttuu. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintakontekstin näkökulmasta on ensisijaista tavoittaa tutkimushenkilöiksi haavoittuvissa elämäntilanteissa eläviä asiakkaita ja kokemustoimijoita, jotta tutkimustietoa tuotetaan asiakkaiden lähtökohdista; heidän käsitteillään ja äänellään.

Sosiaalityölle annetulla mandaatilla tutkimusta tarvitaan erityisesti siitä, miten palvelujärjestelmä onnistuu saavuttamaan haavoittuvissa elämäntilanteissa eläviä ihmisiä ja järjestämään tukea ja palveluita vaikutuksia tuottavilla tavoilla. Vaikuttavuuden vaade on tarpeellinen ja ajankohtainen näkökulma hyvinvointialueiden ja sosiaalihuollon toiminnan taloudelliseen ja eettiseen arviointiin. Haavoittuvissa elämäntilanteissa elävien ihmisten, asiakkaiden ja kokemustoimijoiden osallistaminen mukaan tutkimus- ja kehittämistyöhön on erityisen tärkeää. Palveluita tarvitsevien ihmisten tavoittaminen mukaan työhön on usein haastavaa. Myös tutkimusta ohjaava lainsäädäntö, tutkimusetiikka sekä tutkimusrakenteiden ja tietojärjestelmien keskeneräisyys raamittavat tutkimus- ja kehittämistoiminnan ja tiedolla johtamisen mahdollisuuksia.

Työryhmään kutsutaan esityksiä ja keskustelunavauksia siitä, miten haavoittuvissa tilanteissa olevia asiakkaita on onnistuttu tavoittamaan osaksi tutkimus- ja kehittämistyötä. Työryhmään

tervetulleita ovat esitykset, joissa hyvinvointialue on kehittänyt sosiaalihuoltoon käytännön hyviksi todettuja keinoja tavoittaa haavoittuvia elämäntilanteita. Esitykset voivat koskea erilaisia työmenetelmiä ja tutkimusasetelmia. Esitys voi liittyä esimerkiksi tutkimukseen, kehittämishankkeeseen tai haavoittuvien elämäntilanteiden ilmiöraportointiin. Työryhmän kieli: Suomi

2.1 Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisasiakkaiden palvelutarpeeseen vastaaminen

Anna-Sofia Holappa, YTM, projektitutkija, Sosiaali-, hyvinvointi- ja pelastuspalvelujen tutkimuskeskus, Pohjois-Savon hyvinvointialue, anna-sofia.holappa@pshyvinvointialue.fi

Mika Kiela, KTM, projektitutkija, Sosiaali-, hyvinvointi- ja pelastuspalvelujen tutkimuskeskus, Pohjois-Savon hyvinvointialue, mika.kiela@pshyvinvointialue.fi

Aini Pehkonen, VTT, professori, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Itä-Suomen yliopisto/ Sosiaali-, hyvinvointi- ja pelastuspalvelujen tutkimuskeskus, Pohjois-Savon hyvinvointialue, aini.pehkonen@uef.fi / aini.pehkonen@pshyvinvointialue.fi

Osa kansalaisista tarvitsee paljon sekä sosiaali- että terveyspalveluja, mutta yhteisasiakkuuksien tunnistaminen on haastavaa potilas- ja asiakastietojärjestelmien rajoitusten vuoksi. Tyypillisesti asiakkaan runsaan palvelukäytön taustalla on useita erilaisia sosiaalisia ja terveydellisiä tekijöitä, kuten monisairastavuus, palveluun sitoutumisen haasteet ja sosiaalisen tuen puute. Riskinä on, ettei asiakkaan avuntarpeeseen pystytä vastaamaan yhdessä palvelussa eikä asiakkaan tuen tarvetta tunnisteta.

Pohjois-Savon hyvinvointialueella on kehitetty *Monialainen tiimityö* -toimintamalli (MOTI-tiimi). Toimintamallin tarkoituksena on koota moniammatillinen tiimi, jossa potilas/asiakas ja eri sektoreiden ammattilaiset pohtivat yhdessä palvelujen ja tuen tarvetta kokonaisvaltaisesti. MOTI-tiimillä on kolme keskeistä toimintaperiaatetta: asiakaslähtöisyys, nimetty vastuutyöntekijä sekä saumaton yhteistyö. Asiakaslähtöisyyden tavoitteena on se, että asiakas saa hyvää ja sujuvaa palvelua. MOTI-tiimin kokoonpano vaihtelee asiakkaan tarpeiden mukaan ja siihen voi sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten lisäksi osallistua esimerkiksi asiakkaan läheisiä, kolmannen sektorin toimijoita tai kokemusasiantuntijoita. MOTI-tiimin keskeisenä tavoitteena on, että asiakas saa yhdellä käynnillä vastauksen ja avun useaan häntä koskevaan asiaan. Lisäksi tiimiin osallistuvat asiantuntijat saavat toistensa ammattitaidon oman työnsä tueksi, jolloin vähennetään päällekkäistä työtä.

Tässä tutkimuksessa selvitämme työikäisten (18–64 v.), paljon sosiaali- ja terveyspalveluja tarvitsevien asiakkaiden sosiaalipalveluiden käyttöä. Tutkimme palvelujen tarpeessa tapahtuvia muutoksia, käyntisyitä sekä hyvinvoinnin vajeita käytön taustalla. Tavoitteenamme on selvittää MOTI-intervention vaikuttavuutta suhteessa palveluiden käyttöön ja painopisteisiin. Aineistona on Pohjois-Savon hyvinvointialueiden asiakastietorekistereistä kerättyä dataa, joka sisältää asiakkaiden käytätiedot sosiaali- ja terveyspalveluissa ajalla 2020–2024. Tutkimuksen tavoitteena on tuoda hyvinvointialueen sosiaalityön kehittämiseen tarkempaa tietoa haavoittuvassa asemassa olevien työikäisten avun tarpeista sekä moniammatillisen työn vaikuttavuudesta.

2.2 Asiakkaiden kokemukset sosiaalihuollon peruspalveluiden laadusta ja vaikuttavuudesta

Tekijät: Sanni Lindroos, tutkija, Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos, sanni.lindroos@pikassos.fi
Katrina Nyman, tutkija, Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos, katrina.nyman@pikassos.fi

Sosiaalihuollon laadun ja vaikuttavuuden ymmärtäminen asiakkaiden näkökulmasta on keskeistä sosiaalihuollon palveluiden kehittämisessä ja tutkimuksessa. Asiakaskeskeinen näkökulma auttaa tunnistamaan palveluiden vahvuuksia ja kehittämiskohteita, sekä tukemaan asiakkaiden osallisuutta ja tyytyväisyyttä. Tutkimuksemme tavoitteena on identifioida niitä tekijöitä, jotka ovat merkityksellisiä sosiaalihuollon asiakkaille, kun puhutaan sosiaalihuollon palveluiden laadusta ja vaikuttavuudesta. Tavoitteenamme on myös selvittää sitä, minkälaiseksi asiakkaat ovat kokeneet sosiaalihuollon palvelut omalla hyvinvointialueellaan. Aiheen tutkiminen on ajankohtaista, sillä vuonna 2023 käynnistyneiden hyvinvointialueiden toiminta ei ole alkanut ilman ongelmia. Kaikki hyvinvointialueet ovat viestineet taloudellisista haasteista, jotka ovat johtaneet mittaviin sopeutus- ja tehostamistoimiin. Samanaikaisesti hyvinvointialueiden organisaatiot ovat vielä rakenteilla ja toiminnan uudistaminen yhä kesken. Vallitsevassa tilanteessa onkin tärkeä kiinnittää huomiota haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden kokemuksiin sosiaalihuollon peruspalveluiden laadusta ja vaikuttavuudesta.

Tutkimusaineistomme koostuu puolistrukturoiduista haastatteluista (n=33), jotka on toteutettu työikäisten, lapsiperheiden ja ikäihmisten palveluiden asiakkaiden kanssa Sisä-Suomen yhteistyöalueella vuosina 2024–2025. Aineisto kerättiin osana SULAVA-hanketta. Asiakkaita rekrytoitiin haastatteluihin sähköisen ja paperisen kyselylomakkeen yhteydessä olleen ilmoittautumislomakkeen kautta sekä pyytämällä työntekijöitä jakamaan haastattelukutsua asiakkailleen. Kyselylomake lähetettiin vajaalle 5 000 aikuissosiaalityön asiakkaalle ja lapsiperheiden palveluiden asiakkaan vanhemmalle. Näistä 1200 lähetettiin paperipostilla, tarkoituksena tavoittaa myös sellaisia haavoittuvassa asemassa olevia asiakkaita, jotka eivät pysty vastaamaan sähköiseen kyselyyn. Ikäihmisten palveluiden asiakkaita rekrytoitiin suoraan työntekijöiden kautta.

Aineistoa analysoitiin temaattisen analyysin avulla hyödyntäen teemoittelussa KAIMeR-teoriaa (konteksti, toimijat, interventiot, mekanismit ja tulokset). Tutkimuksemme tieteenfilosofisena lähtökohtana toimii kriittinen realismi. Esityksessä pohdimme alustavien tulostemme pohjalta sosiaalihuollon palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta, sekä esimerkiksi palveluiden siiloutumisesta aiheutuvia haasteita työskentelyn laadulle ja vaikuttavuudelle. Työntekijän ja asiakkaan välinen vuorovaikutussuhde koetaan yhä tärkeäksi työskentelyssä. Asiakaskokemukset kuitenkin viittaavat siihen, ettei sosiaalihuollon asiakkaiden kokonaisvaltaista tilannetta tai tosiasiallisia tarpeita huomioida riittävästi.

Tutkimus on tehty osana Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassoksen ja SONetBOTNIAn toteuttamaa, Pirkanmaan hyvinvointialueen hallinnoimaa, Sosiaali- ja terveysministeriön koordinoimaa ja Euroopan unionin rahoittamaa (Next Generation EU) Suomen kestävän kasvun ohjelman RRP3-hanketta: Sosiaalihuollon laatu ja vaikuttavuus Sisä-Suomen yhteistyöalueella 2024–2025 (SULAVA).

2.3 Kompleksinen dokumentoitu tieto omaishoitosopimuksessa ja suunnitelmassa

Kirsi Günther, professori, Turun yliopisto, kirsi.gunther@utu.fi

Elina Laine, tutkija, Soho-hanke, Turun yliopisto, elina.a.laine@utu.fi

Iida Kulmala, tutkimusavustaja, Soho-hanke, Turun yliopisto, iida.e.kulmala@utu.fi

Esityksessä katseemme on omaishoidossa, omaishoitosopimuksissa ja siinä, miten kerätty tieto tukee omaishoidossa työskentelevän ammattilaisen työtä. Omaishoidossa haavoittavia elämäntilanteita ja tuen tarpeita pyritään ratkomaan. Omaishoitosopimuksen ja suunnitelman suhteesta työntekijöiden työhön tiedetään tutkimuksellisesti varsin vähän, vaikka molemmat ovat

merkittäviä omaishoidon järjestämisessä. Ohjaahan julkishallinto näiden asiakirjojen kautta omaishoitajan roolia sekä velvollisuuksia omaishoidossa.

Omaishoidon palveluiden ja hoidon arvioinnissa työntekijä tekee kotikäynnin hoidettavan luokse ja arvioi omaishoidettavan tuen tarvetta sekä tarkastelee omaishoitajan näkökulmasta hoidon sitovuutta ja vaativuutta. Tässä arvioinnissa keskeistä on myös arjen kuormittavuuden ja ajallisuuden arviointi, sillä ne toimivat perusteena omaishoidon tuelle. Esityksessä kysymme, millaista tietoa omaishoitosopimukseen ja suunnitelmaan kerätään ja miten kerätty tieto tukee omaishoidossa työskentelevän ammattilaisen työtä. Esityksemme aineisto koostuu omaishoitosopimuksen ja suunnitelman tyhjästä lomakepohjista, omaishoitajilta saaduista asiakirjoista sekä omaishoidossa työskentelevien ammattilaisten pari- ja ryhmähaastatteluista.

Tutkimuksemme osoittaa, että omaishoitosopimukseen ja suunnitelmaan kerätään tietoa omaishoitajan ja hoidettavan sitoutumisesta, vastuusta ja palvelukokonaisuudesta. Dokumentoitu asiakastieto rakentuu ajallisesti, ja keskeiseksi muodostuu omaishoidettavan tarvitsevuuden osoittaminen. Tiedon muodostumisen prosessissa työntekijöiden näkemykset saivat ajoittain tiedollisen aseman, samalla kun omaishoitajien ja hoidettavien tuottama tieto miellettiin kokemukselliseksi, arkiseksi ja perheiden yksityisiin järjestelyihin kuuluvaksi. Tämä on kiinnostavaa sitä todellisuutta vasten, että omaishoidossa on itsessään kyse yksityisestä ja läheisestä ihmissuhteesta, joka tehdään omaishoitosopimuksen ja suunnitelman avulla viralliseksi ja näkyväksi. Herääkin kysymys, ketä ja mitä varten omaishoitosopimuksia ja suunnitelmia laaditaan.

2.4 Sosiaalityön mentoroinnilla näkyväksi sosiaalityön asiantuntijuutta

Tekijät: Leena Tikkala, erityissosiaalityöntekijä (leena.h.tikkala@pohde.fi), Anu Niemi-Weckström, sosiaalityön osaamiskoordinaattori (anu.niemi-weckstrom@pohde.fi), Pohde

Sosiaalityön mentorointimallin sisältö on kehitetty Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen sosiaalityön professiojohdon ja opetuspalveluiden yhteistyönä. Mallia on rakennettu hyödyntäen sosiaalityön koulutuksen osaamisalueita (Sosnet 2017). Sosiaalityön mentorointimallin kehittämisen taustalla on sosiaalityöntekijöiden saatavuuteen ja riittävyyteen liittyvä toimenpidesuunnitelma, jonka tavoitteena on parantaa sosiaalityöntekijöiden pysyvyyttä hyvinvointialueen työtehtävissä sekä hillitä sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuutta. Sosiaalityöntekijöiden saatavuuden haasteena on nähty sosiaalityön kuormittavuus. Sosiaalityöntekijät käyttävät työssään institutionaalista valtaa ja työhön sisältyy vaativia julkisen vallan käyttöön liittyviä hallintotehtäviä. Työtä leimaa eettinen kuormitus ja stressi; erityisesti jos sosiaalityötä ei voi tehdä alan eetoksen mukaisesti (Mänttärivän der Kuip & Brend & Herttalampi 2024). Sosiaalityön työn vastuullisuus ja työn määrä ovat riskitekijöitä (Cabiati & Raineri & Folgheraiter 2020). Hyvinvointialueiden aloittamisen myötä on tapahtunut myös merkittäviä organisatorisia muutoksia työnjakoon eri palvelutehtävissä. Osaamisen tukirakenteet ovat löyhät, esimerkiksi perehdytys ja osaamisen jatkuva tuki eivät ole riittäviä. Integraation tavoite ja sirpaleinen palvelujärjestelmä asettaa myös sosiaalityön näkyvyydelle haasteita hyvinvointialueella.

Sosiaalityön mentorointimallin avulla vahvistetaan sosiaalityön asiantuntijuutta, ammatillista kehittymistä ja työhyvinvointia. Mentorointi on kohderyhmänä ovat sosiaalityöntekijät, jotka kokevat tarvitsevan sosiaalityön osaamisen vahvistamista. Mentoroinnin yhtenä keskeisenä tavoitteena on viranomaissosiaalityön käytäntöasiantuntijuuden vahvistaminen. Mentorointimallilla ei keskitytä palveluspesifeihin teemoihin. Mentoroinnin osa-alueet on jaettu seuraaviin teemoihin: ammatillinen kasvu ja ammatti-identiteetti, sosiaalityön käytäntöasiantuntijuus, arvot ja eettinen

asiantuntijuus, juridinen osaaminen, sosiaalityön ydin, suhdeperustaisen asiakastyön käytännöt ja reflektointiosaaminen, työssä jaksaminen, työyhteisötaidot sekä rakenteellinen sosiaalityö ja vaikuttavuus.

Sosiaalityössä ei ole ollut aikaisemmin sosiaalityön asiantuntijuutta keskeisesti kirkastavaa ja näkyväksi tekevää osaamisen tukirakennetta. Mentorointi perinteisesti on keskittynyt palvelutehtäväkohtaisiin osaamisvaatimuksiin ja vastavalmistuneen sosiaalityöntekijän perehdyttämiseen. Nykyisessä sosiaali- ja terveydenhuollon organisoitumisessa integraation tavoitteisiin liittyen on tärkeää tehdä näkyväksi sosiaalityötä osana sosiaalihuollon muita palveluita. Silloin sosiaalityön asiantuntijuus on palvelutehtävästä riippumatta ydinosaamisen selkeyttämistä, jossa erityisen tuen tarpeen – sosiaalisen haavoittuvuuden tunnistaminen niin asiakastyössä kuin rakenteissa nousee sosiaalityön ydintehtäväksi.

3. Haavoittuvat väestöryhmät palvelumurroksessa / Vulnerable populations in the transformation of welfare services

Työryhmän vetäjät: Jarkko Rasinkangas, yliopistonlehtori, Turun yliopisto, jarrasin@utu.fi
Veera Niemi, projektitutkija, Turun yliopisto, veeevi@utu.fi

Työryhmässä tarkastellaan ajankohtaista yhteiskunnallista palvelumurrosta ja sitä, millä tavalla sosiaali- ja terveysjärjestelmän muutokset eri tasoilla konkretisoituvat haavoittuvimpien väestöryhmien, kuten erilaisten sosiaalityön asiakasryhmien elämäntilanteissa. Palvelujärjestelmämurroksella viittaamme niin laajoihin konkreettisiin rakenteellisiin muutoksiin, kuten hyvinvointialueuudistukseen ja muutoksiin sosiaalietuuksissa, kuin abstraktimpiin ja piiloisempiin murroksiin esimerkiksi palvelujärjestelmän toimintakulttuurien medikalisoituessa, juridisoituessa, taloudellistuesssa, politisoituessa tai digitalisoituessa.

Työryhmään ovat tervetulleita teoreettiset ja empiiriset esitykset haavoittuvien väestöryhmien elinoloista, asemista, asiakkuuksista ja kokemuksista sekä palvelumurroksen erilaisista, jo havaituista ja odotetuista tai mahdollisista seurauksista. Toivomme myös tieteenalat ylittäviä esityksiä ja monenlaisia metodologisia lähestymistapoja. Tavoitteenamme on kokoontua yhteisen keskustelun äärelle ajankohtaisista monitasoisista kompleksisista ja yhteen kietoutuvista muutoksista ja pohtia yhdessä myös tulevaisuudennäkymiä. Työryhmässä voi pitää esityksen suomeksi tai englanniksi ja yhteinen keskustelu fasilitoidaan tarvittaessa kaksikielisenä (suomi ja englanti).

The working group examines the current societal transformation of welfare services and how changes in the social and health care system at different levels materialize in the life situations of the most vulnerable population groups, such as various social work client groups. By service system transformation, we refer both to broad, concrete structural changes, such as the wellbeing services county reform and changes in distribution of social benefits, as well as to more abstract and hidden transformations, for instance, in the medicalization, juridification, economization, politicization, or digitalization of service system operating cultures.

The working group welcomes theoretical and empirical presentations on the living conditions, positions, clienthoods, and experiences of vulnerable population groups, as well as on the various observed, anticipated, or potential consequences of the service system transformation. We also encourage interdisciplinary contributions and a variety of methodological approaches. Our aim is to gather for a shared discussion on these current, multi-level, complex, and interwoven changes,

and to collectively reflect on future scenarios. Presentations may be given in Finnish or English, and the joint discussion can be facilitated bilingually (Finnish and English).

3.1 Saamenkielisille asiakkaille suunnattujen Kelan kuntoutuspalveluiden nykytila

Sonja Tuomisto, TtT, erikoistutkija, Kela/Tutkimusyksikkö, sonja.tuomisto@kela.fi
Sari Miettinen, TtT, ryhmäpäällikkö, Kela/Tutkimusyksikkö, sari.miettinen@kela.fi

Kelassa käynnistettiin Kelan ja Saamelaiskäräjien yhteistyöneuvottelujen myötä saamenkielisten asiakkaiden kuntoutuksen nykytilaa kartoittava selvitys. Selvityksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa saamenkielisille asiakkaille suunnattujen Kelan kuntoutuspalvelujen kehittämiseksi. Selvitys toteutettiin monimenetelmäisesti ja moninäkökulmaisesti vuoden 2023 aikana.

Osana selvitystä toteutettiin kartoittava kirjallisuuskatsaus. Sen jälkeen tehtiin Kelan kuntoutuksen ohjaaville tahoille sekä tulkkauksen ammattilaisille suunnattu kysely (N = 15) sekä saamenkielisten asiakkaiden haastattelut (N = 5).

Kirjallisuuskatsauksen perusteella todettiin, että saamenkielisten asiakkaiden kuntoutukseen liittyvä aiempi tutkimuskirjallisuus on vähäistä. Tuloksissa korostuvat saamenkielisille asiakkaille suunnattujen sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuuden vaihtelevuus ja keskimääräistä korkeampi tyytymättömyys tarjolla oleviin palveluihin. Saamelaiskulttuuriin liittyviä erityispiirteitä ja kieliä ei huomioida parhaalla mahdollisella tavalla palveluiden järjestämisessä. Myös Kelan palveluihin liittyviä kehittämisen kohteita on havaittu.

Ammattilaisille suunnatun kyselyn tulosten mukaan asiakkaiden kuntoutustarpeen tunnistamiseen liittyy haasteita: sopivaa kuntoutusta ei järjestetä tarpeeksi eikä kuntoutus kytkeydy tarpeeksi hyvin asiakkaiden arkeen. Huolimatta viime vuosien aikana tehdyistä panostuksista Kelan kuntoutusta koskevaan viestintään, se ei edelleenkään tavoita ammattilaisia tai asiakkaita toivottulla tavalla. Yhtenä suurimmista kuntoutukseen ohjautumisen esteistä nähdään myös pitkät välimatkat. Näistä huolimatta asiakkaat näyttävät kuitenkin hyötynneen Kelan kuntoutuksesta.

Asiakkaat kokivat, että kuntoutukseen osallistuminen positiivinen kokemus. He näkivät kuitenkin kehittämistarpeita erityisesti Kelan kuntoutukseen liittyvässä viestinnässä ja tiedonsaannissa. Asiakkaat kokivat, että usein kuntoutuskurssit jäävät täyttymättä tiedonpuutteen vuoksi. Koska kuntoutuskursseilla ei ollut juurikaan saamen kielen taitoisia ammattilaisia, saamen kieltä oli mahdollista käyttää lähinnä vertaisten kanssa keskustellessa. Tulkkaamiseen liittyi ristiriitaisia kokemuksia. Sitä pidetään tärkeänä, mutta siihen liittyy myös haasteita.

Selvityksen tulosten perusteella saamenkielisten asiakkaiden kolmen kieliryhmän kulttuuristen ja kielellisten tarpeiden huomioimisessa on puutteita, joihin tulee jatkossa kiinnittää huomiota. Selvityksen pohjalta Kelassa onkin käynnistetty Kuntoutusta saamenkielisille -kehittämishanke (2024-2027), johon liittyy myös arviointitutkimus.

3.2 Digitalisoituva yhteiskunta ja sen varjopuolet: digiköyhyyden juurisyyt

YTT Niina Rantamäki, Tutkimuskoordinaattori, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, niina.j.rantamaki@juu.fi
YTT Mari Kattilakoski, Yliopistotutkija, Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, mari.kattilakoski@uef.fi

Suomi on yksi digitalisaation edelläkävijöistä. Valtionhallinnossa ja laajemminkin julkisissa palveluissa, mukaan lukien sosiaali- ja terveyspalvelut, on linjattu digitaalisten palvelujen ensisijaisuudesta. Voidaankin sanoa, että mahdollisuudesta ja kyvystä käyttää sähköisiä asiointikanavia on tullut sekä kansalaisoikeus että velvollisuus. Voimme puhua jopa uudenlaisesta digitaalisesta yhteiskunnasta.

Digitalisaatiossa on monia etuja: se auttaa ylittämään fyysisiin ja ajallisiin etäisyyksiin liittyviä esteitä, tekee ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta joustavaa ja palvelujen käytöstä sujuvaa. Digitalisaation hyödyt eivät kuitenkaan jakaannu tasaisesti. Useat tutkimukset osoittavat, että digitalisaatio sekä aiheuttaa eriarvoisuutta että toistaa ja syventää olemassa olevaa eriarvoisuutta.

MaaseutuDIGI-tutkimushankkeeseen pohjautuvassa esityksessämme tarkastelemme, millaisia juurisyitä digiköyhyyden taustalla voidaan tunnistaa. Digiköyhyyden ymmärrämme digitaalisen pääoman vastakohtaksi: se on erilaisista syistä johtuvaa kyvyttömyyttä olla vuorovaikutuksessa digitaalisen maailman kanssa sekä tämän sosiaalisia seurauksia. Yksilöön liittyvien tekijöiden sijaan kiinnostuksemme kohdistuu erityisesti yhteiskunnallisten rakenteiden ja toimintakäytäntöjen tasolla vaikuttaviin tekijöihin.

Tutkimusaineiston muodostavat valtakunnalliseen kirjoituskutsuun saadut vastaukset (15) sekä kolmella hyvinvointialueella toteutetun tapaustutkimuksen aineistot ml. hyvinvointialueilla digipalvelujen kehittämisessä mukana olevien asiantuntijoiden, palvelun käyttäjien ja järjestötoimijoiden ryhmähaastattelut sekä hyvinvointialueilla digipalvelujen kehittämistä ohjaava asiakirja-aineisto. Aineiston analyysi on toteutettu aineistolähtöistä sisällönanalyysiä hyödyntäen.

Tutkimuksen tulokset vahvistavat käsitystä digiköyhyydestä monitahoisena ja moniulotteisena ilmiönä. Sen taustalla voidaan tunnistaa niin palvelujen kehittämiseen ja saavutettavuuteen kuin digitukeen ja sen järjestämiseen liittyviä tekijöitä. Digiköyhyyden ongelman ratkaiseminen edellyttääkin kaikkien näiden syy-suhteiden tunnistamista ja käsittelemistä.

Sosiaalityön näkökulmasta tulokset edellyttävät digiköyhyyden sekä sen riskin olemassaolon tunnistamista osana kaikkea asiakastyötä. Sosiaalityön erityinen tehtävä on työskennellä sen varmistamiseksi, että yhteiskunnassa haavoittavaan asemaan joutuneet ihmiset pysyvät mukana digitalisoituvassa yhteiskunnassa.

3.3 Asiakasturvallisuus aikuissosiaalityön digitalisoituvissa sosiaalipalveluissa

Anna-Maija Pyykönen, yliopisto-opettaja, Itä-Suomen yliopisto, anna-maija.pyykonen@uef.fi

Väitöskirjatutkimuksessani tutkin, miten asiakasturvallisuus toteutuu aikuissosiaalityön sähköisissä palveluissa. Alun perin asiakasturvallisuutta on määritellyt sosiaali- ja terveysalan lupavirasto Valvira (Tiri 2019). Virpi Jylhä ym. (2021, 9) määrittelevät asiakasturvallisuuden ”palveluiden järjestämiseksi, tuottamiseksi ja toteuttamiseksi siten, että asiakas saa tarvitsemansa palvelun oman etunsa mukaisella tavalla...eikä asiakkaan fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen sekä taloudellinen turvallisuus vaarannu.” Huolena erityisesti aikuissosiaalipalveluissa on, että osa asiakkaista voi jäädä palvelujen ulkopuolelle, jos palvelut ovat tarjolla pelkästään sähköisesti. Silloin asiakas voi jäädä vaille tarvitsemaansa palvelua tai etuutta. Sosiaalihuollon työntekijöiden tehtävänä on toimia ja kiinnittää huomiota erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin ja syrjään jääviin kansalaisiin myös digitalisaatiossa (Voshel & Wesala 2015; Reamer 2017) ja varmistaa asiakasturvallisuuden toteutuminen.

Aikuissosiaalityössä asiakkaila on paljon tuen tarvetta, huono-osaisuutta, eikä välttämättä riittävästi osaamista sähköisten palvelujen käyttöön. Osalle aikuissosiaalityön asiakkaista sähköinen

asiointi on jo nyt itsestäänselvyys, ja osalla asiakkaista ei ole edes perusvälineitä, perusdigitaitoja, eikä siten myöskään mahdollisuuksia hyödyntää sähköisiä palveluja. Riskinä on, että palvelujen nopean ja laajamittaisen digitalisoinnin ei-toivotut vaikutukset kohdistuvat juuri kaikista haastavimmissa elämäntilanteissa oleville asiakkaille, jolloin asiakasturvallisuus vaarantuu. (Pyykönen, A.-M., & Taipale, S. 2022.)

Eettisistä haasteista huolimatta sähköiset palvelut ovat hyvä lisä sosiaalihuollon kentällä. Sähköiset palvelut voivat madaltaa yhteydenoton kynnystä palveluun hakeutumiseen. Parhaimmillaan ne lisäävät yhdenvertaisuutta eri alueiden asukkaiden välillä niin hyvinvoinnin edistämässä kuin myös palvelujen saamisessa. Moninaisen asiakaskunnan asiakasturvallisuus toteutuu, kun tunnistetaan erilaiset asiakasryhmät sekä asiakkaiden yksilölliset tuen tarpeet ja erilaiset elämäntilanteet ja tarjotaan näihin parhaiten sopivat palvelut.

Tekeillä oleva väitöskirja lisää tietoa sähköisestä asioinnista sosiaalihuollossa ja tuo käynnissä olevaan digitalisaatiokeskusteluun vahvan asiakasturvallisuuden ja eettisyyden näkökulman. Tutkimustehtävänä on selvittää, millaisia eettisiä haasteita tai jännitteitä sähköinen asiointi tuo aikuis-sosiaalipalveluiden asiakkaille ja työntekijöille. Väitöskirja rakentuu kolmesta osa-artikkelista. Esitykseni työryhmässä linkittyy toiseen artikkeliin, jossa kysyn *millaisena sähköiset palvelut näyttäytyvät sosiaalihuollon asiakkaille asiakasturvallisuuden lähtökohdista aikuissosiaalityössä?* Artikkelin empiirinen aineisto koostuu 11 asiakashaastattelusta ja 13 aikuissosiaalityöntekijän haastattelusta.

3.4 Asiakkaiden näkemyksiä monialaisen työn tietokäytännöistä terveys- ja hyvinvointikeskuksessa

Kaisa Pasanen, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto, kaisa.pasanen@helsinki.fi

Sosiaali- ja terveydenhuollon integraatiolla eli yhteensovittamisella tavoitellaan erityisesti monialaisesti palveluja käyttävien asiakkaiden palvelujen parantumista. Näillä asiakkailla on usein yhteen kietoutuneita sosiaali- ja terveydenhuollon tuen tarpeita, joihin vastaaminen edellyttää uudenlaisia toimintatapoja käytännön asiakastyön tasolla.

Integraatiopyrkimykset perustuvat niin kansallisesti kuin kansainvälisesti poliittisiin tavoitteisiin, kuten palvelujen vaikuttavuuden parantumiseen ja kustannusten kasvun hillitsemiseen. Keskeisimpänä keinona asiakastason integraation saavuttamiseksi nähdään monialainen yhteistyö, jossa eri toimijat työskentelevät yhdessä asiakkaan tilanteen ratkaisemiseksi. Asiakkaiden näkemyksiä integroiduissa palveluissa tehtävästä monialaisesta yhteistyöstä on kuitenkin tutkittu varsin vähän. Tutkimuksissa on havaittu, että asiakkaiden näkemykset monialaisen yhteistyön tavoitteista ja keinoista eivät aina vastaa organisaatioiden määritelmiä, minkä vuoksi tarvitaan tietoa asiakkaiden merkityksellisiksi nostamista tekijöistä.

Tässä esityksessä tarkastellaan samannimisen artikkelin pohjalta, millä edellytyksillä integroidut sosiaali- ja terveyspalvelut voivat vastata monialaisesti palveluja käyttävien aikuisasiakkaiden tuen tarpeisiin. Artikkelin pohjautuu vuosina 2021–2022 toteutettuihin monialaisesti palveluja käyttävien Helsingin terveys- ja hyvinvointikeskuksen asiakkaiden haastatteluihin (n=12), jotka analysoitiin laadullisia menetelmiä hyödyntäen. Artikkelissa monialaista yhteistyötä tarkastellaan eri toimijoiden välisinä tietokäytäntöinä (Knorr Cetina 2001), joiden avulla asiakkaan elämäntilanteeseen liittyvää tietoa tuotetaan, jaetaan ja hyödynnetään palvelujen toteuttamisessa.

Tulosten perusteella aikuisten palveluja yhteensovittavassa terveys- ja hyvinvointikeskuksessa on muodostunut tietokäytäntöjä, jotka voivat toimiessaan edistää asiakaslähtöisen tuen toteuttamista. Näitä käytäntöjä kuitenkin hyödynnetään vielä vaihtelevasti. Useilla haastatelluista

asiakkaista oli kokemuksia yhdensuuntaisista tietokäytännöistä, joissa asiakas ei ole aidosti osallisena palveluprosessissa, vaan yhteistyö toteutuu lähinnä ammattilaisten välillä palvelujärjestelmän lähtökohdista käsin. Sen sijaan yhteistoiminnalliset tietokäytännöt, joissa asiakas otetaan mukaan palvelujen suunnitteluun ja toteuttamiseen, voivat edistää myönteistä palvelukokemusta ja siten palvelujen tuloksellisuutta.

Tulokset korostavat asiakkaiden osallisuuden merkitystä niin palvelujen suunnittelussa kuin niiden toteuttamisessa, jotta uudentilaisille integroiduille palveluille asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa. Jo tunnistettujen hyvien käytäntöjen leviäminen ja juurtuminen edellyttää yhteistyötä tukkevia rakenteita käytännön asiakastyön tasolle.

3.5 Aikuistuvan nuoren arki psykososiaalisten palvelujen asiakasasiakirjoissa

Jenni Lohvansuu, väitöskirjatutkija, Itä-Suomen yliopisto, jenniloh@student.uef.fi

Hyvinvointialueiden odotetaan enenevissä määrin vastaavan nuorten aikuistumisen tuen tarpeisiin jälkihuollon ikärajan laskemisen ja nuorten ammatillisen kuntoutuksen tiukennusten myötä. Muutokset vaikuttavat erityisesti nuoriin, jotka tarvitsevat tukea itsenäisen elämän harjoittelussa. Nuoret aikuiset, joilla ei ole riittävää tukiverkostoa tai valmiuksia kestävän arjen omatoimiseen rakentamiseen, tunnistetaan psykososiaalisissa palveluissa aiempaa selkeämmin haavoittuvaksi asiakasryhmäksi. Myös tutkimusnäyttö nuorten aikuisten arjen rakentamista tukevan valmentavan toimintatavan vaikuttavuudesta lisääntyy. Sosiaalihuollon kirjaamista ohjataan kuitenkin yhä vahvemmin rakenteiseen suuntaan, jolloin nuoren arjen näkökulma saattaa jäädä palvelujärjestelmän intressien varjoon. Tämä tutkimus tarkastelee, miten aikuistuvan nuoren arki ja sen kestävämmäksi rakentamisen mahdollistaminen ilmenevät psykososiaalisten palveluiden asiakasasiakirjoissa. Tulokset voivat tukea pohdintaa siitä, millaisia edellytyksiä nykyiset kirjaamiskäytännöt luovat nuorten aikuisten arjesta kiinnostuvan työtavan toteuttamiselle hyvinvointialueilla.

Tutkimus perustuu systemaattiseen asiakirja-analyysiin ja summatiiviseen sisällönanalyysiin, jossa tarkastellaan yhdellä hyvinvointialueella vuosina 2021–2023 laadittuja nuorten aikuisten palvelutarpeen arvioita ja asiakassuunnitelmia (n=356). Analyysi yhdistää määrällisen ja laadullisen tarkastelun keskittyen arjen eri ulottuvuuksien ja teemojen tunnistamiseen asiakirjoissa. Tarkastelun kohteena on erityisesti, millaista tietoa ammattihenkilöt ovat kirjanneet nuorten arjesta, ja tätä kautta, miten nuorten arki käsitteellistyy ja merkityksellistyy rakenteisia asiakirjoja kirjaaville ammattihenkilöille.

Alustavat tulokset viittaavat siihen, että nuorten arkea kuvataan asiakirjoissa ensisijaisesti palvelujärjestelmän ja hallinnollisten kategorioiden, kuten työmarkkina-aseman, toimeentulon ja palveluiden käytön kautta. Kokonaisvaltaisemmat arkikuvaukset, jotka liittyvät nuoren omiin kokemuksiin tai arjen merkityksellistämiseen, jäävät vähemmälle huomiolle. Tämä herättää kysymyksiä siitä, missä määrin nykyisen ohjauksen mukainen instituutiolähtöinen ja rakenteinen dokumentointi mahdollistaa nuorten subjektiivisen arjen näkyväksi tekemisen asiakirjoissa sekä siitä, millä tavoin kirjaamiskäytännöillä voidaan vahvistaa tai heikentää nuorten arjen rakentamisen mahdollistamista ja tukemista.

Tutkimus tarjoaa ajankohtaisen näkökulman palvelujärjestelmämurrokseen ja sosiaalityön tiedonmuodostukseen. Tulokset tukevat keskustelua siitä, miten aikuistuvien nuorten arki ja heidän oma elämänsä voidaan tunnistaa ja tehdä näkyväksi nykyistä laaja-alaisemmin sosiaalipalveluiden dokumentoinnissa ja palveluissa.

3.6 Asiakkuussegmentoinnin käytettävyys palvelutarpeen tunnistamisen keinona päihdepalveluissa – johdon edustajien näkemyksiä

Ella Plaami, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, ella.plaami@tuni.fi

Sanna Iivonen, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, sanna.iivonen@tuni.fi

Aiemmin on tunnistettu selkeitä puutteita päihdepalvelujen saavutettavuudessa. Samanaikaisesti päihdepalveluissa on peräänkuulutettu tarvetta pyrkiä tunnistamaan niiden piiriin hakeutuvien asiakkaiden palvelutarpeet yksilöllähtöisesti. Päihderiippuvuuden hoidon organisoinnissa ja suunnittelussa erityistä onkin palvelutarpeiden vaihtelu usein monialaista yhteistyötä vaativista tilanteista itsehoidollisiin ja vertaistuellisiin keinoihin yksittäisenkin asiakkaan kohdalla. Tästä huolimatta erilaisissa asiakasjoukoissa ja hoitoprosessien vaiheissa on mahdollista tunnistaa tiettyjä yhtäläisyyksiä. Tätä ajatusta soveltaen yksilöllähtöisen asiakkuussegmentoinnin menetelmän tarkoituksena on huomioida asiakkaiden voimavarat suhteessa heidän tarvitsemaansa tukeen ja sen perusteella jakaa asiakkaat eri asiakkuussegmentteihin. Samaan asiakkuussegmenttiin kuuluvien asiakkaiden palvelutarpeissa ja palvelujen tavoitteissa on yhteneväisyyksiä, jolloin heille on mielekästä tarjota samankaltaisia palveluita. Tällöin on mahdollista pyrkiä tarjoamaan palveluja, jotka ovat mahdollisimman oikea-aikaisia ja vaikuttavia.

Esityksessä käsitellään päihdepalvelujen johdon edustajien näkemyksiä asiakkuussegmentoinnin ja siinä mahdollisesti tulevaisuudessa enemmän hyödynnettävien digitaalisten asiakkuussegmentointityökalujen käytettävyydestä päihdepalveluissa. Tutkimus toteutettiin osana *Asiakassegmentointi ja päihde-ongelmallisesti käyttävien palvelut – paraneeko vaikuttavuus?* -tutkimushanketta hyödyntämällä päihdepalvelujen johdon edustajien puolistrukturoituja teemahaastatteluja (N=10) sekä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Tulosten kuvailuun on hyödynnetty myös SWOT-analyysimenetelmää. Tutkimuksen keskeisenä lähtökohtana toimi ajatus siitä, miten asiakkuussegmentointi voi parhaimmillaan monipuolistaa keinoja tarjota asiakkaille palveluja, jotka ovat tarpeen mukaisia. Lisäksi tunnistimme päihdepalvelujen johdon edustajien erityisen näköalapaikan tarkastella aihetta asiakastilanteita laajemmalta tasolta sekä ylipäättään hyödyn asiakkuussegmentoinnin monitasoiselle tarkastelulle päihdepalvelujen kontekstissa. Tunnistimme asiakkuussegmentointiin ja siinä hyödynnettäviin asiakkuussegmentointityökaluihin liittyviä näkemyksiä käytettävyydestä vahvuuksien ja mahdollisuuksien, sekä heikkouksien ja uhkien näkökulmista.

Alustavat tulokset osoittavat, miten asiakkuussegmentointiin liittyy mahdollisuuksia yksilökohtaisen ja yhdenvertaisen palvelutarpeiden tunnistamisen näkökulmista myös päihdepalveluissa. Päihdepalvelujen johdon edustajat tunnistivat asiakkuussegmentoinnin ja siinä hyödynnettävien työkalujen potentiaalin erityisesti palvelutarpeiltaan hyvin erilaisten asiakasryhmien tunnistamisesta, moniammatillisen työn tukena sekä tiedon tuottamisessa johtamistyön tueksi. Samalla siihen liittyi runsaasti myös kriittistä puhetta, kuten sen lisäarvon tunnistamattomuudesta tai kyvystä tunnistaa realistisesti asiakkaiden erilaisia tilanteita. Tulosten perusteella asiakkuussegmentoinnin käytettävyyden kannalta keskeisimpiä tekijöitä ovat päihdepalveluihin hakeutuvien asiakkaiden erityispiirteiden tunnistaminen sekä ammattilaisten ja substanssiosaamisen merkitys. Jatkossa on syytä kiinnittää huomiota näihin tekijöihin asiakkuussegmentoinnin toimintatavan kehittämisessä käytettävyyden tukemiseksi ennen sen laajempaa käyttöönottoa.

3.7 What Affects the Effectiveness of Aging Health Policy Implementation? Evidence from the dementia policy in China

Xiaoyue Hu, University of Eastern Finland, PhD Student, xiaoyhu@uef.fi

Honglin Chen, University of Eastern Finland, Professor, honglin.chen@uef.fi

Xiaohui Zhong, Zhongshan University, Associated Professor, zhongxh25@mail.sysu.edu.cn

One of the most significant challenges currently facing the governance of global population ageing is the development of effective policies to address Alzheimer's disease. Nevertheless, the implementation of this global policy at the community level remains an area of research that has been insufficiently explored. Against this background, this study examines the inadequacy of grassroots administrative system in responding to ageing issues, using the example of a pilot construction policy for Dementia Friendly Communities (DFCs) in Shanghai. The study demonstrates that local governments frequently prioritise short-term, visible performance projects and social security schemes, while exhibiting a notable deficiency in attention and expertise regarding long-term, developmental, and uncertain ageing issues such as dementia. On this basis, the study further reveals the challenges posed by local grassroots governments in implementing cognitive disorders policies and programmes in the context of local grassroots governments' focus on performance indicators, competing for political agendas and cross-sectoral synergies, and explores how these challenges affect the level of health and well-being of older people in the community and the long-term effectiveness of dementia policies. Overall, this study expects the in-depth analysis of the DFC project to reveal the structural problems of government administrative system in responding to global challenges, and to call for more long-term policy planning and improvements in cross-sectoral synergy mechanisms.

3.8 Kotona asuvien ikääntyneiden sosiaali- ja terveystalveluiden käyttö / Service usage of the elderly people living at home

Service usage of the elderly people living at home

Kalle Saarinen, projektitutkija, SOLDEX, Itä-Suomen yliopisto, kalle.saarinen@uef.fi

Esityksessä perehdytään alustaviin tuloksiin tutkimuksesta, jossa selvitetään kotona asuvien ikääntyneiden palveluiden käyttöä, palveluiden saatavuutta ja toimintakykyä hyödyntäen SOLDEX-hankkeen yhteydessä hankittuja rekisteriaineistoja ja kyselyaineistoa. Esityksessä pohditaan palvelunkäyttötietojen hyödyntämistä menetelmällisestä ja epistemologisesta näkökulmasta.

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella, kuinka kotiin saadut palvelut, sosiaaliset ja yksilölliset tekijät ovat yhteydessä muuhun palvelunkäyttöön. Asetelma perustuu aiempien tutkimusten havaintoihin siitä, kuinka eri tasoiset palvelumuodot voivat toimia toistensa korvaajina. Hoivaköyhyyden yhdeksi ulottuvuudeksi on esitetty avun ja palvelujen hankkimiseen liittyvä riittämätön apu. Toistuvien päivistyskäyntien syinä on tutkimuksissa raportoitu muun muassa sosiaaliset ongelmat ja saadun avun riittämättömyys. Avun tarve on todellinen, mutta apua saatetaan hakea paikoista, joista sitä ei ole saatavilla. Edellä mainittujen tutkimustulosten valossa on viitteitä siitä, että ikääntyneiden palvelutarpeet ja palveluiden saatavuus eivät aina kohtaa, minkä vuoksi aiheesta tarvitaan lisätutkimusta.

The presentation delves into the preliminary results of an article which studies the service usage of elderly people living at home. The data consists of secondary register and survey data from the SOLDEX project. The presentation also raises questions about the feasibility of analyzing service usage data from a methodological and epistemological point of view.

The aim of the study is to inspect home care, social and individual factors associated with other social and health care service usage. This is based on the former studies where other services were seen as substitutes for each other. The reason for repetitious emergency care visits was in some studies associated with unmet needs and social problems. The need for help is real but the attempts to seek help can be directed at places where the right help isn't available. In the study concerning care poverty one dimension was insufficient help to acquire help and services. This phenomenon requires further investigation.

3.9 Päihteitä käyttäneiden ihmisten selviytyminen väkivaltakokemuksistaan päihteiden käytöstä irtautumisen jälkeen/ From substance use to safety -experiences of people who have overcome or are struggling with past violence

Heidi Kankkonen, yliopisto-opettaja, Lapin Yliopisto, heidi.kankkonen@ulapland.fi

Ongelmallisesti päihteitä käyttäneet ihmiset kokevat väkivaltaa päihteiden käytön ympäristöissä, väkivalta on näihin konteksteihin sisään rakennettuna. Väkivallan tekeminen liittyy myös olennaisesti päihteiden käytön ympäristöihin ja voi siellä toimia yksilön selviytymiskeinona. Irtautuessaan päihteiden käytöstä ja tämän kontekstin konventioista päihteitä käyttäneet ihmiset siirtyvät tarkastelemaan väkivaltakokemuksiaan yleisen väestön näkökulmasta ja kohtaamaan niin koetun, kuin itse tuottamansa väkivallan jättämät jäljet.

Tässä puheenvuorossa tarkastelen päihteitä käyttäneiden ihmisten väkivaltakokemuksilleen antamia merkityksiä päihteiden käytöstä irtautumisen jälkeen. Käsittelen näiden henkilöiden selviytymistä niin väkivallan tekijyydestä kuin kokijuudestakin traumaattisena kokemuksena ja sitä, minkälaisia jälkiä väkivalta on heidän elämäänsä jättänyt. Väkivalta ei ole ainoastaan fyysisten vammojen aiheuttaja, vaan se vaikuttaa myös psyykkiseen kuormitukseen, joka ilmenee monin tavoin päihteitä käyttäneiden henkilöiden arjessa. Pyrkimyksenäni ei ole käsitellä päihteitä käyttäneiden henkilöiden kokemuksia pelkästään uhripositioista käsin. Päihteiden käytöstä irtautuneet henkilöt ovat myös neuvokkaita toimijoita, jotka ovat aktiivisesti muovanneet päihteetöntä arkeaan sellaiseksi, jossa väkivalta ei ole jatkuvasti läsnä tekojen kuin ajatustenkaan tasolla.

Päihteitä käyttäneiden ihmisten kokema väkivalta saatetaan nykyisessä poliittisesti polarisoitu-
neessa ja uusliberalistisessa keskustelussa nähdä itse aiheutettuna ja ansaittuna, mikä voi vähentää halukkuutta kohdentaa tukitoimia heidän olosuhteidensa parantamiseksi. Inhimillisen kärsimyksen lievittämisen lisäksi, tarkastelemalla päihteitä käyttäneiden ihmisten selviytymistä väkivaltakokemuksistaan, saamme arvokasta tietoa siitä, millaista tukea päihteistä irtautuneet tarvitsevat ja milloin tuki on oikea-aikaista. On myös tärkeää huomioida näiden henkilöiden oma toimijuus ja pohtia, miten tätä toimijuutta voidaan vahvistaa auttamisjärjestelmissä. Vaikka päihteistä irtautuminen voi vähentää systeemistä väkivaltaa, väkivaltakokemukset eivät katoa välittömästi. Yhteiskunnallisessa ja poliittisessa päätöksenteossa tulisi tunnistaa päihteitä käyttävät ihmiset ryhmänä, joka on erityisen altis väkivallan ja syrjäytymisen riskeille. Väkivaltakokemusten systemaattinen kartoittaminen onkin keskeistä päihteistä irtautuneiden henkilöiden kuntoutuksessa ja yhteiskunnallisen osallisuuden tukemisessa.

Puheenvuoro perustuu väitöskirjatutkimukseeni, jossa olen kartoittanut päihteitä käyttäneiden ihmisten väkivaltakokemuksia heidän elämänkulkunsa varrelta. Tutkimus on toteutettu syvähaastattelemalla 18 päihteitä käyttänyttä ihmistä heidän lopetettuaan päihteiden käytön. Aineisto on analysoitu sisällönanalyttisesti hyödyntämällä fenomenologisen tutkimusotteen periaatteita.

3.10. Pitkittäisanalyysi asunnottomien asumishistoriasta ja palvelujen käytöstä/ Longitudinal analysis of housing histories and service utilization among the homeless

Veera Niemi, projektitutkija, Turun yliopisto, veeevi@utu.fi

Aleksi Karhula, erikoistutkija, Turun yliopisto, aleksi.karhula@utu.fi

Jarkko Rasinkangas, yliopistonlehtori, Turun yliopisto, jarrasin@utu.fi

Elisabetta Leni, post doc -tutkija, Y-Säätiö, elisabetta.leni@ysaatio.fi

Tutkimuksemme on määrällinen pitkittäisanalyysi asunnottomien henkilöiden asumispoluista ja sosiaali- ja terveyspalveluiden käytöstä ennen asunnottomuutta. Olemme luoneet yhteistyössä Sosiaali- ja terveysalan tietolupaviranomainen Findatan kanssa laajan yksilötasoisin aineiston, joka yhdistää väestörekisterin, Tilastokeskuksen FOLK-moduulin, Turun sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasrekisterien ja Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA, nyk. Varke) asunnottomuustilaston rekisteritietoja usean vuoden, ja osin vuosikymmenien, ajanjaksolla. Kohdejoukkomme on noin 400 henkilöä, jotka olivat asunnottomia Turussa vuoden 2022 ja/tai 2023 kansallisen asunnottomuustilaston mukaan. Verrokkiryhmänä toimivat ei-asunnottomat aikuissosiaalityön asiakkaat.

Tarkastelemme sekvenssianalyysin keinoin asunnottomien historioita suhteessa muun muassa muutoksiin asunnon hallintamuodoissa, perheasemassa, maantieteellisessä liikkuvuudessa ja sosiaali- ja terveyspalveluiden käytössä. Tavoitteenamme on paikantaa yhtäläisyyksiä ja käännekohtia asunnottomiksi myöhemmin joutuvien elämänpoluilla, ja tunnistaa näin mahdollisia keskeisiä eroja asunnottomien ja asunnottomuuden pitkäaikaisesti välttävien sosiaalityön asiakkaiden välillä.

Yhdistämme tutkimuksessamme kahta asunnottomuustutkimuksen teoreettista perinnettä. Kiinnitymme toisaalta David Claphamin asumispolkujen (housing pathways) käsitteeseen, joka korostaa tarvetta moniulotteiselle ymmärrykselle suhteessa yksilölliseen toimijuuteen ja rakenteellisiin reunaehtoihin asuntomarkkinoilla, erityisesti haavoittuvimpien asukasryhmien keskuudessa. Yhdistämme tätä teoreettista kehystä kansainvälisessä asunnottomuustutkimuksessa yhä vahvistuvaan rekisteripohjaiseen pitkittäisanalyysiin. Kehysten yhdistelmä korostaa asunnottomuuden hahmottamista yhtenä, usein jaksottaisena osana monenlaisia asumis- ja elämänhistorioita ja samalla osana asuntomarkkinoiden kokonaisuutta, ja tukee asumisen epävarmuutta lisäävien tekijöiden kokonaisvaltaisempaa ymmärtämistä.

Longitudinal analysis of housing histories and service utilization among the homeless

Veera Niemi, project researcher, University of Turku, veeevi@utu.fi

Aleksi Karhula, Senior Research Fellow, University of Turku, aleksi.karhula@utu.fi

Jarkko Rasinkangas, university lecturer, University of Turku, jarrasin@utu.fi

Elisabetta Leni, post-doctoral researcher, Y-Säätiö, elisabetta.leni@ysaatio.fi

This study presents a longitudinal quantitative analysis of the housing trajectories and utilization of social and health services among individuals experiencing homelessness in Turku, Finland. Utilizing dataset integrating national and regional population, social, and health registers, we examine a target group of approximately 400 individuals identified as homeless in the national homelessness counts of Finland in 2022 and/or 2023. A comparison group consists of non-homeless adult social work clients.

Through sequence analysis, we trace changes in housing tenure, family composition, geographical mobility, and engagement with social and health services over the two decades preceding homelessness. Our research seeks to uncover patterns and turning points in the lives of those who experience homelessness, identifying potential explanatory factors distinguishing their trajectories from those of non-homeless individuals.

Theoretically, our work integrates two strands of homelessness research. Drawing on David Clapham's concept of housing pathways, we emphasize the need for a nuanced understanding of individual agency and constraints in housing markets, particularly among vulnerable populations. While Clapham's framework originally calls for a more constructionist approach, we extend its application to a quantitative, register-based longitudinal analysis. This approach allows us to explore homelessness as a periodic phenomenon embedded within broader housing and life histories, contributing to a more comprehensive understanding of housing instability and its determinants.

4. Kokemusasiantuntijuus sosiaalityössä

Työryhmän vetäjä: Tanja Koskinen, VTM, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto

tanja.koskinen@helsinki.fi

Kokemusasiantuntijuus herättää alati kasvavaa kiinnostusta sosiaalityön käytännöissä, koulutuksessa ja tutkimuksessa sekä Suomessa että kansainvälisesti. Kokemusasiantuntijatoiminta on kuitenkin osin edelleen projektiluonteista ja toiminnan luonne ja tarkoitus vaihtelevat. Kokemusasiantuntijatoiminnan juuret ovat vahvasti mielenterveys- ja päihdepalveluissa, mutta viimeisen kymmenen vuoden aikana kokemusasiantuntijat ovat olleet mukana myös muun muassa kehittämässä lastensuojelua ja muita lasten sekä perheiden palveluita.

Kokemusasiantuntijuus näyttää tuovan monenlaisia hyötyjä. Se tarjoaa kokemusasiantuntijoille vertaisuuden kokemuksi, kuulluksi ja nähdyksi tulemisen tunteita sekä mahdollisuuksia vaikuttaa itselleen merkityksellisiin asioihin. Kokemusasiantuntijat tuovat arvokasta näkökulmaa sosiaalityöhön, joka täydentää teoreettista ja käytännön tietoa. Kokemusasiantuntijuuteen liittyy kuitenkin edelleen paljon käsitteellisiä kysymyksiä sekä sosiaalityössä eteen tulevia toiminnallisia ja eettisiä pohdintoja. Kokemusasiantuntija-käsitteellä ei ole yhtä selkeää määritelmää, eikä konsensusta siitä, mistä kokemusasiantuntijuus muodostuu omakohtaisen kokemuksen lisäksi, kuten esimerkiksi, mikä rooli kokemusasiantuntijakoulutuksella on kokemusasiantuntijuudessa.

Työryhmä kutsuu koolle kaikki kokemusasiantuntijuudesta kiinnostuneet pohtimaan esimerkiksi näitä teemoja: Kenen osallisuutta kokemusasiantuntijatoiminta edistää? Tukeeko se vain erityisen pärjäävien yksilöiden osallisuutta? Millaista kokemustietoa sosiaalityössä halutaan kuulla ja onko kokemustiedossa moninaisuutta? Kuka pääsee kokemusasiantuntijaksi ja kenen kokemukset jäävät toiminnan ulkopuolelle?

Toivotamme työryhmään tervetulleeksi esitykset, joissa tarkastellaan kokemusasiantuntijuutta sosiaalityön käytännöissä, koulutuksessa ja/tai tutkimuksessa. Työryhmään voi lähettää laadullisilla ja määrällisillä menetelmillä tehtyjä tutkimuksia sekä käsitteellisiä ja metodisia pohdintoja ja avauksia.

4.1 Kokemuskumppani lastensuojelun ammattilaisen tukena

Ulla Mikkola, hankepäällikkö, Perhekuntoutuskeskus Lauste ry

Erika Mäntylä, erikoissuunnittelija, THL

Lastensuojelun asiakasvanhempi voi kokea lastensuojelun uhkaavana ja tällöin luottamuksen rakentaminen asiakkaaseen on ammattilaiselle haastavaa. Vanhemmalla voi olla turvattomuutta, ulkopuolisuuden kokemusta ja epäluottamusta ihmisiä kohtaan. Luottamuksen puute hidastaa tuen saamista lapselle ja kuluttaa ammattilaisen voimavaroja. Ammattilaiset voivat kokevat tällaisissa tilanteissa riittämättömyyden, turhautuneisuuden ja vihan tunteita, jotka heikentävät ammattilaisten työssä jaksamista.

Kokemuskumppani on vanhempi, jolla on henkilökohtaista kokemusta lastensuojelusta vanhempana ja on saanut koulutusta kokemuksensa hyödyntämiseen lastensuojelun hyväksi. Kokemuskumppanuuden hyödyt- tutkimusta varten haastateltiin seitsemää kokemuskumppaneiden kanssa työskennellyttä lastensuojelun ammattilaista. Heidän mukaansa kokemuskumppanilla on asemansa puolesta erilainen mahdollisuus rakentaa luottamusta kuin ammattilaisella. Kokemuskumppani pystyy lievittämään turvattomuuden ja yksinäisyyden kokemuksia. Tämä ehkäisee jumiutuneiden ja riitaisten asiakastilanteiden syntymistä ja siten edistää lapsen tuen saamista.

Kokemuskumppanin avulla ammattilaiset kokevat siis pystyvänsä tukemaan ja suojelemaan lapsia paremmin eli onnistumaan työssään. Kokemuskumppanit tarjoavat vertaistukea, mikä auttaa asiakkaita kokemaan itsensä ymmärretyiksi ja kannatetuiksi. Tämä edistää asiakkaan avautumista tilanteestaan, jolloin koko työskentelyprosessi kevenee. Ammattilaiset pystyvät vastaamaan tarpeeseen ja kokevat onnistumisen tunteita, kun he näkevät asiakkaiden tilanteen paranevan kokemuskumppanin tuen avulla. Tämä lisää heidän tyytyväisyytensä ja merkityksellisuuden tunteita työssä ja vahvistaa ammatillista identiteettiä.

Kokemuskumppanitoimintaa lastensuojelun asiakasvanhempien tueksi ja lastensuojelun asiakaslähtöisyyden edistämiseksi on viiden vuoden ajan kehitetty Perhekuntoutuskeskus Lauste ry:n koordinoimassa Asiakkaasta kumppaniksi-hankkeessa. Yhdysvalloissa tämän mallin tulokset ovat olleet hyviä: kokemuskumppanuudella on voitu vaikuttaa merkittävästi niin sijoitusten lyhenemiseen kuin sijoitusten välttämiseen ja näin ollen sekä asiakaslasten että aikuisten hyvinvoinnin lisääntymiseen. Tämä Kokemuskumppanuuden hyödyt- tutkimus on toteutettu Varsinais-Suomen hyvinvointialueella, jossa on yhteensä noin 50 koulutettua kokemuskumppania.

Kokemuskumppanin läsnäolo voi murtaa jään, voi auttaa asiakkaita näkemään haasteensa uudessa valossa ja siten asiakasperheet saavat helpommin tarvitsemansa tuen. Asiakaslähtöinen työskentely on ammattilaiselle palkitsevaa ja voi parantaa myös työssä jaksamista.

4.2 Kokemusasiantuntijuuden eettiset kysymykset

Tanja Koskinen

Kokemusasiantuntijuus on noussut merkittäväksi ilmiöksi sosiaalityössä sekä Suomessa että kansainvälisesti. Kokemusasiantuntijat osallistuvat sosiaalityön käytäntöjen kehittämiseen, opetukseen ja tutkimukseen, mutta toiminta on edelleen projektiluonteista ja vaihtelevaa. Kokemusasiantuntijuuteen liittyy monia eettisiä kysymyksiä ja haasteita, jotka vaativat huomiota. Tässä esityksessä tarkastelen kokemusasiantuntijuuden eettisiä kysymyksiä tekeillä olevan väitöskirjani ”Kokemusasiantuntijuus lastensuojelussa” pohjalta.

Kokemusasiantuntijuuden ytimessä on omakohtainen kokemus tuen tarpeesta tai sairaudesta, ja tämä kokemus jaetaan ja hyödynnetään sosiaalityössä. Toiminta juontaa juurensa mielenterveys- ja päihdepalveluista sekä vertaistuesta, mutta on laajentunut myös lastensuojeluun ja perhepalveluihin. Kokemusasiantuntijuuden määritelmät vaihtelevat kontekstin mukaan, ja Suomessa käytetään myös muita käsitteitä kuten koulutettu kokemusasiantuntija, kokemuskumppani ja kokemustoimija.

Eettisesti kestävän kokemusasiantuntijuuden ytimessä on aito osallisuus. Tokenistiset, eli näennäiset tavat osallistaa kokemusasiantuntijoita, ovat eettisesti kyseenalaisia. Kokemusasiantuntijoiden tulisi olla mukana esimerkiksi kehittämisprosesseissa suunnittelusta toteutukseen ja lopputulosten arviointiin. On myös tärkeää tarkastella, kenen osallisuutta toiminta edistää ja millaista kokemustietoa halutaan kuulla. Erityisesti lasten kokemusasiantuntijuutta hyödynnetään vielä vähän, ja ammattilaiset kohtaavat haasteita sen hyödyntämisessä. Palkkioiden maksaminen kokemusasiantuntijoille on tärkeää, mutta eri organisaatioiden budjettirajoitteet voivat vaikuttaa kokemusasiantuntijuuden hyödyntämiseen. Kokemustiedon ajankohtaisuus on myös pohdittava kysymys; esimerkiksi Englannissa joissakin palveluissa kokemusasiantuntijoilta vaaditaan tuoretta, vähintään seitsemän vuoden takaista kokemusta palveluiden käytöstä.

Kokemusasiantuntijuuden käsitettä ja siihen liittyvää osaamista tulee kirkastaa. Toimintaan kaivataan moninaisuutta, ja on tarkasteltava, millaisia edellytyksiä toimintaan osallistuvilta odotetaan. Kokemusasiantuntijatoiminnan rakenteiden selkiyttäminen hyvinvointialueilla ja yliopistoissa voisi parantaa toiminnan suunnitelmallisuutta, tukea kokemusasiantuntijoita ja mahdollistaa selkeän palkkiosysteemin.

4.3 Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kokemososaaminen

Henna Harju, asiantuntija, Diakonia-ammattikorkeakoulu, henna.harju@diak.fi

Kokemukseen perustuva tieto luokitellaan usein ensisijaisesti kokemusasiantuntijoiden osaamisalueeksi. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten työssä kokemososaamisen asema ei ole selkeä tai kiistaton. Kokemustieto voi antaa ammatillisen ja tieteellisen tiedon rinnalle arvokkaan kokemuspohjaisen näkökulman, sillä kokemososaajalla on sellaista tietoa ja taitoa, joka ei ole ammatillisessa koulutuksessa omaksuttavissa.

ESR-osarahoitteisessa Kokonaisena työssä -hankkeessa toteutettiin kartoitustyö, jossa selvitettiin sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten kokemososaamisen tunnistamista, hyödyntämistä ja merkitystä. Kartoitusaineisto koostui 523 kyselyvastauksesta ja 13 haastattelusta.

Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kohdalla kokemusosaaminen jäsentyy ammatillisen ja teoreettisen osaamisen rinnalle yhdeksi osaamisalueeksi. Kokemusosaamisen yhdistämisestä ammatilliseen ja teoreettiseen osaamiseen sekä sen hyödyntämisestä puhutaan vähän, ja tämä aiheuttaa ammatillisissa epävarmuutta siitä onko kokemusosaamisen hyödyntäminen hyväksytty toimintatapa.

Kokemusosaamisen hyödyntäminen sosiaali- ja terveysalalla edellyttää, että ammattilainen pystyy yhdistämään sen tarkoituksenmukaisella tavalla ammattiosaamiseensa. Tämä tarkoittaa sitä, että omista kokemuksista syntyneitä oppeja pystyy tarkastelemaan kriittisesti ja soveltamaan ammatillisessa viitekehyksessä. Asiakaskohtaaminen tapahtuu aina ammattilainen-asiakas viitekehyksessä, jolloin ammatillisuuteen liittyvät vastuut ja velvollisuudet ovat keskiössä ja kokemusosaaminen ja siihen liittyvä vertaisuus ovat taustalla.

Kaikki sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset eivät omaa valmiuksia kokemusosaamisen hyödyntämiseen. Vain osa ammatillisista on käynyt kokemusasiantuntijakoulutuksen ja yli puolet heistä kaipaisi lisätietoa kokemusosaamisen hyödyntämisestä. Valmiuksien puuttuminen voi näkyä siinä, että kokemuksen jakamisen rajoja ja niiden yhteyttä omaan hyvinvointiin ei ole tunnistettu. Kokemusosaamista hyödyntävän ammattilaisen kohdalla perinteiset käsitykset suhteesta asiakkaisiin, toisiin ammatilaisiin sekä palvelujärjestelmään voivat haastaa työskentelyä.

Kartoituksen perusteella ammattilaiset näkevät kokemusosaamisen hyödyntämisessä mm. seuraavia haasteita: 1) asiakastilanteen tuleminen liian lähelle, jolloin ei pysty auttamaan asiakasta, 2) epämiellyttävien tunteiden herääminen työtilanteissa, 3) oman taustan piilottaminen sekä 4) kuormittuminen ja uupuminen. Ammattilaisen näkökulmasta kokemusosaaminen voi kuitenkin lisätä työn merkityksellisyyden kokemusta ja työssä jaksamista. Asiakkaiden näkökulmasta se voi lisätä palvelun laatua ja rakenteiden tasolla palveluiden vaikuttavuutta.

Elämäkokemukset ovat yksi keskeinen motiivi sosiaali- ja terveysalalle hakeutumiseen, joten kokemusosaamisen yhdistämisestä ammatilliseen ja teoreettiseen osaamiseen tarvittaisiin lisää avointa keskustelua ja tutkittua tietoa.

4.4 Kanssatutkijuuden merkitys tutkittaessa lasten ja nuorten kokemuksia perhetyöstä

Tiina Lehto-Lundén, tutkijatohtori / erityisasiantuntija, Jyväskylän yliopisto / Lastensuojelun Keskusliitto, tiina.k.lehto-lunden@jyu.fi

Siiri Vehniäinen, kanssatutkija, Pesäpuu ry, siiri.vehniainen@pesapuu.fi

Jemina Juuripuu, kanssatutkija, Pesäpuu ry, jemina.juuripuu@pesapuu.fi

Esitys pohjautuu tutkimushankkeeseen ”Perheen tukena – perhetyö lapsi- ja perhesosiaalityössä” (PETU). PETU-hankkeessa tarkastellaan perhetyötä lapsi- ja perhesosiaalityön ja lastensuojelun sosiaalityön rajapinnoille asettuvana palveluna. Hankkeen lähtökohta on moninäkökulmaisuus niin tiedon tuottamisessa kuin tutkittavan ilmiön ymmärtämisessä, sillä tutkimusprosesseissa osallisiksi tulevat tutkijat, perhetyön ammattilaiset sekä asiakkaina olevat lapset ja aikuiset. Hanketta toteuttavat Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Pesäpuu ry ja Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Hanke rahoitetaan sosiaalityön yliopistotasaisen tutkimuksen valtionavustuksella (STM).

Tiedontuotannon moninaisuudesta ja kanssatutkimuksesta tai yhteistutkijuudesta keskustellaan ihmistieteellisillä aloilla yhä vilkkaammin. Kanssatutkimukselle tyypillistä on, että tutkimukseen

osallistuvia ihmisiä kutsutaan osallistumaan tutkimusprosessin eri vaiheisiin ammattitutkijoiden kanssa. Keskeisenä tavoitteena voidaan pitää tutkimuksen ja käytännön välisen etäisyyden pienentämistä, joka voi vahvistaa myös tutkimuskulttuurin demokraattisuutta ja eettistä kestävyyttä. Lähtökohtana perheitä ja perhepalveluja koskevassa kanssatutkimuksessa on, että palvelujen käyttäjät ja ammattilaiset ovat tutkimassa ja kehittämässä heitä koskevia asioita. (Esim. Kulmala ym., 2023; 2024; D’Cruz & Gillingham, 2017.)

Tässä esityksessä keskitymme tarkastelemaan PETU-hankkeessa toteutettua kanssatutkijuuden prosessia, jota hyödynnettiin perhetyötä saaneiden lasten ja nuorten kokemusten tavoittamiseen perhetyöstä. Osahanke on suunniteltu ja toteutettu yhdessä kahden palkatun kanssatutkijan kanssa. Hankkeen tutkijat ovat yhdessä kanssatutkijoiden kanssa toteuttaneet yhden 8–12 –vuotiaille tarkoitetun live-työpajan ja kolme Discord-työpajaa Nuorten turvasatama -kanavalla syksyn 2024 ja kevään 2025 aikana.

Esityksessä kuvataan toteutettu kanssatutkijuuden prosessi ja pohditaan tällaisen tutkimusorientaation edellytyksiä sekä kanssatutkijuuteen liittyviä haasteita ja mahdollisuuksia. Kanssatutkijuudesta saadut kokemukset tuovat näkyväksi orientaation hyödyllisyyden käytäntörelevantin tutkimustiedon tuottamisessa.

Lisäksi esityksessä tuodaan esiin alustavia havaintoja lasten ja nuorten kertomista kokemuksista perhetyöstä ja pohditaan erityisesti verkossa toteutettua uudenlaista haastattelukontekstia, joka antaa nuorille mahdollisuuden osallistua tutkimukseen heille luonnollisella digitaalisella alustalla.

4.5 Hyvinvointia lastensuojelun lapsille ja vanhemmille kokemuskumppanuudella

Anna-Maria Isola, johtava tutkija, THL, anna-maria.isola@thl.fi

Taina Schneider, kehittämispäällikkö, THL, taina.schneider@thl.fi

Marja Hekkala, yliopisto-opettaja, Tampereen yliopisto, marja.hekkala@tuni.fi

Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on kansantaloudellisesti ja inhimillisesti raskas toimenpide. Ennen sijoitusta perheiden kanssa on yleensä työskennelty lastensuojelussa ja muissa palveluissa jonkin aikaa, usein vuosia. Perheiden elämä on tuona aika muuttunut myönteisin ja kielteisin tavoin. Näitä perheiden ja lastensuojelun tilanteita on tarkasteltu ja ratkaistu uudella tavalla Perhekuntoutuskeskus Lausteen koordinoimassa ja Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen (STEA 2020–2022 ja 2023–2025) rahoittamassa *Asiakkaasta kumppaniksi* -hankkeessa. Hankkeen tavoitteena on kokemuskumppanuustoiminnan (engl. *parent advocacy*) avulla lisätä lastensuojelun asiakasvanhempien osallisuutta perheidensä lastensuojeluasiakkuuksissa.

Kanssatutkimuksemme koskee prosessia, jossa lastensuojelussa lastensa kanssa asioineet vanhemmat osallistuivat kokemuskumppanuuden vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointiin. Tutkijan koolle kutsumassa yhteisluomisen ryhmässä käytettiin aineistona asiakasvanhempien, kokemuskumppaneiden ja lastensuojelun ammattilaisten haastatteluja sekä viittä asiakasvanhemmuutta avaavaa kokemustarinaa. Tarkastelemme kokemuskumppanuutta lastensuojelun vaikuttavuusketjun sisällä osavaikutusketjuina. Esittelemme kokemuskumppanuuden osavaikutusketjuja tilanteissa, joissa kokemuskumppanit työskentelevät yhdessä asiakasvanhempien kanssa heitä kuunnellen, tukien ja ohjaten tai työskentelevät yhdessä lastensuojelun vanhemman ja ammattilaisen kanssa.

Löydöstemme lähtökohtana on, että kokemuskumppanitoimintaan panostaminen tuottaa vaikutuksia eli yksityistä arvoa, mistä vaikutusten jatkuttua eteenpäin muodostuu vaikuttavuutta, joka puolestaan on mahdollista ymmärtää julkisena arvona. Havainnollistamme tällaisia osavaikutusketjuja asiakasvanhempien, kokemuskumppaneiden ja ammattilaisten näkökulmilla.

Pelkästään yhden ryhmän, esimerkiksi ammattilaisten tai asiakkaiden, osallistuminen arviointiin voi tuottaa positiivisia tai negatiivisia vinoumia. Vaikutusten arviointi eri osapuolten dialogia mahdollistavassa yhteisluomisen ryhmässä auttoi konkretisoimaan lastensuojelun kompleksisuutta ja tekemään näkyväksi sellaisia tekijöitä, jotka yhdestä näkökulmasta katsottuna jäisivät käsittelemättä. Lastensuojelun kokemuskumppanuuden yhteisluomisen ryhmän toiminta osoitti, että kokemuskumppanit toivat vaikutustenarvioinnin prosessiin välttämättömän ja kriittisen panoksensa.

4.6 Toipumisorientaatiomalli ja kokemusasiantuntijuus sosiaalityössä

Emilia Jääskeläinen, YTM, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto, emilia.jaaskelainen@helsinki.fi

Väitöskirjatutkimukseni on artikkeliväitöskirja, joka koostuu kolmesta eri artikkelista ja osatutkimuksesta. Ensimmäinen artikkeli on kartoittava kirjallisuuskatsaus, joka käsittelee toipumisorientaatiomallia sosiaalityössä. Toinen artikkeli on autoetnografinen tutkimus, joka käsittelee sitä, millaista on olla kokemustaustainen tutkija. Kolmas artikkeli on narratiivinen tutkimus ja käsittelee kompleksisesti traumatisoituneiden ihmisten kokemuksia ja identiteettiä. Tässä esityksessä käsitelen ensimmäisen, vielä julkaisemattoman artikkelini alustavia tuloksia. Artikkeli on kartoittava kirjallisuuskatsaus, jossa tutkin sosiaalityössä tehtyä tutkimusta toipumisorientaatiomallista sekä pohjoismaissa että kansainvälisesti. Mitä annettavaa toipumisorientaatiomallilla on sosiaalityölle? Miksi toipumisorientaatiomallia ei ole pohjoismaissa tutkittu? Miten toipumisorientaatiomallia on hyödynnetty kansainvälisesti sosiaalityön kentällä? Miten toipumisorientaatiomalli liittyy kokemusasiantuntijuuteen? Esityksessäni käyn läpi myös, sitä miten kokemusasiantuntijuutta voitaisiin paremmin hyödyntää ja käyttää sosiaalityössä ja sosiaalityön tutkimuksessa. Kuka on kokemusasiantuntija? Entä millaiseen kokemusasiantuntijuuden hyödyntämiseen ja käyttöön sosiaalityön tutkimuksessa ja kentällä ollaan valmiita? Käsitelen, myös sitä, mitä eettisiä puolia toipumisorientaatiomallin ja kokemusasiantuntijoiden hyödyntämiseen sosiaalityön tutkimuksessa ja sosiaalityössä liittyy.

4.7 Millä tavoin kokemusasiantuntijana toimiminen edistää haavoittavien kokemusten kanssa elämistä ja niistä toipumista?

Armi Ahvenainen, johtava asiantuntija, Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry, armi.ahvenainen@suomenkasper.fi

Nea Aarva, asiantuntija, Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry, nea.aarva@suomenkasper.fi

Artikkelimme tarkastelee lastensuojelun asiakasvanhempien kokemusasiantuntijuutta haavoittavien kokemusten ja toipumisen näkökulmista. Artikkeli pohjautuu Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry:n kokemusasiantuntijatyöskentelyssä kahden vuosikymmenen aikana kertyneisiin kokemuksiin ja havaintoihin sekä kerättyyn aineistoon vanhempien kokemuksista ja

kokemusasiantuntijuudesta lastensuojelussa. Tarkastelun ytimessä on kokemusasiantuntijuuden merkitys vanhemmille erityisesti haavoittavien kokemusten kanssa elämisessä ja niistä toipumisessa. Tavoitteemme on selvittää minkälaisia merkityksiä vanhemmat itse antavat kokemusasiantuntijuudelle suhteessa haavoittavien kokemusten kanssa elämiseen ja niistä toipumiseen sekä millä tavalla nämä kokemukset elävät ja muuttuvat kokemusasiantuntijuuden rinnalla.

Toiminnan kautta olemme havainneet, että aiempien elämäkokemusten lisäksi palvelujärjestelmä itsessään aiheuttaa vanhemmille lisää haavoittavia kokemuksia, joista toipuminen on oma prosessinsa. Moni vanhempi kuvaa siirtymistä lastensuojelun asiakkuuteen muutoksena omassa positiossaan; lastensuojelun palveluissa vanhempi asetetaan ulkokehälle, ja hän muuttuu perheen päätöksentekijästä ja oman lapsensa asiantuntijasta sivulliseksi, jonka taidot ja vanhemmuus kyseenalaistetaan. (Ahvenainen & Hellsten 2022.) Näiden vanhempien kohdalla voidaan puhua jopa systeemisen trauman kokemuksesta. Systeemisellä traumalla viitataan ilmiöön, jossa ympäristö ja instituutiot ylläpitävät, syventävät ja aiheuttavat trauman kokemuksen. (Goldsmith ym. 2014, 118.)

Kokemusasiantuntijuutta lähestytään artikkelissa niin vertaisuuden kuin osallisuuden ja osallistumisen näkökulmista, tuoden esiin vanhempien kokemuksia erilaisissa kokemusasiantuntijatehtävissä toimimisesta. Vertaisuudessa ja kokemusasiantuntijuudessa on useita mekanismeja, jotka antavat vanhemmalle mahdollisuuden käsitellä sekä omia kokemuksia ja menneisyyttä, että luoda niille uusia merkityksiä. On kiinnostavaa, millä eri tavoilla kokemusasiantuntijavanhemmat luovat näitä merkityksiä ja mitkä mekanismit ovat keskeisiä näiden merkitysten luomisessa, ja lopulta mikä on näiden uudelleen luotujen merkitysten vaikutus toipumiseen ja haavoittavien kokemusten kanssa elämiseen.

Kokemusasiantuntijuus Kasperissa on kehittynyt kahden vuosikymmenen aikana paljon ja sen määrittely on edelleen monella tapaa kesken. Vuodesta 2021 kokemusasiantuntijat ovat osallistuneet 60 tunnin mittaisen kokemusasiantuntija- ja tukihenkilövalmennukseen. Havaintomme mukaan puolen vuoden mittaisella kokemusasiantuntijavalmennusprosessilla on ollut myönteisiä vaikutuksia myös osallistujien muilla elämän osa-alueilla; vanhempien toimijuus esimerkiksi yhteiskuntaan ja työelämään osallistumisessa on parantunut.

Artikkelin aineistona toimii Kasperin toiminnan yhteydessä toteutettu kokemusasiantuntijavanhempien teemahaastattelu (2025) sekä lastensuojelun asiakasvanhemmilta vuosina 2021, 2023 ja 2024 kerätyt kyselyaineistot.

Lähteet:

Ahvenainen, Armi and Hellsten, Sari. 2022. Kun apu ei tunnu avulta – lastensuojelun asiakasvanhempien kokemuksia lastensuojelusta. *Kasper – Kasvatus ja perheneuvonta ry.* https://suomenkasper.fi/wp-content/uploads/2022/03/kun-apu-ei-tunnu-avulta_kasper_ry_290322.pdf Viitattu 14.3.2025

Goldsmith, Rachel E., Gamache Martin, Christina, Carly Parnitzke Smith. 2014. "Systemic trauma." *Journal of Trauma & Dissociation* 15.2 (2014): 117-132.

5. Sosiaalialan ammattilaiset muuttuvissa palvelurakenteissa

Työryhmän vetäjät: Kaisa Kostamo-Pääkkö, kehitysjohtaja, Poske kaisa.kostamo-paakko@poske.fi
Tarja Kemppainen, tutkimuspäällikkö, Lapin yliopisto tarja.kemppainen@ulapland.fi

Sosiaalihuolto on ollut viime vuosien aikana toinen toistaan seuraavissa ja myös päällekkäisissä muutoksissa. Hyvinvointialueiden aloittamisen lisäksi muun muassa poliittiset päätökset ja lainsäädännön muutokset luovat ja muuttavat rakenteita, joissa sosiaalialan työtä tehdään.

Työryhmässä käydään ajankohtaista keskustelua sosiaalialan muuttuvasta toimintaympäristöstä ja palvelurakenteesta sekä niiden vaikutuksista ammattilaisten työhön. Ryhmässä tarkastellaan muun muassa asiantuntijuutta, osaamista, muutoksessa olevaa toimintaympäristöä ja niihin kytkeytyviä ajankohtaisia ilmiöitä erityisesti ammattilaisten työarjen näkökulmasta.

Työryhmän tavoitteena on koota ja syventää ymmärrystä sosiaalialalla työtään tekevien ammattilaisten tilanteesta eri näkökulmista. Työryhmään toivotaan osallistujia eri sosiaalihuollon kentiltä, huomioiden myös monialaisen yhteistyön. Työryhmä toteutetaan moninäkökulmaisena kriittisenä keskusteluna, johon eri toimijat, kuten tutkijat, tutkimushankkeet, hyvinvointialueiden sosiaalityöntekijät, sosiaaliohjaajat ja esihenkilöt sekä järjestöissä toimivat ovat tervetulleita tuomaan oman näkökulmansa. Esityksen näkökulma voi olla teoreettinen, empiriaan pohjaava tai käytäntötutkimuksellinen.

Esitykset voivat liittyä esimerkiksi ammattilaisten väliseen työnjakoon, osaamiseen, urapolkuun, asiantuntijuuteen, monitoimijuuteen, harkintavallan käyttöön, työhyvinvointiin, työntekijöiden saatavuuteen ja pysyvyyteen, johtamiseen, sekä hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämiseen niin hyvinvointialueilla kuin kunnissa. Tarkoituksena on, että työryhmän abstraktit rakentavat kokonaisuuden, jossa keskeistä on sosiaalihuollon ammattilaisia koskevan tiedon tuottaminen, ajankohtaisuus, moniäänisyys sekä kriittisyys. Työryhmän kieli on suomi.

5.1 Lastensuojelun avohuollon nykytila

Tiina Lehto-Lundén, erityisasiantuntija, Lastensuojelun Keskusliitto, tiina.lehto-lunden@lskl.fi

Laura Nila, erityisasiantuntija, Lastensuojelun Keskusliitto, laura.nila@lskl.fi

Lastensuojelun avohuolto on lastensuojelun kokonaisuudessa omana palvelukokonaisuutenaan niukasti esillä sekä tutkimuksessa että poliittisessa keskustelussa. Lastensuojelua tarkasteltaessa ja siitä keskusteltaessa fokus on perinteisesti vahvemmin sijaishuollossa, vaikka määrällisesti avohuollossa asiakkaana oli Suomessa vuonna 2023 on 38 531 lasta, kun huostassa olevia lapsiasiakaita samana vuonna oli 11 300. Lastensuojelun avohuollon asiakasmäärät ovat myös olleet nousussa viime vuosista. (THL, 2024.)

Kansainvälisissä vertailuissa suomalaista lastensuojelujärjestelmää luonnehditaan ennaltaehkäiseväksi, perhekeskeiseksi ja avohuoltopainotteiseksi. Mutta myös kansallisten toimijoiden, kuten sosiaali- ja terveysministeriön sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, dokumenttien tarkastelu on osoittanut, että palveluiden kehittämisen painopiste on sijaishuollossa ja sen kehittämisessä. (Kiili ym., 2024.) Vaikka lastensuojelun avohuoltoa nostetaan esiin hallitusohjelmassa ja puheissa, eivät lähiaikojen päätökset ja laajat hyvinvointialueille kohdentuneet säästöpainheet anna kuvaa, että lastensuojelun avohuollon ensisijaisuutta aidosti painotetaan.

Lastensuojelun avohuoltoa voidaankin kuvata saippua metaforan avulla, sillä sen sisällöistä ja määrittelyistä on vaikea saada kattavaa käsitystä (Kiili ym., 2024). Lastensuojelun avohuolto ja sen nykytila vaatiikin tutkimuksellista tarkastelua, jotta sen sisältöjä ja arvoa voidaan todentaa. Saippuasta on siis saatava ote. Lastensuojelun avohuolto on saanut myös uudenlaisia määrittelyjä sosiaalihuoltolain tullessa voimaan vuonna 2015 ja Jaakolan ym. (2024) mukaan lastensuojelun tehtävä sosiaalihuoltolain myötä kaventunut. Suhteessa sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin, lastensuojelua sanoitetaan erityispalveluna, jonne pääsemisen kynnys on korkealla ja jonka asiakaskunnan ominaispiirteisiin liittyy vahvaa vastentahtoisuutta (Jaakola ym., 2024).

Lastensuojelun Keskusliitto on toteuttanut keväällä 2025 valtakunnallisen kyselyn hyvinvointialueilla lastensuojelun avohuollossa työskenteleville ammattilaisille saadakseen kokonaiskuvaa lastensuojelun avohuollon nykytilasta. Kyselyn temaattisina kokonaisuuksina olivat: lastensuojelun avohuollon nykytila ja periaatteet, lastensuojelun avohuollon asiakastyö, lasten ja nuorten osallisuus sekä rakenteellinen sosiaalityö. Tässä esityksessä tarkastellaan alustavia kyselyn tuloksia ja kiinnitetään katsetta avohuollon lastensuojelun merkittävään rooliin sosiaalihuollon ja lastensuojelun ja kokonaisuudessa.

5.2 Elämänkulun merkitys sosiaalityön opiskelunsa aloittavien uramotivaatioihin ja uratoiveisiin.

Christian Kroll, yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto, Svenska social- och kommunalhögskolan, christian.kroll@helsinki.fi

Johanna Kallio, professori, Turun yliopisto, sosiaalityö, jomkall@utu.fi

Anne-Mari Jaakola, yliopisto-opettaja, erikoistutkija, Turun yliopisto, sosiaalityö, anne-mari.jaakola@utu.fi

Helena Blomberg, professori, Helsingin yliopisto, sosiaalityö, helena.blomberg@helsinki.fi

Leena Haanpää, yliopistonlehtori, Turun yliopisto, sosiaalityö, lehaan@utu.fi

Esityksessämme pyrimme ymmärtämään uusien sosiaalityön opiskelijoiden uramotivaatioita ja -toiveita. Keskitymme opiskelijoiden elämänkulkuun ennen opintojen aloittamista, huomioiden heidän lapsuuden perheidensä sosiaalisen aseman, henkilökohtaiset kokemukset sosiaalisista ongelmista sekä omat poliittiset arvot ja kiinnostuksen kohteet. Teoreettinen viitekehysemme perustuu ammatilliseen sosiaalistumiseen, joka sisältää kolme vaihetta: esisocialisaatio, muodollinen socialisaatio (koulutuksen kautta) ja sosiaalityön käytännön kautta muodostuva socialisaatio. Esisocialisaatio tapahtuu ennen pääsyä muodolliseen sosiaalityön koulutusohjelmaan eikä sillä ole selkeästi määriteltyä aloituspistettä. Tutkimukset esisocialisaatiosta pohjoismaisessa kontekstissa ovat harvinaisia, ja kansainvälinen tutkimuskin on enimmäkseen keskittynyt lapsuuden traumaattisiin kokemuksiin ja niiden vaikutuksiin sosiaalityöntekijöiden hyvinvointiin.

Elämäntietä muotoutuu merkittävien elämäntietä kokemusten kautta, jotka vaikuttavat opiskelijoiden näkemyksiin ja asenteisiin tulevaa ammattia kohtaan. Näihin kokemuksiin kuuluvat muun muassa perhetausta ja vaikeudet sekä henkilökohtaiset arvot ja kiinnostuksen kohteet (Lemaitre et al. 2024). Empiirisen tarkastelumme kohteena ovat suomalaiset ensimmäisen vuoden sosiaalityön opiskelijat, jotka ovat juuri aloittaneet opintonsa. Tutkimme, miten lapsuuden perheen sosiaalinen asema, aiemmat henkilökohtaiset kokemukset sosiaalisista ongelmista sekä henkilökohtaiset arvot ja ideologia vaikuttavat opiskelijoiden näkemyksiin tulevasta ammatistaan ja urapoluistaan.

Data on kerätty valtakunnallisen kyselyn avulla, joka kohdistui kaikille uusille sosiaalityön kandidaattitason opiskelijoille sekä sosiaalityön maisteritason opiskelijoille, joilla ei ole kandidaatin tutkintoa sosiaalityössä, suomalaisissa yliopistoissa. Kysely toteutettiin lukuvuosien 2023 (N=354) ja 2024 (N=322) alussa, ja vastauksia saatiin noin kahdelta kolmasosalta opiskelijoista.

Analyysimme osoittavat, että aloittavat opiskelijat tulevat huomattavan vaihtelevista taustoista, ja he eroavat myös uratoiveidensa suhteen. Alustavien tulosten avulla pyrimme lisäämään ymmärrystä sosiaalityön opiskelijoiden ammattiin liittyvistä motivaatioista ja uratoiveista. Näin voimme tarjota näkökulmia, joita voidaan hyödyntää opiskelijavalinnoissa, opetussuunnitelman kehittämisessä ja työmarkkinoiden huomioimisessa.

5.3 Opiskeluhuollon kuraattoreiden asiantuntijuus ja sen ilmentämisen mahdollisuudet moniammatillisessa yhteistyössä

Taina Laitinen, yliopistonopettaja, väitöskirjatutkija, Jyväskylän yliopisto, taina.k.laitinen@jyu.fi

Koulukuraattorit ovat pääsääntöisesti laillistettuja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä (sosionomeja ja sosiaalityöntekijöitä), jotka tuottavat sosiaalipalvelua (SHL 1301/2014 14§). Opiskelu- huoltopalvelut puolestaan muodostavat moniammatillisen kokonaisuuden, jonka toimintaympäristö – koulut ja oppilaitokset – on niin ikään moniammatillinen. Opiskeluhuollon kuraattorityötä on Suomessa tutkittu varsin vähän - vielä vähemmän omana asiantuntija-ammattinaan. Keväällä 2024 haastateltiin 44 opiskeluhuollon nykyistä tai entistä kuraattoria, jotka tarkastelivat kompleksista työskentely-ympäristöään ja kertoivat kokemuksiaan moniammatillisesta yhteistyöstä. Osallistujilta kysyttiin muun muassa, millaisia mahdollisuuksia heillä on asettua sosiaalialan asiantuntijan rooliin moniammatillisessa verkostossa, jossa perinteisesti vahvan professionaalisen statuksen omaavat pedagogit ovat myös määrällinen enemmistö. Haastatellut kuraattorit nimesivät yhteistyökumppaneikseen pedagogien lisäksi muun muassa terveydenhoitajat, psykologit ja lastensuojelun. Enemmistö haastatelluista nosti esiin yhteistyöhön sitoutumiseen ja rakenteiden sirpaloitumiseen liittyviä muutoksia, jotka haastavat yhteistyötä sosiaali- ja terveyspalveluiden kanssa jopa pedagogien kanssa tehtävää yhteistyötä enemmän. Tutkimushavaintoa tukee Terveys- den ja hyvinvoinnin laitoksen marraskuussa 2024 julkaistu OPA-raportti, jonka mukaan yhteistyö opiskeluhuollon ja muiden hyvinvointialueen tuottamien palveluiden välillä on vähentynyt hyvinvointialueiden käynnistymisen jälkeen.

Moniammatillisen yhteistyön reflektointi johti monissa haastatteluissa pohtimaan, mihin työyhteisöön kuraattori kuuluu ja mikä on kuraattorin rooli moniammatillisessa yhteistyössä. Oman näkökulmansa pohdintoihin toi aineiston keruuvaiheessa valmisteilla ollut lasten ja nuorten terapiatakuu, joka helmikuussa 2025 julkaistujen ennakkotietojen perusteella vaikuttaa tuovan merkittäviä muutoksia kuraattoreiden työhön 1.5.2025 lukien. Erityisesti koulupsykologien puute ja alati kasvavat lasten ja nuorten mielenterveysongelmat ovat asettaneet kuraattorityölle paineita, joiden alla moni haastateltu kuraattori kertoi ahdistuvansa ja kokevansa inkompetenssia omassa työssään korkeakoulutuksesta huolimatta. Myös kouluille jalkautuneet yhteisöohjaajat, koulusosionomit, tsempparit ja nuorisotyöntekijät huolestuttivat haastateltuja etenkin kouluilla, joilla yhteisöllisellä työllä ei ollut selkeää suuntaa ja työnjakoa eikä kuraattoreiden yhteisöllisen ja rakenteellisen sosiaalityön osaamista tunnistettu.

Tässä työryhmäpuheenvuorossa pyritään kirkastamaan opiskeluhuollon kuraattoreiden ammatillista asiantuntijuutta sekä sitä ilmentäviä rooleja moniammatillisessa yhteistyössä. Puheenvuoro

muodostaa kokonaisuuden työryhmässä 6 esiteltävän kuraattoreiden johtamista tarkastelevan esityksen kanssa.

5.4 Sulava-hankkeen TKIO-pilotit sosiaalialan jatkuvaa oppimista mallintamassa ja sosiaalityön vaikuttavuustietoa tuottamassa

Anne Puuronen, tutkimuspäällikkö Sosiaalityön laatu ja vaikuttavuus Pirkanmaalla, Kanta-Hämeessä ja Etelä-Pohjanmaalla- RRP3-tutkimushanke, SULAVA, (2024–2025), [SULAVA | Pikassos](#), Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos, anne.puuronen@pikassos.fi

Vaikuttavuuden ja tutkimusosaamisen merkitys tuloksellisuuden osatekijänä on kasvanut viime vuosina yhteiskunnan eri sektoreilla. Myös tietoa sosiaalipalveluiden vaikuttavuudesta tarvitaan. Painotuksen poliittinen ohjaus tulee esille mm. Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisissa tavoitteissa (2023–2026). Vaikuttavuuden todentamisen tarve on huomioitu laajasti nykykeskustelussa myös sosiaalialan sisällä kehittämistyössä, tutkimuksessa ja koulutuksessa.

Miten vahvistaa sosiaalihuollon vaikuttavuustutkimusta ja -osaamista alueellisen hankkeen ja TKIO-toiminnan yhteistyönä?

Kysymystä palastellaan SULAVA -tutkimushankkeen käytäntötutkimusosiossa, jonka keskiössä on mallintaa sosiaalialalla toimivien vaikuttavuusosaamista sote-TKIO-yhteistyön toteuttamisraenteissa. Mallinnettavana on kaksi sote-TKIO-aluekehittämisen muotoa: Vuoden kestävä sosiaalityön tutkimuspainotteinen uramallikokeilu yhteistyössä hyvinvointialueiden kanssa ja hankevetoinen opinnäyteyhteistyönmalli sosiaalialan opiskelijoiden (ylempiAMK) vaikuttavuusosaamisen lisäämiseksi yhteistyössä alueen ammattikorkeakoulujen ja hyvinvointialueiden kanssa. Näkökulmana on lähestyä sosiaalialan korkeakoulujärjestelmän duaalimallin tuottamien koulutusten osaamista yhdyspintojen kautta, ei vertailen eroja ja tätä kautta edistää vaikuttavuusajattelua ja -kulttuuria sosiaalialan ammattiryhmiä yhdistävänä geneerisenä osaamisena ja tutkimusperustaisen työotteon pontimena.

Käytännön tasolla mallinnoksissa tarkastellaan sosiaalialan jatkuvan oppimisen yhdistämistä TKI-toimintaan ja sote-TKIO-yhteistyön potentiaalia reagoida alan nopean tiedon tuotannon tarpeisiin. Mallinnoksia yhdistää tavoite tuottaa tutkimustietoa sosiaalityön vaikuttavuudesta asiakastyön käytännöistä ja alueellisista tarpeista ja palauttaa tieto asiakkaan, lähijohtamisen ja päätöksenteon tueksi. Tämän rinnalla tuotetaan havaintoja toimivista TKIO-käytännöistä sosiaalityön uramallikokeilun ja opinnäyteyhteistyön taustalla.

Vaikuttavuustutkimuksen osaamista tarvitaan – katse sosiaalityöntekijän urakehityksen edellytyksiin ja (uudelleen)määrittelyyn

Tutkimusten mukaan vaikuttavuustutkimuksen asiantuntemusta on tällä hetkellä Suomessa suhteellisen vähän verrattuna sen tarpeeseen. Esiteltävänä on ensin sosiaalityön uramallikokeilu, Sulava-malli, jossa sosiaalityöntekijän urakehitykseksi nähdään joustavasti eri työkokemusvuosien vaiheissa, ad hoc- tyyppinen alaa koskevan tiedon tuottaminen yhdistettynä oman tutkimusosaamisen ylläpitoon ja työyhteisön osaaminen kehittämiseen asiakastyöstä irtautumatta. Alustavana tuloksina pilotointi nostaa esille uramallin resurssoinnin ja näkökulman laventaa käsitystä alan toimijoista, joilla on ammatillista osaamista tuottaa uutta tietoa alan vaikuttavuustutkimukseen.

TKI-painotetut sosiaalialan opinnäytetyöt vaikuttavuustiedon edistäjinä hyvinvointialueilla

Esityksessä avataan toiseksi ammattikorkeakoulujen mahdollisuuksia vastata sosiaalialan tiedon tuotannon tarpeisiin hankeopinnäyteyhteistyön (ylempi AMK) kautta. Pilotoinnin alustaviin tuloksiin nojaten ammattikorkeakoulujen TKI-toiminnan integrointi sosiaalihuollon vaikutusten esille nostamiseksi on suositeltavaa. Vastavuoroinen toimintatapa edistää osaltaan alan soveltavaa tutkimusta ja tukee alan opiskelijoiden osaamistarpeiden seuraamista ja opetuksen kehittämistä.

5.5 Aikuissosiaalityön kehykset ja institutionaaliset tehtävät hyvinvointialueilla

Henna Aalto, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, henna.aalto@tuni.fi

Johanna Ranta, yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto, johanna.ranta@tuni.fi

Suvi Raitakari, apulaisprofessori, Tampereen yliopisto, suvi.raitakari@tuni.fi

Hyvinvointialueille siirtymisen aiheuttamat isot muutokset palvelurakenteissa ovat muuttaneet myös sosiaalityön rakenteita ja lisänneet jännitteitä aikuissosiaalityön toimintaympäristöissä, mikä on lisännyt tarvetta tarkastella uudelleen aikuissosiaalityön paikkaa ja tehtäviä sekä työn toteuttamisen reunaehjoja. Tutkimuksemme tarkastelee aikuissosiaalityöntekijöiden ymmärrystä aikuissosiaalityön institutionaalisista tehtävistä ja niiden toteuttamisen kehyksistä kahdella hyvinvointialueella. Siten se tuottaa tietoa aikuissosiaalityön muutoksista ja työntekijöiden tuottamasta ymmärryksestä aikuissosiaalityön työskentelyn tavoista, sisällöistä ja tavoitteista aikuissosiaalityön ajankohtaisissa toimintaympäristöissä. Taustaoletuksemme on, että sekä aikuissosiaalityön toimintaa ohjaavat kehykset että niiden varassa toteutetut institutionaaliset tehtävät muodostuvat ja määrittyvät kontekstisidonnaisissa suhteissa asiakkaisiin, palvelujärjestelmään ja yhteiskuntaan. Tutkimukssamme kysymme, *millaisia hyvinvointialueiden aikuissosiaalityön toimintaa ohjaavia kehyksiä ja niiden puitteissa toteutettavia institutionaalisia tehtäviä työntekijöiden haastattelupuheessa on tunnistettavissa*. Haastatteluaineisto (4 yksilö- ja 3 ryhmähaastattelua) on kerätty osana Sosiaalityöntekijöiden paikka ja saavutettavuus hyvinvointialueiden aikuissosiaalityössä -hanketta (AISAPA, STM, 2023–2024). Analysoimme sosiaalityöntekijöiden haastattelupuhetta hyödyntämällä institutionaalisen tehtävän sekä niitä jäsentävien ja ohjaavien kehysten käsitteitä.

Tutkimuksemme osoittaa, että hyvinvointialueiden aikuissosiaalityössä toimintaa ohjaavat monenlaiset, toisiinsa kietoutuvat kehykset: *aikuisuusnormeja kyseenalaistava kehys* (aikuissosiaalityön tehtävät suhteessa yhteiskuntaan), *kumppanuuden rakentamisen kehys* (aikuissosiaalityön tehtävät suhteessa palvelujärjestelmään), *länän olevan kohtaamisen kehys* (aikuissosiaalityön tehtävät suhteessa asiakkaaseen) ja *eettisen kamppailun kehys* (aikuissosiaalityön tehtävät suhteessa kaikkiin edellä mainittuihin). Tutkimuksemme painottaa, miten institutionaalisen tehtävän toteuttaminen on riippuvaista kontekstuaalisista ja rakenteellisista tekijöistä sekä sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksista neuvotella ja määrittää työnsä tavoitteita ja suuntaa. Tarkastelumme osoittaa, miten konteksteihinsa sidonnaiset, työtä raamittavat kehykset voivat yhtäältä edistää, toisaalta myös heikentää mahdollisuuksia toteuttaa aikuissosiaalityön eettistä ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tehtävää. Tuloksemme lisäävät sosiaalityöntekijöiden tuottamaa ymmärrystä marginaalisessa asemassa olevien aikuisten oikeuksien ja hyvinvoinnin tukemisesta aikuissosiaalityössä ja tämän työn toimintaa ohjaavista kehyksistä muuttuvissa rakenteissa.

5.6 Tunnustava asumissosiaalinen lähityö kotipaikkansa menettävien ja haavoittavassa asemassa olevien ihmisoikeuksien edistämässä

Jenni Mäki, väitöskirjatutkija, Lapin yliopisto, jenni.l.maki@tuni.fi

Abstrakti pohjautuu suomalaista pitkäaikaisasunnottomuutta tarkastelevan väitöskirjan artikkeliin, joka käsittelee kotipaikkansa menettävien, haavoittavassa yhteiskunnallisessa asemassa olevien ihmisten parissa tehtävää asumissosiaalista lähityötä. Artikkelin kontekstina on keski-suuri suomalainen kaupunki, jossa noin 200 haavoittuvassa asemassa olevaa henkilöä menetti kotinsa kaupunki-uudistuksen täydennysrakentamisen prosessin seurauksena. Muutosprosessin kaavovaihe kesti kaiken kaikkiaan yli 10 vuotta, mutta prosessissa kotipaikkansa menettävien ihmisten asumista siinä ei suunniteltu. Englanninkielinen käsite kotinsa menettävän ihmisryhmän pakosiirtämiselle on *displacement*, joka voidaan suomentaa kotipaikastaan siirtämiseksi tai pakkomuutoksi.

Artikkelissa äänen saavat ne haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten parissa asumissosiaalista työtä tehneet työntekijät, joiden tärkeimpänä tehtävänä oli pyrkiä järjestämään ihmisille uudet kodit menettämiensä tilalle. Asiakkaiden tavoittamiseksi asumissosiaalisen lähityön tekijöiden oli toimittava poikkeuksellisin keinoin, sillä asiakkaiden monialainen yhteiskunnallinen haavoittuvuus esti heitä hakemasta itselleen apua tarvittavalla tavalla. Artikkelitekeekin näkyväksi asumissosiaalisen lähityön kohteena olevan asiakasryhmän kohtaamien eriarvoisuuden, haavoittuvuuden, osattomuuden sekä epäoikeudenmukaisuuden kokemusten aiheuttamaa kuilua, joka heikentää sosiaalitoimen mahdollisuuksia auttaa ihmisiä ajoissa ja heidän yksilökohtaisesti tarvitsemillaan tavoilla. Asumissosiaalisen lähityön tekijät ratkaisivat asiakkaiden tavoittamisen haasteet esimerkiksi jalkautumalla apua tarvitsevien ihmisten pariin ja löytämällä heidät (*out-reach-work*).

Artikkelissa asukkaiden lähellä tehtyä asumissosiaalista työtä tarkastellaan Richard Sennettin (2004) tunnustamisen (*acknowledgement*) käsitteen avulla. Tunnustava asumissosiaalinen lähityö kykenee tunnistamaan asiakkaiden haavoittuvuuden ja sovittamaan tarjoamansa palvelut asiakkaiden yksilökohtaisiin tarpeisiin. Työn tekeminen oli monella tavalla poikkeuksellista suhteessa sosiaalitoimen perustoimintoihin ja lähtökohtiin. Moni asiakas ei syystä tai toisesta halunnut tai pystynyt hankkimaan itselleen apua sosiaalitoimesta ja lähes kaikki heistä olisivat sosiaalihuoltolain mukaisesti määrittyneet erityisen tuen tarpeessa oleviksi.

5.7 Tiedon muodostaminen sosiaalialan ammattilaisista

Maija Hiltula, erityisasiantuntija, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, maija.hiltula@poske.fi

Sanna-Liisa Liikanen, yliopisto-opettaja, Lapin yliopisto, sanna-liisa.liikanen@ulapland.fi

Ulla Sotaniemi, erityisasiantuntija, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, ulla.sotaniemi@poske.fi

Valtakunnallisesti yhtenäisen tiedon tuottaminen sosiaalihuollon ammattilaisista on puutteellista. Valtakunnalliset tilastot ja organisaatioiden tiedot sosiaalialalla toimivista ammattilaisista poikkeavat toisistaan, eikä tietoa ole riittävästi saatavilla. Esimerkiksi valtakunnallinen ammattiluokitus ja siitä johdettu muu tilastotieto näyttäytyvät osittain epätarkkoina ja vanhentuneina. Valtakunnallisesti ei ole saatavissa tarkkoja lukumääriä hyvinvointialueilla, yksityisellä tai

järjestösektorilla työskentelevistä sosiaalihuollon ammattihenkilöistä, ja sosiaalihuollon ammattilaisia koskeva tieto on hajanaista ja sen hyödyntäminen on haasteellista.

Sosiaalihuollon ja sosiaalipalveluiden suunnittelu, toteuttaminen ja johtaminen edellyttävät toimivaa valtakunnallisia ja alueellisia ammattilaisia koskevia tietorakenteita. Pyrkimyksiä luotettavan tiedon tuottamiseen on ollut useampia. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus on yhteistyössä Lapin yliopiston kanssa toteuttanut sosiaalihuollon ammattilaisista koskevia selvityksiä pohjoisilla hyvinvointialueilla useita kertoja. Selvitysten tavoitteena on ollut tehdä näkyväksi sosiaalihuollon ammattilaisia koskevaa ajantasaista tilannetta ja tulevaisuuden tarpeita mm. ammattilaisten sijoittumisen, saatavuuden, pysyvyyden ja työhyvinvoinnin näkökulmista. Selvitykset ovat tuottaneet määrällistä ja laadullista tietoa sosiaalityön arjesta, käytännöistä, palveluiden saatavuudesta, työsuhteista, tehtäväkuvista, työn vaativuudesta, työoloista sekä työhyvinvoinnista. (esim. Martin ym. 2018; Hiltula ym. 2022; Hiltula ym. 2024.)

Sosiaalihuollon ammattilais selvitykset ovat koonneet ja tuottaneet tietoa pohjoisen hyvinvointialueiden sosiaalihuollosta. Keväällä 2025 toteutettavassa selvityksessä kysely suunnataan aiempia selvityksiä laajemmin eri sektoreilla (julkisella, yksityisellä ja järjestöissä) työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille. Selvityksessä keskitytään erityisesti työn sisältöihin ja rakenteisiin sekä työhyvinvointiin ja ammattilaisten veto-, pito- ja työntövoimaan liittyviin teemoihin.

Työryhmäesityksemme käsittelee sosiaalihuollon ammattilais selvitysten (2018–2025) kokonaisuutta, keskeisiä tuloksia sekä kokemuksia ammattilaisia koskevan tiedon muodostamisesta.

5.8 Häilyvät ammatilliset rajat: Sosiaalityöntekijöiden diskursiivinen rajatyö suhteessa sosiaaliohjaajiin

Sirpa Saario, sirpa.saario@tuni.fi

Tarkastelen esityksessäni sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien välistä työnjakoa aikuissosiaalityössä haastatteluaineiston pohjalta. Sosiaalihuoltolaki määrittelee sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen eroja mm. erityisen tuen tarpeen ja omatyöntekijän käsitteiden kautta (3§; 42§). Lisäksi se määrittelee molemmat ammatit (15§; 16 §). Esitykseni argumentti on, että lainsäädännössä suhteellisen selkeänä näyttäytyvästä määrittelystä huolimatta ammattien välinen työnjako saattaa olla eri tavoin epäselvä, kun sitä tarkastellaan osana asiakastyön päivittäisiä käytäntöjä. Kysyn esityksessä, miten sosiaalityöntekijät puhuvat työskentelystään ja työnjaosta suhteessa sosiaaliohjaajiin. Aineistona on sosiaalityöntekijöiden yksilö- ja ryhmähaastatteluja, joita analysoin diskursiivisen rajatyön näkökulmasta. Nostan esiin niitä diskursiivisia keinoja, joilla sosiaalityöntekijät puheessaan toisaalta vahvistavat tai ylläpitävät ammatillisia rajoja suhteessa sosiaaliohjaajiin ja toisaalta taas häivyttävät ja liudentavat niitä. Esitys on osa STM:n rahoittamaa tutkimushanketta *Sosiaalityöntekijöiden paikka ja saavutettavuus hyvinvointialueiden aikuissosiaalityössä* (2023–2024).

5.9 Terveys sosiaalityöntekijöiden huolipuhe preventiivisen työotteen katoamisesta terveys sosiaalityön muutosprosessin myötä

Heli Tirola, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto ja yhteistyöopintojen koordinaattori, Sosnet, heli.tirola@uef.fi

Leena Leinonen, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto, leena.leinonen@uef.fi

Vuosien 2023–2024 aikana osa hyvinvointialueista on organisoinut terveyssozialityötä uudella tavalla vähentämällä terveyssozialityön vakansseja ja siirtämällä terveyssozialityöntekijöitä sosiaalihuollon yksiköihin pois terveydenhuollosta ja sen moniammatillisista tiimeistä. Muutos on paradoksaalinen sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisuudistuksen tavoitteisiin nähden, sillä suomalaisessa terveyssozialityössä sosiaali- ja terveydenhuollon integraatiota on luonnostaan tehty ja kehitetty 1920-luvun alusta alkaen. Terveyssozialityöntekijät ja Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ovat vastustaneet muutosta voimakkaasti alkuvuodesta 2023 lähtien.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan terveyssozialityön muutoksen aiheuttamia huolenaiheita terveyssozialityöntekijöissä. Tutkimuskysymykset ovat: *Minkälaisia huolenaiheita ilmenee terveyssoialityöntekijöiden visioinnissa terveyssoialityön tulevaisuudesta?* ja *Miten terveyssoialityöntekijöiden eri huolenaiheet kytkeytyvät toisiinsa?* Tutkimusaineisto on kerätty Webropol-kyselyllä, johon terveydenhuollossa työskentelevät sosialityöntekijät (n=82) vastasivat keväällä 2024. Kysely toteutettiin Facebookin Sosialityön uraverkoston ja Terveyssoialityö ry:n Howspace -sivuston kautta. Kysely sisälsi taustakysymysten lisäksi tulevaisuuden visiointi -menetelmän mukaisia kysymyksiä. Aineisto analysoitiin laadullisesti luokittelemalla ja teemoittelemalla.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että terveyssoialityöntekijät ovat huolissaan asiakkaiden saaman tuen vähenemisestä terveydenhuollossa, minkä myötä useat jäävät vaille apua ja sosiaaliturvatuksia. Terveyssoialityön muutoksen myötä myös terveydenhuollon ammattilaisten vastuut kasvavat, jonot muihin palveluihin pidentyvät ja asiakkaiden ongelmat pahenevat ja kumuloituvat. Näiden tekijöiden ennakoitiin aiheuttavan huomattavia yhteiskunnallisia lisäkustannuksia. Muutoksella ei nähty olevan juurikaan myönteisiä vaikutuksia.

5.10 Pohdintoja sosialityön asiantuntijuudesta

Vera Ylinen
Väitöskirjatutkija
Tampereen yliopisto
vera.ylinen@tuni.fi

Vuonna 2020 alkanut koronapandemia asetti sosiaali- ja terveydenhuollon uudenlaiseen tilanteeseen. Pandemia kehystettiin lähes pelkästään terveyskriisiksi, ja sen hallinnassa keskeisin tiedollinen auktoriteetti lankesi terveydenhuollon asiantuntijoille. Päätöksenteosta uupui usein sosiaali-tieteellinen perspektiivi. Tiedollisia resursseja marginalisoivaa päätöksentekoa voidaan kuvata episteemisenä epäoikeudenmukaisuutena, joka voi johtaa muun muassa poliittisen luottamuksen heikkenemiseen.

Esityksessäni pohdin sosialityön asiantuntijuutta pandemian aikaisessa todellisuudessa. Pohdintani perustuvat empiirisiin havaintoihin gerontologisten sosialityöntekijöiden fokusryhmähaastatteluista. Haastattelut toteutettiin osana tutkimusta, jossa selvitettiin pandemian hallinnan vaikutuksia ikääntyneiden sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tutkitut sosialityöntekijät olivat hyvin kriittisiä pandemian biopoliittista hallintaa kohtaan, ja kokivat etenkin liiallisen kategorisoinnin johtaneen loukkauksiin asiakkaiden oikeuksien ja osallisuuden toteutumisessa. Sosialityöntekijöiden kertoman mukaan sosialityötä tai sen asiantuntijuutta ei tunnistettu pandemian hallinnassa. Monet myös epäilivät hallinnassa hyödynnettyjen rajoitustoimien poliittisia motiiveja.

Empiiriset havainnot herättävät pohtimaan asiantuntijuuden ja tiedon luonnetta sekä sitä, millainen tieto ja asiantuntijuus milloinkin nähdään päätöksenteossa legitiiminä. Sosiaalityön asiantuntijuuden tunnistamatta jääminen ei kiinnity pelkästään keskusteluun episteemisestä epäoikeudenmukaisuudesta, vaan myös laajemmin kysymyksiin sosiaalityön oikeutuksesta sekä sen asiakkaiden asemasta ja oikeuksien toteutumisesta.

Empiiristen aineistojen herättämät pohdinnat ja kysymykset ovat myös tammikuussa 2025 aloittamani väitöskirjatutkimuksen taustalla. Vaikka aineisto on kerätty erityisessä tilanteessa, terveyskriisiksi kehystetyn pandemian kontekstissa, eikä sellaisenaan kerro ”normaalijaoista”, myös hyvinvointialueille siirtyminen ja sotepalveluiden kiihtyvä integraatio herättää kysymyksen sosiaalityön asiantuntijuuden roolista. Uusilla alueilla sosiaalityötä tehdään yhä useammin terveydenhuoltovetoisissa ympäristöissä. Terveydenhuollon ympäristöissä sosiaalityön asiantuntijuutta ei aina tunnisteta. Kentillä, joissa sosiaalityöltä puuttuu valta-asema, ja keskeisimmät tavoitteet sekä toimintamuodot nousevat toisten professioiden ammatillisesta ajattelusta, muodostuu sosiaalityön tekeminen haastavaksi ja vaikeaksi.

6. Sosiaalihuollon johtajat paljon vartijana – sosiaalihuollon johtamisen asema hyvinvointialueilla

Työryhmän vetäjät: professori Sanna Laulainen, sanna.laulainen@uef.fi professori Johanna Lammintakanen, johanna.lammintakanen@uef.fi Itä-Suomen yliopisto; professori Kati Närhi, kati.narhi@jyu.fi yliopistonlehtori Sirpa Kannasoja, sirpa.kannasoja@jyu.fi Jyväskylän yliopisto

Sosiaalihuollon ja sosiaalityön johtamista ja asemaa Suomessa on tutkittu vähän. Sosiaalihuollon johtamisen on tunnistettu olevan eri tahoilta (esim. lainsäädäntö) tulevien odotusten ja paineiden puristuksissa eikä hyvinvointialueuudistus ole helpottanut tilannetta. Sosiaalihuolto näyttäytyy usein sosiaali- ja terveyspalvelujen toissijaisena toimijana, jolloin myös johtamista ja johtajien välistä yhteistyötä ja tasa-arvoisuutta voivat haastaa eri aloihin liittyvät perinteiset vallan ja vastuun kysymykset. Siksi sosiaalihuollon johtamisen nykytilan ymmärtäminen onkin tärkeää mahdollistaen sosiaalihuollon ammattieettisten oikeudenmukaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvien tavoitteiden toteuttamisen hyvinvointialueilla sekä johtamisen kehittämisen tulevaisuuden tarpeita vastaavaksi. Tutkimustietoa sosiaalihuollon johtamisesta tarvitaan myös sosiaalihuollon asiakkaiden sekä haavoittuvissa elämäntilanteissa olevien ihmisten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja vaikuttavampien palveluiden edistämiseksi.

Aikaisemman tutkimuksen vähäisyyden vuoksi on tärkeää jäsentää ja koota yhteen sosiaalihuollon johtamista eri tasoilta ja teoreettisista lähtökohdista (esim. lähi-, strategisen, poliittisen- ja yhteensovittavan johtamisen näkökulmista) ja erilaisilla tutkimusotteilla (esim. haastattelut, kyselyt, etnografia, kanssatutkimus). Kiinnostavaa esimerkiksi on, millä tavalla sosiaalihuollon erityispiirteet, painotukset ja vahvuudet sekä sosiaalihuollon veto- ja pitovoimahaasteet tulevat huomioiduksi johtamisessa. Entä kenen ääni kuuluu tai puuttuu tutkimuskeskustelusta? Kutsumme työryhmään kaikki sosiaalihuollon ja sosiaalityön johtamisesta ja sen tutkimisesta kiinnostuneet keskustelemaan sosiaalihuollon johtamisen ajankohtaisista kysymyksistä teoreettisten ja empiiristen tutkimusideoiden ja valmiiden tutkimusten innoittamana

6.1 Sosiaalihuollon tiedolla johtaminen Pohjoismaisessa tutkimuksessa

Santra Ruonakangas, väitöskirjatutkija, Jyväskylän yliopisto, (santra.p.ruonakangas@jyu.fi)

Teen väitöskirjaa siitä, miten rakenteellinen sosiaalityö jäsentyy osana hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveyspalveluiden tiedolla johtamista. Tieto ja tiedolla johtaminen ovat erottamaton osa organisaatioiden toimintaa. Tiedolla johtaminen onkin nostettu hyvinvointialueiden toiminnan yhdeksi onnistumisen edellytykseksi ja sen kehittämistä on tuettu kansallisesti. Myös rakenteellisen sosiaalityön integroitumista hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnalliseen kokonaisuuteen ohjataan kansallisesti.

Samaan aikaan, kun tiedolla johtaminen on nostettu yhdeksi sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen keskeiseksi menestystekijäksi, kansalliset tutkimukset ja selvitykset osoittavat, että sosiaalihuollon tietoperusta ja rakenteellisen sosiaalityön toimeenpano vaativat edelleen kehittämistä (mm. Närhi ym. 2023; Liukko ym. 2022). Sosiaalihuolto on jäänyt tietoperustaltaan terveydenhuoltoa vaatimattomampaan asemaan sosiaali- ja terveyspalveluiden tiedolla johtamisessa (mm. Pohjola ym. 2024; Vesa ym. 2020). Niin ikään ymmärrys rakenteellisen sosiaalityön tehtävästä sosiaali- ja terveyspalveluiden organisaatioissa on epäselvää (Liukko ym. 2022) ja sosiaalihuollon johtajien käsitys omasta roolistaan rakenteellisen sosiaalityön toimeenpanossa on jäsentymätön (Närhi ym. 2023).

Rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalihuollon tiedolla johtamisen asemaa on mahdollista vahvistaa tutkimustiedon avulla. Tutkimustieto onkin tarpeen, sillä sosiaalihuollon tiedolla johtamiseen (esim. Hujala ym. 2021) ja rakenteelliseen sosiaalityöhön liittyvää tutkimusta (mm. Närhi ym. 2023) on tehty kansallisesti ja kansainvälisesti vain vähän.

Väitöskirjani on artikkeliväitöskirja. Ensimmäisen kirjallisuuskatsauksena toteutettavan artikkelin tavoitteena on koota ja jäsentää aikaisempaa sosiaalihuollon tiedolla johtamiseen liittyvää tutkimusta ja näin pyrkiä edistämään sosiaalihuollon tiedolla johtamisen teoreettista ja käsitteellistä kehitystä. Sosiaalityön tutkimuksen päivien puheenvuorossani tarkastelen tutkimukseni alustavia havaintoja siitä, miten sosiaalihuollon tiedolla johtamista on tutkittu Pohjoismaisessa kontekstissa sekä sitä, miten tämä aikaisempi tutkimus jäsentää sosiaalihuollon tiedolla johtamista, sosiaalihuollon tietoa ja tiedolla johtamisen tavoitteita.

6.2 Sosiaalihuollon johtajat odotusten ja vaatimusten puristuksissa

Sirpa Kannasoja, yliopistonlehtori, Jyväskylän yliopisto, sirpa.kannasoja@jyu.fi

Janissa Miettinen, vieraileva tutkija/väitöskirjatutkija, Itä-Suomen yliopisto, janissa.miettinen@uef.fi

Riitta Vornanen, professori, Itä-Suomen yliopisto, riitta.h.vornanen@uef.fi

Kati Närhi, professori, Jyväskylän yliopisto, kati.narhi@jyu.fi

Johanna Lammintakanen, professori, Itä-Suomen yliopisto, johanna.lammintakanen@uef.fi

Sanna Laulainen, professori, Itä-Suomen yliopisto, sanna.laulainen@uef.fi

Vuoden 2023 alussa toteutuneen hyvinvointialueuudistuksen tavoitteina oli palvelujen oikeudenmukaisempi ja kustannustehokkaampi järjestäminen sekä resurssien tasapainottaminen. Hyvinvointialueiden ja siten johtajien odotetaan toimivan demokraattisesti painottaen avoimuutta, vastuullisuutta ja osallisuutta. Samalla johtajien tulee huolehtia taloudesta ja tehokkuudesta ollen

toiminnastaan selontekovelvollisia. Siten johtajille kohdentuu moninaisia ja usein ristiriitaisia odotuksia ja vaatimuksia sekä asiakkaiden, organisaation että kansallisten toimijoiden taholta, mikä vaatii tasapainottelua näiden intressien välillä yhteisen hyvän edistämiseksi ja julkisen vallan vastuulla olevan sosiaalihuollon toteuttamiseksi.

Esityksessä tarkastellaan sosiaalihuollon johtajien painekokemuksia sekä niitä selittäviä organisatorisia ja yksilöllisiä tekijöitä. Tutkimusaineisto kerättiin hyvinvointialueilla toimivilta sosiaalihuollon johtajilta kokonaistutkimuksena keväällä 2024. Kyselyyn vastasi 358 johtajaa (vastausprosentti 36,9). Analyysimenetelmänä käytettiin hierarkkista lineaarista regressioanalyysia. Lopullinen selitysmalli selitti 30,4 prosenttia painemuuttujan vaihtelusta.

Tulokset osoittivat, että johtajilla on painekokemuksia keskimäärin kuukausittain (ka. = 3,0). Paineen kokeminen liittyi vahvasti organisatorisiin tekijöihin, erityisesti taloudellisiin rajoitteisiin ja strategisen johtamisen toimintaympäristöön. Eettistä johtamista tukeva toimintaympäristö oli yhteydessä vähäisempiin painekokemuksiin. Yhteistyö sosiaalihuollon ja terveydenhuollon ammattilaisten välillä sekä johtamisosaamisen tukeminen eivät osoittaneet tilastollisesti merkitsevää yhteyttä painekokemuksiin. Ylemmän tason johtajat kokivat enemmän painetta kuin keskijohdon tasolla työskentelevät. Yksilöllisistä tekijöistä vaikuttamismahdollisuudet työhön olivat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä, mutta vahvin ennustaja oli johtajan kokema eettinen kuormitus, joka ilmensi henkilökohtaisten arvojen ristiriitaa suhteessa johtajan rooliin liittyvien odotusten kanssa. Koulutus (akateeminen vs. ammatillinen), työtyytyväisyys ja tiimin jäsenten määrä eivät olleet yhteydessä painekokemuksiin.

Tulokset korostavat, että vaikka työhyvinvointia edistetään organisaatioissa usein yksilökohtaisesti, johtajien painekokemusten näkökulmasta interventioissa tulisikin keskittyä erityisesti rakenteellisiin muutoksiin. Keskeistä olisi tunnistaa eettisen kuormituksen juurisyyt sekä vahvistaa eettistä johtamista tukevia puitteita ja eettisesti tasapainoisia talousperiaatteita.

6.3 Sosiaalihuollon johtajien johtamisodotukset ja identiteettityö

Miina Niskanen, väitöskirjatutkija, Itä-Suomen yliopisto, miina.niskanen@uef.fi

Tausta ja tavoitteet: Sosiaalihuollon johtamisen on kuvattu olevan eri tahoilta tulevien odotusten ja paineiden puristuksessa, ja hyvinvointialueuudistus on tuonut mukanaan uudenlaisia haasteita. Hyvinvointialueilla tavoiteltava palvelujen ja johtamisen yhteensovittaminen edellyttää johtamiselta yhteensovittavaa orientaatiota yli organisaatorajojen. Sosiaalihuollon johtajilla oleva vastuu eri toimialojen välisestä monialaisesta yhteistyöstä on merkittävä muutos suhteessa aikaisempaan johtamiskulttuuriin ja asettaa johtamiselle erityisiä lisähaasteita. (Hujala ym. 2020.)

Johtamisidentiteetillä tarkoitetaan johtajien käsitystä itsestään johtajana ”kuka minä olen”, mutta myös kollektiivista käsitystä ”keitä me olemme” ja ”kuinka meidän pitäisi toimia”. Johtamisidentiteettiä tarkastellaan niinä merkityksinä, joita johtajat refleksiivisesti itseensä johtajina liittävät. (Brown 2022.) Vastatakseen erilaisiin odotuksiin ja muutoksiin johtajat tekevät identiteettityötä, jolla he pyrkivät muodostamaan, korjaamaan, ylläpitämään, vahvistamaan tai tarkistamaan käsitystään itsestään johtajina. Johtamisidentiteetin muodostumista voidaankin tarkastella kertomuksissa rakentuvana, jatkuvana itsensä ”luomisena”. (Sveningsson & Alvesson 2003.) Johtamisidentiteetin rakentumisen ymmärtäminen on tärkeää, koska johtamisidentiteetin on kuvattu vaikuttavan johtajien tavoitteisiin ja toimintaan, johtamistyyliin, organisaation tuloksiin sekä työntekijöiden suhteisiin ja työpaikkakulttuuriin (Alvesson & Willmott 2002).

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata, minkälaisia odotuksia sosiaalihuollon johtajat asettavat johtamiselleen hyvinvointialueilla yhteensovittavan johtamisen kontekstissa. Tavoitteena on ymmärtää, miten sosiaalihuollon johtajat muovaavat käsitystä itsestään johtajina asettamiensa odotusten pohjalta.

Aineisto ja menetelmät: Tutkimusaineisto on kerätty osana ”Johtajat puristuksessa - Sosiaalihuollon johtaminen ja sen tulevaisuus hyvinvointialueilla (PURJO)” -hanketta. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat sosiaalihuollon johtajat (n=37) kahdelta hyvinvointialueelta. Tutkimusaineisto kerättiin yksilohaastatteluina keväällä 2024 ja haastatteluaineistoa kertyi lähes 650 sivua. Tutkimusaineisto analysoidaan aineistolähtöisenä temaattisena analyysinä.

Tulokset: Alustavien tulosten perusteella sosiaalihuollon johtajat odottavat johtamiseltaan muun muassa sosiaalihuollon näkyväksi tekemistä ja kykyä laajojen kokonaisuuksien tarkasteluun. Esityksessä kuvataan tarkemmin sosiaalihuollon johtajien asettamia odotuksia johtamiselleen ja sitä, miten tuloksena tunnistetut odotukset rakentavat johtajien identiteettiä.

Kirjallisuus:

Alvesson M. & Willmott H. (2002) Identity regulation as organizational control: producing the appropriate individual. *J Manage Stud* 39(5): 619–644.

Brown A. D. (2022) Identities in and around organizations: Towards an identity work perspective. *Human Relations* 75(7): 1205–1237.

Hujala A., Mustonen E., Klinga C., Lammintakanen J., Laulainen S. & Taskinen H. (2020) Integroiva johtaminen. Teoksessa Hujala A. & Taskinen H. (toim.) *Uudistuva sosiaali- ja terveysala*. Tampere University Press, Tampere, 131–150.

Sveningsson, S. F., & Alvesson, M. (2003) Managing managerial identities: Organizational fragmentation, discourse and identity struggle. *Human Relations*, 56(10): 1163–1193.

6.4 Narratiivinen muotokuva ideaalista sosiaalihuollon johtajakumppanista

Ulla Kekäläinen, projektitutkija, Itä-Suomen yliopisto, Sosiaali- ja terveysjohtamisen laitos

Hyvinvointialueiden yhtenä keskeisenä tavoitteena on integroida sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista toimivia, asiakaslähtöisiä kokonaisuuksia. Palveluiden integrointi vaatii onnistuakseen yhteensovittavaa johtamista. Yhteensovittavalla johtamisella tarkoitetaan organisaatioiden välillä tai niiden sisällä tapahtuvaa sektorirajat ylittävää johtamista, jolloin johtajat yhteistyössä edistävät yhteisten tavoitteiden saavuttamista. Yhteensovittavan johtamisen yhtenä ominaispiirteenä voidaan pitää verkostomaisuutta, jossa keskeiseen asemaan nousee johtajien välinen kumppanuus. Johtajien väliseen kumppanuuteen liittyvä tutkimus on ajankohtaista, sillä yhteensovitettaessa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita, korostuu myös johtamisessa erilaisten raja- ja yhdyspintojen ylitse rakentuva yhteistyö ja kumppanuus toisten johtajien kanssa. Yhteistyötä ja kumppanuuksia haastavat vallitsevien käytäntöjen ja kulttuuristen tekijöiden lisäksi usein johtajien erilaiset tieto- ja osaamisperustat.

Tämä esitys pohjautuu Johtajat puristuksessa - Sosiaalihuollon johtaminen ja sen tulevaisuus hyvinvointialueilla (PURJO) -hankkeeseen, jossa tutkitaan erityisesti sosiaalihuollon johtamista osana hyvinvointialueiden yhteensovittavaa johtamista. Hanke on Sosiaali- ja terveysministeriön rahoittama kaksivuotinen, VTR-rahoitteinen hanke. Hankkeen aikana toteutettiin haastattelututkimus sosiaalihuollon johtajille, kahdella hyvinvointialueella, jossa haastateltiin 37 sosiaalihuollon johtajaa. Aineisto analysoidaan narratiivisen muotokuvamenetelmän avulla. Esityksessä keskitytään

pieniin tarinoihin, joissa sosiaalihuollon johtajat kuvaavat yhteistyötä ja kumppanuuksia toisten johtajien kanssa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita integroidessa yli sektorirajojen. Aineiston pohjalta pyritään luomaan ideaalikuva ihanteellisesta johtajakumppanista ja esityksessä herätetään keskustelua käytetyn metodin ja alustavien tulosten annista sosiaalihuollon johtamisen tutkimuksessa ja kehittämisessä. Tutkimus tuo lisän sosiaalihuollon johtamisen vähäiseen kansalliseen tutkimukseen.

6.5 Kadottaako sosiaali- ja terveyspalveluiden integraatiopolitiikka sosiaalihuollon – hyvinvointialueiden poliittisten päättäjien näkökulma

Tuomo Kokkonen, yliopistotutkija, Jyväskylän yliopisto, tuomo.kokkonen@jyu.fi

Ulla Kekäläinen, projektitutkija, Itä-Suomen yliopisto, ulla.kekalainen@uef.fi

Kati Närhi, professori, Jyväskylän yliopisto, kati.narhi@jyu.fi

Vuonna 2023 toimintansa aloittaneiden hyvinvointialueiden tavoitteena on tuottaa sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluita tavalla, joka kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja ja varmistaa kansalaisten yhdenvertaisuuden. Organisatorisesti hyvinvointialueuudistus tukeutuu oletukseen, että suuremmissa alueellisissa yksiköissä tapahtuva sosiaali- ja terveydenhuollon integraatio tarjoaa 'leveämpien harteiden' lisäksi myös kustannussäästöjä palveluiden tuottamisessa. Tämä esitys perustuu artikkelikäsikirjoitukselle, joka tutkii sosiaalihuollon näkökulman huomioon ottamista hyvinvointialueiden käynnistämisessä. Lisäksi artikkelikäsikirjoituksessa ollaan kiinnostuneita siitä, minkälaiset tekijät estävät sosiaalihuollon näkökulman huomioon ottamista päätöksenteossa ja kuinka sosiaalihuollon asemaa päätöksenteossa voidaan vahvistaa. Empiirisenä aineistona on keväällä 2024 toteutetut aluehallinnon poliittisten päättäjien ryhmähaastattelut kahdella eri hyvinvointialueella.

Sosiaali- ja terveydenhuollon integraatio voidaan ymmärtää noin 20 vuotta kestäneessä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenneuudistuksessa muotoutuneeksi itseisarvoisen aseman saaneeksi kansalliseksi integraatiopolitiikaksi. Sen toivotaan mahdollistavan parempien palveluiden tuottamisen edullisemmin, eikä alueen päätöksenteossa ole siten legitiimiä poiketa integraatiotavoitteesta. Haastattelujen perusteella integraation toteuttamisen esteenä ovat mm. organisaatioiden monimutkaisuus, kuntaperusteisen palvelujärjestelmän jäänteet sekä terveydenhuollon TKI-rakenteiden hallitseva asema sosiaalihuoltoon nähden.

Esityksessä kuvataan hyvinvointialueille annettua sosiaali- ja terveydenhuollon integraation edistämisen tehtävää viheliäiseksi poliittiseksi ongelmaksi, jota on lähes mahdotonta toteuttaa alkuperäisten tavoitteiden mukaisesti ja sosiaalihuollon näkökulma huomioiden. Integraatiotavoitteesta on tullut sen tärkeästä päämäärästä huolimatta hyvinvointialueiden toimintaa rajoittava haaste. Sosiaalihuollon kannalta integraatiotavoitteen edistäminen merkitsee tyytymistä alisteisen "apupalvelun" asemaan terveydenhuollon kyljessä, mikä hidastaa sosiaalihuollon palveluiden itsenäistä kehittämistä sekä estää sosiaali- ja terveydenhuollon aitoa yhteistyötä.

Keväällä 2024 tehtyjen haastatteluiden perusteella on myös havaittavissa, että kiristynyt taloustilanne vaikuttaa integraatiopolitiikan toteuttamiseen. Tarve löytää välittömiä säästöjä korostaa hyvinvointialueen sisäistä resurssikamppailua, missä vahvimmat toimijat – terveydenhuolto, ja erityisesti erikoissairaanhoido – saavat äänensä parhaiten kuuluviin päätöksenteon asialistoilla. Sosiaalihuollon tietojohdantamisen näkökulmasta ja integraation onnistumisen kannalta olisi tärkeää kehittää sosiaalihuollon TKI-rakenteita ja -toimintaa, ja erityisesti kvantitatiivisen vaikuttavuustiedon

tuottamista. Samaan aikaan sosiaalihuollon ammattikäytäntöjen kehittämisen kannalta keskeinen tietolähde on myös palvelujen käyttäjien kokemustieto ja siihen kytkeytyvä yhteiskunnallinen vaikuttaminen oikeudenmukaisen ja yhdenvertaisen palvelujärjestelmän toteutumiseksi.

6.6 Hajautettua johtamista hajautetussa organisaatiossa – opiskeluhuollon kuraattoreiden näkemyksiä johtamisen rakenteista ja kehittämisestä moniammatillisessa opiskeluhuoltotyössä

Taina Laitinen, yliopistonopettaja, väitöskirjatutkija, Jyväskylän yliopisto. taina.k.laitinen@jyu.fi

Tässä työryhmäpuheenvuorossa kysytään, kuka johtaa opiskeluhuollon kuraattoreiden työtä. Esitys perustuu laadulliseen tutkimukseen, jossa opiskeluhuollon kuraattoreilta (n=44) kysyttiin keväällä 2024 muun muassa, mitkä tekijät edesauttavat tai rajoittavat heidän ammatillisista toimintaansa opiskeluhuollon sosiaalipalvelua (SHL 1301/2014 14§) tuottavina ammattihenkilöinä. Haastatellut kuraattorit nimesivät johtamisen erääksi merkittävimmistä asiantuntijuutta rajoittavista tai mahdollistavista tekijöistä. Hyvinvointialueiden organisaatiokaavioiden tarkastelu sekä keväällä 2024 Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen keräämä opiskeluhoitopalveluiden seuranta-kysely vahvistavat haastatteluaineistosta syntyneitä vaikutelmia, jonka mukaan opiskeluhuollon johtaminen hakee paikkaansa eikä soteuudistuksen yhteydessä tavoiteltu sosiaalihuollon ammatillinen johtaminenkaan ole kaikilta osin toteutunut kuraattoreiden kohdalla. Oman ulottuvuutensa kokonaisuuteen tuo se, että vaikka kuraattoreiden esihenkilöt olisivat selkeästi nimetty, vaikuttaisi rehtoreilla yksiköissään oleva toimivalta monissa asioissa ylittävän kuraattoreiden lähiesihenkilöiden toimivallan. Tästä syystä kuraattorin tehtävä voi olla oppilaitoksen sisäisiin käytäntöihin sopeutuminen sen sijaan, että hänellä olisi todellisia mahdollisuuksia yhteisötason muutostyöhön. Haastatteluaineiston pohjalta voidaan muodostaa johtopäätös, että sosiaalialan johtaminen on toissijaista paitsi työryhmäkuvauksessa mainittuihin hyvinvointialueen sisäisiin terveyspalveluihin nähden, myös oppilaitosten kanssa tehtävässä hyvinvoinnin edistämistyössä. Kuraattorit työskentelevät eri organisaatioiden risteyskohdassa, jossa vahvan ammatillisen johtamisen lisäksi kaivataan moniammatillista ja yhteensovittavaa johtamista.

Työryhmäesityksessä kuvaillaan johtamisen rakenteita ja kehittämistarpeita edellä mainittujen 44 haastatellun opiskeluhuollon kuraattorin näkökulmasta. Työryhmäesitys täydentää työryhmässä 5 esitettävää kuraattorin asiantuntijuutta käsittelevää puheenvuoroa.

6.7 Johtajien kokouskeskustelut aikuisten sosiaalipalvelujen saavutettavuuteen liittyvistä ongelmista – saman- ja erilinjaisuuden ilmaisut päätöksenteossa

[Managers' meeting discussions on accessibility problems in social services: decision-making through aligning and misaligning]

Heidi Kantsila-Korhonen, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, heidi.kantsila-korhonen@tuni.fi

Sosiaali- ja terveyspalvelujen saavutettavuus on erityisen tärkeää haavoittuvassa asemassa oleville. Tieteellinen ymmärrys saavutettavuudesta sosiaalipalvelujen johtajien näkökulmasta on kuitenkin kansainvälisestikin katsottuna vähäistä, vaikka johtajilla on keskeinen rooli palvelujen saavutettavuutta edistävien rakenteiden, toimintatapojen, työtapojen ja kulttuurien luomisessa. Sosiaalipalvelut ovat saavutettavia silloin, kun jokaisella palvelua tarvitsevalla on yhdenvertainen, omista resursseista riippumaton, mahdollisuus hakeutua ja päästä tarvitsemansa avun piiriin. Tästä tavoitteesta huolimatta monet epäkohdat, kuten esimerkiksi palvelujen riittämätön resursointi, keskeneräiset organisaatiouudistukset tai mutkikkaat palvelupolut vaarantavat

saavutettavuutta ja siten myös asiakasturvallisuuden toteutumista. Saavutettavuuden tutkimisen tärkeyttä korostaa myös se, että kansalaisilla on Suomessa todettu olevan enenevässä määrin tyydyttämättömiä palvelutarpeita ja palveluiden alikäyttöä.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen (1) millaisia hyvinvointialuesiirtymän aikaisen saavutettavuuden ongelmia on aikuisten sosiaalipalvelujen johtajien kokousvuorovaikutuksessa tunnistettavissa ja (2) miten aikuisten sosiaalipalvelujen johtajat ilmaisevat saman- tai erilinjaisuutta aiemmissa kokouspuheenvuoroissa esitettyihin näkemyksiin saavutettavuuden ongelmista ja niihin esitetyistä ratkaisuista.

Aineistoni sisältää 19 hyvinvointialuesiirtymän ensimmäisen vuoden aikana tallennettua johtajien kokousta kahdelta eri hyvinvointialueelta. Tarkastelemalla tätä luonnollista kokousaineistoa laadullisen sisällönanalyysin ja vuorovaikutustutkimuksen menetelmin on mahdollista tuottaa tietoa siitä, miten johtajien ongelmapuhe ja yhteistyö muokkaavat palvelujen saavutettavuutta. Tulokseni osoittavat, että hyvinvointialuesiirtymän ensimmäisen vuoden aikana aikuisten sosiaalipalvelujen johtajat kohtasivat työssään saavutettavuusongelmia, jotka liittyivät 1) rakenteisiin ja resursseihin, 2) tietoon sekä 3) yksilöön liittyviin tekijöihin. Tulokseni osoittavat myös johtavassa asemassa olevien roolin ja vuorovaikutuksen olevan keskeisiä palveluiden saavutettavuuden edistämisessä. Johtopäätöksenä totean, että saavutettavuus on edellytys eettisesti kestävien aikuisten sosiaalipalvelujen tuottamiselle, jotka aidosti edistävät missionsa mukaisesti ihmisoikeuksia, sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja yhteiskunnallista integraatiota.

6.8 Monitoimijaisen yhteistyön lähijohtaminen sosiaalityön esihenkilön näkökulmasta

Jenni Pyötsiä, väitöskirjatutkija, Jyväskylän yliopisto/ Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
jenni.j.pyotsia@jyu.fi

Puheenvuorossa esitetään keskivaiheessa olevaa tutkimusta. Sosiaalityön asiakastyö rakentuu pääosin monitoimijuudesta ja yhteistyötä tehdään monien eri toimijoiden kanssa. Yhteistyöprosessien kokonaisuuteen tarvitaan esihenkilön lähijohtamista, jonka tarkoitus on tukea asiakastyössä toteutettavan yhteistyön toimivuutta. Sosiaalityössä toimivien esihenkilöiden monitoimijaisen yhteistyön lähijohtamista on tutkittu suppeasti kansallisesti ja kansainvälisesti. Lisäksi se on jäänyt kansallisessa sote-uudistuksen kehittämistoiminnassa sivurooliin. Tutkimuksella vastataan sosiaalityön esihenkilöiden monitoimijaisen yhteistyön lähijohtamiseen liittyvän ajankohtaisen tutkimustiedon tarpeeseen.

Monitoimijaisella yhteistyöllä tarkoitetaan yhteistyötä, jossa yhteistyön osapuolina ovat eri toimijatahot tarvittavien osapuolien kanssa. On todettu, ettei monialaisen yhteistyön johtaminen ole sosiaalityön esihenkilöiden keskeiseksi koettu tehtävä. Usean eri toimijan yhtäaikaista palveluja tarvitsevan asiakkaan prosessin yhteistyön edistämiseen tarvitaan eri toimijoiden välisten rajojen ylittämistä. (Hujala ym. 2020.) Sosiaali- ja terveystieteiden integraatiossa lähi- ja keskijohdon osaamisvaatimuksia on tutkittu, ja on havaittu, että työ on muuttunut enemmän verkostotyöskentelyksi ja monialaisten palveluprosessien suunnitteluksi (Zitting ym. 2019). Monitoimijaisen yhteistyön lähijohtaminen vaatii johtajalta monipuolista johtamisosaamista.

Kansalliset sekä kansainväliset tutkimukset osoittavat, että johtamisella on vaikutusta sosiaalityön vaikuttavuuteen ja asiakastyön sujuvuuteen (kts. Isoherranen 2012; Klinga ym. 2016; Laiho ym. 2024; Liukko ym. 2022; Närhi ym. 2023; Peters 2018; Schaub ym. 2022; Sullivan 2016). Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisiin tavoitteisiin (2024) on kirjattu johtamiseen uudentyyppisiä malleja, joissa tarvitaan laajaa ja monialaista yhteistyötä, alueellisesti

yhteistyörakenteita sekä yhdessä sovittuja toimintakäytänteitä, jotta hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämistyö toteutuu (Sosiaali- ja terveysministeriö).

Tänä päivänä tarvitaan (lähi)esihenkilöitä, joilla on kyky navigoida arvaamattomassa ja monimutkaisessa maailmassa. Sosiaalityön esihenkilöiden johtamisosaamisen merkitys on huomattava, ja on tärkeää tunnistaa esihenkilön lähijohtamisen vaikutus ja vaikuttavuus asiakasprosessien sujuvuuteen. Tutkimuksen tuottama uusi tieto täydentää sosiaalityön monitoimijaisen yhteistyön lähijohtamisen kehittämiseen tarvittavaa tietoa.

7. Sårbarhet och andra aktuella fenomen inom forskning i socialt arbete

Ordförande: Doktorand i socialt arbete vid SSKH, PM, Christa Järvinen, christa.jarvinen@helsinki.fi

Universitetslektor i socialt arbete vid Åbo universitet, PD, Camilla Granholm camilla.granholm@utu.fi

Syftet med arbetsgruppen är att samla svensk- och tvåspråkiga forskare inom socialt arbete kring presentationer och diskussioner gällande pågående forskning och på detta sätt bidra till att synliggöra den forskning i socialt arbete som bedrivs på svenska. Arbetsgruppen vill särskilt erbjuda doktorander i socialt arbete ett forum för presentationer av den egna pågående forskningen på svenska, därtill välkomnas presentationer från etablerade forskare vars forskningsområden tangerar aktuella fenomen inom socialt arbete.

Arbetsgruppen tar i enlighet med forskningsdagarnas tema gärna emot presentationer som fokuserar på sårbarhet som fenomen. Även annan forskning med relevans för den svenskspråkiga utbildningen och forskningen i socialt arbete eller för de tvåspråkiga välfärdsområdena samt presentationer kring nordiska frågor välkomnas varmt. Presentationerna kan vara teoretiskt, metodologiskt och/eller empiriskt orienterade. Till exempel kan presentationerna tematiskt fokusera på bemötande av klienter i sårbara situationer eller på att identifiera strukturer och verksamhets-sätt som kan reproducera sårbarhet: Vilka strukturella och organisatoriska faktorer eller vilka arbetssätt och metoder reproducerar sårbarhet? Hur inverkar samhällsförändringar och (globala) kriser på de krav som ställs på det socialt arbete med sårbara grupper? Vilka är det sociala arbets-förutsättningar att bemöta och stöda sårbara grupper? Hur kan socialarbetare genom att bedriva påverkansarbete arbeta för hållbar förändring i livsvillkoren för människor i sårbara situationer? Arbetsgruppens språk är svenska.

7.1 Tvåspråkighet inom socialt arbete forskning: resultat av en scoping-analys

Leo Larjanko, Doktorand, Helsingfors Univiersitet, leo.larjanko@helsinki.fi

Socialt arbete är ett ganska språkligt baserat arbete, ändå finns det forskare som menar att forskning inom socialt arbete inte har fokuserat tillräckligt på att kritiskt granska språk, inställningar till språk och språkanvändning, utan istället har en inställning till språk som enbart ett kommunikationsmedel varit förhärskande inom disciplinen (Hall & Valdiviezo, 2020). Följandes dessa forskares uppmaning till att rikta en mera kritisk blick mot inställningar till språk inom forskning inom

socialt arbete, ville vi ta reda på hurdana inställningar som finns inom forskning som behandlar tvåspråkighet inom socialt arbete.

Genom att använda Scoping-metoden hittade vi 581 träffar när vi letade efter forskningsartiklar som behandlade tvåspråkighet i socialt arbete fokuserade forskningsjournaler. Genom en diskussions-baserad process i vårt forskningsteam exkluderade vi sedan artiklar som inte handlade specifikt om tvåspråkighet inom social välfärds-service och valde till slut ut 14 artiklar att analysera. I analysen, följandes Hult & Hornbergers (2016) utvecklade heuristik av perspektiv på språk som ett problem, en rättighet och en resurs kan vi visa att alla tre perspektiv gentemot språk återfinns i de artiklar vi analyserade, fastän inställningen till språk som ett problem har flera etiska frågetecken. De 14 artiklarna som valdes ut för analys är utförda i olika länders lokala kontexter, och även om vi inte fokuserade på att grundligt jämföra de olika nationella kontexterna kunde vi se vissa likheter mellan inställningarna till språk, tvåspråkighet och flerspråkighet i de olika länderna. Vårt resultat visar också hur forskning inom socialt arbete om tvåspråkighet verkar ha fokuserat mera på att intervjua socialarbetare eller personer med liknande professioner istället för att fokusera på klientperspektiv genom att intervjua eller på annat sätt ha kontakt med klienter, men det bör också nämnas att vi specifikt inte tittade på översättningsstudier eller forskning om tolkning, vilket kan ha påverkat vilka artiklar vi hittade och vårt resultat.

7.2 Socialarbetare som politiska beslutsfattare

Christian Kroll, universitetslektor, Helsingfors universitet, Svenska social- och kommunalhögskolan, christian.kroll@helsinki.fi

Helena Blomberg, professor, Helsingfors universitet, socialt arbete, Helena blomberg@helsinki.fi

Sanni Salonen, universitetslärare, Åbo universitet, socialt arbete, sanni.a.salonen@utu.fi

I presentationen redogörs för en undersökning av finska politiker med socialarbetarbakgrund på både nationell nivå och den på den nya välfärdsområdesnivån. Inledningsvis ges en översikt över riksdagsledamöter med socialarbetarbakgrund i ett historiskt perspektiv. Trots att antalet riksdagsledamöter med socialarbetarbakgrund varit litet på grund av yrkets begränsade storlek, har dessa ledamöter inte varit underrepresenterade som yrkeskår, och många ledamöter med socialarbetarbakgrund har haft framstående positioner i politiken.

Presentationen fortsätter sedan med en redogörelse för en undersökning av välfärdsområdesfullmäktigeledamöter med socialarbetarbakgrund i välfärdsområdena som år 2023 tog över ansvaret för social- och hälsovården samt räddningsväsendet från kommunerna. Resultaten ifrån en enkätundersökning genomförd våren 2024 visar att nästan alla välfärdsområdesfullmäktigeledamöter och ersättare med socialarbetarbakgrund ser sig själva som främjare av policyn som angår socialarbetets klienter och socialarbetarprofessionen. Deras önskan om att kunna använda sin professionella expertis i sitt policyengagemang utgjorde en betydande faktor för att ställa upp i fullmäktigevalet. Dock kände ledamöterna att deras möjligheter att påverka dessa i dessa frågor har varit begränsad. Resultaten indikerar också att den nya välfärdsområdesnivån har lett till en professionalisering av socialarbetare som politiker, då många invalda socialarbetare är i chefsposition snarare än att vara verksamma i klientarbete.

7.3 Tillitsskapande i institutionella möten mellan personer med flyktningbakgrund och välfärdsstaterna Finland och Sverige- tredje personer och deras roller

Liselott Sundbäck, forskardoktor, Livics- projektet & Mobile Futures- projektet, Åbo

Akademi Camilla Nordberg, äldre universitetslektor, Åbo Akademi

Kontaktperson: liselott.sundback@abo.fi ; 050- 5354248

Tillit är en viktig del av ett demokratiskt, välfungerande samhälle och en central del av välfärdssamhället. Tidigare forskning i en migrationskontext påvisar hur tilliten är dynamisk och kontextuell och formas beroende på relationer och sammanhang. I samma anda påvisar migrationsforskning att institutionella möten är centrala för att forma tilliten för personer med flyktningbakgrund i det nya hemlandet. I dessa möten med välfärdsprofessionella skapas uppfattningar om empati, rättvist bemötande, bekräftelse och goda erfarenheter av institutioner, vilka alla är viktiga faktorer för att skapa tillit.

Samtidigt har forskningen om tillit lyft fram tredje personer i det som kan kallas för tillitslandskapet, det vill säga att tilliten formas inte enbart genom interaktionen mellan klienten och den professionella, utan i detta landskap finns även andra personer med olika roller. Denna artikeln tar fokus på just dessa tredje personer, som i vårt data är t.ex. tolkar, gode män, fosterfamiljer eller andra ungdomar. Vi ser på vilka deras roller är i tillitslandskapet och hur dessa tredje personer påverkar – både positivt och negativt- olika tillitsrelationer. Empiriskt bygger artikeln på 24 intervjuer med välfärdsprofessionella i sysselsättnings- och socialtjänster samt 29 intervjuer med personer med flyktningbakgrund. Materialet samlades in i Finland och Sverige under 2020-2022.

Eftersom personer med flyktningbakgrund kan anses vara en strukturellt utsatt grupp, är det viktigt att öka förståelsen för hur tilliten formas och dessa tredje personer har tidigare blivit lite i skymundan då tilliten har förklarats med hänvisning till t.ex. tidigare dåliga erfarenheter eller känsla av empatiskt bemötande eller rättvisa. Vårt argument är att eftersom personer med flyktningbakgrund sällan har starka band till det kommande hemlandet och ofta är i en sårbar position, blir dessa tredje personer viktiga i tillitsskapandet och i längden för att främja social rättvisa och inkludering.

8. Sosiaaliset verkostot haavoittuvuuden vastavoimana

Työryhmän vetäjät:

Samuel Salovaara, Lapin yliopisto, samuel.salovaara@ulapland.fi

Harry Lunabba, Helsingin yliopisto

Jenika Heinonen, Helsingin yliopisto

Timo Harrikari, Helsingin yliopisto

Yhteiskunnalliset muutokset, kuten palvelujärjestelmän turvaverkkojen heikentyminen, individualismin lisääntyminen ja eriarvoisuuden kasvu, tuottavat moninaisia haavoittuvuuksia. Sosiaalityössä kohdataan usein asiakkaita, joiden sosiaalinen verkosto on suppea tai joiden sosiaaliset

suhteet ovat laadultaan haavoittavia. Lisäksi monilla ihmisillä luottamus muihin sekä palvelujärjestelmään on heikentynyt. Sosiaaliset verkostot voivat kuitenkin toimia merkittävinä suojaavina tekijöinä, tarjoten turvaa ja resilienssiä elämän haavoittuvuuksia vastaan. Myös sosiaalityöntekijät kohtaavat työssään haasteita yhteistyössä ammatillisten verkostojen kanssa, vaikka moniammatillista yhteistyötä pidetään olennaisena asiakkaiden tehokkaan ja tarkoituksenmukaisen auttamisen kannalta.

Työryhmässä tarkastellaan haavoittuvuutta sosiaalisten verkostojen näkökulmasta. Sosiaalisia verkostoja voidaan lähestyä erilaisten teoreettisten viitekehysten, kuten sosiaalisen pääoman, sosiaalisten siteiden ja sosiaalisen vaihdon teorioiden kautta. Esimerkiksi Robert Putnamin ja James Colemanin teoriat korostavat sosiaalisen pääoman merkitystä, joka rakentuu erityisesti sosiaalisissa verkostoissa ilmenevän luottamuksen ja vastavuoroisuuden varaan. Vahvat sosiaaliset verkostot, joissa nämä elementit ovat läsnä, voivat toimia merkittävinä turvaverkkoina sekä yksilöille että yhteisöille. Suhdeperustainen sosiaalityö tarjoaa lisäksi mielenkiintoisen näkökulman verkostojen tarkasteluun.

Työryhmässä pohdimme, miten sosiaalisia verkostoja voidaan tutkia ja miten verkostojen käyttöä voidaan soveltaa sosiaalityön käytäntöön ja kehittämistyöhön. Lisäksi käsittelemme sosiaalityöntekijöiden ammatillisten verkostojen roolia työn tukemisessa ja toimijuuden vahvistamisessa. Työryhmään toivotamme tervetulleeksi niin empiiriset kuin teoreettisetkin esitykset, jotka syventävät ymmärrystä sosiaalisten verkostojen merkityksistä haavoittuvuuden vastavoimana. Lisäksi tavoitteenamme on luoda tilaa keskustelulle uusista ratkaisuista, jotka vahvistavat sosiaalista turvaa haavoittavissa ja haastavissa olosuhteissa. Olemme myös kiinnostuneita tutkimusmenetelmistä ja käytännöistä, joiden avulla verkostojen merkityksiä ja erilaisten sosiaalisten yhteyksien laatua voidaan analysoida ja tutkia. Työryhmän esitykset voivat olla suomeksi, ruotsiksi tai englanniksi, ja keskustelu käydään kunkin esityksen kielellä.

8.1 Lastensuojelun sosiaalityön ammatilliset verkostot: Mitä egosentrinen verkostanalyysi voi tarjota systeemisen lastensuojelun toteutumisen tarkasteluun?

Harry Lunabba, yliopistotutkija/ VTT/ Dosentti/ Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto
harry.lunabba@helsinki.fi

Sosiaalinen verkostanalyysi sekä egosentrinen verkostanalyysi ovat kehittyviä tutkimussuuntauksia yhteiskunta- ja sosiaalitieteissä, mutta niitä on toistaiseksi hyödynnetty suhteellisen vähän sosiaalityön tutkimuksessa. Keskeistä egosentrisessä verkostanalyysissä on yksittäisen toimijan (egon) näkökulmasta rakentuva verkosto ja sen ominaisuuksien tarkastelu. Menetelmä mahdollistaa esimerkiksi sosiaalityön tai lastensuojelun ammattilaisten tai lastensuojelutiimien verkostojen rakenteen, sidosten laadun ja yhteistyösuhteiden dynamiikan systemaattisen tutkimisen. Yhteistyösuhteiden tarkastelu verkostonalalyttisillä menetelmillä luo tavan tarkastella systeemisen lastensuojelun toteutumista empiirisesti. Systeeminen lastensuojelu viittaa viimeaikaiseen lastensuojelun kehityssuuntaan, jossa on muun muassa painotettu moniammatillisen yhteistyön tärkeyttä.

Tässä työryhmäesityksessä tarkoituksena on kuvata millä tavalla egosentristä verkostanalyysiä on sovellettu käynnissä olevassa Child-socnet-tutkimushankkeessa, jossa ollaan muun muassa tarkasteltu kolmen hyvinvointialueen lastensuojelutiimien yhteistyöverkostoja. Tutkimuksen analyysi perustuu kolmeen erityyppiseen aineistoon: nauhoitettuihin ryhmähaastatteluihin, joissa lastensuojelun sosiaalityön tiimit (N=19) kollektiivisesti loivat verkostokarttoja, täydennettynä yksilöllisillä verkostokyselyillä (N=157). Tämä triangulaatio, joka koostuu 1) tiimiperusteisista

verkostovisualisoinneista, 2) kyselyaineistosta ja 3) tiimikeskusteluiden laadullisesta analyysistä, tarjoaa monipuolisen ja nyansoidun ymmärryksen yhteistyöverkostoista lastensuojelupalveluissa.

Esitän, että egosentrinen verkostanalyysi tarjoaa metodologisia välineitä tarkastella yhteistyötä ainakin kolmella erillisellä tasolla: Sen avulla voidaan jäsentää lastensuojelutiimien ja muiden toimijoiden yhteistyötä yleisellä tasolla, esimerkiksi paikantaa lastensuojelun keskeisimpiä yhteistyökumppaneita sekä miten erilaiset toimijat sijoittuvat lastensuojelun kokonaisverkostoon. Toiseksi, egosentrinen verkostanalyysi mahdollistaa alueellisten ja paikallisten erojen tarkastelua liittyen ammatilliseen yhteistyöhön. Kolmanneksi analyysi tarjoaa edellytyksiä tunnistaa erityisiä paikallisia haasteita ja onnistumisia moniammatillisessa työssä, jota voisi soveltuvasti hyödyntää sosiaalityön johtamis- ja kehittämistyössä.

Työryhmäesitys tarjoaa mahdollisuuden tutustua innovatiiviseen verkostanalyttiseen tutkimusmenetelmään ja sen sovelluksiin sekä Child-socnet-hankkeen ensituloksiin systemaattisen lastensuojelun toteutumisesta erilaisissa lastensuojelun työyhteisöissä ja verkostoissa.

8.2 Sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten kokemuksia aikuisuuden mahdollisuuksista ja reunaehdoista

Outi Hokkanen, asiantuntija ja väitöskirjatutkija, Lapin yliopisto, outi.hokkanen@ulapland.fi

Esityksessä tuon keskusteltavaksi, miten yhteiskunnan kulttuuriset ja sosiaaliset normit vaikuttavat sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten kokemuksiin aikuisuuden mahdollisuuksista ja reunaehdoista. Tutkimusaineistoni muodostuu 15 sijaishuollosta itsenäistyneen, jälkihuollon palveluissa oleva nuoren ja 10 lastensuojelun kokemusasiantuntijana toimivan nuoren ja nuoren aikuisen yksilöhaastatteluista. Tutkimusaineisto on kerätty vuonna 2024 osana *Jätkälä – Jälkihuoltopalveluiden kehittäminen Lapissa* -hankkeen (2024–2027) kehittämistyötä. Alustava tutkimuskysymykseni on: *”Millaisena yhteiskunta ja siinä vallitsevat kulttuuriset ja sosiaaliset normit näyttäytyvät sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten kokemuksissa?”*

Tarkoitukseni on analysoida sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten kokemuksia teoriaohjaavasti Pierre Bourdieun (1999) habituksen käsitettä hyödyntäen. Habitusta rakennetaan yksilöllisesti, mutta siihen vaikuttavat yksilön hallinnoima tai saatavilla oleva sosiaalinen pääoma sekä ne yhteiskunnan sosiaaliset olosuhteet ja kulttuuriset rakenteet, joissa habitus muodostuu sen taipumuksellisen rakenteen altistuessa erilaisille kokemuksille. Nuoren käsitys itsestä rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Tuomisto, Ekqvist & Raitakari 2022, 110). Sosiaalisissa verkostoissa nuori jäsentää habituksen olemusta suhteessa itsen ja muihin. Alustavien havaintojeni mukaan sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten muovautuvaan habitukseen vaikuttavat orastavan aikuisuuden elämänvaiheessa yhteiskunnan rakenteet, todelliset ja koetut aikuisuuden mahdollisuudet sekä ne statukset, joihin he asemoivat itsensä.

Yhteiskunnassa luodaan jatkuvasti aikakaudelle tyypillistä kategoriavalikoimaa (Suoninen 2012, 93, 128), johon yksilöt pyritään sijoittamaan ja johon he pyrkivät itsensä asemoimaan. Sosiaalisten olosuhteiden globaali ja paikallinen muutos myös uusintavat nuorten identiteettien muodostusta (White & Wyn 2013, 177; Suoninen 2012, 128), josta on tullut aiempaa katkonaisempaa, haastavampaa ja yksilöllisesti tehtävää (Antikainen ym. 2021, 283). Sosiaalinen pääoma ja sosiaaliset verkostot voivat toimia sijaishuollosta itsenäistyneen nuoren muotoutuvaa habitusta suojelevina, mutta myös sitä jäsentävinä ja stabiloivina tekijöinä orastavan aikuisuuden elämäntilanteissa.

Teen väitöskirjaa sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten ja nuorten aikuisten kokemuksista lastensuojelun jälkihuollon aikaisista elämäntilanteista siirtymistä ja siirtymille muodostuvia merkityksenantoja. Esityksen aiheesta on tarkoitus tulla yksi väitöskirjani artikkeleista.

Lähteet

- Antikainen, A., Rinne, R. & Koski, L. (2021). Kasvatussosiologia. Otavan kirjapaino. Keuruu.
- Bourdieu, P. (1999). Structures, Habitus, Practices. Teoksessa Elliot, A. (toim.) (1999). The Blackwell Reader in Contemporary Social Theory. TJ International, Padstow, Cornwall. 107–118.
- Suoninen, E. (2012). Identiteettien rakentuminen. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2012). Kategoriat, kulttuuri & moraali. Johdatus kategorianalyysiin. Vastapaino. Tampere. 89–130.
- Tuomisto, N., Ekqvist, E. & Raitakari, S. (2022). Toipumisorientaation merkityksellistyminen toivon diskursseina psyykkisesti sairastuneiden nuorten haastattelupuheessa. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 30 (2), 107–123.
- White, R. & Wyn, J. (2013). Youth and society. Third Edition. Oxford University Press. Melbourne.

8.3 Egosentriset sosiaaliset verkostot lastensuojeluasiakkuuden aikana

Jenika Heinonen, YTM, KM, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto, jenika.heinonen@helsinki.fi

Sosiaaliset verkostot muodostavat lastensuojeluasiakkuuden aikana keskeisen ympäristön, joka voi tarjota nuorille emotionaalista tukea, käytännön apua ja rakenteellisia mahdollisuuksia. Samalla ne voivat myös asettaa haasteita, jotka vaikuttavat nuoren hyvinvointiin ja elämäntilanteeseen. Niiden merkitys ei ole yksiselitteinen, vaan muotoutuu verkoston rakenteeseen, vakauden ja nuoren kokemusten kautta. Verkostojen laatu ja jatkuvuus voivat olla ratkaisevia nuoren hyvinvoinnin ja osallisuuden kannalta. Lastensuojelun asiakkuusprosessit muokkaavat näitä yhteyksiä monin tavoin – toisinaan vahvistaen ja toisinaan puolestaan heikentäen niiden toimivuutta.

Väitöskirjatutkimukseni tarkastelee jälkihuollon nuorten egosentrisiä sosiaalisia verkostoja lastensuojeluasiakkuuden eri vaiheissa hyödyntäen biografis-rekonstruktivistista verkostanalyysiä (BRNA). Tämä metodologia yhdistää biografisen tutkimuksen ja sosiaalisen verkostanalyysin (SNA), mahdollistaen verkostojen rakenteiden sekä niiden dynaamisten muutosten tarkastelun yksilön elämäntarinan kontekstissa. Keskeisenä tutkimuskysymyksenä on, miten nuorten sosiaaliset verkostot rakentuvat ja muuttuvat lastensuojeluprosessin aikana sekä millaisia toimijuuden mahdollisuuksia nämä verkostot tarjoavat.

Egosentrisen verkosto viittaa yksilön subjektiivisesti merkityksellisiin sosiaalisiin suhteisiin ja niissä tapahtuneisiin muutoksiin. Tutkimuksessa analysoidaan sosiaalisen verkoston jäsenten fyysisiä ja mentaalisia etäisyyksiä sekä sitä, miten nämä etäisyydet muokkaavat nuoren elämäntilanteen ja osallisuuden kokemusta lastensuojeluasiakkuuden eri aikapisteissä. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa retrospektiivisen reflektion kautta syvällistä ymmärrystä lastensuojelun jälkihuollossa olevien nuorten sosiaalisista verkostoista lastensuojeluasiakkuuden ajalta

Granovetterin (1973) vahvojen ja heikkojen siteiden teoria tarjoaa analyttisen kehyksen sosiaalisten suhteiden merkityksen jäsentämiseen. Vahvat siteet, kuten perhesuhteet, voivat tarjota jatkuvuutta ja turvaa, mutta ne voivat myös muodostua rajoittaviksi kontrollimekanismeiksi. Toisaalta heikot siteet, kuten vertaissuhteet ja institutionaaliset kontaktit, voivat avata pääsyn uusiin resursseihin ja mahdollisuuksiin. Lisäksi Bronfenbrennerin (1979) ekologinen järjestelmäteoria auttaa hahmottamaan nuorten verkostojen rakentumista osana laajempia institutionaalisia ja yhteiskunnallisia rakenteita.

Työryhmäesityksessäni esittelen väitöskirjatutkimukseni tutkimussuunnitelmaa ja erityisesti teoreettista viitekehystä sekä sen teorioiden suhdetta toisiinsa. Toivon saavani esityksestäni tutkimusprosessia eteenpäin kehittävää palautetta.

8.4 Pelisuhteissa muodostuva sosiaalinen pääoma ja sen merkitykset NEET-tilanteessa olevien nuorten kokemana.

Koivumäki, Nina-Elise, sosiaalityön jatko-opiskelija, Itä-Suomen yliopisto, ninaelko@uef.fi

Kraav, Siiri-Liisi, tutkijatohtori, Itä-Suomen yliopisto, siiri-liisi.kraav@uef.fi

NEET – lyhenteellä viitataan tilanteeseen, jolloin henkilö ei ole työssä, tutkintoon johtavassa koulutuksessa, kurssikoulutuksessa eikä varusmies- tai siviilipalveluksessa. NEET – tilanteessa olevat nuoret jäävät siis nuoruuteen liittyvien keskeisten ympäristöjen, kuten oppilaitosten ja työympäristöjen, ulkopuolelle. Tämä lisää näiden nuorten haavoittuvuutta, sillä vertaissuhteiden tiedetään olevan erityisen tärkeitä nuoren hyvinvoinnin kannalta.

Työttömät ja vailla opiskelupaikkaa olevat nuoret voivat kuitenkin löytää ystävyysuhteita peliharrastamisen kautta. Game Over? - Continue! -hankkeessa kehitettiin sosiaalisesti vahvistavaa peliryhmätoimintaa ja tarkasteltiin NEET-tilanteessa olevien nuorten peliharrastamisen kautta muodostuneita sosiaalisia suhteita ja niiden merkityksiä nuoren hyvinvoinnille. Tutkimus kohdistuu sosiaalisten suhteiden muodostumiseen peliyhteisöissä ja siihen, miten ne tukevat nuorten hyvinvointia, kuuluvuuden kokemuksia ja toimijuutta. Pelaavien nuorten suhteita tarkastellaan sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Tutkimus paikantuu yhteiskuntatieteelliseen pelitutkimukseen ja nuorisososiaalityön alaan.

Tutkimus perustuu 11 nuoren aikuisen (18-30-vuotiaiden) teemahaastatteluihin. Tutkimukselle saatiin Itä-Suomen yliopiston tutkimuseettisen toimikunnan puolto. Haastattelujen virikkeenä käytettiin ecomap – menetelmää, jonka avulla nuoret kuvasivat sosiaalisia suhteitaan online- ja offline -ympäristöissä. Aineisto analysoitiin hyödyntämällä tulkitsevaa fenomenologista analyysia (IPA).

Tulosten perusteella pelaaminen näyttäytyy sosiaalisen pääoman lähteenä, joka rakentaa ja ylläpitää ihmissuhteita. Peliyhteisöissä sosiaalisen pääoman rakentumiseen vaikuttaa pelaajien oma toimijuus; pelaamisen orientaatio ja erityisesti pelaajan sosiaalinen toimintakyky ja taidot. Sosiaalinen pääoma peliyhteisöissä koetaan kuuluvuutena, joka tarjoaa samanhenkisyys- ja kuululoksi ja nähdyn tulevaisuuden kokemuksia. Pelaamisen sosiaalinen pääoma tarjoaa nuorelle hyvinvoinnin resursseja, kuten vastavuoroista tukea sekä läheisyyden ja luottamuksen kokemuksia. Pelaaminen voi parhaimmillaan mahdollistaa pitkäaikaisia ja syviä ihmissuhteita. Toisaalta peliympäristöihin liittyy myös toksisuutta, joka haastaa kuuluvuuden kokemuksia. Sosiaalisten taitojen merkitys korostuu näissä tilanteissa.

Sosiaalityön ammattilaisten on tärkeää ymmärtää pelaamisen sosiaalista ulottuvuutta nuoren elämässä. NEET-tilanteessa olevan nuoren kohdalla pelaaminen voi torjua yksinäisyyttä, jos fyysisiä

kohtaamisympäristöjä ei ole tarjolla tai niihin ei ole pääsyä. Pelaaminen voikin tarjota nuorelle osallisuuden kokemuksia sekä mahdollisuuden toteuttaa itseään ja toimia aktiivisena yhteisön jäsenenä. Ryhmämuotoisella, ohjatulla pelitoiminnalla voi olla potentiaalia nuoren osallisuuden ja toimijuuden tukemiseksi. Tutkimus antaa mahdollisuuden pohtia toiminnallisten menetelmien käyttöä nuorisososiaalityössä.

8.5 Menetelmänä etnografinen verkostojen tutkimus Etelä-Afrikan maaseudulla

Saana Raittila-Salo, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto, saana.raittila-salo@helsinki.fi

Laadullinen sosiaalinen verkostanalyysi (SNA) on vakiinnuttanut asemansa perhesosiologisessa tutkimuksessa ja sosiaalisten verkostojen tutkimus on nähty keskeisenä tutkimusstrategiana myös sosiaalityössä. Tässä esityksessä pohdin väitöskirjatutkimukseni verkostotutkimuksellisten menetelmien muutoksia tutkimussuunnitelman, kenttätöön alun ja kenttätöön jälkeisen analyysivaiheen aikana. Väitöskirjatutkimukseni etnografinen aineisto 8.5 kuukauden kenttätöystä koostuu 111 vierailusta kolmeentoista mosambikilaistaustaiseen perheeseen (formaaleja osallistujia, joilta on kirjallinen suostumus, n=39). Pääasiallista aineistoa täydentävät hoiva-, sosiaali- ja terveyshuollon ammattilaisten haastattelut (n=24) sekä kymmenen vierailua yhteisöperustaisiin palveluihin, kuten vanhainkotiin ja kirkon järjestämään päivätoimintaan. Erityinen tutkimusstrategiani kenttätöössä oli monipaikkainen perhe/kotitalousetnografia (multi-sited household ethnography) eli tutkimuksen kohde ei ollut paikallinen yhteisö kulttuureineen ja käytäntöineen vaan toisistaan erilliset kodit, perheet ja 'sosiaaliset maailmat'. Esityksessäni pohdin, millaisia tuloksia etnografisella verkostojen tutkimuksella on mahdollista saada, ja mitkä ovat tällaisen tutkimusaineiston analyysin haasteet. Lisäksi pyrin kriittisesti arvioimaan, missä määrin etnografinen verkostojen tutkimus menetelmänä tuottaa sovellettavaa tutkimustietoa, joka voisi tukea verkostotietoisten interventioiden kehittämistä sosiaalityössä ja yhteisöterveytyksessä.

8.6 Sosiaalisen verkostanalyysin mahdollisuudet lastensuojelun tutkimuksessa - kirjallisuuskatsaus

Samuel Salovaara, tutkijatohtori, Lapin yliopisto, samuel.salovaara@ulapland.fi

Harry Lunabba, yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto, harry.lunabba@helsinki.fi

Jenika Heinonen, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto, jenika.heinonen@helsinki.fi

Timo Harrikari, professori, Helsingin yliopisto, timo.harrikari@helsinki.fi

Lastensuojelu toimii monimutkaisessa toimintaympäristössä, jossa lasten ja perheiden haavoittuvuudet risteävät ja kietoutuvat toisiinsa. Näihin haasteisiin vastaaminen edellyttää laajaa yhteistyötä eri toimijaverkostojen kanssa. Yhteistyö ulottuu sekä julkisiin että yksityisiin lasten ja perheiden palveluihin, terveydenhuoltoon ja sivistystoimeen. Perheen palveluiden koordinointi ja kyky toimia moniammatillisissa verkostoissa ovat olennainen osa lastensuojelun sosiaalityön asiantuntijuutta. Verkostoyhteistyön merkitys lastensuojelussa korostaa verkostoihin liittyvän tutkimuksen arvoa. Ymmärrys verkostojen rakenteista, prosesseista ja toiminnasta on keskeistä lastensuojelun kehittämisen kannalta.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sosiaalisen verkostanalyysin mahdollisuuksia lastensuojelun verkostojen ymmärtämiseen. Sosiaalinen verkostanalyysi tarjoaa ainutlaatuisen metodologisen viitekehyksen yksilöiden, ryhmien ja organisaatioiden välisten suhteiden analysointiin. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millä tavoin sosiaalista verkostanalyysia on sovellettu lastensuojelun

tutkimuksessa ja arvioida näiden tutkimusten avulla menetelmän käyttömahdollisuuksia tulevaisuudessa.

Tutkimus toteutettiin kartoittavana kirjallisuuskatsauksena. Kuuteen tieteelliseen tietokantaan kohdistettujen systemaattisten hakujen, täydentävien hakujen ja aineiston seulonnan avulla tunnistettiin 35 tieteellistä artikkelia, joissa sosiaalisen verkostanalyysin menetelmää oli sovellettu lastensuojelua käsittelevään tutkimukseen. Alustavien tulosten mukaan sosiosentrinen lähestymistapa oli näissä tutkimuksissa yleisin, jolloin tarkasteltiin tyypillisesti moniammatillisten yhteistyöverkostojen toimintaa. Lastensuojelu oli näissä tutkimuksissa kuitenkin usein osa laajaa verkostoa, minkä vuoksi sen erityistä roolia ja näkökulmaa oli vaikea erottaa. Lastensuojeluun professionaalisen tai institutionaalisen toimintana keskittyviä tutkimuksia oli vähemmän, samoin kuin egosentristä lähestymistapaa hyödyntäviä tutkimuksia. Egosentristä lähestymistapaa oli yleensä hyödynnetty lastensuojelun asiakkaiden verkostoja tutkittaessa.

Alustavina johtopäätöksinä esitämme, että sosiaalinen verkostanalyysi tarjoaa arvokkaita uusia näkökulmia lastensuojelun rakenteiden, prosessien ja vuorovaikutussuhteiden ymmärtämiseen. Menetelmää on kuitenkin sovellettu verraten vähän lastensuojelun tutkimuksessa. Sosiaalinen verkostanalyysi mahdollistaa yksilöiden, ryhmien ja organisaatioiden välisten suhteiden ja niiden ominaisuuksien tarkastelun. Graafiteoriaan perustuvat visualisoinnit havainnollistavat verkostojen sosiomateriaalisia ulottuvuuksia ja syventävät ymmärrystä niiden toiminnasta. Sosiaalisen verkostanalyysin menetelmää hyödyntävä tutkimus voi tuottaa arvokasta tietoa sekä asiakkaiden että organisaatioiden verkostoista ja siten tukea lastensuojelun ammattilaisia ja johtoa palvelujen kehittämisessä.

8.7 School Belonging as a Protective Factor: Examining the Relationship Between Excessive Internet Use, Loneliness, and Depressive Symptoms from a Gender Perspective

Jing Zhou, Tutkijatohtori, Itä-Suomen yliopisto UEF, zhou@uef.fi

Timo Toikko, Professori, Itä-Suomen yliopisto UEF, timo.toikko@uef.fi

The weakening of social support networks and the rise of digitalized lifestyles present multiple challenges to adolescent mental health. Grounded in theories of social bonds, this study explores how school belonging, as an element of social networks, functions as a counterforce to vulnerability by buffering the negative effects of excessive internet use (EIU) and loneliness on depressive symptoms.

Using structural equation modeling, we conducted a multi-group analysis on a large nationally representative sample of 70,907 adolescents (46.7% boy, 53.3% girl) from grades 8-9 in basic education, derived from the Finnish School Health Promotion Study. The results demonstrate a significant indirect pathway where EIU increases depressive symptoms through heightened loneliness (standardized indirect effect: boys $\beta=0.098$, girls $\beta=0.092$), alongside a direct effect ($\beta=0.149$ for both genders).

School belonging significantly moderates the relationship between loneliness and depressive symptoms. When school belonging is low, the impact of loneliness on depressive symptoms is substantially stronger (boys: $\beta=0.398$, girls: $\beta=0.274$); when school belonging is high, this negative influence is significantly reduced (boys: $\beta=0.094$, girls: $\beta=0.129$).

Notable gender differences emerged: the protective role of school belonging is more substantial among boys, reducing the negative impact of loneliness by 76.4%, compared to 52.9% for girls. This suggests that social support networks may provide differential protective effects across gender groups.

This study highlights schools as crucial social network environments in preventing adolescent mental health issues. These findings provide empirical support for network-based interventions, particularly for adolescents facing vulnerabilities specific to the digital age. It offers important implications for school and social work practice: strengthening school belonging may be an effective approach to reduce mental health risks among Finnish adolescents, especially boys, when facing social isolation.

Keywords: Social networks, school belonging, loneliness, excessive internet use, depressive symptoms, gender differences

9. Globaali sosiaalityö – haavoittuvuus globaalissa etelässä ja ylijarajaisessa sosiaalityössä

(English translation below)

Työryhmän vetäjät:

Saana Raittila-Salo, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto, VTM; vieraileva tutkija, Witwatersrandin yliopisto, saana.raittila-salo@helsinki.fi

Marja Katisko, yliopiston lehtori, Turun yliopisto, VTT; sosiaalityön dosentti, Helsingin yliopisto, marja.katisko@utu.fi

Globaalit ilmiöt ja sosiaalisten ongelmien ylijarajaisuus haastavat suomalaista sosiaalityötä paikallisesti sekä osana sosiaalityön kansainvälistä yhteisöä. Tämä työryhmä keskittyy globaalin etelän – Latinalaisen Amerikan, Afrikan ja Aasian sekä alkuperäiskansojen – ainutlaatuisiin haasteisiin ja innovatiivisiin käytäntöihin, jotka vastaavat haavoittuvissa elämäntilanteissa olevien ihmisryhmien sosiaaliin ongelmiin. Toisaalta työryhmä keskittyy ylijarajaiseen sosiaalityöhön eli valtioiden rajoja ylittäviä ihmisryhmiä tukeviin toimenpiteisiin ja ylijarajisten ilmiöiden, kuten pakolaisuuden, pae-rittomuuden sekä kansalaisuudettomuuden, tutkimukseen.

Tässä työryhmässä paikallisesti vaikuttavat sosiaaliset ongelmat ja globaalit haasteet nähdään yhteen kietoutuneina, mikä edellyttää globaalien haavoittavien tekijöiden tunnistamista ja kansainvälistä yhteistyötä sosiaalisten kysymysten ratkaisemiseksi. Köyhyys ja globaali epätasa-arvo, syvenevä ilmastokriisi, sodat ja katastrofit sekä kansainvälinen liikkuvuus edellyttävät toimia sekä paikallisesti että ylijarajaisesti. Haavoittavat yhteiskunnalliset tekijät, kuten äärimmäinen köyhyys, vaarantavat ihmisarvoisen elämän. Niiden vastatoimet vaativat sosiaalityöltä joustavuutta, kulttuurista relevanssia sekä kotoperäisiä, paikallisiin olosuhteisiin sopivia käytäntöjä – toisaalta globaalit haasteet edellyttävät kansainvälistä yhteistyötä esimerkiksi ammattieteen, kansainvälisen sosiaalityön profession sekä ihmisoikeuksien toteutumisen vahvistamiseksi. Globaalin kapitalismin aiheuttamat haavoittuvuudet ja jälkikoloniaaliset jännitteet edellyttävät sosiaalityön tutkimukselta kriittistä ja radikaalia suuntautumista sekä kansainvälisyyttä.

Työryhmä ammentaa glokaalin, dekoloniaalisen ja postkoloniaalisen sosiaalityön teoriasta ja tavoittelee globaalilta etelältä oppimista. Työryhmään kutsutaan teoreettisia, metodologisia ja empiirisiä tieteellistä keskustelua alustavia sekä käytännön sosiaalityöhön perustuvia puheenvuoroja. Puheenvuorot voivat käsitellä haavoittuvuutta ja sosiaalisia ongelmia globaalissa etelässä tai laajemmin ylijarajaisesta sosiaalityöstä ja kansainvälistä sosiaalityön yhteistyötä. Globaali sosiaalityö ja haavoittuvuus voivat linkittyä esimerkiksi ihmisoikeuksiin; globaaleihin muuttoliikkeisiin;

sosiaalisten ongelmien kulttuurisiin tulkintoihin; tai yhteisöperustaiseen ja ekososiaaliseen sosiaalityöhön. Kannustamme erityisesti uransa alkuvaiheessa olevia tutkijoita ja maisterintutkielmien tekijöitä esittelemään tutkimuksiaan työryhmässä.

Global social work– vulnerability in the Global South and in transnational social work

The global and transnational nature of social problems challenges Finnish social work locally and as part of the international social work community. This working group focuses on the unique challenges of the Global South – Latin America, Africa and Asia, as well as indigenous peoples – and innovative practices that respond to the social problems of groups of people in vulnerable situations. In addition, the focus is on transnational social work, i.e. measures supporting groups of people who cross national borders and research on transnational social problems, such as refugees, undocumented migrants and statelessness.

In this working group, local social problems and global challenges are seen as intertwined, which requires identifying the factors causing vulnerability and calls for international cooperation in social work to solve social problems. Poverty and global inequality, the deepening climate crisis, wars and disasters, and international mobility require action both locally and across borders. Social factors that cause vulnerability, such as extreme poverty, endanger human dignity. Responses to such acts require social work to be flexible, culturally relevant and to adopt indigenous practices that are appropriate to local contexts – on the other hand, global challenges require international cooperation in social work, for example to strengthen global social work ethics, international social work practice, and the realization of human rights. The vulnerabilities and post-colonial tensions caused by global capitalism require a critical and radical orientation of social work research and call for international collaborations.

Drawing on glocal, decolonial and postcolonial social work theory, the working group emphasizes learning from the Global South. The working group invites theoretical, methodological and empirical presentations that contribute to scientific discussions, and practice-based presentations. The contributions can address vulnerability and social problems in the Global South or, more broadly, transnational social work and international cooperation within the social work profession. The submissions can address global social work and vulnerability by focusing on, for example, human rights; global migration; cultural interpretations of social problems; or community-based and eco-social social work. We especially encourage early-career researchers and students writing master's theses to present their research in this working group.

9.1 Kompleksisten uskonnollisten ja kulttuuristen ilmiöiden merkitys sosiaalityössä

Minna Taipale, väitöskirjatutkija, Turun yliopisto, mltaip@utu.fi

Esityksessä tarkastellaan tutkimuksessa vähäiselle huomiolle jäänyttä yhteisöllistä väkivaltaa sekä kompleksisten uskonnollisiin ja kulttuurisiin merkityksiin kytkeytyvien ilmiöiden merkitystä sosiaalityön asiantuntijuudelle ja ammattieettisten kysymysten huomioimiselle.

Yhteisöllisellä väkivallalla esityksessä tarkoitetaan väkivaltaa, jonka erityispiirre on monitekijäisyys. Yhteisöllisen väkivallan kohdalla väkivaltaan eri tavoilla osallistuva ryhmä on usein laajempi kuin pelkästään uhrin lähipiiri. (Taipale 2024.) Yhteisöllinen väkivalta voi olla paikallista yhteisöissä esiintyvää, mutta väkivaltaan voi lisäksi sisältyä globaaleja ylijärjestyksiä. Yhteisöllisessä väkivallassa erilaiset toteutusmuodot ovat limittäisiä ja väkivaltaa kehystää kollektiivisia normeja

ylläpitävä dynamiikka. Tutkimusten (ks. Taipale 2024; Salter 2014; Hurtig 2013) mukaan väkivalta ei ole suoraan kytköksissä tiettyyn uskonnolliseen tai kulttuuriseen ryhmään tai yhteisöön, mutta tämän kaltaisen väkivallan riski kasvaa yhteisöissä, joissa kollektiivisuuteen yhdistyvät sukupuolittuneet käsitykset yhteisön ihanteiden ylläpitämisestä.

Esitys perustuu tutkimusartikkelin (Taipale 2024) tuloksiin sekä Uskontojen ja kulttuurien tulkitseminen ja asiantuntijuus sosiaalityössä —SOWREL (SOcial Work and RELigion) -tutkimushanketta (Turun yliopisto 2025) taustoittavien jatkotutkimustarpeiden esittelyyn. Esitystä taustoittavan tutkimusartikkelin (Taipale 2024) rajauksena on ollut väkivallan yhteisöllisyyden tarkastelu muslimiyhteisöjen ja länsimaisen sosiaalityön konteksteissa. Tutkimustulosten mukaan yhteisöllisyyden, väkivallan, uskonnon sekä kulttuurin suhteita ja merkitystä tulee tutkia ja kartoittaa vieläkin laajemmin. Lisäksi tulokset indikoivat, että yhteiskunnan moninaistuesssa tarvitaan sosiaalityössä enemmän uskontoihin kytkeytyvien kulttuuristen merkitysten ja arvomaailmojen tiedostamista ja tunnistamista.

Tutkimme aiheetta laajemmin esityksessä esiteltävässä SOWREL-tutkimushankkeessa. Hanke taustoittuu suomalaisen yhteiskunnan uskonnollisen ja kulttuurisen moninaistumisen myötä muodostuviin tarpeisiin uudistaa sosiaalityön tietopohjaa ja osaamista. Hankkeen tavoitteena on tuottaa tietoa uskonnon ja kulttuuristen merkitysten käytännöllisestä tulkitsemisesta sosiaalityössä, jotta sosiaalityön osaamista vähemmistöjen parissa tehtävässä asiakastyössä voidaan jatkossa kehittää.

Lähteet

Hurtig, J. (2013). Taivaan taimet: uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta, Tampere: Vastapaino

Salter, Michael (2014) Multi-perpetrator domestic violence. Sage publications: Trauma, violence & Abuse 15 (2), 102–112.

Taipale, M. (2024). Integroiva kirjallisuuskatsaus yhteisöllisestä väkivallasta muslimiyhteisöissä ja sosiaalityön roolista muslimiperheiden parissa tehtävässä työssä. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 32(4), 410–428. <https://doi.org/10.30668/janus.136210>

Turun yliopisto (2025). Uskontojen ja kulttuurien tulkitseminen ja asiantuntijuus sosiaalityössä — SOWREL – tutkimushanke. Verkkosivu. <https://sites.utu.fi/sowrel>

9.2 Paperittomien sosiaalisten oikeuksien toteutuminen sosiaalihuollon palvelujärjestelmässä

Marja Katisko, yliopistonlehtori, Turun yliopisto, marja.katisko@utu.fi

Tutkimuksessa selvitettiin, millaisena paperittomuus näyttäytyy julkisessa sosiaalihuollon palvelujärjestelmässä ja mitä ratkaisuehdotuksia sosiaalihuollon keskeisiin haasteisiin on löydettävissä tilannekuvan perusteella?

Tutkimuksessa on haastateltu paperittomien parissa toimivia sosiaalihuollon työntekijöitä sekä kolmannen sektorin toimijoita valtakunnallisesti. Perustuslain 19 §:n nojalla jokaisella on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon, eikä perustavaa laatua olevien sosiaalisten oikeuksien toteutumisen tulisi riippua siitä, onko kunnassa tehty erillinen periaatepäätös asiasta. Se, miten välttämätön toimeentulo ja huolenpito turvataan, tulee ratkaista yksilöllisesti. Siten paperittomien saamaa tukea ei voida rajata vain tiettyihin palveluihin kuten esimerkiksi ravintoon ja majoitukseen.

Tutkimustulokset osoittavat, että paperittomuuden määrittely, paperittomien henkilöryhmien tunnistaminen, tuen myöntämisen perusteet, palvelujen taso, yhteistyö eri sektoreiden välillä sekä palveluihin kohdistetut voimavarat eroavat alueittain. Ihmiskauppaan tai muuhun hyväksikäyttöön liittyvää toimintaa ei sosiaalihuollon sektorilla laajasti tunnisteta.

Raportin tulokset sekä niihin perustuvat toimenpidesuosituksukset ovat tärkeitä niin sosiaalihuollossa työskentelevien, että palveluita tarvitsevien paperittomien näkökulmasta. Tutkimustyön tulokset ovat lisäksi hyödynnettävissä eriarvoisuutta tuottavien rakenteiden tiedostamisessa sekä yhteiskunnallisen ja poliittisen keskustelun tueksi.

Lähde: Marja Katisko, Iiris Annala, Maija Kalm-Akubardia, Anitta Kynsilehto, Camilla Marucco, Tuula Pehkonen-Elmi, Katriina Viljanen (2023) Paperittomien sosiaaliset oikeudet Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:6 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164606>

9.3 Social work beyond institutionalised and national frameworks with disaster-affected people

Enni Mikkonen
YTT, Yliopistonlehtori
YTK / Sosiaalityö
Lapin yliopisto
enni.mikkonen@ulapland.fi

Amid the intertwining of crises globally (Harrikari & Rauhala, 2019), social work increasingly encounters the effects of disasters that transcend national and geographic borders. Disasters create vulnerabilities that can be viewed as transnational, often forcing people to undertake risky journeys to the contexts considered safe, yet where they face hostility, control and securitisation of borders (Zaviršek, 2017). While social work is positioned as an integral agent of the welfare structure, questions arise about its role when these structures are disrupted by disasters or when they perpetuate inequalities and reinforce transnational vulnerabilities, including coloniality of disaster relief structures and humanitarian policies (e.g. Pyles, 2017; Zaviršek, 2017).

In this research, I explore social work practice with people fleeing conflicts and disasters from the Global South to the North. The aim of this exploration is to yield insights on hidden, silent spaces and approaches social workers embrace when the institutional or national framework of social work remains insufficient. The research asks: What types of approaches beyond institutionalised and national frameworks do social workers adopt when working with people fleeing disasters within transnational contexts? Empirically, the research builds on qualitative interviews with 13 social workers and 5 related professionals in the disaster relief field, crisis work and/or working with refugees and asylum seekers.

The results propose a proximity approach (Mikkonen et al., 2025), decolonial safeguarding and silent dimensions of practice as social work approaches transcending institutionalised and national frameworks. Based on the results, the study discusses social workers' position as "buffers" between injustices in the disaster relief and humanitarian fields as well as the well-being and rights of those at global margins (Mikkonen et al., 2025 forthcoming). This sheds light on a critical role of social work as an advocate for human rights in the context of evolving transnational and locally manifesting crises.

References:

- Harrikari, T. & Rauhala, P.-L. (2019) *Towards glocal social work in the era of compressed modernity*. Abingdon: Routledge.
- Mikkonen, E., Harrikari, T., Leppiaho, T. & Hautala, S. (2025, accepted for publication). Embodied encounters and spatial navigations: Proximity as an approach to social work in disasters. *Nordic Social Work Research*. DOI: 10.1080/2156857X.2025.2478839.
- Mikkonen, E., Pösö, T. & Hautala, S. (2025, in process). Social work with separated children in disasters: Tasks and roles. *European Journal of Social Work*.
- Pyles, L. (2017) Decolonising disaster social work: Environmental justice and community participation. *The British Journal of Social Work* 47 (3), 630–647.
- Zaviršek, D. (2017) The humanitarian crisis of migration versus the crisis of humanitarianism: Current dimensions and challenges for social work practice. *Social Work Education* 36 (3), 231–244.

9.4 Afghan Forced Migrants' Perceptions of Mental Health Risk Factors in Finland

Hadi Farahani, Väitöskirjatutkija, University of Eastern Finland, hadi.farahani@uef.fi

Jari Martikainen, Apulaisprofessori, University of Eastern Finland, jari.martikainen@uef.fi

Laleh Golamrej Eliahi, Väitöskirjatutkija, University of Turku, laleh.l.golamrejehiasi@utu.fi

Mohamed Tavakoli, Professor, University of Tehran, mtavakoli@ut.ac.ir

Timo Toikko, Professor, University of Eastern Finland, timo.toikko@uef.fi

Forced migration poses significant mental health risks, particularly for individuals navigating the challenges of resettlement in a new cultural context. This study examines mental health risk factors among Afghan forced migrants (refugees n = 10; asylum seekers n = 15) in Finland. The data were collected via semi-structured interviews and analyzed using reflexive thematic analysis. Four key themes were identified: (1) challenges of adapting to life in Finland; (2) challenges to traditional masculinity and identity; (3) Blurred future visions; and (4) domestic violence against women. The findings highlight key risk factors, including environmental conditions, accommodation challenges, digital exclusion, language barriers, and integration difficulties; intergenerational conflicts, identity loss, and downward social mobility, particularly among Afghan men; delayed asylum decisions and unequal work rights, financial instability; and domestic violence against women. Participants emphasized tensions between Afghan values and Finnish societal expectations, which exacerbated mental health risks like isolation and despair. This study underscores the need for culturally safe approaches that center and value the voices of Afghan forced migrants, offering insights for policymakers and social workers to address mental health needs through equitable and culturally responsive service.

Keywords: mental health, Afghan, asylum-seeker, refugee, cultural safety, risk factor, forced migration, Finland

10. Sateenkaarevuus ja haavoittuvuus: normit, oikeudet ja sosiaalityön mahdollisuudet

Työryhmän vetäjät:

Emilia Brusila, sosiaalityön yliopisto-opettaja & väitöskirjatutkija, Lapin yliopisto (emilia.brusila@ulapland.fi)

Inka Söderström, sosiaalityön yliopisto-opettaja, Helsingin yliopisto (inka.soderstrom@helsinki.fi)

Seksuaalisuuden, sukupuolen ja ihmissuhteiden moninaisuus koskettaa kaikkia ihmisiä, mutta yhteiskunnassa vallitsevat normit rajoittavat usein sitä, miten näitä identiteettejä ja suhteita tunnustetaan ja arvostetaan. Seksuaalisuuteen, sukupuoleen ja suhdemuotoihin liittyvät normit voivat asettaa näistä normeista eroavat ihmiset, perheet ja yhteisöt haavoittuvaan asemaan, mikä näkyy moninaisina sosiaalisina seurauksina. Näitä moninaisuuden muotoja käsitellään usein sateenkaarevuutena, queeriytenä tai seksuaali-, sukupuoli- ja suhdevähemmistöinä.

Kansainvälisessä sosiaalityön tutkimuksessa sateenkaari-ihmisten aseman parantamiseen tähtäävän tiedon ja osaamisen vahvistaminen on tunnistettu keskeiseksi. Tutkimukset ovat tarkastelleet esimerkiksi sateenkaari-ihmisten kokemuksia sosiaalipalveluista, sateenkaariperheiden arkea, sateenkaarinuorten haasteita lastensuojelussa sekä normatiivisten ajattelutapojen, kuten hetero-, cis- ja mononormatiivisuuden, haavoittavia vaikutuksia. Suomessa aihepiiriin tutkimus, opetus ja ammatillinen keskustelu on kuitenkin vielä vähäisiä, mikä rajoittaa sosiaalityöntekijöiden valmiuksia vastata sateenkaari-ihmisten tarpeisiin ja edistää ihmisoikeusperustaista työskentelyä.

Ilman kattavaa tutkimusta ei voida riittävästi tunnistaa sateenkaarevien asiakkaiden erityisiä palvelutarpeita eikä niitä prosesseja, jotka asettavat heidät haavoittuvaan asemaan. Viime vuosina suomalainen sateenkaareva sosiaalityön tutkimus on alkanut kasvaa, mutta tarve tiedon jakamiselle ja verkostoitumiselle on edelleen merkittävä. Tämä työryhmä tarjoaa alustan sateenkaarevan sosiaalityön tutkimuksen ja käytäntöjen näkyvyyden lisäämiselle. Työryhmä kutsuu tutkijat, opiskelijat, ammatillaiset, kansalaisjärjestöjen toimijat ja kokemusasiantuntijat jakamaan tietoa ja keskustelemaan sateenkaarevuuden ja sosiaalityön keskinäisistä yhteyksistä. Työryhmään toivotaan esityksiä, jotka käsittelevät esimerkiksi:

- Sateenkaarevien palvelunkäyttäjien ja ammattilaisten kokemuksia sosiaalipalveluista
- Normikriittistä työtä sosiaalityössä
- Sateenkaariperheiden ja -nuorten erityiskysymyksiä
- Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuden huomioimista sosiaalityön koulutuksessa
- Luovia lähestymistapoja sateenkaarevaan sosiaalityöhön

Työryhmä kannustaa monimuotoisiin osallistumismuotoihin: tutkimustulosten esittelyihin, tekeillä olevan tutkimuksen kuvauksiin, kokemusasiantuntijoiden puheenvuoroihin tai luoviin esityksiin, kuten performansseihin. Esitykset voivat olla suomen- tai englanninkielisiä, ja niihin liittyvä keskustelu käydään esityksen kielellä.

Queerness and vulnerability: Norms, rights, and social work possibilities

Workshop leaders:

Emilia Brusila, social work university teacher & PhD researcher, University of Lapland

emilia.brusila@ulapland.fi)

Inka Söderström, social work university teacher, University of Helsinki (inka.soderstrom@helsinki.fi)

Working group language: Finnish, English

The diversity of sexuality, gender, and relationships affects all people, but societal norms often limit how these identities and relationships are recognized and valued. Norms around sexuality, gender and relationships can place individuals, families and communities who differ from these norms in a vulnerable position, with multiple social consequences. This diversity is often referred to as LGBTQIA+ identities, queerness, or sexual, gender and relationship minorities.

International social work research has identified that strengthening knowledge and skills to improve the situation of LGBTQIA+ people is a key issue. Studies have addressed issues such as the experiences of LGBTQIA+ people in social services, the everyday lives of queer families, the challenges faced by LGBTQIA+ youth in child protection, and the wounding effects of normative mind-sets such as hetero-, cis and mono-normativity. In Finland, research, education and professional debate on these topics are still limited, which undermines the capacity of social workers to respond to the needs of queer people and to promote human rights-based work. Without comprehensive research, the specific service needs of LGBTQIA+ service users and the processes that place them in vulnerable positions cannot be adequately identified.

In recent years, Finnish LGBTQIA+ social work research has begun to grow, but the need for knowledge sharing and networking remains significant. This workshop provides a platform for increasing the visibility of research and practice in the field of LGBTQIA+ social work. The workshop invites researchers, students, practitioners, NGO actors and experts-by-experience to share knowledge and discuss the links between queerness and social work.

The workshop welcomes submissions on topics such as:

- The experiences of LGBTQIA+ service users and professionals in social services
- Norm-critical social work
- Specific issues related to queer families and youth
- The diversity of gender and sexuality in social work education
- Creative approaches to LGBTQIA+ social work

The workshop encourages a variety of forms of participation: presentations of research results, descriptions of research in progress, contributions from experts-by-experience or creative presentations such as performances. The presentations can be in Finnish or English and the discussion will take place in the language of the presentation.

10.1 Queer-pakolaisten kokemuksia *queer blindfoldingista* sosiaalityön kohtaamisissa

Mimosa Puumalainen, väitöskirjatutkija (sosiaalityö), Lapin yliopisto

Queer blindfolding kuvaa ilmiötä, jossa henkilön queeriys ja sen vaikutukset ohitetaan vedoten esimerkiksi yhteiskunnan olevan jo tasavertainen. Queeriyden ohittaminen ylläpitää heteronormatiivisuutta, tekee näkymättömäksi queerejä identiteettejä sekä vähättelee queer-ihmisten kokemaa sortoa ja syrjintää.

Väitöstutkimuksessani tarkastelen queer-pakolaisten kokemuksia siitä, kuinka he navigoivat viranomaisjärjestelmissä, yhteisöissä ja ihmissuhteissa Suomessa. Tutkimuksen tavoitteena on luoda lisäymmärrystä suomalaisissa viranomaisjärjestelmissä ja yhteisöissä tarvittaviin rakenteellisiin muutoksiin queer-pakolaisten turvallisemman vastaanoton turvaamiseksi.

Tutkimukseni perustuu 8 queer-pakolaisen tapaustutkimukseen. Tutkimuksen informantit joko haavevat turvapaikkaa Suomesta tai ovat saapuneet Suomeen turvapaikanhakijoina mutta jääneet Suomeen muilla keinoin. Informantteja haastatellaan 3–4 kuukauden välein 18 kuukauden ajanjakson aikana vuosina 2024–2026. Haastatelluilla on monipuolisia kokemuksia suomalaisesta sosiaalisuudesta, sillä he ovat kohdanneet sosiaalisuutta niin vastaanottokeskuksissa, kuntien palveluissa, kansalaisjärjestöissä ja niin sanotuissa ”paperittomien” palveluissa.

Queer-pakolaiset ovat haastatteluissa kuvanneet kokeneensa monenlaista *queer blindfoldingia* Suomessa sekä sosiaalisuudessa, että muissa palveluissa, kuten terveydenhuollossa ja majoituspalveluissa. Queer-identiteettien ja niiden vaikutusten ohittamisen vuoksi monet osallistujista ovat jääneet vaille tarvitsemiaan palveluita, he ovat joutuneet turvattomiin majoituksiin ja heiltä on evätty heidän tarvitsemaansa kansainvälistä suojelua.

Informantit ovat tuoneet haastatteluissa esiin useita palveluita ja tilanteita, joissa sekä heidän queer-identiteettinsä, että heidän muut vähemmistöasemansa ja näiden yhteisvaikutukset on ohitettu, vaikka näiden tunnistaminen olisi ollut välttämätöntä heidän turvaamiseksi.

Esityksessä käydään läpi suosituksia sosiaalisuuden käytäntöihin perustuen queer-pakolaisten haastatteluissa kuvaamiin toiveisiin ja tarpeisiin. Heidän kokemustensa mukaan pakolaisten parissa tehtävän sosiaalisuuden käytäntöjä on syytä uudelleenarvioida, jotta sosiaalisuuden mahdollisuudet toimia todellisenä liittolaisena voisivat tulla todeksi.

10.2 Translasten perheiden arkea – Setan tarvekartoituksen tuloksia

Sari Hälinen, perhetyön suunnittelija, Setan sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus, Sense of belonging -hanke (2024–2026), sari.halinen@seta.fi

Suomeen syntyy päivittäin uusia translasten ja nuorten perheitä. Tarkkaa määrää translasten perheistä emme tiedä, mutta peruskoulun 4–5 luokkalaisille ja toisen asteen opiskelijoille suunnattu Kouluterveyskysely voi antaa määristä jotain osviittaa.

Vanhemmat voivat huomata lapsen sukupuoli-identiteetin ja -ilmaisun tai sitten he eivät kykene näkemään asiaa lainkaan. Lapsista ja nuorista 5 % itse sanoo Kouluterveyskyselyn (2024) mukaan kuuluvansa sukupuolivähemmistöön. Varhaiskasvatusikäisten translasten määristä emme tiedä.

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus tarjoaa psykososiaalista tukea vanhemmille, joita oman lapsen sukupuoli-ilmaisu tai ristiriita mietityttää. Teimme vuonna 2024 kohderyhmälle tarvekartoituskyselyn, johon vastasi 74 vanhempaa. Vastaajien ikä oli 30–70 vuotta. Tarvekartoituksen tulokset kertovat uniikkia tietoa Suomessa elävistä translapsista sekä heidän perheistään, jossa transteemat on olleet arkisesti läsnä vuosia.

Vanhemmista 65 % kertoi lapsen eläneen sosiaalisesti sukupuolestaan alle viisi vuotta ja 61 % lapsista on kertonut vanhemmilleen itsestään alle 13-vuotiaana. Näistä lapsista yli 30 % oli kertonut sukupuolestaan seitsemänteen ikävuoteen mennessä.

Puheenvuorossamme jakaisimme tietoa tarvekartoituksen tuloksista ja siitä, kuinka perheiden tuentarpeet on moninaisia. Vastaajista 54 % kertoi, ettei saanut riittävästi apua ja tukea tarvittaessa sote- ja alan ammattilaisilta. Vastaajat korostivat tuen ja tiedon saamisen tärkeyttä erityisesti ensimmäisen vuoden aikana, kun perhe käsittelee lapsen kasvun myötä transteemaisia aiheita.

Miltei 60 % vastaajista kaipasi tietoa ja vinkkejä perusarkeen ja 46 % luotettavaa tutkimustietoa translasten ja -nuorten hyvinvoinnista. Puheenvuorollamme halusimme rohkaista sosiaalialalla työskenteleviä rohkeasti kuulemaan ja kuuntelemaan translasten vanhempien ja läheisten kertomaan. Jo se, että on paikka ja henkilö, joka suhtautuu lempeästi translapsen vanhempien huoliin ja pohdintoihin, auttaa. Ehkä puheenvuoromme myös motivoi sosiaalialalla työskenteleviä etsimään itselleen lisäkoulutusta aiheesta.

Osuudessamme muistutimme ammattilaisten merkityksestä, toivon luomisen ja hyvän elämän kannalta ja avaamme, millaisia onnen ja ilon hetkiä vanhemmat on kokeneet oman translapsen tuoneen elämään.

10.3 Homonationalististen ajattelutapojen vahvistaminen ja haastaminen sosiaalityössä pakolaistaustaisten queer-ihmisten kanssa

Inka Söderström, sosiaalityön yliopisto-opettaja (VTT), Helsingin yliopisto, inka.soderstrom@helsinki.fi

Esitys pohjautuu artikkeliin (Söderström, 2024), jossa analysoin sitä, millaisia kertomuksia Suomesta, pakolaistaustaisten ihmisten lähtömaista ja maahan muuttaneiden yhteisöistä sosiaalityöntekijät ja pakolaistaustaiset queer-ihmiset tuottavat puheessaan. Olen erityisen kiinnostunut siitä, missä määrin nämä kertomukset uusintavat homonationalistisia ajattelutapoja ja toisaalta haastavat niitä. Homonationalismi tarkoittaa kolonialistisiin stereotypioihin nojaavaa diskurssia, jossa rakennetaan eroa homosuvaitsevaisina pidettyjen valtioiden ja kansojen sekä homofobisina pidettyjen valtioiden ja kansojen välille. Yleistämällä Afrikan ja Länsi-Aasian valtiot ja kansat homofobisiksi ja takapajuisiksi voidaan samalla vahvistaa kuvaa Pohjoismaista vapaamielisinä ja sateenkaariystävällisinä homojen turvasatamina. Aineisto koostuu 12 sosiaalityöntekijän ja kuuden Suomessa asuvan pakolaistaustaisen queer-ihmisen puolistrukturoiduista haastatteluista, jotka olen tuottanut osana väitöskirjaprosessiani vuosina 2019–2020. Analysoin haastatteluja narratiivisen diskurssianalyysin avulla. Hyödynsin analyysissä Donileen Loseken teoriaa sosiaalisten ongelmien rakentamisesta sekä kirjailija Chimamanda Ngozi Adichien yksipuolisten tarinoiden (*single stories*) käsitettä.

Aineistojen analyysi osoittaa, että sosiaalityöntekijät sekä vahvistivat että haastoivat homonationalistisia ajattelutapoja puheessaan. He nojasivat homonationalistisiin ajattelutapoihin rakentaessaan yksipuolista tarinaa Suomesta homojen turvasatamana ja pakolaisten lähtömaista sekä maahan muuttaneiden yhteisöistä sortajina. Maahan muuttaneiden yhteisöt rakennettiin muusta yhteiskunnasta erilliseksi sorron kuplaksi, jota pidettiin poikkeuksena muuten niin liberaalista suomalaisesta yhteiskunnasta. Sosiaalityöntekijät myös haastoivat yksipuolista tarinaa Suomesta

homojen turvasatamana nostamalla esiin turvapaikkapolitiikan sortavia ulottuvuuksia. Pakolais-taustaiset osallistujat puolestaan haastoivat näitä yksipuolisia tarinoita kertomalla myös myönteisiä kertomuksia lähtömaistaan ja maahan muuttaneiden yhteisöistä. He toivat esiin rasmin merkittävänä esteenä hyvinvoinnilleen Suomessa, mikä kyseenalaisti stereotypioihin perustuvaa vastakkainasettelua viattoman Suomen ja sortavien lähtömaiden välillä.

Tulokset tuovat esiin sen, miten homonationalistiset ajattelutavat yksinkertaistavat kuvaa pakolaistaustaisista queer-ihmisistä ja heidän elinpiireistään. Tämä yksinkertaistaminen voi johtaa siihen, että sosiaalityössä ei osata huomioida ihmisten kaikkia risteäviä identiteettejä ja niihin kytkeytyviä palveluntarpeita samanaikaisesti. Intersektionaalinen ymmärrys sosiaalityön palvelunkäyttäjien elämää ja arkea muovaavista asioista on keskeistä, jotta voidaan siirtyä kohti saavutettavia ja dekolonisoivia sosiaalipalveluita.

10.4 Toimintamahdollisuuksien kaventuminen sukupuolenkorjaushoitojen esteiden seurauksena

Samuel Salovaara, tutkijatohtori, Lapin yliopisto, samuel.salovaara@ulapland.fi

Ida Lopenen, väitöskirjatutkija, Lapin yliopisto, ilopenen@ulapland.fi

Hanna Peltomaa, asiantuntija, Lapin yliopisto, hanna.peltomaa@ulapland.fi

Transihmiset kohtaavat yhteiskunnassa monitasoista ja systemaattista syrjintää sekä väkivaltaa. Kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet syrjinnän olevan yhteydessä sosiaalisesti tuotettuihin terveys- ja hyvinvointieroihin. Transihmiset altistuvat muuta väestöä yleisemmin väkivallalle, mikä heikentää heidän fyysistä ja psyykkistä terveyttään sekä voi lisätä sisäistettyä itsesyrjintää ja itsetuhoisuutta. Lisäksi sosiaali- ja terveystalveluiden saatavuuden esteet heikentävät transihmisten hyvinvointia. Esimerkiksi sukupuolenkorjaushoitojen, joiden tavoitteena on muokata kehon piirteitä vastaamaan henkilön sukupuolikokemusta, saatavuudessa on merkittäviä esteitä. Hoitoihin pääsy voi viivästyä tai estyä kokonaan, mikä lisää transihmisten haavoittuvuutta.

Transihmisiin kohdistuva tutkimus avaa uusia näkökulmia sukupuolen moninaisuuteen, joka on sosiaalityön tutkimuksessa, erityisesti Suomessa, jäänyt vähälle huomiolle. Aiheesta tarvitaan sosiaalityölähtöistä tutkimusta sosiaalityön yhteiskunnallisen tehtävän toteuttamiseksi, tietopohjan vahvistamiseksi ja asiakkaiden palvelutarpeiden tunnistamiseksi. Tiedon puute on merkittävä haaste, sillä se vaikeuttaa sosiaalityöntekijöiden kouluttamista ja voi johtaa tilanteisiin, joissa haavoittuvassa asemassa oleva asiakas joutuu kouluttamaan työntekijää. Tiedon puute voi myös estää sosiaalityöntekijöitä tunnistamasta haavoittuvaa asemaa ja olosuhteita, sekä johtaa virheellisiin arvioihin asiakkaan palvelutarpeista.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sukupuolenkorjaushoitojen esteiden vaikutuksia transihmisten hyvinvoinnille toimintamahdollisuuksien viitekehyksen (Nussbaum 1992) avulla. Aineistona käytetään vuonna 2022 kerätyn kyselyn osa-aineistoa (n=384), jota analysoidaan teorialähtöisellä sisälönanalyysillä sekä täydentävillä määrällisillä menetelmillä. Alustavat tulokset osoittavat, että sukupuolenkorjaushoitojen esteet kaventavat transihmisten toimintamahdollisuuksia, luovat epävarmuutta ja heikentävät sosiaalista elämää, mikä voi johtaa eristäytymiseen, syrjäytymiseen, taloudellisiin vaikeuksiin ja mielenterveysongelmiin. Esteet kietoutuvat intersektionaalsiin eroihin ja

terveydellisiin tekijöihin, jotka yhdessä syventävät hyvinvointieroja. Tulokset korostavat sukupuolenkorjaushoitosten saatavuuden merkitystä transihmisten hyvinvoinnille ja osoittavat tarpeen vahvistaa monialaista tutkimusta sekä osaamista aihepiiristä. Tulokset vahvistavat etenkin sosiaalityölähtöisen tutkimuksen ja koulutuksen tarvetta sukupuolen moninaisuudesta.

11. Vammaissosiaalityö ja muuttuvat hyvinvoinnin rakenteet

Työryhmän vetäjät: Jari Lindh, yliopistonlehtori, Lapin yliopisto, jari.lindh@ulapland.fi

Oona Lipponen, projektitutkija, Itä-Suomen yliopisto, oona.lipponen@uef.fi

Marjatta Martin, yliopistotutkija, Lapin yliopisto, marjatta.martin@ulapland.fi

Yhteiskunnalliset muutokset, kuten hyvinvointialueuudistus ja vammaispalvelulainsäädännön kokonaisuudistus, tuovat mukanaan uusia mahdollisuuksia. Samalla muutokset voivat myös tuoda ongelmia haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten palveluiden järjestämiseen ja saavutettavuuteen sekä yhdenvertaiseen saatavuuteen.

Hyvinvointialueilla on tunnistettava ne rakenteelliset riskit, jotka voivat lisätä vammaisten ihmisten haavoittuvuutta elämäntilanteissaan. Riskit voivat liittyvät muun muassa resurssien niukkuuteen, palveluiden keskittämiseen, puutteelliseen yhteistyöhön eri toimijoiden välillä tai eriytyviin lain soveltamiskäytäntöihin.

Haavoittuvuutta aiheuttaviin tekijöihin vaikuttaminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä, vammaisten ihmisten tarpeiden huomiointia ja asettamista palveluiden suunnittelun, toteutuksen ja kehittämisen keskiöön. Lisäksi tarvitaan tiedonkeruuta ja tutkimusta vammaispalveluiden toimivuudesta hyvinvointialueilla sekä vammaisten henkilöiden perusoikeuksien, kuten yhdenvertaisuuden ja osallisuuden, toteutumisesta.

Vammaissosiaalityössä korostuu tutkimukseen ja käytännön kokemuksiin perustuva tieto, jota voidaan hyödyntää myös haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tarvitsemien hyvinvointipalveluiden kehittämisessä. Tiedon hyödyntämistä voivat kuitenkin estää organisatoriset, rakenteelliset ja poliittiset esteet.

Työryhmässä tarkastellaan vammaissosiaalityössä tarvittavaa ja tuotettavaa tietoa sekä muuttuvien hyvinvoinnin rakenteiden vaikutuksia vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumiseen ja tarpeenmukaisten palveluiden järjestämiseen. Työryhmässä pohditaan haavoittavien rakenteiden tunnistamista ja niihin vaikuttamista vammaissosiaalityön käytännöissä ja palveluissa. Tavoitteena on jakaa ajatuksia yhdessä tutkijoiden, vammaispalveluiden ammattilaisten ja muiden tematiikasta kiinnostuneiden kanssa vammaissosiaalityön käytännöistä, tutkimuksista ja kehittämistyöstä.

Kutsumme osallistumaan työryhmään, jossa pureudutaan vammaissosiaalityön tiedon merkitykseen ja muuttuvien hyvinvoinnin rakenteiden vaikutuksiin vammaisten henkilöiden arkeen ja oikeuksien toteutumiseen. Työryhmään toivotaan esityksiä, jotka voivat käsitellä esimerkiksi seuraavia teemoja: vammaissosiaalityön tietoperustan kehittäminen ja soveltaminen, hyvinvoinnin muuttuvien rakenteiden vaikutukset palveluiden saavutettavuuteen ja saatavuuteen sekä laatuun, vammaisten henkilöiden osallisuus palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa sekä haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien edistäminen vammaissosiaalityössä.

Esitykset voivat perustua empiirisiin tutkimuksiin, kehittämishankkeisiin tai käytännön kokemuksiin. Myös kriittiset ja teoreettiset näkökulmat ovat tervetulleita. Työryhmän kielenä on suomi.

11.1 Kehitysvammaiset rikoksenteikijöinä

Laura Kannelniemi, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto, laura.kannelniemi@helsinki.fi

Väitöskirjahankkeeni on tutkimussuunnitelmavaiheessa ja sen aiheena on kehitysvammaisuus ja rikollisuus, jossa tutkin kehitysvammaisia rikoksenteikijöinä. Olen kiinnostunut siitä, miten kehitysvammaisia rikoksenteikijöinä määritellään ja kohdellaan sekä miten tehtyyn rikokseen reagoidaan. Aiheessa on kyse yhteiskunnallisesti haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden kohtelusta ja tuomitsemisesta, joka sisältää merkittävästi erilaisten valtasuhteiden ja hallinnan toteuttamista. Lähtökohtaisesti kehitysvammaiset rikoksenteikijöinä ovat monin kerroin haavoittuvassa ja heikossa yhteiskunnallisessa asemassa huomioiden sekä rikostaustaisuuteen että vammaisuuteen liittyvän marginalisoitumisen ja leimaantumisen, jotka äärimmillään aiheuttavat yhteiskunnan ulkopuolelle jäämistä. Sosiaalityön ja vammaistutkimuksen tieteenalaan kytkeytyminen perustuu kehitysvammaisten henkilöiden edun ja tuen tarpeisiin vastaamiseen sekä kehitysvammaisten erityishuoltolain (519/1977) mukaiseen asiakkuuteen, jonka tarkoituksena on turvata henkilön oikeuksien ja huolenpidon toteutuminen.

Tutkimustehtävänäni on tarkastella 1) käräjäoikeuden ratkaisujen konstruktoita kehitysvammaisuudesta ja rikollisuudesta sekä 2) miten rikoksenteikijöitä asemoidaan ja minkälaisia tyypittelyjä syytetyistä piirity sekä vertaillaan näissä esiintyviä yhteneväisyyksiä, eroja ja muutoksia. Tutkimusaineistona ovat Suomen käräjäoikeuksien julkiset ja salassa pidettävät ratkaisut vuosilta 2014-2022, joissa tuomittavana on asiakirjamerkintöjen mukaan ollut kehitysvammainen henkilö.

11.2 Rakenteellinen vammaissosiaalityö poliittisesta näkökulmasta

Jari Lindh, yliopistonlehtori, Lapin yliopisto, jari.lindh@ulapland.fi

Tarkastelen esityksessä käsitteellisesti, miten agonistista poliittista teoriaa voitaisiin soveltaa rakenteellisen vammaissosiaalityön periaatteisiin ja käytäntöihin ottaen huomioon suomalaisen järjestelmän reunaehdot. Vallitsevista lähestymistavoista sosiaaliset ongelmat ymmärretään hallinnoitavina tai teknisinä kysymyksinä, joita käsitellään uuden julkisjohtamisen kustannustehokkuusideologian mukaisesti. Ongelmana kuitenkin on, että tällöin ne riisutaan niiden sosiaalisesta ja poliittisesta kontekstista. Pitkällä aikavälillä myöskään sosiaalityö, jota harjoitetaan puhtaasti oikeudellishallinnollisbyrokraattisen järjestelmän puitteissa, ei kykene (eikä ideologisesti halua) jäsentämään ja käsittelemään monien niiden ongelmien "juurisyytä", joita se väittää lievittävänsä, sillä nämä juurisyyt eivät ole yksilöllisiä, vaan rakenteellisia ja poliittisia.

Sosiaalityön kriittiset ja radikaalit lähestymistavat ovat perinteisesti korostaneet systeemisistä epäoikeudenmukaisuuksista, hierarkkisista valtasuhteista ja politiikkaa sosiaalisen analyysin ja toiminnan keskiössä (Dominelli, 2017; Mullaly & Dupré, 2019; Webb 2023). Tarkasteluni pohjautuu erityisesti Chantal Mouffen (2009; 2018) kehittämään agonistiseen politiikan teoriaan, joka korostaa konfliktin ja erimielisyyden keskeistä roolia demokraattisessa yhteiskunnassa. Hänen mukaansa demokratia ei perustu konsensukseen, vaan erilaisten näkemysten väliseen kamppailuun, jossa vastustajat tunnustavat toistensa legitiimiyden. Agonistinen näkökulma haastaa käsityksen politiikasta harmonisena toimintana ja avaa mahdollisuuden tarkastella sosiaalityötä aktiivisena yhteiskunnallisena toimijana. Erityisesti rakenteellisessa vammaissosiaalityössä agonistinen lähestymistapa voi tarjota uusia käsitteellisiä ja toiminnallisia välineitä vammaisten henkilöiden oikeuksien ja osallisuuden edistämiseen.

Agonistinen politiikan teoria esittää, että demokratia on luonteeltaan konfliktuaalista ja erimielisyyks on sen olennainen osa. Tämä lähestymistapa haastaa perinteiset deliberatiivisen demokratian mallit, jotka pyrkivät rationaaliseen ja universaaliin konsensukseen. Bečević ja Herz (2023) ovat soveltaneet Mouffen teoriaa sosiaalityöhön korostaen sosiaalityön poliittista luonnetta ja tarvetta tunnistaa sekä käsitellä yhteiskunnallisia konflikteja. Heidän mukaansa sosiaalityön tulisi omaksumaa agonistinen lähestymistapa, jossa se aktiivisesti osallistuu yhteiskunnalliseen muutokseen ja haastaa olemassa olevia valtarakenteita.

Hahmottelen esityksessä rakenteelliseen vammaissosiaalityöhön agonistista lähestymistapaa ja siihen liittyviä reunaehdoja. Tulkiten rakenteellista vammaissosiaalityötä vammaisten henkilöiden, vammaisjärjestöjen ja julkisen hallinnon välissä olevana linkkinä, jossa vammaisten henkilöiden näkemykset ja kokemukset voivat tulla kuulluksi ja huomioiduksi rakenteellisessa muutostyössä ja poliittisessa päätöksenteossa.

11.3 Rakenteellisen vammaissosiaalityön tulevaisuus vammaisten ihmisten näkökulmasta

Oona Lipponen, projektitutkija, Itä-Suomen yliopisto, oona.lipponen@uef.fi

Rakenteellinen vammaissosiaalityö tarkoittaa yksilökohtaista asiakastyötä laajempaa näkökulmaa vammaisuuteen ja vammaisten ihmisten kohtaamiin ongelmiin yhteiskunnassa. Monet vammaiset ihmiset kohtaavat rakenteellisia esteitä, kuten esteettömyyden puutteita, rajallisia mahdollisuuksia koulutukseen ja työelämään sekä riittämättömiä palveluja. Toistaiseksi vähän tutkitulla rakenteellisella vammaissosiaalityöllä voisi olla tärkeä rooli vammaisten ihmisten kohtaamien osallisuuden esteiden purkajana. Vammaissosiaalityön tehtävää haavoittavien rakenteiden purkajana vahvistaa myös YK:n vammaisyleissopimus, joka korostaa vammaisten ihmisten täysimääräistä oikeutta osallisuuteen, toimijuuteen ja yhdenvertaisuuteen muiden kansalaisten kanssa. Vammaispalvelulainsäädännön uudistuksen ja sote-uudistuksen kaltaiset yhteiskunnalliset muutokset tuovat uusia mahdollisuuksia ja haasteita vammaisten ihmisten tarpeisiin vastaimiseen sekä yhteiskunnan haavoittavien rakenteiden purkamiseen. Vammaisten ihmisten tiedon ja näkökulmien huomioiminen on välttämätöntä, jotta rakenteellisessa vammaissosiaalityössä voidaan onnistua vammaisten ihmisten osallisuuden ja oikeuksien edistämisessä.

Esityksessäni tarkastelen rakenteellisen vammaissosiaalityön toivottua tulevaisuutta vammaisten ihmisten kirjoitusten kautta. Esittelen Kirje tulevaisuudesta -menetelmällä toteutettua aineistonkeruuta, jossa osallistujat ovat kirjoittaneet kuvittelemastaan toivotun tulevaisuuden hetkestä käsin kirjeen siitä, kuinka jokin nykyhetkessä askarruttanut (esim. vammaisten ihmisten osallisuuden liittyvä) ongelma on ratkennut. Kirjoitukset käsitelivät muun muassa vammaisten ihmisten asemaa yhteiskunnassa, vammaispalveluja ja rakenteellista sosiaalityötä. Aineisto koostuu 17 kirjoituksesta. Esitys pohjautuu kahteen valmisteilla olevaan väitöskirja-artikkeliini, joista toisessa tarkastelen yleisemmin rakenteelliselle vammaissosiaalityölle kohdistettuja tulevaisuustoiveita ja toisessa tarkemmin vammaispalveluja toivotussa tulevaisuudessa.

Esitys tuo näkyväksi haavoittavien rakenteiden huomioimisen ja niiden muuttamisen tärkeyttä rakenteellisen vammaissosiaalityön tehtävänä. Esitys osallistuu vammaisten ihmisten näkökulmaa esiin tuoden keskusteluun siitä, millaisia kehittämistarpeita vammaissosiaalityössä tulisi huomioida tilanteessa, jossa vammaissosiaalityön toimintaympäristö on monella tapaa muutoksessa.

Esitys liittyy sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamaan Rakenteellisen vammaissosiaalityön tietoperusta ja -käytännöt hyvinvointialueilla -tutkimushankkeeseen (2023–2025).

11.4 Asiakastyön rinnalla vammaissosiaalityössä tehtävä rakenteellinen sosiaalityö

Mari Kivistö, yliopistonlehtori, Lapin yliopisto, mari.kivisto@ulapland.fi

Marjatta Martin, yliopistotutkija, Lapin yliopisto, marjatta.martin@ulapland.fi

Jari Lindh, yliopistonlehtori, Lapin yliopisto, jari.lindh@ulapland.fi

Tarkastelemme esityksessä vammaissosiaalityötä yksilökohtaisen asiakastyön ja rakenteellisen sosiaalityön välisenä suhteena. Esitys pohjautuu julkaistavaan artikkeliimme (Kivistö, Martin, Vesala & Lindh), jonka empiriana hyödynsimme vammaissosiaalityön ammattilaisilta ja asiakkailta kerättyjä aineistoja. Lisäksi valotamme asiakastyön ja rakenteellisen työn välisiä yhteyksiä Ravatti-hankkeessa kerättyjen sosiaalityöntekijöiden fokusryhmäaineistojen kautta. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön rahoittaman hankkeen tavoitteena on ollut tunnistaa ja jäsentää rakenteellisen vammaissosiaalityön tietoperustaa ja -käytäntöjä hyvinvointialueuudistuksen myötä muuttuneessa toimintaympäristössä.

Vammaissosiaalityössä asiakasmäärät ovat perinteisesti olleet suuria ja resurssit on jouduttu kohdentamaan pääosin yksilökohtaiseen asiakastyöhön. Samaan aikaan vammaissosiaalityössä on muun sosiaalityön tavoin tehtävä myös kerättyyn tietoon perustuvaa ja vaikuttamaan pyrkivää rakenteellista sosiaalityötä. Hyvinvointialueuudistus on etenkin sen alkuvaiheessa tuottanut haasteita sekä asiakas- että rakenteelliselle työlle. Toisaalta vielä muotoutumassa olevat rakenteet voivat tarjota myös uusia mahdollisuuksia asiakastyön ja rakenteellisen sosiaalityön rinnakkain tekemiselle vammaissosiaalityössä.

Teemme esityksessä näkyväksi asiakastyön ja rakenteellisen sosiaalityön välistä suhdetta jäsentämällä niitä vammaissosiaalityön asiakastyöstä kumpuavia ongelmia, epäkohtia ja kehittämistarpeita, joihin rakenteellisen sosiaalityön keinoin tulisi vaikuttaa. Lisäksi kuvaamme sosiaalityöntekijöiden käytännön kokemuksia rakenteellisen vammaissosiaalityön tekemisestä asiakastyön rinnalla hyvinvointialueilla.

12. Lapsinäkökulmainen arviointi ja työskentely haavoittuvuuden kohtaamisessa

Työryhmän vetäjät: Anna Nikupeteri (anna.nikupeteri@ulapland.fi) ja Riitta Vornanen (riitta.h.vornanen@uef.fi)

Sosiaalityöllä on eettinen velvoite pitää huolta haavoittuvissa elämäntilanteissa olevien ihmisten hyvinvoinnista. Lapset nähdään perinteisesti haavoittuvina ja he voivat elää haavoittavissa olosuhteissa. Kun perheet hakevat apua ja tukea haastaviin elämäntilanteisiinsa, voi lasten näkökulma ja tuen tarpeet jäädä kuulematta ja heidän osallisuutensa toteutumatta. Työryhmässä pureudutaan lapsinäkökulmaiseen arviointiin ja työskentelyyn sosiaalityössä. Lapsinäkökulmaisessa arvioinnissa ja työskentelyssä huomioidaan lapsen etu ja oikeudet, ja korostetaan lapsen tuen tarpeita ja niihin vastaamista vanhempien auttamisen rinnalla. Lapsinäkökulmaisuus voi tarkoittaa esimerkiksi perhettä koskevan tiedon analysointia lapsikeskeisesti tai perheen tilanteen määrittelyä lapsen näkökulmasta. Lisäksi voidaan puhua esimerkiksi lapsisensitiivisyydestä, lapsilähtöisyydestä tai lapsikeskeisyydestä. Lapsinäkökulmainen työskentely sisältää asiakkuusprosessin eri vaiheissa tehtävää lapsen ja/tai perheen tilanteen arviointia, harkintaa ja päätöksentekoa sekä lapsen kanssa käytettävien tai heidät huomioivien työmenetelmien käyttöä.

Vaikka lapsen etu ja oikeudet ohjaavat lasten ja perheiden parissa tehtävää sosiaalityötä, voi niiden ylläpitäminen tai toteuttaminen olla haastavaa, tai lapsen tuen tarpeet voivat jäädä huomiotta ja niihin vastaaminen toteutumatta. Lapsen näkökulma voi jäädä huomiotta esimerkiksi vanhempien konfliktitilanteissa, vanhempien välisessä väkivallassa tai vanhemman mielenterveyden haasteissa tai päihteiden käytössä, joissa lapset eivät ole suoraan osallisia tai asianosaisia. Tilanteet haavoittavat lasta heikentämällä heidän hyvinvointiaan, kasvua ja kehitystä sekä turvallisuutta. Esimerkiksi monitoimijainen työskentely ja eri ammattilaisten osaamisen yhdistäminen voidaan onnistuessaan nähdä yhtenä keinona edistää lapsen näkökulman ja edun huomioimista. Lapsinäkökulmainen työskentely voi mahdollistaa lasten ja perheiden haavoittuvuuden tunnistamisen ja sen kohtaamisen.

Työryhmään ovat tervetulleita eri vaiheissa olevat tutkimuspaperit, teoreettiset ja metodologiset kysymykset ja muut pohdinnat, joissa ollaan kiinnostuneita lapsen näkökulmasta sosiaalityön arvioinnissa, menetelmissä ja työskentelyssä.

12.1 Lapsen kohtaaminen vanhempien vaativassa erotilanteessa

Kati Kallinen, yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto, kati.kallinen@helsinki.fi

Lapset voivat elää haavoittavissa olosuhteissa vanhempien eron keskellä, jos vanhempien välinen erotilanne muodostuu vaativaksi. Vaativan erotilanteen on todettu haavoittavan lapsen hyvinvointia, kasvua, kehitystä ja turvallisuutta. Vaativa erotilanne edellyttää sosiaalityöntekijöiltä lapsinäkökulmaista työtettä. Lapsen näkökulma ja mahdollisuus osallisuuteen voivat tulla sivuuteiksi kohtaamisissa, joissa perheitä tuetaan vaativissa erotilanteissa. Puheenvuorossani kysyn, miten sosiaalityöntekijät kohtaavat ja työskentelevät lapsen kanssa vaativassa erotilanteessa? Puheenvuoro perustuu tutkimukseen, joka on osa laajempaa Sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamaa Lapsinäkökulmainen työskentely ja arviointi vaativissa erotilanteissa, LATVE-hanketta (2023–2025). Hankkeen tavoitteena on syventää tietoa vaativista erotilanteista sosiaalityön kohdeilmioinä ja tarkentaa vaativien erotilanteiden käsitelmäärittelyä lapsinäkökulmaisesti, tuottaa tietoa sosiaalityön työmuodoista erotyöskentelyssä ja sosiaalityön asiantuntijuudesta osana moniammatillisia palvelurakenteita ja mallintaa tuotetun tiedon pohjalta toimivien työkäytäntöjen keskeiset elementit ja kriittiset pisteet sosiaalityön näkökulmasta. Puheenvuoron aineistona ovat lastensuojelun ja lapsiperhesosiaalityön sosiaalityöntekijöiden (N=46) laadulliset, yksilö- ja ryhmähaastatteluna toteutetut vinjetthaastattelut (N=27). Aineisto analysoitiin laadullisella sisällönanalyysillä.

Tutkimuksen alustavat tulokset osoittavat, että sosiaalityöntekijät kohtaavat lapsen vaativissa erotilanteissa eri tavoin haavoittuvana, mikä ilmenee erilaisina kohtaamisen positioina kuten lapsi suojelun tarpeessa ja lapsi eron välineenä. Lasten kanssa työskentelyssä on läsnä erilaisia ulottuvuuksia, joissa osassa korostuu ensisijainen työskentely lapsen kanssa ja osassa lapsen kanssa työskentelyn ajatellaan sisältävän erilaisia rajoituksia ja työskentely painottuu vanhempiin. Tulokset osoittavat lapsen kohtaamisen ja työskentelytapojen merkityksellisyyttä, mutta myös ristiriitaisuutta. Tulokset tekevät näkyväksi sosiaalityössä vallitsevaa epätietoisuutta vastuutahosta vaativissa erotilanteissa ja herättävät useita kysymyksiä lapsen haavoittuvasta asemasta vaativissa erotilanteissa. Moniammatillinen työote tukee lapsen edun mukaista työskentelyä, mutta on epäselvää kuka koordinoi ja kantaa lopullisen vastuun työskentelystä. Lapsen tapaamista pidetään tärkeänä, mutta sen katsotaan vaativan erityisosaamista ja luottamuksen luomista, joille ei koeta aina olevan aikaa kiireisessä sosiaalityön arjessa. Mahdollistaako nykyinen palvelujärjestelmä lapsen tapaamisen riittävän usein? Tuloksia on mahdollista hyödyntää vaativissa erotilanteissa toteutettavan lapsinäkökulmaisen työn kehittämisessä.

12.2 Sosiaalityöntekijöiden riski- ja tilannetekijöiden tunnistaminen vaativissa erotilanteissa

Susanna Rautio, yliopistotutkija, Lapin yliopisto, susanna.rautio(at)ulapland.fi

Vaativilla eroilla viitataan pitkittyneisiin ja monimutkaistuneisiin ero- ja huoltoriitoihin, jotka kuormittavat perheiden kanssa työskenteleviä ammattilaisia sekä palvelu- että oikeusjärjestelmäämme. Lapsen hyvinvoinnin ja turvallisuuden vaarantumisen näkökulmasta vaativat erotilanteet voidaan tulkita lapsen kaltoinkohteluna, ja lapsen tuen tarve ja avun saanti voi jäädä tilanteissa vaille riittävää huomiota. Sosiaalityöntekijöiltä vaativat erotilanteet edellyttävät erityistä, lapsen näkökulman huomioivaa osaamista.

Puheenvuoro pohjautuu tutkimukseen, jossa selvitetään, millä tavoin sosiaalityöntekijät tunnistavat vaativiin erotilanteisiin liittyviä riskejä ja tilannetekijöitä lapsen näkökulmasta ja mitkä tekijät estävät näiden tunnistamista. Tutkimus on osa laajempaa STM:n rahoittamaa Lapsinäkökulmainen työskentely ja arviointi vaativissa erotilanteissa, LATVE-hanketta (2023-2025). Hankkeen tavoitteena on syventää tietoa vaativista erotilanteista sosiaalityön kohdeilmioinä ja tarkentaa vaativien erotilanteiden käsitelmäärittelyä lapsinäkökulmaisesti, tuottaa tietoa sosiaalityön työmuodoista erotyöskentelyssä ja sosiaalityön asiantuntijuudesta osana moniammatillisia palvelurakenteita ja mallintaa tuotetun tiedon pohjalta toimivien työkäytäntöjen keskeiset elementit ja kriittiset pisteet sosiaalityön näkökulmasta.

Lapsinäkökulmaisuuudella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa lapsen näkökulman ja lasten oikeudet sekä tuen tarpeet huomioivaa riski- ja tilannetekijöiden arviointia, johon osallistuvat kaikki perheiden kanssa vaativissa erotilanteissa työskentelevät eri alojen ammattilaiset yhteistyössä. Lapsinäkökulmaista riski- ja tilannetekijöiden arviointia lähestytään yksittäisten asioiden arvioinnin lisäksi kontekstuaalisena, kokonaisvaltaisena prosessina, joka on osa sosiaalityöntekijöiden osaamista ja tiedonmuodostusta. Aineistona tutkimuksessa ovat lastensuojelun ja lapsiperhesosiaalityön sosiaalityöntekijöiden (n=46) laadulliset, yksilö- ja ryhmähaastatteluina toteutetut vinjetit haastattelut (n=27). Aineisto analysoidaan laadullisella sisällönanalyysillä. Tutkimusaineiston analyysi on käynnissä ja puheenvuorossa esitellään tutkimuksen alustavia tuloksia. Alustavat havainnot osoittavat, että ammattilaiset tunnistavat vaativissa erotilanteissa useita riski- ja tilannetekijöitä, jotka vaarantavat lapsen hyvinvointia ja turvallisuutta ja niillä voi olla kauaskantoisia seurauksia lapsen myöhempään elämään. Sosiaalityöntekijät huomioivat vaativan eron vaikutuksia vanhemmuuteen ja lapsen arkeen ja tämän kehitykselliseen ympäristöön mutta nostavat esiin myös voimavarakelijöiden tunnistamisen tärkeyden. Samanaikaisesti lapsinäkökulmaista riski- ja tilannetekijöiden tunnistamista estävät kuitenkin useat, esimerkiksi ammattilaisen osaamiseen, käytettävissä olevaan tietoon ja palvelujärjestelmään liittyvät tekijät. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää vaativissa erotilanteissa tehtävän, lapsinäkökulmaisen työn kehittämisessä.

12.3 Sosiaalityöntekijöiden näkemykset lasten osallisuudesta ja käytännöt vaativissa erotilanteissa

Agnieszka Repo, projektitutkija, Itä-Suomen yliopisto, agnieszka.repo@uef.fi

Vaativilla erotilanteilla tarkoitetaan eroja, joissa vanhemmat eivät kykene sopimaan lapsen asioista ja jotka pahimmillaan kärjistyvät pitkittyneiksi ero- ja huoltoriidoiksi. Vaativat erotilanteet ovat erityisen vaativa sosiaalityössä kohdattava ilmiö. Sosiaalityöntekijöillä on keskeinen rooli lasten ihmisoikeuksien puolustamisessa ja erityisesti lapset ovat haavoittuvassa asemassa vaativissa erotilanteissa. Vaikka vaativien erotilanteiden haitalliset vaikutukset lasten hyvinvoinnille on

tunnistettu kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa, ei lapsen näkemyksiä oteta riittävästi huomioon auttamiskäytännöissä.

Puheenvuoro nojaa tutkimukseen, jonka päätavoitteena on tuottaa kansallista tutkimustietoa sosiaalityöntekijöiden näkemyksistä työskentelystä vaativissa erotilanteissa olevien perheiden kanssa. Tutkimuksessa tarkastellaan erityisesti sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä lasten osallisuudesta ja käytäntöjä vaativissa erotilanteissa. Puheenvuoron tavoitteena on esitellä ja pohtia alustavia valtakunnallisen kyselytutkimuksen tuloksia. Tutkimuksen kohderyhmänä oli lapsi- ja perhesosiaalityön sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijät. Kyselyssä hyödynnettiin viittä aikaisemmissa tutkimuksissa käytettyä mittaria ja kysymyspatteristoa. Kysely toteutettiin sähköisesti touko-syyskuussa 2024 Helsingissä ja 20 hyvinvointialueella Suomessa. Kyselyyn vastaasi 324 sosiaalityöntekijää. Aineistoa analysoidaan määrällisillä menetelmillä SPSS-ohjelman avulla.

Tutkimus on osa laajempaa Sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamaa tutkimushanketta "Lapsinäkökulmainen arviointi ja työskentely vaativissa erotilanteissa (LATVE)" (2023–2025). Hankkeen tavoitteena on syventää tietoa vaativista erotilanteista sosiaalityön kohdeilmioina, tarkentaa vaativien erotilanteiden käsitelmäärittelyä lapsinäkökulmaisesti, tuottaa tietoa sosiaalityön työmuodoista erotyöskentelyssä ja sosiaalityön asiantuntijuudesta osana moniammatillisia palvelurakenteita ja mallintaa tuotetun tiedon pohjalta toimivien työkäytäntöjen keskeiset elementit ja kriittiset pisteet sosiaalityön näkökulmasta.

Kyselytutkimuksen alustavat tulokset osoittavat, että sosiaalityöntekijät kohtaavat esteitä lasten osallistumisen saavuttamisessa, esimerkiksi lasten kanssa kommunikoinnissa ja pyrkimyksessä suojella lapsia vahingoilta. Vaikka he raportoivat korkeasta osallistumisen mahdollistamisesta käytännössä keskeisillä osa-alueilla: informoinnissa, kuulemisessa ja päätöksentekoon osallistamisessa, on ajanpuute merkittävä este. Rajoitettu aika lasten kanssa voi vaikeuttaa lapsen luottamuksen rakentumista sosiaalityöntekijään, joka voi haitata vuorovaikutusta ja vähentää lasten osallisuutta. Tämä korostaa tarvetta tarkastella lähemmin organisatorisia haasteita sekä sosiaalityöntekijöiden näkemysten ja käytäntöjen välistä suhdetta lasten osallisuudesta.

Tutkimuksen tuottamalla tiedolla voidaan vaikuttaa lasten hyvinvointipalvelujen kehittämiseen tarjoamalla suosituksia palvelujen parantamiseksi vaativassa erotilanteessa oleville perheille. Tuloksia voidaan hyödyntää käytännön ohjeiden ja koulutusohjelmien kehittämiseen sosiaalityöntekijöille sekä suojelemaan paremmin lasten oikeuksia ja etua vaativissa erotilanteissa.

12.4 Pysyvyys ja muutokset lastensuojelun sijaishuollossa

Susanna Riekkoniemi, väitöskirjatutkija, Itä-Suomen yliopisto, susanna.riekkonieni@uef.fi

Lapsinäkökulmainen arviointi ja työskentely haavoittuvuuden kohtaamisessa on keskeistä lastensuojelun sijaishuollossa elävien nuorten kohdalla. Sijaishuolto voi merkitä nuorille jatkuvia muutoksia sijoituspaikoissa, ihmissuhteissa ja arjen rakenteissa, mikä voi lisätä haavoittuvuutta ja vaikuttaa nuorten hyvinvointiin.

Lastensuojelun sijaishuollossa pysyvyys on keskeinen tekijä, joka vaikuttaa merkittävästi lasten hyvinvointiin ja tulevaisuuden mahdollisuuksiin. Sijoitetuille lapsille pysyvyyden kokemukset voivat tarjota turvallisuutta, jatkuvuutta ja kuulumisen tunnetta. Samalla pysyvyys sijaishuollossa luo edellytyksiä luottamuksen rakentumiselle ja terveiden ihmissuhteiden kehitykselle. Pysyvyydellä

tarkoitetaan esimerkiksi fyysisen ympäristön, kuten pysyvän sijaishuoltopaikan pysyvyyttä, emotionaalista pysyvyyttä pitkäkestoisten ihmissuhteiden kautta, biologisten perheyhteyksien ylläpitämistä tai kuulumisen tunnetta. (Skivenes & Thoburn 2016; Freundlich ym. 2006; Osmond & Tilbury 2012.)

Pysyvyyden rikkoutuminen sijaishuollon aikana tekee lapsista erityisen haavoittuvaisia. Pysyvyyden puute sijaishuollossa voi altistaa lapsia monenlaisille psyykkisille, sosiaalisille ja kehityksellisille haasteille. Rikkonaiset ihmissuhteet voivat heikentää lapsen sosiaalista kiintymystä, kuulumisen tunnetta, hyvinvointia, mahdollisuuksia aikuiselämässä, alhaisempaa koulutustasoa sekä fyysistä ja henkistä kehitystä. Toisaalta pysyvyys sijaishuollossa voi merkittävästi parantaa lasten mahdollisuuksia rakentaa terveitä ihmissuhteita, saavuttaa koulutuksellisia tavoitteita ja kehittää itsenäisyyttä. (mm. Kääriälä 2020; Laakso 2019a; Laakso 2018; Konjin 2019; Bengtsson & Møhlholt, 2018.)

Väitöskirjatutkimuksessani tarkastelen sijaishuollon aikaista pysyvyyttä ja muutoksia sekä aiempien tutkimusten että nuorten omien kokemusten näkökulmasta. Ensimmäisessä osatutkimuksessa keskityn tunnistamaan aiemman kansainvälisen tutkimuksen valossa keskeisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat sijoitusten katkeamiseen ja pysyvyyteen. Toisessa ja kolmannessa osatutkimuksessa etsin vastauksia siihen, minkälaisia kokemuksia sijoitettuna olleilla nuorilla on pysyvyydestä ja muutoksista sijaishuollon aikana, miten nämä kokemukset vaikuttavat nuorten kokemukseen sijaishuollosta sekä millaisia merkityksiä nuoret näkevät sijaishuollon aikaisella pysyvyydellä ja muutoksilla olevan sijoituksen jälkeiseen elämäänsä. Väitöskirjatutkimukseni ensimmäinen osatutkimus on tällä hetkellä vertaisarvioinnissa, ja toisen sekä kolmannen osatutkimuksen aineistonkeruu, eli nuorten haastattelut, käynnistyy kevään aikana.

Kirjallisuus:

Bengtsson, Tea & Møhlholt, Anne-Kirstine (2018). Creation of belonging and non-belonging in the temporal narratives of young people transitioning out of care in Denmark. *Nordic Social Work Research*, 8(S1), 54–64.

Freundlich, Madelyn & Avery, Rosemary J. & Gerstenzang, Sarah & Munson, Sara (2006) The meaning of permanency in child welfare: Multiple stakeholder perspectives. *Children and Youth Services Review*, 28(7), 741–760.

Konijn, Carolien & Admiraal, Sabine & Baart, Josefiene & van Rooij, Floor & Stams, Geert-Jan & Colonnaesi, Cristina & Lindauer, Ramón & Assink, Mark (2019) Foster care placement instability: A meta-analytic review. *Children and Youth Services Review*, 96, 483–499.

Kääriälä, Antti (2020) Always a Step Behind? Educational and Employment Transitions among Children in Out-of-home Care. University of Helsinki.

Laakso, Riitta (2019a) Lastensuojelun toistuvat sijoitukset ja monipaikkainen asuminen - Sijoitettujen nuorten näkökulma. *Yhteiskuntapolitiikka*, 84(1), 4–15.

Laakso, Riitta (2019b) ”Ne näki musta” - Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 1/2019. Helsinki: THL.

Laakso, Riitta (2018) Esineet huostaanotettujen lasten muutoissa. Teoksessa Hannele Forsberg & Aino Ritala-Koskinen. *Monen kodin lapset*. Helsinki: Gaudeamus, 103–127.

Osmond, Jennifer & Tilbury, Clare (2012) Permanency Planning Concepts. *Children Australia*, 37(3), 100–107.

Skivenes, Marit & Thoburn, June (2016) Pathways to permanence in England and Norway: A critical analysis of documents and data. *Children and Youth Services Review*, 67, 152–160.

12.5 Rikoserityinen sosiaalityö lastensuojelussa – tutkimuksen kohteena sosiaalityön interventio

Jonna Elo, sosiaalityöntekijä Helsingin kaupunki ja sosiaalityön jatko-opiskelija Kokkolan Yliopistokeskus Chydenius, jonna.m.elo@student.jyu.fi

Teen väitöskirjatutkimusta rikoserityisestä sosiaalityöstä lastensuojelussa. Tutkimustehtäväni muodostuu rikoserityisen lastensuojelutyön kriittisestä tarkastelusta ja sen jäsentämisestä osana systeemisen lastensuojelutyön erityispalvelua. Tutkimuksessa pyritään selkiyttämään sitä, mitkä ovat rikoserityisen sosiaalityön erityispiirteitä. Tavoitteena on rikoserityisen viitekehyksen kirkastaminen lastensuojelun sosiaalityön kontekstissa. Tutkimuksen toisena tavoitteena on tehdä näkyväksi lastensuojelutyön sisällä tehtävän erikoistuneen työskentelytavan mahdollisuudet tukea nuorta irtaantumaan rikoskierteestä. Lähestyn aihetta kolmesta näkökulmasta 1) sosiaalityöntekijöiden 2) muiden ammattilaisten näkemyksistä toimintamallin mukaisessa työskentelyssä sekä 3) asiakkaiden näkökulmasta.

Tutkimuksen kohteena on Helsingin Kaupungin lastensuojelun kehittämä Toivo-toimintamalli vakavasti ja toistuvasti rikoksilla oireileville nuorille. Toivo-toimintamallia on kehitetty vuodesta 2021 ja se on muusta Suomesta poiketen integroitu osaksi lastensuojelun lakisääteistä perustyötä. Toimintamallissa rikoksilla oireilevien nuorten moniammatillinen tuki ja palvelut kootaan yhteen paikalliseen tai alueelliseen yksikköön siten, että työ on koordinoitua. Toimintamallin keskiössä ovat nuoren tarpeet ja tilanteen arvio.

Lastensuojelun sosiaalityöllä on keskeinen rooli rikoksilla oireilevien lasten tukemisessa, lasten elämäntilanteisiin puuttumisessa ja samalla lasten oikeuksien turvaajana ja osallisuuden edistäjänä. Lastensuojelun rooli on todettu olennaiseksi tekijäksi myös muiden rikosentorjuntatoimien joukossa ja lastensuojelun ammattiryhmät on otettu mukaan poliisin suunnittelemien rikosentorjuntaohjelmien ja -strategioiden käyttöönottoon ja toteuttamiseen. Nuorten toistuvaan ja vakavaan rikoskäyttäytymiseen ja sen muutokseen on Suomessa vastattu kehittämällä tutkimusperusteisia monialaiseen yhteistyöhön pohjautuvia ”rikoksilla oireilevien nuorten toimintamalleja”. Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamalli näyttää vähentävän nuorten uusintarikollisuutta, mutta toimintamallin mekanismeista tarvitaan lisää tietoa.

Lastensuojelututkimuksessa rikoserityistä lastensuojelutyötä ei ole aiemmin Suomessa tutkittu ja tutkimukseni kiinnittyy uuden toimintamallin kehittämiseen. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa uutta empiiristä tietoa sekä jäsentää lastensuojelussa rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallissa tehtävää rikoserityistä lastensuojelutyötä. Esitys perustuu tutkimussuunnitelmavaiheessa olevaan väitöskirjatutkimukseeni sen lähtökohtien ja työsuunnitelman esittelyyn. Esityksen tavoitteena on avata keskustelua ja kriittistä tarkastelua tutkimuskohteeseen ja tutkimustehtävään liittyen. Toivon työryhmään osallistuvilta näkemyksiä ja ehdotuksia tutkimuksen toteutukseen.

13. Ylirajainen lastensuojelu. Child welfare in transnational settings

Työryhmän vetäjät: Joa Hiitola joa.hiitola@tuni.fi , Maija Jäppinen majja.jappinen@helsinki.fi ja Noora Kivioja noora.kivioja@helsinki.fi

Työryhmässä tarkastellaan haavoittuvuutta tuottavia rakenteita ja haastavia elämäntilanteita ylirajaisen lastensuojelun näkökulmasta. Vaikka ylirajaiset perhetilanteet ovat jatkuvasti yleistyneet (Mustasaari 2022), saattavat ne edelleen lainsäädännön osalta asettua harmaalle alueelle, eikä aina ole selvää, millä viranomaisella on velvollisuus järjestää lapselle ja perheelle palveluja (Sindbjerg, Martinsen & Werner 2019; Mustasaari 2022). Rajat ylittävien tilanteiden lisääntymisestä huolimatta yksittäisen sosiaalityöntekijän pöydällä rajat ylittävät tapaukset voivat olla harvinaisia eikä osaaminen näiden tapausten hoitamiseen ehdi kumuloitua, saati rutiinit kehittyä. Nämä tekijät asettavat maiden rajat ylittävissä tilanteissa olevat lapset ja perheet haavoittuvaan asemaan. Lisäksi ilmiöt kuten rodullistaminen, uskonnollistaminen ja turvallistaminen tuovat omat haasteensa ylirajaisen lastensuojelun toimintakentälle.

Työryhmään pyydetään ylirajaisen lastensuojelutilanteiden haavoittuvuutta käsitteleviä esityksiä. Ne voivat olla esimerkiksi tapaustutkimuksia, haavoittuvuutta ylirajaisissa tilanteissa aiheuttavien rakenteiden tai ilmiöiden tutkimuksia tai teoreettisia esityksiä. Työryhmän kielinä ovat suomi ja englanti. This working group welcomes presentations both in Finnish and English.

This working group examines the structures that create vulnerability and challenging life situations from the perspective of transnational child welfare. Although transnational family situations have become increasingly common (Mustasaari 2022), they may still be considered a grey area in terms of legislation, and it is not always clear which authority has the obligation to provide services to children and families (Sindbjerg, Martinsen & Werner 2019; Mustasaari 2022). Despite the increasing number of cross-border situations, they may be rare on the desk of an individual social worker, which leads to a lack of accumulation of skills, let alone the development of routines, to deal with these cases. These factors put children and families in transnational situations in a vulnerable position. In addition, phenomena such as racialization, religiousization and securitization challenge social workers in the context of transnational child welfare.

The working group invites contributions on vulnerability in transnational child welfare situations. These could be case studies, studies of the structures or phenomena that cause vulnerability in transnational situations, or theoretical presentations.

13.1 Koillis-Syyrian leireiltä palanneiden naisten ja lasten kanssa työskentely ja turvallistamisen jännitteet

Noora Kivioja, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto, noora.kivioja@helsinki.fi

Vuosina 2019–2020 käydyn kiivaan poliittisen ja yhteiskunnallisen keskustelun päätteeksi Suomi on palauttanut Koillis-Syyrian leireille Isis-terroristijärjestön kukistumisen jälkeen jääneitä suomalaisia naisia ja lapsia. Sosiaalityön rooli näiden palaajien kotiutumisen jälkeisessä tuessa on tärkeä. Vaikka stigmatisoitujen asiakasryhmien parissa työskenteleminen ei ole sosiaalityölle vierasta, palaajien parissa työskentelemisen teki erityiseksi uniikki turvallisuuspoliittinen tilanne, suuren mitakaavan mediahuomio sekä laaja kansallinen valmistautuminen.

Turvallistamisen käsite voi auttaa näiden merkityksen ymmärtämisessä. Sitä käytetään viitatessa länsimaaisissa yhteiskunnissa tapahtuneeseen kehitykseen, jossa turvallisuus aiheena on korostunut mediassa, politiikassa ja hallinnossa, ja ”kansallisen turvallisuuden” nimissä tehtävien toimenpiteiden määrä on kasvanut. Turvallistamisen käsitettä käytetään myös kuvaamaan (poliittista) toimintaa, jonka avulla uudelleen määritellään olemassa olevia asioita turvallisuushakaksi, saadaan yhteiskunnan hyväksyntä tämän ”uhkan” olemassaololle, ja näin aikaansaadaan mahdollisuus uusille (poliittisille) päätöksille. Tämä tutkimus keskittyy islamin ja suomalaismuslimien turvallistamiseen. Kansainvälisessä sosiaalityön tutkimuskirjallisuudessa on suhtauduttu kriittisesti sosiaalityön mahdollisuuksiin tukea asiakkaita alan arvopohjan mukaisesti ja samanaikaisesti toimien osana valtion turvallisuuspolitiikkaa radikalisoitumisen tai terrorismin vastaisessa työssä.

Suomalaispalaajien kohdalla on eittämättä kyse turvallistetusta ryhmästä. Esityksessä pohditaan, mitä asiakasryhmän turvallistaminen sosiaalipalveluiden ammattilaisten ja toisaalta myös haavoittuvassa asemassa olevien lasten kannalta tarkoittaa. Ammattilaisilta kerätyn haastatteluai-neiston (N=19) perusteella vastataan tutkimuskysymykseen: ”Minkälaisia jännitteitä sosiaalialan ammattilaiset kokevat työskentelyssään turvallistetun asiakasryhmän parissa?” Reflektiivisen te-maattisen analyysin tulokset osoittavat turvallistetun ilmiön parissa työskentelyn tuottaneen mo-nenlaisia jännitteitä sosiaalipalveluiden työhön. Ammattilaisten työtä haastoivat turvallistamisen vaikutukset heidän työympäristöönsä enemmän kuin turvallistamisprosessin taustalla oleva aja-tus palaajien muodostamasta turvallisuushakasta; tulosten mukaan asiakasryhmän turvallistami-sen vaikutukset valuvat yhteiskunnassa käydyn poliittisen ja mediakeskustelun tasolta osaksi so-siaalialan ammattilaisten arkea. Sitä kuvastavat valmistautumisvaiheen intensiivinen turvallisuus-toimiin suunnattu huomio, massiivinen moniviranomaisyhteistyö ja ammattilaisten kokemus pelko oman turvallisuuden puolesta. Turvallistamisen vaikutukset näkyivät myös kokemuksissa työn tuen riittämättömyydestä tiukan salassapidon vuoksi, huolesta palaajien ja erityisesti heidän haa-voittuvassa asemassa olevien lasten turvallisuudesta, sekä lastensuojelun sosiaalityössä aiempaa painavammaksi koetussa vastuussa.

13.2 Navigating Cross-Border Family Matters Relationally: Ukrainian Families with Children in Finland under Temporary Protection

Gorana Panić, doctoral researcher, University of Oulu, gorana.panic@oulu.fi

Joa Hiitola, professor, Tampere University, joa.hiitola@tuni.fi

This study examines the pressing issue of forced displacement in the aftermath of Russia’s invasion of Ukraine in February 2022. Finland’s immediate responses showcased a welcoming culture, substantial voluntary efforts, and social solidarity with individuals fleeing Ukraine. By the end of 2023, over 60,000 people from Ukraine sought temporary protection (TP) in Finland (Eurostat). The Finnish social welfare system is designed to be universal, with welfare rights primarily based on residency and needs. Situated at the intersection of migration governance and social protection, we investigate how Ukrainian families with children navigate frameworks of cross-border protection, especially in the context of the social welfare system. Specifically, it aims to identify the relational configurations that emerge in families’ interactions with local actors as they confront (un)certainty regarding their legal and social standing. The study is based on interviews with 13 parents or guardians residing in Finland. Our theoretical contribution lies in applying stategraphy, a relational approach to state analysis. Its three analysis domains —relational modalities, boundary work, and actors’ embeddedness—form the basis for the concept-driven thematic analysis. We found that a

different imagined welfare state emerged for Ukrainian families. Rather than embodying the universal principles typically associated with the Finnish welfare state, this imagined welfare state was characterised by exclusion from various services. As a result, study participants tended to rely more on their personal networks than on formal welfare provisions. However, the participants also expressed satisfaction with how individual kindergarten and school professionals fostered inclusivity toward children and parents, particularly regarding relational modalities, including kinning. These findings suggest the presence of structural inequalities within the temporary protection system, as well as in the services and support provided to forced migrants more broadly. There is a need for more street-level, relationship-oriented support systems that foster relational bonds with families rather than relying solely on bureaucratic structures.

13.3 Tyttöjen sukuelinten silpomisepäilyt vaativana yllirajaisen lastensuojelun kysymyksenä – kehysanalyysi lastensuojelun ja perhesosiaalityön ammattilaisten näkemyksistä

Maija Jäppinen
Apulaisprofessori
Helsingin yliopisto
maija.jappinen@helsinki.fi

Tyttöjen sukuelinten silpominen on ihmisoikeuskysymys ja sukupuolistuneen väkivallan muoto, jota kohdataan myös suomalaisessa lastensuojelussa. Tämä tutkimus käsittelee silpomisepäilyihin puuttumista vaativana yllirajaisen lastensuojelun kysymyksenä sekä lapsi- ja perhesosiaalityön ammattilaisten lähtökohtia ja näkökulmia silpomisepäilyihin puuttumiseen.

Aiempaa tutkimusta tyttöjen sukuelinten silpomisen käsittelystä suomalaisessa palvelujärjestelmässä on vähän. THL:n arvion mukaan Suomessa elää noin 10 000 sukuelinten silpomisen läpikäynyttä tyttöä ja naista, ja riski joutua silpomisen kohteeksi koskee jopa tuhansia tyttöjä. Lainsäädäntöä täsmennettiin joulukuussa 2024 lisäämällä rikoslakiin tyttöjen sukuelinten silpomisen rangaistavuutta selkiyttävä erillissäädös. Samaan aikaan järjestöt kuitenkin arvioivat, että tyttöjen sukuelinten silpomisen ennaltaehkäisyssä, puheeksiotossa ja riskitilanteiden tunnistamisessa on edelleen puutteita. Viime vuosina julkisuudessa esiintyneet silpomisen lapsuudessaan läpikäyneet nuoret suomalaisnaiset kuten Aja Daffeh ja Ujuni Ahmed ovat korostaneet sitä, kuinka yksin he ovat jääneet kokemuksensa ja sen terveydellisten seurausten kanssa, koska suomalaiset viranomaiset ja muut ammattilaiset eivät ole kyenneet tunnistamaan ja käsittelemään asiaa.

Erving Goffmanin kehysanalyysiin nojautuen tässä tutkimuksessa analysoidaan, miten lastensuojelun ja perhesosiaalityön ammattilaiset kehystävät tyttöjen sukuelinten silpomisepäilyihin puuttumista. Tutkimusaineistona ovat kolme vinjettimetodologiaa hyödyntävää fokusryhmäkeskustelua (N=10), jotka on toteutettu lastensuojelussa ja perhesosiaalityössä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kanssa kahdella eteläsuomalaisella hyvinvointialueella keväällä 2024. Vinjetit ovat fiktiivisiä mutta realistisia lyhyitä tapauskuvauksia, joita tässä tutkimuksessa käytettiin fokusryhmien keskustelun pohjana.

Tutkimus tuo esiin arviointikäytäntöihin, lainsäädäntöön ja viranomaisyhteistyöhön liittyviä kysymyksiä sekä eettisiä jännitteitä, joita tyttöjen sukuelinten silpomisepäilyjen käsittelyyn lastensuojelussa ja perhesosiaalityössä liittyy. Ammattilaisten käyttämiä kehyksiä olivat riskinarvioinnin kehys, universalismin kehys, kulttuurin kehys, näkymättömyyden kehys ja relationaalisuuden kehys. Tutkimus tuottaa tietoa tukemaan lastensuojelun suojelutehtävän toteuttamista silpomisriskissä

olevien tyttöjen osalta ja Istanbulin sopimuksen velvoittamaa ammattilaisten osaamisen kehittämistä sukupuolistuneen väkivallan torjumisessa.

14. Haavoittuvissa elämäntilanteissa ja näkymättömissä olevien lasten ja lapsiperheiden tutkimus

Työryhmän vetäjät: Rosi Enroos, yliopistonlehtori, rosi.enroos@tuni.fi

Essi Julin, tutkijatohtori, essi.julin@tuni.fi

Jenni Repo, väitöskirjatutkija / hankekoordinaattori, jenni.repo@tuni.fi

Työryhmä keskittyy sellaisiin valmisteilla oleviin tai jo valmistuneisiin tutkimuksiin, jotka käsittelevät haavoittuvissa elämäntilanteissa olevia lapsia ja lapsiperheitä, joita on vaikea saavuttaa tai jotka ovat tutkimuksellisesti ja/tai yhteiskunnallisesti näkymättömissä. Tällaisia ihmis- ja asiakasryhmiä voi olla monenlaisia. Haavoittuvat elämäntilanteet voivat kiinnittyä ilmiönä vaikka päihteidenkäyttöön tai kunniaväkivaltaan. Yksi tutkimuksellisesti ja sosiaalipalveluissa katveessa ollut ryhmä on vankien lapset, jota koskevaa hanketta esitellään työryhmässä yhtenä esimerkkinä. Koska vankien lapset on yhteiskunnallisesti näkymätön ryhmä, vankien lasten tukeminen on sosiaalipalveluissa sattumanvaraista ja riippuu usein yksittäisten työntekijöiden ymmärryksestä ja osaamisesta.

Työryhmään toivotaan tutkimuspuheenvuoroja, jotka voivat avata työryhmän teemaa teoreettisesta, empiirisestä tai menetelmällisestä näkökulmasta. Esitykset voivat käsitellä mm. perheiden kokemuksia ja haasteita palvelujärjestelmässä tai lapsiperheiden elämää haavoittavien tekijöiden tunnistamista sekä niihin vastaamista sosiaalityössä. Työryhmässä pohditaan myös sitä, miten huomioida tunnistamista tällaisissa haavoittuvissa tilanteissa lasten ja perheiden palveluissa, lastensuojelussa sekä palvelujärjestelmän tutkimusperustaisessa kehittämisessä. Työryhmän kieli: suomi

14.1 Pakkomuuttajina tulneiden perheiden moninkertainen haavoittuvuus ammattilaisten kuvaamana

Kati Turtiainen, professori, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, kati.m.turtiainen@jyu.fi

Suomeen kiintiöpakolaisten poliittisten linjausten mukaisesti uudellensijoitettavat pakolaiset valitaan kaikkein haavoittuvimmista ryhmistä. Suomen pakolaisten valintadelegaatio arvioi, ketkä ovat UNHCR:n uudelleensijoitukseen esittämistä henkilöistä haavoittuvimpia. Käytännössä haavoittuvuuden kriteerinä voi olla sukupuoli (nainen), lapsiperhe, vanhus, kidutuksen tai muun väkivallan uhri, pitkäaikaissairaus tai vammaisuus. (Sisäministeriö). EU-lainsäädännössä tunnistetaan kolme haavoittuvuuteen johtavaa tilannetta. 1. Synnynnäinen tai hankittu tunnusmerkki, esimerkiksi ikä tai vammaisuus 2. Kärsityt kokemukset, esimerkiksi kidutus 3. Henkilöön liittyvät erityiset

olosuhteet, esimerkiksi vakava sairaus, ihmiskaupan uhri tai alaikäinen ilman huoltajia saapunut turvapaikanhakija.

Tutkimuksessa tarkastellaan äskettäin Suomeen muuttaneiden parissa työskentelevien ammattilaisten näkemyksiä asiakkaidensa haavoittuvuudesta ja haavoittuvasta asemasta. Ammattilaisten työtehtävät sijoittuvat palveluihin, joiden asiakkaina ovat henkilöt ovat joko hakemassa turvapaikkaa tai oleskelulupaa perhesiteen perusteella, tai he ovat saaneet lähivuosina oleskeluluvan edellä mainituilla perusteilla tai saapuneet Suomeen kiintiöpakolaisina. Tutkimuksen aineistona on ammattilaisten ryhmäkeskustelut tai yksilöhaastattelut. Tutkimuksen empiirinen aineisto keskittyy vanhempien, nuorten ja lasten haavoittuvuuden tai haavoittuvan aseman kuvaamiseen Suomessa ja erityisesti perhepalveluiden, lastensuojelun ja perhekotien- sekä perheryhmäkotien palveluiden käyttäjinä.

Tässä tutkimuksessa haavoittuvuus ymmärretään tavoin kollektiivisena ja yksilöllisenä käsitteenä, mutta ennen kaikkea se on tilannekohtainen, sosiaalisiin prosesseihin ja -suhteisiin sekä yhteiskunnan instituutioihin kiinnittyvä käsite. (Fineman 2010; Tarvainen 2022; Virokangas ym. 2020). Yhteiskunnan instituutiot ja niissä toimivat ammattilaiset yhtäältä tuottavat haavoittuvuutta ja toisaalta suojaavat siltä.

Tutkimuksen tuloksissa ammattilaisten toimesta näyttäytyvä vanhemmuuden kyseenalaistuminen näyttäytyy haavoittuvuutta aiheuttavana tekijänä. Uusissa olosuhteissa vanhemmuuden kyseenalaistaminen saattaa olla monien pakolaisuuteen liittyvien menetysten lisäksi viimeisin ihmisenä olemisen perusteita järjestyttävä kokemus. Lapsen haavoittuva asema näyttäytyy oleskelulupaan liittyvänä statuksena, suhteessa palvelujärjestelmässä ja omiin vanhempiin.

Tutkimustuloksista piirtyy kuva haavoittuvuuden ja haavoittuvan aseman monimutkaisuudesta pakkomuuttajien elämässä ennen Suomeen tuloa ja sen jälkeen. Siksi sosiaalityössä haavoittuvuus näyttäytyy tärkeänä työvälineenä sekä asiakkaiden yksilöllisen tilanteen ymmärtämisessä ja heidän valtaistamisensa edistämiseksi, että rakenteellisen sosiaalityön työvälineenä rakennettaessa resilienssiä haavoittuvuutta tuottavia tekijöitä vastaan.

14.2 Vanhempien kokemukset sosiaali- ja terveystalveluiden kyvystä vastata päihteitä ongelmallisesti käyttävän nuoren ja perheen palvelutarpeisiin

Sanna Iivonen, tutkija, Tampereen yliopisto, sanna.iivonen@tuni.fi

Johanna Heinonen, tutkija, Tampereen yliopisto, johanna.k.heinonen@tuni.fi

Sosiaalipalveluilla ja erityisesti lastensuojelulla on merkittävä rooli päihteitä käyttävien nuorten palvelupolkujen varmistajana. Vastuu alaikäisten päihdekäyttöön puuttumisesta on käytännössä osoitettu lastensuojelulle ja siihen vastataan usein kodin ulkopuolisella sijoituksella alaikäisille suunnattujen päihdepalveluiden puutteesta johtuen. Nuoren sijoittaminen kodin ulkopuolelle ei kuitenkaan useimmiten ole yksinään riittävä toimenpide ongelmalliseen päihteiden käyttöön puuttumisessa. Nuoren ongelmallinen päihteiden käyttö ja kodin ulkopuolelle sijoittaminen vaikuttavat voimakkaasti koko perheeseen aiheuttaen erilaisia palvelutarpeita. Vanhempien kokemuksia sosiaali- ja terveystalveluiden kyvystä vastata päihteitä käyttävän nuoren ja hänen perheensä palvelutarpeisiin on tutkittu toistaiseksi vähän. Artikkelissamme kartoitamme, millaisia kokemuksia vanhemmilla on päihteitä ongelmallisesti käyttävän nuoren asemasta sosiaali- ja terveystalvelujärjestelmässä sekä järjestelmän kyvystä vastata nuoren ja perheen palvelutarpeisiin. Aineisto kerätään puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla kevään 2025 aikana vanhemmilta, joiden

haastatteluhetkellä alle 29-vuotiaalla lapsella on ollut alaikäisenä ongelmallista päihteiden käyttöä ja sen vuoksi kontakti sosiaalipalveluihin. Teemahaastattelurungossa kartoitetaan vanhemman näkökulmasta nuoren päihteiden käyttöä ja sen syitä, päihteiden käytön vaikutusta perheeseen sekä nuoren ja perheen saamia palveluita keskittyen erityisesti sosiaalipalveluihin. Lisäksi vanhemmilta kysytään, miten he kokevat perheen palvelutarpeisiin vastaamisen tai vastaamatta jäämisen vaikuttaneen nuoren tilanteeseen ja millaisia kehittämistarpeita vanhemmat tunnistavat ongelmallisesti päihteitä käyttävien nuorten palveluissa. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää päihteitä ongelmallisesti käyttävien nuorten ja heidän perheidensä oikea-aikaisten ja tarpeenmukaisten palveluiden kehittämisessä.

14.3 Lapsiin kohdistuva digiväkivalta sosiaalialan ammattilaisten havaitsemana

Outi Kekkonen, tutkija, Tampereen yliopisto outi.kekkonen@tuni.fi

Anniina Kaittila, yliopiston lehtori, Turun yliopisto, sairai@utu.fi

Sonja Tihveräinen, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto sonja.tihverainen@tuni.fi

Marita Husso, professori, Tampereen yliopisto marita.husso@tuni.fi

Leo Nyqvist, dosentti, Turun yliopisto leonyq@utu.fi

Sisko Piippo, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto, sisko.piippo@uef.fi

Hanna Mielismäki, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, hanna.mielismaki@tuni.fi

Maarit Mustonen, projektitutkija, Itä-Suomen yliopisto, maarit.mustonen@uef.fi

Lapsiin kohdistuu paljon digitaalista väkivaltaa, joka jää aikuisilta huomaamatta. Lapset harvoin kertovat kokemuksistaan aikuiselle tilanteeseen liittyvän häpeän takia tai lapsi ei ymmärrä mitään pahaa tapahtuneen tai lapsi ei usko kertomisesta olevan hyötyä. Digitaalinen väkivalta voi jäädä huomaamatta myös ammattilaisilta lapsen hyvinvointia tukevista palveluista. Yleisimmin tunnistettuja lapsiin kohdistuvan digitaalisen väkivallan tyyppisiä ovat lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja kiristys, kiusaaminen ja häirintä. Digitaalisuus on luonut ympäristön myös uusille väkivallan tyypeille kuten väkivaltaisen, seksuaalisen tai nöyryyttävän materiaalin kuvaamisen ja levittämisen, joka voi johtaa uhrin uudelleen traumatisoitumiseen. Tallennettu haavoittava materiaali voi leviätä verkossa hallitsemattomasti ja väkivallan tekoa voi jatkaa kuka tahansa materiaalin käsiinsä ja lapseen kontaktin saava henkilö.

Esityksessä tarkastellaan, millaista digitaalista väkivaltaa lapsiin kohdistuu sosiaalialan ammattilaisten havaitsemana. Esitys on osa Digisos-hanketta (Digitaalisen väkivallan tunnistaminen ja siihen puuttuminen sosiaali- ja terveysalalla) ja se perustuu tekeillä olevaan artikkeliin. Hankkeen tarkoituksena on tarkastella digitaalista väkivaltaa osana sosiaalityössä ja sosiaali- ja terveyspalveluissa kohdattavaa lähisuhdeväkivaltaa ja verkottunutta yhteiskuntaa, jossa digitaaliset yhteydet ovat erottamaton osa arkea. Esityksen aineistona ovat sosiaalityön ammattilaisten fokusryhmä- ja yksilöhaastattelut (N=18) sekä sosiaalialan ammattilaisten sähköisen kyselyn avovastaukset (N=493).

Analyysi on aineistolähtöistä ja siinä hyödynnetään sisällönanalyysia. Tulosten mukaan lapsiin kohdistuu digitaalista väkivaltaa heidän perheenjäsentensä toteuttamana ja perheen ulkopuolelta. Digitaalinen väkivalta näyttäytyi perheen sisäisenä lähisuhdeväkivaltana, jossa väkivalta kohdistui lapseen tai lasta hyödynnettiin välineenä aikuisten välisessä väkivallassa. Perheen ulkopuolisena digitaalinen väkivalta ilmeni vertaissuhteissa ja muun aikuisen lapseen kohdistamana.

Lisäksi sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tekemät kirjaukset voivat välillisesti aiheuttaa lapseen kohdistuvan väkivallan riskin, jos väkivallan tekijä sai kirjaukset tietoonsa. Lapsuuden aikaiset väkivallan kokemukset kasvattavat merkittävästi riskiä sosiaalisiin, psyykkisiin ja fyysisiin haasteisiin aikuisuudessa. Lapsen suojelun näkökulmasta on huolestuttavaa, että digitaaliseen väkivaltaan puuttuminen on haastavaa, jos ilmiötä ei tunnisteta koko laajuudessaan. Digitaalinen väkivalta ulottuu jopa turvakoteihin ja sijaishuoltoon, joissa lapsen on tarkoitus olla turvassa häneen kohdistuvalta väkivallalta.

14.4 Vanhemman vankeus lasten ja lapsesta huolta pitävien aikuisten näkökulmista

Essi Julin, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto, essi.julin@tuni.fi

Rosi Enroos, yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto, rosi.enroos@tuni.fi

Jenni Repo, väitöskirjatutkija/hankekoordinaattori, Tampereen yliopisto, jenni.repo@tuni.fi

Vankien lapset ja heidän perheensä ovat yhteiskunnallisesti näkymätön ryhmä. Suomessa on hyvin vähän sekä tilastollista että tutkimukseen perustuvaa tietoa vankien lapsista ja heidän tilanteistaan. Kansainvälisesti tutkimustietoa on saatavilla jonkin verran esimerkiksi siitä, millaisia haasteita vankien lapset kohtaavat. Vankien lapsilta ei ole Suomessa aiemmin kerätty suoraan tietoa heidän kokemuksistaan erilaisia pienimuotoisia opinnäytteitä lukuun ottamatta. Vanhemman vankeus voidaan kuitenkin määritellä yhdeksi lapsuudenajan haitalliseksi kokemukseksi (ACE), ja siksi on tärkeää tutkia sitä, millaisia tilanteita ja kokemuksia niillä lapsilla on, joiden elämää vanhemman vankeus koskettaa.

Lapset ja vanhemmuus vankilan varjossa – lapsiperheiden tuen ja palvelujen tutkimus (VaVa) -hankkeessa tutkitaan sitä, millaisina Suomessa elävien lasten perhesuhteet ja palvelutarpeet näyttäytyvät sekä institutionaalisesta että kokemuksellisesta näkökulmasta silloin, kun vanhempi on vankilassa. Tämä esitys käsittelee tutkimuksen kokemuksellista näkökulmaa. Kokemuksia kerätään sekä lapsilta että lapsista arjessa huolta pitäviltä vanhemmilta ja muilta aikuisilta. Vankien lasten tavoittaminen niin palveluissa kuin tutkimuksiin on haastavaa ja aineistonkeruuseen liittyy paljon eettisiä kysymyksiä.

Lasten aineistoa keräämme vertaisryhmätoiminnasta vankien lasten kanssa työskentelevien kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Näin varmistamme sen, että tutkimukseen osallistuvat lapset saavat tarvitsemaansa tukea. Koska lasten tavoittaminen tutkimukseen on epävarmaa, keräämme aineistoa lasten itsensä lisäksi myös välillisesti lapsista huolta pitäviltä aikuisilta. Näin varmistamme monenlaisten kokemusten tavoittamisen. Vankien lapsista huolta pitäviä aikuisia pyritään tavoittamaan internetpohjaisella kyselyllä. Kyselyssä kartoitetaan vankien lasten tilanteita ja palvelutarpeita, joita lapsilla ja heistä huolta pitävillä aikuisilla on aikuisten näkökulmasta raportoituna. Internetpohjaista kyselyä levitetään laajasti hankkeen yhteistyökumppaneiden, järjestöjen ja tutkijoiden muiden verkostojen kautta.

Vankien perhesuhteisiin liittyvä aiempi tutkimus on varsin ongelmalähtöistä, ja vasta viime aikoina on alettu kiinnittää huomiota myös perheiden mahdollisiin vahvuuksiin ja voimavaroihin. Haluamme tavoittaa myös näitä positiivisia aspektoja. Esityksessä pohditaan sekä aineistonkeruun mahdollisuuksia ja rajoja tutkimuksellisesti haastavasti lähestyttävän kohderyhmän tavoittamisessa että laajemmin sellaisia tutkimuksellisia käsitteitä ja teorioita, jotka voisivat palvella vankien lasten ja perheiden monenlaisten ja vaihtelevien elämäntilanteiden kuvaamista.

14.5 Vinjettimenetelmä vankilan varjossa elävien lasten tilanteiden ja lapsiperheiden sosiaalipalveluiden tutkimuksessa – institutionaalinen näkökulma

Jenni Repo, tutkija, Tampereen yliopisto, jenni.repo@tuni.fi

Rosi Enroos, yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto, rosi.enroos@tuni.fi

Essi Julin, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto, essi.julin@tuni.fi

Vankien lapset ja perheet ovat näkymättömiä niin institutionaalisesti kuin yhteiskunnallisestikin, koska tarkkaa tietoa vankien lasten lukumääristä Suomessa ei ole. Siksi myös sosiaalihuollon käytännöt vankien perheitä ja lapsia koskien ovat sattumanvaraisia. Tämä esitys pohjautuu *Lapset ja vanhemmuus vankilan varjossa – lapsiperheiden tuen ja palvelujen tutkimus* (VaVa) -hankkeen osatutkimukseen, jossa tarkastellaan sitä, miten vankilan varjossa eläviä lapsia ja perheitä tunnistetaan ja tuetaan sosiaalipalveluissa (institutionaalinen näkökulma). Koska vankien lasten ja perheiden palvelut ovat usein sattumanvaraisia ja riippuvaisia yksittäisten työntekijöiden ymmärryksestä ja osaamisesta, on tärkeää tarkastella niitä sosiaalityön käytäntöjä, jotka liittyvät vankien lasten ja perheiden tilanteiden tunnistamiseen ja arviointiin. Käytännössä kysymys voi olla esimerkiksi siitä, otetaanko perhe asiakkuuteen sosiaalihuoltolain mukaiseen perhesosiaalityöhön tai lastensuojeluun – tai nähdäänkö perheen tuen tarpeita ylipäättään.

Näkymättömyyden sekä aiheen sensitiivisyyden vuoksi aihepiirin tutkimus on metodologisesti haastavaa. Esityksessä pohditaan vinjettimenetelmän ja ammatillisen kuvittelun hyödyntämistä yhtenä ratkaisuna ilmiön tutkimiseen. Tutkimuksessa kerätään sosiaalityöntekijöiden ryhmähaastatteluaineisto, jossa hyödynnetään vinjettejä eli kuvitteellisia tapausesimerkkejä vankien lasten tilanteista, ja keskustellaan niistä ammatillisen arvioinnin näkökulmasta. Kiinnostus on siinä, miten työntekijät ajattelevat toimivansa kuvatulaisessa tilanteessa (ns. ammatillinen kuvittelu) ja miten he perustelevat toimintaansa. Vinjetit rakennetaan aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella yhteistyössä vankien lasten ja perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden kanssa. Esitämme, että vinjettien käyttö voi olla eettinen tapa tutkia sensitiivisiä ja tunnistettavuuden kannalta haastavia aiheita, kuten vankilan varjossa elävien lasten ja perheiden tilanteita ja tuen tarpeita sekä niiden tunnistamista ja arviointia.

14.6 Kodin ulkopuolisten sijoitusten määrällinen kasautuminen lastensuojelussa

Johanna Kallio, Sosiaalityön professori, Turun yliopisto, jomkall@utu.fi

Anne-Mari Jaakola, Sosiaalityön erikoistutkija ja yliopisto-opettaja, Turun yliopisto, anne-mari.jaakola@utu.fi

Margus Pruel, tutkija, Varsinais-Suomen hyvinvointialue, margpru@utu.fi

Saara Aho, tutkija, Varsinais-Suomen hyvinvointialue, saara.aho@varha.fi

Kodin ulkopuolelle sijoittamisella pyritään viimesijaisesti suojelemaan lasta epäsuotuisilta ja turvattomilta kasvu- ja kehitysolosuhteilta ja se osaltaan heijastaa koko lasten, nuorten ja perheiden palvelujärjestelmän toimivuutta. Elämän vakautumisen sijaan moni kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista saattaa kokea epävakaan sijoituspolun, joka sisältää määrällisesti useita sijoituksia. Epävakaan sijoituspolun tiedetään lisäävän riskiä myöhemmin elämässä ilmenneisiin haasteisiin. Aiheen merkityksellisyydestä huolimatta sijoittamisen määrällistä kasautumista tai sijoituspolkuja koskevia rekisteritutkimuksia on tehty vähän Suomessa ja ulkomailla.

Tutkimuksessa tarkastelemme kansallisen rekisteriaineiston avulla kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten sijoitusten määrällistä kasautumista huomioiden eri sijoitusperusteet ja kasautumiseen liittyviä muutoksia eri kohorttien välillä. Lisäksi tutkimme miten muut sijoitukseen liittyvät tekijät sekä sijoitettuun lapseen ja hänen vanhempinsa liittyvät tekijät ovat yhteydessä sijoitusten kasautumiseen.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Miten kodin ulkopuolelle sijoittamisen määrät kasautuvat lapsille huomioiden eri sijoitusperusteet? Onko tässä tapahtunut muutosta 1991–2002 syntyneiden keskuudessa?
2. Mitkä sijoitetun lapseen ja hänen vanhempinsa sekä sijoitukseen liittyvät tekijät ovat yhteydessä sijoitusten määrän kasautumiseen?

Tutkimus on toteutettu käyttäen THL:n lastensuojelun rekisteriaineistoa ajalta 1991-2020. Riippuvana muuttujana on sijoitusten määrä. Tähän aineistoon on yhdistetty Tilastokeskuksen kokonaistaloustietojärjestelmästä äidin työllisyys- ja koulutustiedot sijoitusvuodelta, etninen tausta sekä siviilisääty ja ikä sijoitusvuodelta. Kohderyhmäksi on valittu kohortit vuosilta 1991- 2002 ja seuranta päättyy, kun lapsi täyttää 18- vuotta. Sijoitettuun lapseen liittyviä muuttujia ovat ikä ensimmäisen sijoituksen aikaan, sijoituksen kesto sekä sijoituksen peruste. Aineisto on analysoitu kuvailevilla menetelmillä sijoitustyyppien ja kohorttien eroja tarkasteltaessa ja äitiin liittyvien taustamuuttujien osalta muodostamalla monitaso sekamalli käyttäen negatiivista binomiregressiota.

Tulosten perusteella todennäköisyys useampiin sijoituksiin on suurempi nuoremmilla kohorteilla verrattuna vanhempiin kohortteihin. Lisäksi äidin työttömyys ja alhainen koulutus lisäävät todennäköisyyttä suurempiin sijoitusmääriin verrattuna työelämässä oleviin ja korkeammin koulutettuihin.

Asiasanat: lastensuojelu, kodin ulkopuolelle sijoittaminen, rekisteritutkimus, kohorttitutkimus

15. Vanhuus, päihteet ja palvelut

Työryhmän vetäjät: Teija Karttunen teija.karttunen@helsinki.fi ja Minna Zechner minna.zechner@helsinki.fi

Vanhuus yhdistetään julkisessa keskustelussa ja politiikassa pääasiassa hoivaan ja sen tarpeeseen. Tällöin sosiaalityön näkökulmasta sekä ikääntyneiden kannalta keskeiset muut mahdolliset tuen tarpeet jäävät vähemmälle huomiolle. Yksi tällainen tuen tarvetta aikaansaava seikka ikääntyneiden elämässä on päihteiden käyttö.

Etenkin alkoholin kulutus ikääntyneiden keskuudessa on lisääntynyt 1980-luvulta lähtien, erityisesti naisilla (Tigerstedt ym. 2020). Tämän kehityskulun taustalla ovat ikääntyneiden aiempaa parempi toimeentulo eläkejärjestelmien myötä, päihteiden helpompi saatavuus sekä käytön arkipäiväistyminen.

Tästä huolimatta on ikääntyneiden pääsy päihdepalveluihin vaikeaa ja erityisesti heille suunnattuja päihdepalveluita on tarjolla vähän. Yleisin ikääntyneiden käyttämä päihdepalvelu on terveydenhuollon palvelu ja sen jälkeen sosiaalipalvelut. Mitä vanhemmasta päihteitä käyttävästä asiakkaasta on kyse, sitä vähemmän he saavat tukea päihdehuollon erityispalveluista. (Kuussaari ym. 2021.) Moninaiset elämän haasteet, niistä johtuvat samanaikaiset tuen tarpeet ja palvelujärjestelmän aukot lisäävät ikääntyneiden päihteidenkäyttäjien haavoittuvuutta.

Tutkimusta ikääntyneiden päihteidenkäytöstä ja elämäntilanteista on kuitenkin vähän, etenkin sosiaalityön ja -palveluiden kontekstissa. Kutsumme työryhmään esityksiä, jotka voivat pohjata tutkimukseen, opinnäytetöihin, kehittämiseen ja käytännön työhön. Niissä voidaan tarkastella ikääntyneiden päihteidenkäyttöä ja/tai palveluiden tarpeita tai käyttöä erilaisin lähestymistavoin ja menetelmin.

Lähteet

Kuussaari, K., Tigerstedt, C & Vilkkö, A. (2021) 55 vuotta täyttäneet päihteiden käyttäjät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä. Teoksessa O. Kaukonen & K. Kuussaari (toim.) Päihdepalveluiden yhteiskunnalliset haasteet. Helsinki: THL, 56-71.

Tigerstedt, C., Härkönen, J., Mäkelä, P., Parikka, S. & Vilkkö, A. (2020) Drinking patterns among Finns aged 60 years and over from the 1990s onwards. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 37(5), 470-480. doi:10.1177/1455072520954334

15.1 Ikääntyneiden päihteidenkäyttö, palvelutarpeet ja esteet palveluihin pääsulle. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Elina Virokannas (professori, elina.virokannas@ulapland.fi) Lapin yliopisto ja Minna Zechner (apulaisprofessori, minna.zechner@helsinki.fi) Helsingin yliopisto

Sosiaalityö, hoivapalvelut ja päihdepalvelut ovat tärkeitä toimijoita tilanteissa, joissa päihteitä käyttävä ikääntynyt tarvitsee apua, tukea tai hoivaa. Vaikka ikääntyneiden päihteidenkäyttö on lisääntynyt, on palvelujärjestelmässä heikosti tukea ja apua saatavilla. Hoivapalveluissa keskitytään hoivaan ja päihteitä käyttävät ikääntyneet saatetaan kokea hankalasti autettavina asiakaina. Päihdepalvelut taas on suunnattu lähinnä työikäisille, joten tukea päihteidenkäytön vähentämiseen tai lopettamiseen on ikääntyneille heikosti tarjolla.

Palveluiden lisäksi myös tutkimuksessa on ikääntyneiden päihteidenkäyttöön liittyviä vajeita. Suurin osa ikääntyneiden päihteidenkäyttöä tarkastelevia tutkimuksia keskittyy pääasiassa siihen, millaista ikääntyneiden päihteidenkäyttö on. Tutkimusta palveluista, niiden saatavuudesta tai toimivuudesta on vähän. Tästä huolimatta teimme systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tavoitteenamme erityisesti tarkastella sosiaalipalveluita ja sosiaalityötä ikääntyneiden päihteidenkäyttäjien parissa.

Haimme vertaisarvioituja tutkimuksia sosiaalityö- ja sosiaalipalveluiden kannalta keskeisistä tietokannoista, Web of Science ja ProQuest käyttäen sosiaalityötä, sosiaalipalveluita, ikääntyneitä ja päihteitä merkitseviä hakusanoja eri muodoissaan. Saimme kaikkiaan 516 tulosta, joista tutkimuksen laatuun, aihepiiriin, kieleen, julkaisutyyppiin ja kohderyhmään liittyvien kriteerien avulla valitsimme analyysiin 28 artikkelia, jotka oli julkaistu ajanjaksolla 1982–2024. Ensimmäinen muuta maata kuin Yhdysvalltoja käsittelevä artikkeli oli vuodelta 2006.

Temaattinen analyysimme kohdistui artikkeleiden tulososiioihin sekä loppupäätelmiin. Loimme analyysissa kolme teemaa. Ensimmäisen teeman sisällä käsittelemme sosiodemografisia tekijöitä ja ammattilaisten näkemyksiä ikääntyneiden päihteidenkäytön syistä. Toiseen teemaan kokosimme palveluiden käyttöön liittyviä esteitä ja mahdollistajia. Kolmas teema kohdentuu siihen,

millaisia suosituksia aineistosta oli löydettävissä liittyen ikääntyneille päihteidenkäyttäjille tarjottuihin palveluihin.

Katsaus on tehty osana Ikääntyneiden päihteidenkäyttö ja palvelutarpeet -kohti gerontologisen päihdesosiaalityön mallia (IKÄPÄ)-hanketta, jota rahoittaa Sosiaali- ja terveysministeriö (VN10018/2023). Osoittamme, miten ammattilaisten ikäsyriintä ja ikääntyneiden kokemaa häpeää ja vaikeus tunnistaa päihdeongelmaa ovat keskeisiä esteitä palveluihin pääsulle. Tärkeä tulos on myös se, että ikääntyneiden päihteidenkäyttö edellyttää juuri tälle ikäryhmälle soveltuvia palveluita.

15.2 Ikääntyneiden alkoholin riskikäytön yhteys sosiaali- ja terveystalveluiden käyttöön ja tarpeisiin

Ilona Kaitala, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto, ilona.kaitala@helsinki.fi

Ikääntyneiden alkoholin käyttö sekä alkoholin riskikäyttö ovat yleistyneet (Tigerstedt ym., 2020, Ahlner, ym., 2018) ja tarve ikääntyneille kohdistetuille päihdepalveluille on kasvanut (Chhatre ym., 2017). Ikääntyneille kohdennettuja päihdepalveluita on kuitenkin vain rajallisesti saatavilla (Kuussaari ym., 2021). Yleistymisestään huolimatta ikääntyneiden alkoholin käyttöä ja päihteidenkäyttöön liittyvää sosiaali- ja terveystalveluiden käyttöä on tutkittu vähän (Tigerstedt ym., 2020, Kuussaari ym., 2021).

Tarkastelen tässä tutkimuksessa ikääntyneiden (yli 55-vuotiaiden) alkoholin riskikäytön yleisyyttä Suomessa sekä riskikäytön yhteyttä ikääntyneiden sosiaali- ja terveystalveluiden käyttöön ja tarpeisiin.

Tutkimusaineistona on kvantitatiivinen, Terveystalven ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2022 kerätty Terve Suomi- tutkimus (N=61600), joka on väestötasoinen tutkimus yli 20- vuotiaiden aikuisten terveydestä, hyvinvoinnista ja palveluiden käytöstä. Esittelen tässä esityksessä tutkimuksen analyysin alustavia tuloksia. Tutkimus on osa tekeillä olevaa väitöskirjatutkimustani, jonka aiheena on ikääntyneiden päihteidenkäyttö ja siihen liittyvien sosiaali- ja terveystalveluiden käyttö Suomessa. Esitykseni pohjautuu valmistella olevaan artikkelikäsikirjoitukseen (Kaitala, Kuussaari & Härkönen).

Lähteet

Ahlner, F., Sigström, R., Rydberg Sterner, T., Mellqvist Fässberg, M., Kern, S., Östling, S...Skoog, I. (2018). Increased Alcohol Consumption Among Swedish 70-Year-Olds 1976 to 2016: Analysis of Data from The Gothenburg H70 Birth Cohort Studies, Sweden. *Alcoholism, clinical and experimental research*, 42 (12), 2403-2412.

Chhatre, S. & Ratna, C. Mallik, E & Jayadevappa, R. (2017). Trends in substance use admissions among older adults, *BMC Health Services Research*, 17:584.

Kuussaari, K., Tigerstedt, C. & Vilkkö, A. (2021). 55 vuotta täyttäneet päihteiden käyttäjät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä. Teoksessa O. Kaukonen & K. Kuussaari (toim.), *Päihdepalveluiden yhteiskunnalliset haasteet. Raportti 2/2021*. Helsinki: Terveystalven ja hyvinvoinnin laitos.

Tigerstedt, C., Agahi, N. K., Bye, E., Ekholm, O., Härkönen, J., Jensen, H... & Bloomfield, K. (2020). Comparing older people's drinking habits in four Nordic countries: Summary of the thematic issue. *Nordisk alkohol- & narkotikadiskrift*, 37 (5), 434-443.

15.3 Ikääntyneiden ongelmallisen alkoholinkäytön tunnistaminen – Dokumenttianalyysi hyvinvointialueiden strategisista dokumenteista

Minna Heiniluoma, yhteiskuntatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto, minna.heiniluoma@uef.fi

Ikääntyvän väestön alkoholin ongelmakäytön arvioidaan tulevaisuudessa olevan yksi suurimmista päihdepalveluihin liittyvistä haasteista. Arvioiden mukaan päihdepalveluja tarvitsevia ikääntyneitä voi vuoteen 2030 mennessä olla lähes puoli miljoonaa. Alkoholia ongelmallisesti käyttävät ikääntyneet kuitenkin tunnistetaan heikosti palvelujärjestelmässä, mikä lisää riskiä jäädä tarpeellisten sosiaali- ja päihdepalvelujen ulkopuolelle. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan ikääntyneiden ongelmalliseen alkoholinkäyttöön liittyviä sisältöjä hyvinvointialueiden strategisissa dokumenteissa.

Tutkimus on toteutettu dokumenttianalyysinä, jonka aineistona on kahdeksan hyvinvointialueen hyvinvointiin, terveyteen ja toimintakyvyn edistämiseen liittyvät ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelmat, ehkäisevän päihdetyön suunnitelmat ja muut tutkimuksen kannalta tärkeät strategiset dokumentit. Aineiston tulkinna hyödynnetään määrällistä sisällönerittelyä ja temaattista sisällönanalyysia, joiden avulla saadaan käsitys siitä, missä määrin ongelmallinen alkoholinkäyttö dokumenteissa ilmenee ja millaiset temaattiset sisällöt siinä näkyvät.

Tulokset osoittavat, että ikääntyneiden ongelmallista alkoholinkäyttöä kuvataan dokumenteissa yleisimmin liikakäyttönä altistavien tekijöiden, riskien ja seurausten sekä tunnistamisen ja osamisen haasteiden kautta. Altistavia tekijöitä nimetään melko monipuolisesti, sen sijaan käytöstä koituvat seuraukset nähdään lähes yksinomaan fyysisinä riskeinä ja haittoina. Ilmiöön vastataan lähinnä varhaisen tunnistamisen, puheeksi ottamisen ja mini-intervention keinoin, joiden käyttöön ottamiseksi järjestetään koulutusta eri palvelulinjoilla työskenteleville ammattilaisille.

Ikääntyneiden ongelmallinen alkoholinkäyttö näyttäytyy dokumenteissa enimmäkseen irrallisena, terveydenhuollon ja talouden kuormittumista kasvattavana riskinä, jonka määrällisesti saama tila muodostuu pitkälti alkoholinkäyttöä kuvaavien indikaattoritietojen ja fyysisten riskien ja haittojen kaavamaisesta toistumisesta. Psykkiset haitat kuten depressio, sivuutetaan. Sosiaalisia haittoja, kuten ihmissuhdeongelmia, syrjäytymistä, taloudellisia vaikeuksia ja muille kuin ikääntyneelle itselleen ongelmallisesta alkoholinkäytöstä aiheutuvia hankaluuksia ei niin ikään ilmene aineistossa juuri lainkaan.

Tulosten mukaan hyvinvointialueiden strategisissa dokumenteissa raportoidaan hyvin vähän sellaisista ikääntyneistä, joiden alkoholinkäyttö aiheuttaa enemmän tuen tarpeita arjessa. Näyttää siltä, että strategiset painopisteet kohdentuvat pääasiassa alkoholia riski- ja haitallisella tasolla käyttävään ikääntyneeseen väestöön sulkien alkoholia runsaammin käyttävät ja enemmän tukea tarvitsevat ikääntyneet lähes kokonaan ulkopuolelle.

15.4 Päihteitä käyttävien ikääntyneiden asiakkaiden kanssa tehtävä kotihoidon työ: hoivaa ja päihdetyötä

Minna Zechner (apulaisprofessori, minna.zechner@helsinki.fi), Teija Karttunen (yliopistonlehtori, teija.karttunen@helsinki.fi) Helsingin yliopisto, Eeva Rossi (yliopisto-opettaja, eeva.rossi@ulapland.fi) Lapin yliopisto

Kotona ikääntymisen politiikka ja hoivapalveluiden yhä heikompi saatavuus ovat johtaneet siihen, että hyvin heikkokuntoisia ja paljon hoivaa tarvitsevia iäkkäitä ihmisiä asuu kotona. Samaan

aikaan myös ikääntyneiden päihteiden käyttö on lisääntynyt ja se aikaansaa hoivan tarpeita sekä tuottaa erilaisia haasteita niin gerontologisen sosiaalityön kuin hoivapalveluiden työhön.

Tarkastelemme sitä, millaisissa kehyksissä kotihoidon työntekijät puhuvat työstään päihteitä käyttävien iäkkäiden asiakkaiden kanssa. Aineisto koostuu yhden hyvinvointialueen viiden kotihoidon tiimin ryhmähaastatteluista. Niihin osallistui kaikkiaan 21 lähihoitajaa tai sairaanhoitajaa eri puolelta hyvinvointialuetta. Haastattelut on tehty Ikääntyneiden päihteidenkäyttö ja palvelutarpeet -kohti gerontologisen päihdesosiaalityön mallia (IKÄPÄ)-hankkeessa, jota Sosiaali- ja terveysministeriö rahoittaa (VN10018/2023). Haastatteluissa keskityttiin siihen, millaista kotihoidon työ on päihteitä käyttävien iäkkäiden asiakkaiden kanssa ja minkä toimijoiden kanssa ja millaista yhteistyötä tämän asiakasryhmän suhteen tehdään.

Aineisto on analysoitu kehysanalyysin keinoin. Puheen kehys voidaan ymmärtää tapana ymmärtää tai tulkita todellisuutta. Kehys määrittelee niitä ominaisuuksia, velvollisuuksia ja oikeuksia, jotka vuorovaikutuksen osapuolet asettavat itselleen ja toisilleen. Kehykset ovat mentaalisia kartoja, jotka vaikuttavat puheen merkityksiin korostamalla osaa ja häivyttämällä toisia. Tällä tavalla ilmiöistä saadaan helpommin ymmärrettäviä ja kehykset luovat rajoja ja yhteisiä tapoja ymmärtää tilanteita. Ne auttavat yksilöitä päättämään, mitä tapahtuu ja mikä on sopiva tapa toimia kussakin tilanteessa.

Etsimme aineistosta etenkin sitä, että millaisia yhtäältä hoivatyön ja toisaalta päihdetyön kehyksiä haastateltavien puheesta oli tunnistettavissa. Analyysi tuotti neljä keskeistä puheen kehystä, joissa kussakin oli havaittavissa sekä hoiva- että päihdetyön painotuksia ja näkökulmia. Kehykset olivat kokonaisvaltaisuus, itsemääräämisoikeus, tasavertaisuus ja erityisyys. Esittelemme kehykset puheenvuorossamme ja pohdimme niitä etenkin hoivateorioiden ja päihdetutkimuksen valossa.

15.5 Toivo päihteitä käyttävien ikääntyneiden kertomuksissa palvelukokemuksistaan

Eeva Rossi, yliopisto-opettaja, Lapin Yliopisto, eeva.rossi@ulapland.fi

Heidi Kankkonen, yliopisto-opettaja, Lapin Yliopisto, heidi.kankkonen@ulapland.fi

Yhteiskunnallinen ja kulttuurinen näkökulma vanhuuteen keskittyy usein raihnaisuuteen ja toimintakyvyn heikkenemiseen. Vanhuuteen liitetään lisääntyvä avun, tuen ja palvelujen tarve. Kuitenkin ikääntyneet ovat monin tavoin heterogeeninen ryhmä, jonka elämänlaatua ei voi tiivistää vain avun tarpeeseen, sillä monet elävät aktiivista ja itsenäistä elämää. Moninaisuus ulottuu myös alkoholinkäyttöön.

Suuri osa suomalaisista eläkeikäisistä käyttää alkoholia kohtuudella, mutta osalle käytöstä voi aiheutua haittaa arjessa. Alkoholia käyttävien ikääntyvien määrän arvioidaan lisääntyvän, mutta tästä huolimatta he ovat harvoin päihdepalveluiden asiakkaina. Ikääntyneille päihteiden käyttäjille on kehitetty erilaista ryhmätoimintaa ja kuntoutusta, joiden tavoitteena on päihteiden käytön väheneminen. Tällaiseen toimintaan osallistuminen voidaan tulkita merkiksi siitä, että palveluihin hakeutujat toivovat tukea ja muutosta arkeensa ja heillä on myös kyky arvioida muutoksen toteutumisen mahdollisuutta. Palveluja voidaan luonnehtia sosiaaliseksi muutostyöksi, johon liittyy keskeisesti ajatus toisenlaisesta, toivottavasta tulevaisuudesta. Lisäksi sosiaalinen muutostyö ja erityisesti sosiaalityö voidaan nähdä voimavaroja vahvistavana toivon ja mahdollisuuksien työnä. Sosiaalityön roolina on tukea asiakasta niin sisäisten kuin ulkoisten voimavarojen kautta. Toivon luominen voi liittyä myös positiivisten suhteiden ja vaihtoehtoisten mahdollisuuksien tarkasteluun, jotka ylläpitävät elämänuskoa ja luottamusta palveluihin.

Puheenvuoro perustuu tekeillä olevaan tutkimukseen, jossa tarkastelemme ikääntyneiden päih-teidenkäytön huomioivissa palveluissa asiakkailta kerättyjä haastatteluja toivon käsitteen valossa. Erityisesti kysymme, millaista toivoa asiakkaat kokevat hakeutuessaan palveluihin ja kuinka toivo ilmenee heidän palvelukokemuksissaan. Aineistona käytämme IKÄPÄ (Ikääntyneiden päih-teidenkäyttö ja palvelutarpeet) -hankkeessa tekemiämme teemahaastatteluja. Aineisto on analysoitu teoriaohjaavasti, jolloin luentaamme ohjasi Webbin toivon käsitteen tarkastelut.

16. iäkkäiden elämäntilanteisiin kytkeytyvä haavoittuvuus ja gerontologinen sosiaalityö

Työryhmän vetäjät:

Mia Niemi (mia.niemi@helsinki.fi)

Tiina Soukiala (tiina.soukiala@helsinki.fi)

Eeva Rossi (eeva.rossi@ulapland.fi)

Haavoittuvuutta on tarkasteltu monesta eri näkökulmasta. Yhtäältä kyse on yksilöllisistä elämäntilanteista ja ihmisen mahdollisuudesta reagoida niihin, mutta toisaalta haavoittuvuus viittaa myös haavoittuvuutta tuottaviin tai niitä poistaviin rakenteisiin.

Ikääntyneiden osalta haavoittuvuuden on nähty tarkoittavan esimerkiksi sitä, että ihmisen kyky huolehtia itsestään, omasta turvallisuudestaan ja autonomiastaan ovat heikentyneet tai uhatuina. Tällaisia muutoksia voivat olla toimintakyvyn heikkeneminen, sosiaalisiin suhteisiin liittyvät haasteet ja eristäytyminen, taloudelliset vaikeudet ja köyhyys, jotka kaikki voivat haastaa ikääntyneen arkea ja elämän mielekkyyttä. Haavoittuvassa asemassa olevilla mahdollisuudet reagoida ja suhtautua ikääntymisen myötä tuleviin muutoksiin voi olla heikentynyt. Tällöin myös avun, tuen ja palvelujen tarpeet usein lisääntyvät. Samaan aikaan voidaan todeta, että ikääntyneillä on usein eletyn elämän mukanaan tuomaa taitoa ja kykyä sopeutua erilaisiin muutoksiin sekä tarvittavaa resilienssiä.

Gerontologisessa sosiaalityössä työskennellään usein haavoittuvassa asemassa olevien tai erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden kanssa. Taustalla voi olla monenlaisia niin yksilö- kuin yhteiskuntatason muutoksia ja kriisejä, joiden vuoksi elämäntilanteet ovat muotoutuneet eri tavoin haastaviksi ja kompleksisiksi. Tuolloin sosiaalityöllä muutostyönä on tärkeä rooli olla luomassa muutoksen mahdollisuuksia, voimavaroja ja toivoa ikääntyneille ja heidän läheisilleen, mutta myös laajemmin yhteisöille. Kyse voi olla yksilöllisten voimavarojen vahvistamisesta, mutta myös esimerkiksi luottamuksen lisäämisestä palveluihin ja avun saamiseen.

Kutsumme työryhmään tieteellisiä ja käytännöllisiä esityksiä, joissa tarkastellaan iäkkäiden elämäntilanteisiin kytkeytyvää haavoittuvuutta sekä gerontologista sosiaalityötä haavoittuvassa asemassa olevien iäkkäiden kanssa. Esitykset voivat olla empiiriseen tutkimukseen perustuvia, teoreettisia tai pohjautua käytännön kokemuksiin tai kehittämiseen.

16.1 Luottamusta, toivoa ja muutoksen mahdollisuuksia rakentava suhdeperustainen gerontologinen sosiaalityö

Tiina Soukiala, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto, tiina.soukiala@helsinki.fi

Gerontologisen sosiaalityön asiakkaiden elämäntilanteet ja niissä ilmenevät ongelmat ovat hyvin vaativia ja monisyisiä. Niissä kietoutuvat yhteen vanhenemiseen liittyvät toimintakyvyn lasku ja

sairastaminen sekä monenlaiset sosiaaliset ja taloudelliset ongelmat. Erityisesti kun palvelujärjestelmä ei useinkaan tunnista tai pysty vastaamaan näihin moniin samanaikaisiin, yhteen kietoutuviin ongelmiin, ovat nämä iäkkäät hyvin haavoittuvassa asemassa. Jotta iäkkäiden monimutkaisiin ja kompleksisiin ongelmiin voidaan vastata, tarvitaan sosiaalityöntekijän suhdeperustaista, pitkäjänteistä ja suunnitelmallista työtä.

Tässä esityksessä tarkastelen suhdeperustaisen gerontologisen sosiaalityön keskeisiä elementtejä sosiaalityöntekijän toiminnan näkökulmasta. Esitys perustuu väitöskirjatutkimukseeni, jonka osatutkimukset käsittelevät sosiaalityöntekijän tavoitteenasettelua, luottamuksen rakentamista ja rajoittamistoimintaa. Osatutkimuksissa olen analysoinut gerontologisten sosiaalityöntekijöiden ryhmähaastatteluja ja asiakasasiakirja-aineistoa abduktiivisesti, filosofista toiminnan teoriaa hyödyntäen. Tässä esityksessä tarkastelen osatutkimusten tuloksia suhdeperustaisen käytännön viitekehksessä.

Tulosten mukaan suhdeperustaisen gerontologisen sosiaalityön keskeisiä elementtejä ovat asiakkaaseen, tämän elämänhistoriaan, nykytilanteeseen, voimavaroihin ja vuorovaikutussuhteisiin sekä toiveisiin ja haaveisiin tutustuminen. Lisäksi keskeisellä sijalla on luottamuksen rakentaminen niin työntekijään kuin myös instituutioon, jota sosiaalityöntekijä edustaa. Toivo muutoksen mahdollisuuteen on keskeinen voimavara haavoittuvassa asemassa olevilla iäkkäillä ja jonka vahvistaminen on sosiaalityöntekijän vaativa ja tärkeä tehtävä. Varsinaista muutosta iäkkään elämäntilanteeseen sosiaalityöntekijä tavoittelee iäkkään tai tämän läheisen toimintaa resursoimalla ja rajoittamalla. Kaikkea sosiaalityöntekijän toimintaa leimaa luova sinnikkyys, jonka avulla sosiaalityöntekijän on mahdollista rakentaa luottamusta, toivoa ja muutoksen mahdollisuuksia iäkkään elämässä.

16.2 Sosiaalityö ja hoivan rajat erityisen tuen tarpeessa olevia ikääntyneitä tukemassa

Eeva Rossi, yliopisto-opettaja, Lapin yliopisto, eeva.rossi@ulapland.fi

Minna Zechner, apulaisprofessori, Helsingin yliopisto, minna.zehner@helsinki.fi

Gerontologisessa sosiaalityössä työskennellään usein erityistä tukea tarvitsevien ikääntyneiden kanssa. Asiakkaiden elämäntilanteet ja olosuhteet ovat monimutkaisia ja erilaiset ongelmat kietoutuvat toisiinsa. Erityisen tuen tarpeessa olevilla voi olla yhtä aikaa toimintakyvyn vajeita, haurastumista, päihdeongelmia, taloudellisia ongelmia, vaikeita perhesuhteita ja niihin liittyen kaltoinkohtelua. Kompleksisten tilanteiden ratkaisemiseen tarvitaan sosiaalityötä, mutta myös muita palveluja. Tällöin gerontologinen sosiaalityö paikantuu osaksi erilaisten toimijoiden ja palvelujen verkostoa ja toteutuu erilaisten palvelujen ja rakenteiden rajoilla.

Puheenvuoromme pohjautuu tekeillä olevaan tutkimukseemme, jossa tarkastelemme gerontologisen sosiaalityön ja kotihoidon rajapintaa. Erityisen tuen tarpeessa olevilla on usein myös hoivan ja hoidon tarpeita. Tämä johtaa siihen, että sosiaalityön ja kotihoidon väliset yhteydet ja neuvottelut lisääntyvät. Ymmärrämme nämä yhteydet rajatyönä, joka on dynaamista neuvottelua erilaisuuden paikoista (King ym. 2012; Langley ym. 2019).

Tutkimuksemme aineisto koostuu yhden kaupungin gerontologisen sosiaalityön asiakasasiakirjoista (55 asiakkaan asiakirjat). Aineisto on kerätty kevään 2021 aikana Gerontologinen sosiaalityö erityisen tuen tarpeisiin vastaamassa (GERIT) hankkeessa. Olemme tutkimuksemme kiinnostuneita sosiaalityön ja kotihoidon työskentelystä muistisairautta sairastavien ja päihteitä käyttävien ikääntyneiden kanssa. Sekä muistisairaus että päihteiden käyttö lisäävät moninaisen tuen ja palvelujen tarvetta. Tällöin käydään myös neuvotteluja palveluista sekä erilaisista auttamiseen liittyvistä vastuista ja rooleista eli tehdään rajatyötä. Valikoimme tutkimuksemme aineistoksi

muistisairautta sairastavia asiakkaita, joiden asiakirjoissa oli myös tieto päihteiden käytöstä. Tällaisia henkilöitä oli aineistossa 4. Aineistoa analysoidaan kehysanalyysia (Goffman 1986) hyväksikäyttäen. Puheenvuorossamme esitämme vastauksia kysymyksiimme: millaisena gerontologisen sosiaalityön ja kotihoidon rajat näyttäytyvät gerontologisen sosiaalityön asiakasasiakirjoissa ja miten ne sekä työntekijöiden roolit rakentuvat?

16.3 Haavoittuvuuden ulottuvuudet ikääntyneiden perhe-elämänculussa

Mia Niemi, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto, mia.niemi@helsinki.fi

Vanhuus on elämäncvaihe, jossa perhe- ja läheissuhteet muovautuvat erilaisten elämäntapahtumien, menetysten ja uudelleen määrittyvien roolien myötä. Läheiset suhteet voivat tällöin haurastua, muuttua jännitteiseksi tai ristiriitaisiksi niin, että ne samanaikaisesti sekä kannattelevat että kuormittavat. Perhesuhteiden haavoittavuuden on gerontologisen sosiaalityön tutkimuksessa tunnistettu olevan ikääntyneiden erityisen tuen tarpeen taustalla olevia ydinilmiöitä. Tämän narratiivisen tutkimuksen tavoitteena on tarkastella millaisia merkityksiä perhe- ja läheissuhteissa ilmenevät tuen tarpeet saavat gerontologisen sosiaalityön asiakkaiden perhe-elämänckulkua koskevassa kerronnassa.

Tutkimusaineisto koostuu 18 ikääntyneen henkilön (iältään 66–92 vuotta) elämänckerrallisista haastatteluista, joista suurin osa oli haastattelujen aikana gerontologisen sosiaalityön asiakkaina perhesuhteisiin yhdistyvien tuen tarpeidensa vuoksi. Analyysi toi esille ylisukupolvisesti siirtyviä ja sosiaalisesti muotoutuneita häpeätaakkoja sekä erilaisia yksilöllisiä ja yhteisöllisiä traumoja, jotka tuottavat lähes huomaamattomia väkivallan muotoja läheissuhteisiin. Lisäksi haastateltavien kerrontaan yhdistyi elämänc varrella toistuvat kielteiset kokemukset palveluista ja pois kääntymisestä, jotka edelleen ikääntyneenä tuottivat epäluottamusta palvelujärjestelmää kohtaan. Tulosten perusteella haavoittavat suhteet olivat usein yhteydessä ympäröivään haavoittuvuutta tuottaviin rakenteisiin.

Tutkimus lähestyy haavoittuvuuden relationaalista ulottuvuutta korostaen suhteissa elämisen historiaa sekä sitä, millaisin tavoin usean vuosikymmenen tunnesiteet, valta-asetelmat, jännitteet ilmenevät vanhuuden elämäncvaiheessa ja kytkeytyvät erilaisiin historiallisiin ja rakenteellisiin tekijöihin. Palvelujärjestelmästä puuttuva tieto ikääntyneiden perheiden erilaisten olosuhteiden yhteenkietoutuneisuudesta saattaa vaikeuttaa tuen tarpeiden tunnistamista sekä toisinaan myös johtaa ikääntyneiden perhe-elämään liittyvien perusoikeuksien ohittamiseen. Tutkimus lisää ymmärrystä perhesuhteiden eri puolista vanhuuden elämäncvaiheessa ja tuottaa tietoperustaa perhesuhteita tukevien käytäntöjen kehittämiseen gerontologisessa sosiaalityössä.

17. Monitoimijaisen sosiaalityön mahdollisuudet ja haasteet rikostaustaisten henkilöiden tukemisessa digitalisoituvassa yhteiskunnassa

Työryhmän vetäjät: Tarja Juvonen (Laurea Amk) tarja.juvonen@laurea.fi ja Mari Suonio (UEF) mari.suonio@uef.fi

Rikostaustaisten henkilöiden tuen ja palveluiden tarpeet ovat moninaisia. Osa heistä kuuluu yhteiskuntamme haavoittuvimmassa ja syrjäytyneimmässä asemassa olevaan ihmisryhmään. Erityisesti mielenterveyden häiriöitä, päihderiippuvuutta, oppimisvaikeuksia, asunnottomuutta sekä erilaisia elämänhallinnan ongelmia esiintyy heillä huomattavasti muuta väestöä enemmän. Vaikka rikostaustaisten henkilöiden palvelutarpeet ovat ilmeisiä, he jäävät usein palveluiden ulkopuolelle. Muun muassa suurella osalla vapautuvista vangeista ei ole asiakassuhdetta sosiaalityöhön. Rikostaustaisten henkilöiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä ei kuitenkaan toimita yksin asiakkaan kanssa, vaan hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveystieteiden lisäksi Rikosseuraamuslaitoksella ja kolmannen sektorin toimijoilla on keskeinen asema heidän tukemisessaan. Myös vertaisten ja kokemusasiantuntijoiden merkitys rikostaustaisten ihmisten yhteiskuntaan paluussa ja kiinnittymisessä sekä rikoksettoman arjen rakentamisessa on merkittävä.

Monet julkiset palvelut ovat digitalisoituneet ja sosiaalityön palveluiden tuottamisen muodot muuttuivat pandemian aikana. Sosiaalityön digitaalisten palveluiden käyttö on yleisesti lisääntynyt ja sosiaalityöntekijät hyödyntävät asiakastyössä kasvokkaisten tapaamisten ohella yhä enenevässä määrin etäkommunikointia. Työryhmään toivotaan esityksiä, joissa tarkastellaan monitoimijaisen sosiaalityön kysymyksiä huomioiden digitalisoituvan yhteiskunnan, rikostaustaisten henkilöiden yhteiskunnallisen aseman haasteita sekä heidän parissaan tehtävän sosiaalityön kysymyksiä moninäkökulmaisesti. Esimerkiksi sosiaalityön interventiot ja käytännöt, rikostaustaisten kanssa tehtävän työn digitalisoituminen, koulutettujen kokemusasiantuntijoiden rooli tai muut rikollisuudesta irrottautumisen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen kysymykset liittyvät ajankohtaisiin rikostaustaisten parissa käytäviin keskusteluihin.

Työryhmään tarjottavat alustukset voivat olla teoreettisesti, menetelmällisesti tai empiirisesti painottuneita. Pääpainon toivotaan olevan esityksissä, joissa esitellään tutkimustuloksia. Myös tutkimussuunnitelmavaiheessa olevat tekstit, joissa on kiinnostava asetelma tai joissa pohditaan rikostaustaisuuteen liittyviä kysymyksiä tuoreilla/ innovatiivisilla tavoilla, ovat tervetulleita. Työryhmän kieli: Suomi

17.1 Lainrikkajataustaisten parissa tehtävän työn tolkkumisen haastatteluvuorovaikutuksessa

Rosa Karjalainen, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, rosa.karjalainen@tuni.fi

Vuorovaikutus ja ymmärtämiseen pyrkivä työskentely on keskeistä muutokseen tähtäävässä työskentelyssä. Tämä korostuu erityisesti marginaalissa elävien, kuten lainrikkajataustaisten kanssa työskentelemisessä, jossa työntekijän ja asiakkaan välinen ”yhteisen sävelen” löytäminen on avainasemassa onnistuneiden palvelupolkujen muodostamisessa. Esityksessä pohdin sitä, miten tutkijat ja lainrikkajataustaiset tolkkuvat (*making sense / sensemaking*) jälkimmäisten palvelutarpeita ja niihin vastaavia palveluita tai palvelukatteita, eli tilanteita, joissa palvelut ja tarpeet eivät kohtaa toisiaan.

Tolkkumisen tarkoituksena on tässä yhteydessä vuorovaikutusprosessia, jossa tutkija ja lainrikkajataustainen haastatettava pyrkivät ’saamaan tolkkua’, löytämään yhteistä kieltä ja ymmärrystä puhuttavasta asiasta, eli punaista lankaa. Tarkastelen haastatteluja vuorovaikutustilanteina, joissa sekä tutkija että haastatettava tekevät erilaisia vuorovaikutusvalintoja asioiden tolkkumiseksi.

Olen kiinnostunut haastattelussa rakentuvan tolkkulistamisprosessin lisäksi myös 'tolkkua vaativista' asioista, sekä niiden merkityksistä ja suhteesta vankilasta vapautumisen eri vaiheissa tehtävään työhön ja sen sisältöihin.

Esitys perustuu tekeillä olevaan aikuissosiaalityötä, erityisen tuen tarvetta ja vankilasta vapautuvien palvelupolkuja käsittelevän väitöskirjan työstövaiheessa olevaan osajulkaisuun. Osajulkaisun aineistona on 7 suljetusta vankilasta vapautuvan, 3 asteittaisen vapautumisen kautta vapautuvan sekä 3 jo pidemmän aikaa sitten vapautuneen lainrikkojataustaisen haastattelua. Haastatteluaineistot on kerätty kahdessa Tampereen yliopiston johtamassa tutkimushankkeessa: *Integroitu työote uusiutuvalle sote-keskuksessa (INSOTE) 2021-2022* ja *Sosiaalityöntekijöiden paikka ja saavutettavuus hyvinvointialueiden aikuissosiaalityössä (AISAPA) 2023-2024*.

17.2 Rikoserityisyyttä vai ei? Monitoimijainen yhteistyö vankilasta vapautuvan tukena

Katja Surakka, tutkija, Sosiaali-, hyvinvointi- ja pelastuspalveluiden tutkimuskeskus, Pohjois-Savon hyvinvointialue, katja.surakka@pshyvinvointialue.fi

Mari Suonio, yliopisto-opettaja, Itä-Suomen yliopisto, mari.suonio@uef.fi

Hanna Rantala, TKI-asiantuntija, Laurea-ammattikorkeakoulu, hanna.rantala@laurea.fi

Monitoimijainen sosiaalityö vankilasta vapautuvan tukena digitalisoituvassa yhteiskunnassa (VAPAA 2024–2025) -hankkeessa on tutkittu vaikuttavia toimintatapoja rikollisuudesta irrottautumisen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta, mitä mahdollisuuksia ja haasteita sosiaalityöntekijät näkevät vankilasta vapautumisen nivelvaiheen monitoimijaisessa sosiaalityössä rikollisuudesta irrottautumisen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta sekä mikä on digitalisaation merkitys tässä. Hankkeen toteuttajina ovat Laurea-ammattikorkeakoulu, Itä-Suomen yliopisto sekä Pohjois-Savon sekä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueet.

Tässä esityksessä tarkastellaan vankilasta vapautuvan erityisen tuen tarpeeseen vastaamista erityisesti hyvinvointialueen sosiaalityössä. Tarkastelemme, millaisia valmiuksia työntekijöillä tulisi olla, jotta he voisivat paremmin vastata rikostaustaisten asiakkaiden palvelutarpeisiin. Sosiaalityö nähdään ensisijaisesti sosiaalihuoltolain mukaisena asiakas- ja asiantuntijatyönä, jossa rakennetaan asiakkaan tarpeita vastaava sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus (Sosiaalihuoltolaki 2014). Aineistona on ollut kyselytutkimus (n=82) ja asiakirja-analyysi, joka sisältää 35 hyvinvointialueiden hyvinvointi- ja palvelustrategiaa, 14 lakia ja kymmenen muuta ministeriöiden ja hallituksen julkaisua.

Tulosten mukaan hyvinvointialueilla on rikosseuraamuslaitosta ja järjestöjä vähemmän valmiita toimintakäytäntöjä vankilasta vapautuvien kanssa työskentelyyn. Tulokset osoittavat, että sosiaalityöntekijöillä tulisi olla tiedollisia, taidollisia ja monitoimijaisen yhteistyön valmiuksia. Työntekijöiltä edellytetään laaja-alaista asiakaslähtöistä ohjaus- ja neuvontaosaamista, lainsäädännön ja etiikan tuntemusta sekä kykyä toimia palvelujärjestelmässä. Heidän tulee pystyä tunnistamaan ja vastaamaan vapautuvien vankien moninaisiin palvelutarpeisiin, kuten asumiseen, työllistymiseen ja terveydenhuoltoon. Myös päihde- ja mielenterveysosaaminen korostuu työssä. Hyvinvointialueiden näkökulmasta monialainen yhteistyö voi tukea vapautuvien vankien integroitumista yhteiskuntaan.

Työntekijöiden osaamisen kehittäminen ja yhteistyön vahvistaminen ovat avainasemassa vapautuvien vankien tukemisessa ja heidän integroitumisessaan yhteiskuntaan. Vapautuvien vankien kanssa työskentelyssä tarvitaan sekä yleisiä että erityisiä työmenetelmiä ja osaamista. Kyselyyn vastanneiden työntekijöiden kokemukset ja toiveet korostavat tarvetta kehittää koulutusta ja työmenetelmiä, jotka tukevat vapautuvien vankien kanssa työskentelyä.

17.3 Sosiaalityöntekijöiden ammatillisuuden moninaiset merkitykset rikostaustaisten asiakkaiden tukemisessa

Hanna Rantala, TKI-asiantuntija, Laurea-ammattikorkeakoulu hanna.rantala@laurea.fi

Eeva Järveläinen, yliopettaja ja rikosseuraamusalan tutkimustiimin vetäjä, Laurea-ammattikorkeakoulukoulu eeva.jarvelainen@laurea.fi

Sosiaalityöntekijän toimintaa ohjaavat sosiaalityön ammattieettiset linjaukset sekä työhön liittyvät säädökset ja lainsäädäntö. Näiden on perinteisesti katsottu luovan pohjan vastuulliselle, tasavertaiselle ja oikeudenmukaiselle toiminnalle. Kuitenkin aiemmat rikostaustaisiin keskittyvät tutkimukset antavat viitteitä siitä, että humaani kohtaaminen ja viranomaisroolista sivuun astuminen ovat merkityksellisiä asiakkaan muutostyön ja rikollisuudesta irrottautumisen kannalta. Haastattelimme syksyn 2024 aikana 19 sosiaalityöntekijää kymmeneltä eri hyvinvointialueelta laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapaa hyödyntäen. Tutkimuksessa kysytään, millaisia merkityksiä sosiaalityöntekijät antavat ihminen ihmisenä kohtaamiselle ja ammatillisesta roolista sivuun astumiselle asiakkaan rikollisuudesta irtautumisen tukena. Kaikki haastateltavat korostivat ihminen ihmisenä kohtaamisen merkitystä ja se nähtiin työn ytimenä. Ammatilliseen rooliin liitettiin erilaisia merkityksiä, jotka kohdentuivat: 1) sosiaalityöntekijän velvollisuuksiin taata tasavertaiset ja oikeudenmukaiset palvelut, 2) byrokraattisen roolin kyseenalaistamiseen sekä tilannesidonnaiseen ja joustavaan toimimiseen eri menetelmiä hyödyntäen, sekä 3) humaaniin kohtaamiseen ja suoraan puhumiseen asiakkaan rikollisuudesta irtautumisen tukemisessa. Tutkimus korostaa sosiaalityön ammatillisten roolien moninaisuutta sekä tuo esille mahdollisuuksia tukea haavoittuvassa asemassa olevien rikostaustaisten asiakkaiden rikollisuudesta irtautumista ja yhteiskuntaan kiinnittymistä.

17.4 Kohti digitaalista sosiaalityötä: mahdollisuudet ja haasteet aikuissosiaalityössä vankilasta vapautuvien asiakkaiden kanssa työskenneltäessä

Tarja Juvonen, yliopettaja, Laurea-ammattikorkeakoulu, tarja.juvonen@laurea.fi

Teemu Rantanen, yliopettaja, Laurea-ammattikorkeakoulu, teemu.rantanen@laurea.fi

Hanna Rantala, asiantuntija, Laurea-ammattikorkeakoulu, hanna.rantala@laurea.fi

Tässä esityksessä tarkastelen alustavia tuloksia haastattelututkimuksesta, joka on osa laajempaa tutkimushanketta, jossa käsitellään monialaista sosiaalityötä ja digitalisaatiota vankilasta vapautuvien henkilöiden tukemisessa. Tutkimushanke perustuu havaintoon, että vapautuvat vangit jäävät usein vaille tarvitsemiaan palveluita ja heiltä puuttuu pääsy julkisen sosiaalityön piiriin. Suomessa meneillään oleva sosiaali- ja terveyspalveluiden rakennemuutos sekä nopeasti etenevä palveluiden ja vankiloiden digitalisaatio luovat uusia mahdollisuuksia

ja samalla haasteita vankilasta vapautumisen siirtymävaiheen tukemiselle. Tutkimuksessa selvittämme, miten digitaalisesti toteutettu monialainen sosiaalityö voi tukea rikostaustaisia henkilöitä vankilasta vapauduttaessa. ”Monialainen sosiaalityöllä” tarkoitamme palvelukokonaisuutta, joka sisältää paitsi hyvinvointialueiden sosiaalityön myös vankiloissa tapahtuvan sosiaalityön sekä kolmannen sektorin palvelut ja vertaistoiminnan.

Aineisto kerättiin laadullisella asennetutkimuksella (Vesala & Rantanen 2007), joka oli suunnattu kymmenen hyvinvointialueen aikuissosiaalityöntekijöille, joilla oli kokemusta työskentelystä rikostaustaisten henkilöiden kanssa. Asenneväittämiä, joihin haastateltavia pyydettiin ottamaan kantaa, oli kaksi: 1) Digitaaliset palvelut voivat parhaimmillaankin vain täydentää kasvokkain rakennettavaa luottamuksellista asiakas-työntekijäsuhdetta ja 2) Digitaalisesti toteutettu vapautumisen valmistelu voi tarjota uusia mahdollisuuksia tukea vankilasta vapautuvia henkilöitä sekä samalla parantaa palvelujen saatavuutta ja tehokkuutta. Aineisto koostuu 19 haastattelusta, ja se analysoitiin kahdessa vaiheessa: hyödyntämällä temaattista sisällönanalyysia sekä tulkitsevaa analyysia.

Alustavat tulokset osoittavat, että sosiaalityöntekijät ovat enimmäkseen samaa mieltä siitä, että digitalisaatio voi tarjota uusia mahdollisuuksia tukea vankilasta vapautuvia henkilöitä. Nämä mahdollisuudet liittyivät vuorovaikutukseen asiakkaiden sekä yhteistyökumppaneiden kanssa. Digitalisaatio mahdollisti sen, että asiakas ja sosiaalityöntekijä pystyivät luomaan suhteen jo vankeusaikana, mikä saattoi helpottaa asiakassuhteen vuorovaikutusta ja luottamuksen syntymistä vapautumisen jälkeen. Se mahdollisti myös varhaisemman palvelutarpeen arvioinnin, palvelusuunnittelun ja tehokkaamman tiedonvaihdon vankeusaikana. Digitalisaatio näytti lisäksi parantavan palvelujen saatavuutta ja tehokkuutta sekä tehostavan kokonaisvaltaisesti vapautumisen valmistelua ja yhteistyötä kumppanuusverkostossa.

Digitalisaatioon kohdistuvat varaukset liittyivät digitaalisten järjestelmien teknisiin puutteisiin ja niihin pääsyn monimutkaisuuteen. Sosiaalityöntekijät toivat esiin myös asiakkaidensa digitaalisten taitojen ja tarvittavien välineiden puutteita. He painottivat, että digitalisaation hyödyistä huolimatta tarvitaan edelleen myös kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta asiakkaiden kanssa.

Vesala, K. M., & Rantanen, T. (2007). Laadullinen asennetutkimus: Lähtökohtia, periaatteita, mahdollisuuksia. Teoksessa K. M. Vesala & T. Rantanen (toim.) Argumentaatio ja tulkinta. Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa (pp. 11–61).

18. Muuttuvat paikat ja tilat sosiaalityössä

Työryhmän vetäjät: Paula Vasara, YTT, paula.vasara@jyu.fi Hilla Kiuru, YTT, hilla.v.kiuru@jyu.fi Heli Valokivi, YTT, heli.valokivi@jyu.fi Sirpa Kannasoja, YTT, sirpa.kannasoja@jyu.fi

Muutos on väistämätön osa maailmaa: viime aikoina merkittäviä muutoksia sosiaali- ja terveydenhuollossa sisältyy sekä palvelurakenteisiin että digitalisoitumiseen ja teknologisoitumiseen. Pandemia vakiinnutti uudenlaisia etätyön ja -asioinnin tapoja: työtä tehdään samanaikaisesti kasvokkain toimistoissa ja erilaisissa toimintaympäristöissä verkossa, mikä vaatii ammattilaisilta joustavuutta ja kontekstin huomioimista uudella tapaa. Sosiaalityön kentällä huolta on kannettu siitä, että asiakkaat, erityisesti heikommassa asemassa olevat, eivät löydä tarpeellisia palveluita uudenlaisista rakenteista. Myös eriarvoisuuden on pelätty kasvavan, kun kaikilla ei ole samanlaisia resursseja hyödyntää erityisesti verkkoon osittain tai kokonaan siirtyviä palveluita kykyjen, osaamisen tai laitteiden puuttumisen vuoksi. Kehityskulkujen on nähty tuovan mukanaan myös

uudenlaista haavoittuvuutta ja sosiaalisia ongelmia, joiden ratkaisemiseksi on otettava käyttöön erilaisia toimintatapoja, menetelmiä ja työkaluja, jotka voivat samanaikaisesti helpottaa mutta myös lisätä sekä asiakkaiden että ammattilaisten tuntemaan kuormitusta.

Tässä työryhmässä olemme kiinnostuneita siitä, miten sosiaalityö voi pysyä ajassa kiinni muuttuvissa tiloissa ja paikoissa ja turvata asiakkaiden, erityisesti haavoittuvammassa asemassa olevien, mahdollisuutta hyvään ja turvalliseen elämään. Esitysten aiheet voivat liittyä myös siihen, millaisia ovat ne muuttuvat paikat ja tilat, joissa sosiaalityö toimii: millaisia ne ovat fyysisinä tiloina, millaisia verkossa ja mitä ovat niiden erityispiirteet? Miten ne saavat järjestyksensä ja miten niihin vaikutetaan? Mitä erityisyyttä muuttuvat paikat ja tilat tuottavat sosiaalityön kohtaamisiin, ja miten nämä muutokset näyttäytyvät näissä tapahtuviin kohtaamisiin osallistuville ammattilaisille ja asiakkaille? Mitä ne edellyttävät sosiaalityön ammattilaisilta, mitä asiakailta – millä ehdoin näissä kohtaamisissa on mahdollista turvata myös haavoittuvammassa asemassa olevien oikeuksien ja osallisuuden toteutuminen?

18.1 Arjen havaintoja asiakkaiden esille nostamista haasteista digitaalisissa palveluissa

Jaana Paloviita, asiantuntija, HOP-hanke, Vaalan kunta, jaana.paloviita@vaala.fi

Ulla Sotaniemi, erityisasiantuntija, HOP-hanke, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, ulla.sotaniemi@poske.fi

HOP (hyvinvointia, osallisuutta ja pärjäämistä) -hanke on toteuttanut Pohjois-Pohjanmaan neljän kunnan alueella kyselyn keväällä 2024 osana hankkeen tiedonmuodostusta heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden palveluiden tarpeesta ja saatavuudesta. Kyselyyn vastasi 253 henkilöä ja tuloksissa on havaittavissa vastaajien hyvinvointiin liittyen tyytymättömyyttä luottamukseen viranomaisilta saatavien palveluiden kohdalla, ja tyytymättömyys näyttää yhdistyvän digiosattomuuteen kaiken ikäisten vastaajien kohdalla.

”Digitaidot ja viranomaispalvelujen saatavuus ovat myös tärkeitä tekijöitä arjessa pärjäämisen kannalta. Ne, jotka kokivat digitaitonsa riittämättömiksi, olivat myös tyytymättömämpiä viranomaisilta saamaansa tukeen. Tämä viittaa siihen, että digitaalisten palvelujen käytön tukeminen ja digitaitojen parantaminen voivat merkittävästi parantaa ihmisten kokemusta viranomaispalveluista ja heidän yleistä hyvinvointiaan.” (Julkaisematon Pärjääminen ja toimiva arki -kyselyn raportti, HOP-hanke 2025.)

Tavallisten kuntalaisten, ja myös haavoittuvassa asemassa olevien kuntalaisten, kohdalla on käytännössä havaittu digiosattomuutta moninaisena haasteena arjen pärjäämisen kannalta katsotuna. HOP-hankkeen kohtaamispaikka Etapilla Vaalassa on useita kuntalaisia saanut tarvitsemaansa apua ja tukea digipalveluiden käyttöön niin laitteiden osalta kuin niiden käytön opastuksessa. Haasteita ovat esimerkiksi erilaiset viranomaispalvelut, niihin tunnistautuminen ja erilaisten liitteiden toimittaminen. Kuntalaiset ovat kokeneet myös haastavana etäyhteydet haastatteluihin ja muihin tapaamisiin osallistumisen osalta. Esiin on noussut myös haasteet löytää tietoja ja yhteydenottokeinoja mm. hyvinvointialueen palveluihin. Hämmennystä aiheuttaa myös vaihtelevat tavat toteuttaa kohtaamisia, osa tapaamisista on kasvotusten paikan päällä ja osa etäyhteyksin, toiset taas puhelimitse. Asiakkaalle itselleen ei ole välttämättä selkeää, miten ja missä kohtaaminen toteutuu.

Niin ikään haasteeksi on muodostunut erilaisiin digipalveluihin kirjautuminen ja tunnistautuminen vahvaa tunnistetta käyttäen. Osa asiakkaista ei halua käyttää vahvaa tunnistautumista tietoturvan ja yksityisyyden sekä digihuijausten vuoksi. Turvattomuus digitaalisten palveluiden käytössä on välillä käsin kosketeltavaa, johon asiakkaat tarvitsevat työntekijän tukea ja opastusta. Aina digitaalisten palveluiden käyttö ei suju asiakkaan omilla älylaitteilla, sillä ne saattavat vaatia uusia päivityksiä, joita ei ole asennettu syystä tai toisesta esim. Älylaite on vanha ja uusia päivityksiä ei pysty laitteeseen asentamaan.

18.2 Haavoittuva vanhuus – myyttiä murtamassa

Paula Vasara, tutkijatohtori, Jyväskylän yliopisto, paula.vasara@jyu.fi

Hilla Kiuru, tutkijatohtori, Jyväskylän yliopisto, hilla.v.kiuru@jyu.fi

Heli Valokivi, professori, Jyväskylän yliopisto, heli.valokivi@jyu.fi

Salla Jarske, tutkija, Tampereen yliopisto, salla.jarske@tuni.fi

Aino Ahtinen, yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto, aino.ahtinen@tuni.fi

Teknologia ja digitalisaatio maalataan useimmissa visioissa tulevaisuutemme pelastajaksi. Erilaisissa hoivapolittisissa raporteissa ja strategioissa teknologian hyödyntäminen erilaisiin hoivan tarpeisiin vastaamisessa – erityisesti iäkkään väestön osalta – maalataan lupaavaksi ja (kustannus)tehokkaaksi tulevaisuuden visioksi, vaikka samanaikaisesti tutkimustieto nostaa esiin pulmia, jotka liittyvät iäkkäiden kykyyn hyödyntää teknologiaa ja digitalisoituvia palveluita. Ikääntyneet saataan käsitteellistää haavoittuvina ja ulkopuolisina suhteessa teknologiaan, mutta samanaikaisesti siitä toivotaan ratkaisuja aktiivisen ikääntymisen tukemiseen ja riittävän toimintakyvyn ylläpitämiseen itsenäisen asumisen turvaamiseksi. Tässä esityksessä tarkastelemme teknologian, ikääntymisen ja haavoittuvuuden risteyskohtaa: kohdistamme katseemme hoivakodissa asuvien ikääntyneiden teknologiasuhteeseen sekä erityisesti iäkkäiden suhtautumiseen robotteihin. Tunnistamme vanhuuteen liittyvän haavoittuvuuden mahdollisuuden, mutta lähestymme sitä voimavarojen kautta. Pohdimme, miten ikääntyvän omia resursseja ja voimavaroja voidaan tukea niin, että ne ehkäisevät haavoittuvaan asemaan joutumista. Tarkastelumme kytkeytyy myös laajempaan eettiseen pohdintaan ikääntyneiden teknologiasuhteesta osallisuuden ja hyvinvoinnin tukemisen näkökulmista.

Tutkimuksen aineisto on kerätty osana *Yli 65-vuotiaiden media ja robottilukutaidot* -hanketta (Media-Robo65+; Suomen Akatemia 355063, 2024–2027) kevään 2024 aikana Jyväskylän yliopiston ja Tampereen yliopiston yhteistyönä Lapin yliopiston hallinnoimassa konsortiohankkeessa. Tässä esityksessä keskitymme sosiaalisiin robotteihin, erityisesti Paro-hyljerobottiin. Hyödynnämme iäkkäiden työpajoista kerätyn ääni-, kuva- ja havaintoaineiston analyysissä Seligmanin hyvinvoinnin osalueiden PERMA-mallia, jossa hyvinvoinnin nähdään koostuvan myönteisistä tunteista, sitoutumisesta, ihmissuhteista, merkityksellisyydestä ja saavuttamisesta. Tunnistamme tämän kehikon avulla iäkkäiden käyttämiä voimavaroja ja vahvuuksia. Tulokset osoittavat, että hoivakodeissa asuvilla iäkkäillä oli monenlaisia voimavaroja ja vahvuuksia, joita he hyödynsivät laajalti tilanteen mukaan.

18.3 Yhteisösosiaalityötä mallintamassa

Pekka Karjalainen, VTL, johtava sosiaalityöntekijä, Helsingin kaupunki, pekka.karjalainen@hel.fi

Kuvaan esityksessä Helsingin kaupungin yhteisösosiaalityön tiimissä toteutettavaa yhteisösosiaalityön toimintamallin kehittämisprosessia sekä siihen liittyviä olosuhdetekijöitä. Työ liittyy myös Pikassoksen ja Soccan kansallisessa yhteisösosiaalityön innostujaverkostossa koordinoimaan toimintamallityöhön, jossa järjestetään työpajat 4.6. ja 23.9.2025.

Helsingissä on tehty yhdyskuntatyötä 1990-luvun alusta alkaen. Työlle on ollut ominaista kiinnittyminen asuinalueisiin, paikallisiin yhteisöihin ja verkostoihin. Yhdyskuntatyöntekijät ovat edistäneet esimerkiksi osallisuutta asukkaiden, yhdistysten, organisaatioiden ja viranomaisten kanssa. Rakenteellisen työn keinoin on vaikutettu puolestaan asuinalueiden eriarvoistumiseen. Työ on liittynyt myös kulloisiin kaupunkitasoisiin strategioihin sekä erilaisiin osallisuuteen, segregaatioon ja lähiökehittämiseen liittyviin ohjelmiin sekä parhaillaan kaupunkiuudistusohjelmaan.

Yhteisösosiaalityö ja yhdyskuntatyö ovat käyneet Suomessa läpi erilaisia vaiheita ja käsitteellisiä paikkauksia. Tämä koskee myös suhdetta tilaan. Yksi kiinnostavimmista näkökulmista liittyy yhteisösosiaalityön suhteeseen koskien paikallisuutta, paikkaa ja (kaupunki)tilaa. Tilat voivat näyttäytyä paitsi asiakkaiden ja asukkaiden kohtaamisen tiloina, myös puolijulkisen ja avoimen kaupunkitilan hyödyntämisenä työn tavoitteiden saavuttamiseksi. Yhteisösosiaalityötä voidaan hyödyntää asuinaluekohtaisessa syrjäytymisen ja segregaatian vastaisessa työssä sekä alueiden turvallisuuteen liittyvissä teemoissa. Esimerkiksi Helsingin asumisen ja siihen liittyvän maankäytön toteuttamishjelmassa 2024–2027 yhteisötyö ja osallisuuden tukeminen nähdään segregatiota ehkäisevänä ja sen vaikutuksia lieventävänä keinona.

Yhteisöjen muodonmuutos ja sosiaalisen median ympäristöt edellyttävät osaltaan tilan käsitteen huomioimista yhteisösosiaalityön perustana. Olipa tila yhteinen olohuone lähiössä tai virtuaalinen, yhteisösosiaalityön tulee tutkimuskirjallisuuden perusteella sijoittua saavutettavaan ja konkreettiseen paikkaan. Sosiaalihuoltolaki määrittelee yhteisösosiaalityön väljästi jättäen toteutustavat ja toimijat hyvinvointialueilla avoimeksi. Vaikka yhteisöllisyys ja jalkautuminen ulos toimistotilasta nähdään voimavarana, erilaisten toiminnallisten tilojen mahdollisuuksia hyödynnetään sosiaalityössä melko niukasti. Yhteisösosiaalityön paikka myös sosiaalihuollossa kaipaa tarkempaa käsitteellistä ja sisällöllistä määrittelyä.

Toimintamallityöskentely ja ohjelmateorian työstäminen voivat lisätä ymmärrystä yhteisösosiaalityön teoreettisesta perustasta. Samalla se tuo esille ja nivoo yhteen erilaisia käytäntökehyksiä sekä luo pohjaa työn arvioinnille.

Helsingin yhteisösosiaalityössä tavoitteena on tuottaa toimintamallin ensimmäinen versio vuoden 2025 loppuun menneessä ja artikkeli vuonna 2026.

18.4 Ikääntyneiden palveluohjaus hyvinvointialueilla – määritelmät, tavoitteet ja toteutus

Merja Sinkkonen, yliopettaja, Tampereen ammattikorkeakoulu, merja.sinkkonen@tamk.fi

Andrea Lorenz-Wende, väitöskirjatutkija, andrea.c.lorenz-wende@jyu.fi

Katja Valkama, yliopettaja, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, katja.valkama@seamk.fi

Heli Valokivi, professori, Jyväskylän yliopisto, heli.valokivi@jyu.fi

Suomessa sosiaalisten suojaverkkojen heikentyminen ja sosiaalilainsäädännön monimutkaisuus lisäsivät 1990-luvulla tarvetta palveluohjaukselle. Palveluohjauksen yhdeksi tavoitteeksi mainittiin tuolloin kompromissi asiakkaiden tarpeiden, palvelujen ja toimintatapojen välillä, ja mm. turvata

toimintakykyinen ikääntyminen. Palveluohjaus määritellään usein asiakaslähtöiseksi työtavaksi (case management), jonka tavoitteena on asiakkaan itsenäisen elämän tukeminen ja toisaalta palveluiden yhteensovittaminen organisaatiotasolla (service coordination). Ikäihmisten palveluohjauksen tavoitteena on STM:n mukaan ”helpottaa tukien ja palveluiden hakemista ja koordinoida ja sujuvoittaa palveluiden kohdentumista asiakkaiden arvioidun palvelutarpeen mukaan”.

Tutkimuksessamme lähdimme hakemaan vastausta seuraaviin kysymyksiin: Miten asiakas- ja palveluohjaus määritellään hyvinvointialueilla? Mitä ikääntyneiden palveluohjauksella tavoitellaan? Miten ikääntyneiden palveluohjausta toteutetaan hyvinvointialueilla? Aineistona ovat ”Ikääntyneiden palveluohjaus hyvinvointialueilla – asiakasturvallisen ja vaikuttavan palveluohjauksen kehittäminen muuttuvissa paikoissa ja tiloissa” -hankkeessa (IPO, STM 2024–2025) kerätyt julkiset poliittishallinnolliset dokumentit kolmelta hyvinvointialueelta (Etelä-Pohjanmaa, Keski-Suomi, Pirkanmaa) vuosilta 2018–2022. Dokumenttien määrä oli kaikkiaan 48 kpl. Aineisto koodattiin kaikkien tutkijoiden toimesta hyödyntäen ATLAS.ti-ohjelmaa.

Alustavien tulosten mukaan palveluohjaus esiintyy käsitteenä lähinnä strategioissa ja suunnitelmissa, joissa tavoitteeksi on asetettu kehittää ja vahvistaa palveluohjausta sekä sen varmistaminen, että palveluohjausta on saatavilla riittävässä laajuudessa. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla palveluohjauksen keskeisiksi periaatteiksi asiakkaan kannalta todetaan olevan matala kynnys, yhteydenoton helppous ja yhdenvertaisuus. Palveluohjausta huomattavasti enemmän käytetty käsite on asiakasohjaus. Asiakasohjaus tulee dokumenteissa esille erityisesti keinona toteuttaa asiakaslähtöisyyttä. Esimerkkinä tästä toimii Pirkanmaan hyvinvointialue, jossa palveluohjaus ja asiakasohjaus ovat erillään, ja palveluohjauksella tarkoitetaan varhaisen vaiheen neuvontaa ja ohjausta. Myös palveluohjauksen toteuttamisen tavoissa löytyy eroavaisuuksia, mikä antaa osviittaa siitä, että tavoitteet ja käytännöt (toteutus) eivät aina kohtaa arjen asiakastyössä. Kuitenkin esimerkiksi Keski-Suomen hyvinvointialueella painotetaan palveluohjauksen tavoitteeksi tukea paljon palveluita käyttävän asiakkaan elämänhallintaa ja koordinoida hänen palveluitaan - palvelu- ja asiakasohjaus on nivoutunut yhteen asiakkaan palveluprosessissa. Tutkimuspaperissamme esittelemme näiden kolmen eri hyvinvointialueen palveluohjauksen näkymisen asiakastasolla ja toisaalta tuloksia siitä, miten palveluohjauksesta puhutaan ja miten sitä käsitteellistetään hyvinvointialueiden erilaisissa julkisissa dokumenteissa.

18.5 Harkinta palveluohjaajien työssä

Paula Vasara, tutkijatohtori, Jyväskylän yliopisto, paula.vasara@jyu.fi

Tiina Hautamäki, yliopettaja, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, tiina.hautamaki@seamk.fi

Katja Valkama, yliopettaja, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, katja.valkama@seamk.fi

Heli Valokivi, professori, Jyväskylän yliopisto, heli.valokivi@jyu.fi

Palveluohjauksen tehtävänä on varmistaa, että tukea tarvitsevat ikääntyneet saavat riittävät ja oikea-aikaiset palvelut niitä tarvitessaan. Sosiaalihuoltoa koskevat lait sekä organisaatiokohtaiset ohjeet muodostavat tätä työtä säätelevän kehyksen, mutta ne eivät poista yksittäisen palveluohjaajan mahdollisuutta tai velvollisuutta käyttää harkintaa ja huomioida asiakkaan yksilöllisiä olosuhteita. Hyvinvointialueille siirtymisen myötä palveluihin liittyviä käytäntöjä on pyritty

yhdenmukaistamaan, minkä vuoksi myös ohjeistukset ovat muuttuneet tarkemmiksi. Tämä puolestaan on vaikuttanut yksittäisten palveluohjaajien mahdollisuuteen käyttää harkintaa.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan palveluohjaajien ryhmähaastatteluja, jotka on kerätty osana *Ikääntyneiden palveluohjaus hyvinvointialueilla – asiakasturvallisen ja vaikuttavan palveluohjauksen kehittäminen muuttuvissa paikoissa ja tiloissa* -hanketta (IPO, STM 2024–2025). Tavoitteena on luoda kuvaa siitä, millaisia kokemuksia palveluohjaajilla on harkintavallan käyttämisen mahdollisuuksista uusille hyvinvointialueille siirtymisen jälkeen. Kiinnostus kohdistuu siihen, miten harkinta on läsnä palveluohjaajien päivittäisessä työssä sekä käytetäänkö sitä turvaamaan ja edistämään asiakkaan oikeuksien toteutumista. Alustavat tulokset osoittavat, että valtaosa kokee harkinnan edelleen merkittävänä osana päivittäisiä työtehtäviään, vaikka sen käytön mahdollisuuksien nähdään kaivattuneen hyvinvointialueille siirtymisen myötä.

18.6 Gerontologisen sosiaalityön tilat ja paikat palveluohjauksessa

Andrea Lorenz-Wende, väitöskirjatutkija; Hilla Kiuru, tutkijatohtori; Heli Valokivi, professori, Jyväskylän yliopisto, sosiaalityön oppiaine
andrea.c.lorenz-wende@jyu.fi, hilla.v.kiuru@jyu.fi, heli.valokivi@jyu.fi

Tutkimuksessamme tarkastelemme gerontologisen sosiaalityön paikkaa palveluohjauksen kontekstissa keräämämme kirjallisuuskatsausaineiston kautta. Aineisto on kerätty osana sosiaali- ja terveysministeriön rahoittama yliopistotasoisien sosiaalityön tutkimuksen hanketta *”Ikääntyneiden palveluohjaus hyvinvointialueilla – Asiakasturvallisen ja vaikuttavan palveluohjauksen kehittäminen muuttuvissa paikoissa ja tiloissa (IPO-hanke)”*, jossa tarkastellaan ikääntyneiden palveluohjausta ja asiakasturvallisuutta käyttäen teoreettisena kehikkona tilan ja paikan käsitteitä (mm. Massey 1994; Wiles ym. 2009). Ikääntyneiden palveluohjaus on sosiaalityön työmenetelmä, jonka avulla ikääntyneille taataan turvallinen arki ja riittävät palvelut (Ala-Nikkola ja Valokivi 1997). Sosiaalityön ja palveluohjauksen rooli yhteiskunnassa ja palvelujärjestelmässä korostuu palvelujen tuottamisen pirstoutuessa yhä useammille toimijoille. Kirjallisuuskatsauksen avulla kartoitimme sitä, mitä ikääntyneiden palveluohjauksesta on aiemmin tutkittu ja käytimme aineiston keruussa hakusanoina tiloihin, paikkoihin, ikääntyneisiin, sosiaalityöhön ja palveluohjaukseen liittyvää sanastoa.

Tässä tutkimuksessamme keskitymme kirjallisuuskatsauksen pohjalta gerontologisen sosiaalityön paikkaan palveluohjauksessa. Palveluohjaus näkyi erilaisten teemojen kautta aineistossa, joiden avulla oli mahdollista hahmottaa ikääntyneiden palveluohjauksen prosessia tiloissa ja paikoissa. Mielenkiintoista on se, että tähän mennessä saatujen tulosten perusteella palveluohjauksen ja sosiaalityön välinen yhteys ei aina vaikuta kovin kiinteältä ja sosiaalityön rooli jää epäselväksi. Vaikka palveluohjausta sanallistetaan osana sosiaalityötä (ks. mm. Ristolainen 2022) havaitsimme sen sijaitsevan tarkastelemissamme artikkeleissa varsin marginaalissa. Kysymmekin tässä artikkelissa, mikä on sosiaalityön paikka palveluohjauksessa ja miten tämä ilmenee aineistossa? On tärkeää pystyä hahmottamaan niitä tiloja ja paikkoja, joissa gerontologinen sosiaalityö ja toisaalta ikääntyneiden palveluohjaus toimii ja miten nämä tilat ja paikat linkittyvät toisiinsa tai mahdollisesti toimivat erillään toisistaan. Tutkimuksemme kautta pääsemme tarttumaan myös niihin katvealueisiin, joita ikääntyneiden palveluprosessissa syntyy. Aineistona käytämme 21 kansainvälistä artikkelia, jotka keräsimme kirjallisuuskatsaukseen, mutta koodaamme ne uudestaan kysymällä aineistolta ”mikä on sosiaalityön paikka”.

18.7 Kirjasto sosiaalityön tilana ja paikkana

Venla Haapaniemi, sosiaalityön maisteriopiskelija (YTK), Tampereen Yliopisto, venla.haapaniemi@tuni.fi

Kirjastot ovat sosiaali- ja terveyspalvelujen palvelujärjestelmän tavoin olleet viimeisten vuosien aikana merkittävässä murroksessa. Kirjastojen toiminnassa korostuu nykypäivänä yhä useammin tiedon säilyttämisen ja sen äärelle opastamisen sijaan erilaiset palvelutehtävät. Nämä tehtävät ovat kovin kirjaväi: kirjastot järjestävät niin digiopastusta, kielikahviloita kuin lukupiirejä. Lisäksi kirjasto tarjoaa käyttäjilleen muun muassa mahdollisuuden tuulensuojaan, internetin käyttöön ja monenlaiseen kirjastotiloissa tapahtuvaan omaehtoiseen toimintaan. Muutoksen voikin huomata varsin konkreettisesti kirjastotiloissa. Kirjastot eivät ole enää vain kirjavarastoja, vaan tilat taipuvat käyttäjiensä tarpeiden mukaan moninaisiin tarkoituksiin. Tämä kirjastotilan muutos tarjoaa uudenlaisia monialaisen yhteistyön mahdollisuuksia, joita on erityisesti Yhdysvalloissa hyödynnetty myös sosiaalityön saralla. Tarkastelenkin esityksessäni kirjastoa sosiaalityön tilana ja paikkana.

Esitys pohjautuu laadullisena kirjallisuuskatsauksena toteutettuun kandidaatintutkielmaani sekä suunnitteluvaiheessa olevan pro gradu -tutkielman taustatyöhön. Kandidaatintutkielman aineistona on 10 vertaisarvioitua tutkimusartikkelia ja analyysi on toteutettu laadullisena sisällönanalyysinä. Tutkielmassa olen pyrkinyt selvittämään, millaisia määrittelyjä ja jäsennyksiä kirjaston ja sosiaalityön rajapinta saa kansainvälisessä sosiaalityön tutkimuksessa. Jaan kirjaston tarkastelun erikseen kirjastotilaan ja kirjastotyöhön. Keskityn esityksessäni kuitenkin vain kirjastotilaan ja sen sosiaalityölle tarjoamiin merkityksiin ja mahdollisuuksiin.

Kirjastotila käsitetään usein ennen kaikkea julkisena, mutta enenevässä määrin myös yhteisöllisenä ja turvallisena tilana. Näiden piirteiden vuoksi kirjastotila voi olla antoisa tila saavuttaa sosiaalityön tuen tarpeessa olevia asiakkaita. Kirjastotilassa tehtävästä sosiaalityöstä on kansainvälisessä kontekstissa muotoutunut jo oma erityinen sosiaalityön osa-alue, jota kutsun käsitteellä kirjastososiaalityö (*library social work*). Vaikka käsitteistö on vielä vakiintumatonta, on kirjastososiaalityötä tarkasteleva kansainvälinen tutkimus hajanaisuudestaan huolimatta alati kasvavaa. Suomenkielistä tutkimusta aiheesta ei sen sijaan ole. Tutkielmani tulosten pohjalta on kuitenkin perusteltua todeta, että kirjastososiaalityö voisi rantautua Suomeenkin. Esitykseni tavoitteena onkin osoittaa tarve kiinnittää huomiota kirjastotiloihin liittyviin mahdollisuuksiin niin sosiaalityön kentällä kuin tutkimuksessakin.

18.8 Tilasuunnittelu ja sote-alan monialainen yhteistyö

Arttu Salo
Yliopistonlehtori
Tampereen yliopisto
arttu.salo@tuni.fi

Tarkastelen tässä esityksessä kysymystä sosiaali- ja terveydenhuollon integraatiota tukevasta tilasuunnittelusta. Olen kiinnostunut erityisesti siitä, miten tilasuunnittelussa vastataan sosiaalityölle tyypillisiin kompleksisiin asiakastilanteisiin ja tuen tarpeisiin. Tilat ja tilatarpeet ovat keskeisiä ratkaistavia kysymyksiä sote-uudistuksessa ja on oleellista pohtia, miten palvelurakenteiden muutos muuttaa tilatarpeita. Muuttuvien tilatarpeiden tunnistaminen ja niihin vastaaminen aiheuttaa painetta julkiselle rakentamiselle ja tilasuunnittelulle. Uusien sote-tilojen rakentamisen

yhteydessä on yhä olennaisempaa miettiä sitä, miten tilasuunnittelulla tuetaan muuttumassa olevia sotepalveluja.

Tutkimukseni taustalla on kaksitahoinen ajatus toisiaan määrittelevistä tiloista ja sosiaalisista suhteista. Yhtäältä tilan voi käsittää rakentuvan kulttuurisesti ja sosiaalisesti. Tilan merkitys muodostuu kulttuurisessa merkityksen annossa ja muotoutuu aina suhteessa ihmisiin, asioihin ja tilanteisiin. Toisaalta sosiaaliset suhteet tarvitsevat toteutukseen tilan ja viime kädessä juuri tila tekee ne ylipäättään mahdollisiksi ja määrittää niiden muodon. Tila ei ole vain neutraali lavaste ihmisen toiminnalle, vaan arkkitehtoninen tila määrittelee ihmisen ja ihmisryhmien elämää, asemaa ja käyttäytymistä. Tilan fyysistä ulottuvuutta ei voikaan ohittaa, kun pohditaan tilan saamia merkityksiä: materiaaliset puitteet ohjaavat tilojen kokemista tietynlaisiksi.

Tilasuunnittelun ja sotepalvelujen kehittämisen näkökulmasta tämä tarkoittaa, että tilat ovat oleellinen tekijä sote-integraatiossa. Sotepalvelut sosiaalisten suhteiden muotoina tarvitsevat toteutuakseen tilat ja vasta tilat tekevät niistä mahdollisia ja määrittelevät niiden muodon. Toisin sanoen arkkitehtoniset tilat määrittelevät, millaisiksi uudistuvat sotepalvelut muotoutuvat ja kehittyvät. Tilasuunnittelun rooli onkin sotepalvelujen kehittämisessä keskeinen ja siinä tulisi olla selkeä ymmärrys siitä, millaisia sotepalveluja ollaan kehittämässä. Yhtenä sotepalveluiden kehittämiskohteenä on monialainen yhteistyö, joka on nähty työtapana, jolla voidaan vastata asiakkaiden kompleksisiin tilanteisiin ja tuen tarpeisiin.

Tutkimuksellinen katseeni kohdistuu sote-alan monialaiseen yhteistyöhön ja sen tilallisiin ehtoihin. Luen rinnakkain kahta sote-kehittämiseen liittyvää aineistoa, kehittäjätyöntekijöiden haastatteluja ja yliopistollisen sotekeskuksen tarveselvitystä, joissa kuvataan tulevia sote-tiloja. Tutkimukseni on hahmottaa, millaisten tilojen kuvataan mahdollistavan monialaista yhteistyötä ja tunnistaa, millaisiin ymmärryksiin sen tavoitteista tilakuvaukset pohjautuvat. Tilakuvauksen tulkinassa keskustelukumppanina ja apuna käytän aiemman sosiaalityöntutkimuksen näkemyksiä sosiaalityön tilojen valtasuhteista ja monialaisesta yhteistyöstä.

19. Haavoittuvuus ajassa ja paikassa – Historiallinen näkökulma sosiaalityön yhteiskunnalliseen tehtävään

Työryhmän vetäjät:

Jenni Simola, Helsingin yliopisto, jenni.simola@helsinki.fi

Sari Mutka, sari.k.mutka@gmail.com

Haavoittuvat elämäntilanteet ja olosuhteet syntyvät sosiaalisissa prosesseissa ja yhteiskunnallisissa suhteissa. Haavoittuvuus on siten kontekstisidonnaista, ajassa ja paikassa muuttuvaa ja sosiaalisesti tulkittua. Sosiaalityön toimijat ovat aina osallistuneet näiden tulkintojen rakentamiseen. Ammattikuntana ja tieteenalana sosiaalityö osallistuu paitsi haavoittuvien elämäntilanteiden helpottamiseen, myös niiden uusintamiseen ja jopa uusien luomiseen.

Sosiaalityön tarkastelu haavoittuvuuden kohtaajana kytkeytyy suoraan siihen, miten sosiaalityön yhteiskunnallinen tehtävä on ymmärretty eri aikoina ja miten sitä on rakennettu kulloissakin yhteiskunnallisissa suhteissa. Myös sosiaalityön nykyisen yhteiskunnallisen tehtävän ymmärtämiseksi on välttämätöntä tuntea historiaa, erityisesti jos tätä tehtävää halutaan tulevaisuudessa säilyttää tai uudistaa.

Tämän työryhmän tarkoituksena on tarkastella sosiaalityön kohtaamia haavoittuvuuksia ja

sosiaalityötä haavoittuvuuksien kohtaajana historiallisesta näkökulmasta. Mahdollisia teemoja työryhmäesityksiin ovat muun muassa seuraavat:

- Haavoittuvat elämäntilanteet ja niitä tuottavat tekijät eri yhteiskunnallisissa tilanteissa ja suhteissa
- Riskien, vaikeuksien ja kärsimyksen tulkitseminen ja kohtaaminen sosiaalityön historiassa
- Sosiaalityön, sen edeltäjien ja kumppanien toimintaympäristöt ja käytännöt eri aikoina
- Sosiaalityön alaan kuuluvien elämäntilanteiden ja ongelmien määrittely ja määrittelijät

Esitykset voivat käsitellä eri niin lähihistoriaa kuin ammatillista sosiaalityötä edeltäviä sosiaalisen työn vaiheita, eikä tarkastelun tarvitse rajoittua vain sosiaalityöhön. Toivotamme tervetulleeksi niin empiiriseen tutkimukseen perustuvat esitykset kuin muutkin puheenvuorot eri tieteenaloilta.

19.1 Yhteiskunnallisen terveydenhoidon perustelut sairaanhoitajien Epione-lehdessä 1908–1923 - suomalaisen terveydenhuollon sosiaalityön ensimmäiset vuosikymmenet

Miia Ståhle, väitöskirjatutkija, Itä-Suomen yliopisto, kehittämispäällikkö, Itä, stahlmii@uef.fi

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen jälkeen useampi hyvinvointialue on siirtänyt terveydenhuollossa tehdyn sosiaalityön sosiaalihuollon palveluksi. Tämä on merkittävä muutos paitsi terveysosiaalityölle myös terveydenhuollon palveluiden kokonaisuudelle ja potilaiden/asiakkaiden oikeuksien toteutumiselle.

Terveyssosiaalityön on katsottu alkaneen Suomessa vuonna 1924, kun ensimmäiset sairaanhoitajien täydennyskoulutukset yhteiskunnalliseen työhön käynnistyivät. Terveydenhuollon sosiaalityö on toiminut 100 vuotta sote-yhdyspinnalla ja terveyssosiaalityön ”hiljainen tieto” sisältää paljon asiantuntemusta eri palveluiden, mukaan lukien sosiaalivakuutus ja muu vakuutusturva, yhteensovittamisesta.

Väitöstutkimukseni ”Terveyssosiaalityö osana suomalaista sosiaalityötä” tutkii suomalaisen terveyssosiaalityön historiaa. Tutkimuksessa selvitetään, miten terveyssosiaalityö on historian valossa asettunut osaksi suomalaisen sosiaalityön kokonaisuutta ja säilyttänyt kiinteän roolinsa osana terveydenhuollon moniammatillista toimintaa ilman selkeää lakisääteistä tehtävää tai asemaa.

Väitöskirjani ensimmäinen artikkeli käsittelee terveydenhuollossa tehdyn yhteiskunnallisen työn (ruotsiksi socialt arbete) perusteluita. Artikkelin aineistona ovat sairaanhoitajien ensimmäisen ammattilehden Epionen kirjoitukset terveydenhuollon yhteiskunnallisen työn perusteista ja lähtökohdista. Aineistoni käsittää Epione-lehtien tekstit lehden julkaisuvuodesta 1908 alkaen sairaanhoitajien täydennyskoulutuksen ensimmäiseen vuoteen 1924 saakka.

Aineiston pohjalta hahmottuu sairaanhoitajien yhteiskunnalliseksi työksi nimetyn erityistehtävän yhteiskuntapoliittiset vahvat tavoitteet kansan elinvoiman eli kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin sekä työ- ja toimintakyvyn varmistamiseen. Myös nk. työväenkysymyksen ratkaisu ja tuberkuloosin vastainen työ perustelivat tuolloin uuden sairaanhoitajien erityisosaamisalan kehittämistä. Sairaanhoitajayhdistyksen johtohenkilöillä, erityisesti Sophie Mannerheimillä, oli vahvat kansainväliset yhteydet, joiden kautta saatiin ideoita ja tietoa siitä, miten uusi työala tuli järjestää ja toteuttaa.

Tutkimukseni tuo esiin alkuperäiset terveyssosiaalityön tavoitteet ja sisällöt ja paikantaa terveydenhuollon yhteiskunnallisen työn merkitystä. Tulosten perusteella on mahdollista perustella

nykyisenkin terveyssosiaalityön paikkaa terveydenhuollon palveluissa ja sosiaalihuollon palveluiden tarvetta ennaltaehkäisevänä toimintana. Tulokset myös herättävät keskustelua sosiaalityön eri osaamisalueiden merkityksestä ja siitä, miten sosiaalityön professio tällä hetkellä Suomessa määrittyy.

19.2 Naisvangit ja Suomen Vankeusyhdistyksen työ 1900-luvun alun Suomessa

Sari Mutka, väitöskirjatutkija, sari.k.mutka@gmail.com

Väitöskirjani käsittelee vankilaan tuomittuja naisia ja heidän parissa toimineen Suomen Vankeusyhdistyksen huoltotyötä. Tutkimukseni ajanjakso sijoittuu 1870–1940-luvulle. Suomalainen yhteiskunta modernisoitui 1800-luvun lopulla ja muutosta toteutettiin usealla yhteiskunnan sektorilla. Samaan aikaan aloitettiin perusteellinen vankeinhoitojärjestelmän ja rikosoikeuden uudistamisprosessi. Keskeinen toimija vankeja tukevassa huoltotyössä oli Suomen Vankeusyhdistys, jonka perustamisesta vuonna 1870 katsotaan alkaneen kriminaalihuoltotyö Suomessa. Liberalistiset aatteet, yhteiskunnallisen auttamisvelvollisuuden puute, köyhyys ja kristilliset ideologiat olivat yhdistyksen perustamisen lähtökohtina. Suomen Vankeusyhdistyksen tavoitteena oli vähentää uusintarikollisuutta sekä ”parantaa siveellisesti” vankilassa olevia. Erityistä huomiota kiinnitettiin asunnon ja työpaikan järjestämiseen vapautumisen jälkeen.

Vuosisadan alussa naisten keskeisin rooli yhteiskunnassa oli uusien kansalaisten kasvatuksessa sekä siveellisen elämäntavan vaalimisessa, mikä oli erityisesti ylä- ja keskiluokan normittamaa. Vankilaan tuomitut naiset poikkesivat merkittävästi tästä yhteiskunnallisesta käsityksestä. Esityksessäni käyn läpi Suomen Vankeusyhdistyksen työtä tapausesimerkin valossa. Aineistonani on Kriminaalihuoltoyhdistyksen arkiston akteista poimittu naisvanki Anna, joka syntyi vuonna 1880. Hänet mainitaan ensimmäisen kerran yhdistyksen asiakirjoissa 1912 ja oli avun piirissä vuoteen 1934 asti. Anna oli tuomittu useita kertoja irtolaisuudesta, juoppoudesta ja varkaudesta. Anna oli työläisnainen, kuten useat vankilaan tuomitut naiset. Vapautuvien naisvankien työnteon mahdollisuudet nähtiin heikkoina ja monen oli mahdotonta palata kotipitäjään maineensa vuoksi. Tästä syystä Vankeusyhdistys perusti naisille turvakodin, jonne myös Anna ohjattiin. Turvakoti toimi välivaiheena vankilan ja siviilielämän välissä. Maaseutu nähtiin monen vangin kannalta parempana vaihtoehtona kuin paheellinen kaupunkiympäristö. Annalla ei ollut omaisia, jotka olisi hänestä huolehtinut ja hän joutuikin vielä monta kertaa pakkotyöhön ja eri vankiloihin. Vankeusyhdistyksen mukaan vangit usein ”lankesivat” uudelleen rikoksiin, jonka vuoksi työ ei siinä mielessä ollut hedelmällistä. Kristillinen auttamisvelvollisuus kuitenkin perusteli yhdistyksen mukaan työn jatkamista.

Tutkimukseni ei vain kuvaa marginaaliväestön kokemuksia kriminologisen historiatutkimuksen kentällä, vaan se voidaan nähdä osana laajempaa yhteiskunnallista keskustelua sukupuolesta, valtasuhteista, yhteiskunnan rakenteista sekä kulttuurisista käsityksistä. Tutkimus ottaa siten osaa sosiaalityön keskeisiin kysymyksiin.

20. Vuorovaikutus ja luottamus sosiaalityössä

Työryhmän vetäjät: Eveliina Heino (Helsingin yliopisto, eveliina.heino@helsinki.fi), Tuuli Lamponen (Tampereen yliopisto, tuuli.lamponen@tuni.fi) ja Anne-Mari Jaakola (Turun yliopisto, anne-mari.jaakola@utu.fi)

Sosiaalityö kuvataan usein suhdeperustaiseksi, sillä sosiaalityötä tehdään asiakkaan ja työntekijän välisessä suhteessa. Toimivan ja luottamukseen perustuvan yhteistyösuhteen nähdään myös tukevan muutostyötä. Sosiaalityöntekijän vuorovaikutus ja vuorovaikutustaidot ovat tärkeällä sijalla luottamuksen rakentamisessa niin asiakassuhteissa kuin moniammatillisissa suhteissa. Samanlaisesti sosiaalityön yhteiskunnallinen, lainsäädännöllinen ja organisaatiokohtainen konteksti vaikuttaa siihen, minkälainen vuorovaikutus on arjen työssä mahdollista.

Tässä työryhmässä olemme kiinnostuneita vuorovaikutuksesta ja luottamuksen rakentamisesta sosiaalityössä. Määrittelemme luottamuksen odotukseksi siitä, että luotettu henkilö ei tarkoituksellisesti vahingoita luottajaa ja toimii hyväntahtoisesti luottajaa kohtaan. Luottajan näkökulmasta luottamus siis vähentää epävarmuudesta johtuvaa huolta ja vapauttaa resursseja yhteistyöhön ja yhteisten tavoitteiden saavuttamiseen. Työryhmän näkökulma on vuorovaikutuksessa ja/tai luottamuksessa niin asiakassuhteissa kuin moniammatillisissa suhteissa sosiaalityön eri konteksteissa.

Työryhmään ovat tervetulleita esitykset, jotka nostavat esille vuorovaikutuksen ja luottamuksen näkökulmia eri tavoin ja eri osapuolten näkökulmista. Toivomme niin teoreettisia, metodologisia, empiirisiä kuin suoraan käytännön sosiaalityöstä tai sosiaalityön koulutuksesta nousevia puheen- vuoroja ja esityksiä. Kiinnostavia kysymyksiä ovat esimerkiksi: Mitä luottamus on, miten sitä voidaan rakentaa ja mitä siitä seuraa? Minkälainen on toimiva tai toimimaton vuorovaikutus? Miten sosiaalityöntekijöiden vuorovaikutustaitoja voidaan kehittää? Mitä hyviä käytäntöjä vuorovaikutukseen ja luottamuksen rakentamiseen on jo kehitetty? Entä miten vuorovaikutusta ja luottamusta voidaan tutkia? Työryhmän tavoitteena on tarjota foorumi näistä kysymyksistä keskustelemiseksi. Osallistujien kiinnostuksesta riippuen voidaan pohtia myös kansainvälisen luottamusteemaa käsittelevän teemanumeron mahdollisuuksia.

20.1 Luottamuksen rakentaminen monialaisissa suhteissa: sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä konkreettisista keinoista monialaisen luottamuksen rakentamiseksi lastensuojelupalveluissa

Tuuli Lamponen, yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto, tuuli.lamponen@tuni.fi

Anne-Mari Jaakola, yliopistonlehtori, Turun yliopisto, anne-mari.jaakola@utu.fi

Eveliina Heino, yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto, eveliina.heino@helsinki.fi

Lastensuojelun palveluita toteutetaan enenevästi moniammatillisena työnä. Vuoden 2023 alussa alkanut hyvinvointialueiden sekä sosiaali- ja terveydenhuollon integraatio pyrkii edelleen vahvistamaan lastensuojelun moniammatillista toteutusta. Vaikka lastensuojelun moniammatillinen kehittäminen on ollut käynnissä jo pitkään, luottamuksen rakentumisesta ja merkityksestä moniammatillisessa yhteistyössä on vähän tutkimusta. Aiemmassa tutkimuksessa on nostettu esiin moniammatillisen yhteistyön edellytyksiä sekä sitä edistäviä tai estäviä tekijöitä sosiaalityössä. Edistäviä tekijöitä ovat esimerkiksi keskinäinen kunnioitus, viestintätaidot, resursointi, vastuukysymysten huomiointi ja johtamistaidot. Näiden edellä mainittujen tekijöiden toimimattomuus puolestaan vaikuttaa negatiivisesti moniammatilliseen yhteistyöhön. (Herbert ym. 2021; Mack ym. 2017.) Moniammatillista työskentelyä edistää avoimuus tiedon jakamisessa (McLaughlin 2016). Moniammatillisen työskentelyn lähtökohtana on kunkin ammatin ja tieteenalan erilaisen teoreettisen taustan ja näkökulmien huomioon ottaminen. Näiden erilaisten lähtökohtien yhteensovittaminen voi myös

johtaa tilanteisiin, joissa yhteisen ymmärryksen muodostaminen on vaikeaa (Lappalainen 2014). Aiemmat tutkimukset ovat myös osoittaneet, että jos ammattilaisten ja asiakkaiden välillä on luottamusta, moniammatillisissa kohtaamisissa muodostuu selkeä rakenne ja yhteistyön koordinointi on tehokkaampaa. Tällöin moniammatillinen yhteistyö tukee myös paremmin asiakkaan hyvinvointia. (Widmark ym. 2013.)

Tutkimuksessamme tarkastelemme sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä erilaisista keinoista, joilla rakennetaan (ja vahvistetaan) luottamusta moniammatillisessa yhteistyössä. Olemme kiinnostuneita siitä, miten eri ammattien näkökulmasta määritellään luottamusta tai epäluottamusta rakentavat tekijät. Kysymme, miten eri ammattilaisten yhteistyöorientaatiot, taidot tai odotukset vaikuttavat siihen, mitkä tekijät nähdään merkittävinä. Toisaalta kiinnostus kohdistuu siihen, mitkä mahdolliset samankaltaiset tai erottavat tekijät vaikuttavat moniammatillisen luottamuksen rakentamiseen sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä.

Aineiston muodostaa keväällä 2024 kerätty laadullinen kyselyaineisto osana *Luottamuksen rakentuminen lastensuojelun sosiaalityötä kohtaan (2024–2026)* -tutkimushanketta. Laadulliseen kyselyyn vastasi 28 lapsiperhesosiaalityössä tai lastensuojelussa työskentelevää sosiaalityöntekijää. Aineistoa analysoitiin kategoria-analyysin keinoin.

20.2 Luottamuksen rakentuminen lastensuojelun moniammatillisessa yhteistyösuhteessa

Enna Toikka
Erikoistutkija
Turun yliopisto
enna.toikka@utu.fi

Anne-Mari Jaakola
Yliopistonlehtori
Turun yliopisto
anne-mari.jaakola@utu.fi

Sosiaali- ja terveydenhuollon moniammatillista yhteistyötä edistäviä ja estäviä tekijöitä on aiemmin tutkittu jonkin verran, mutta luottamuksen roolia yhteistyösuhteissa on tutkittu vähemmän. Aiemmassa tutkimuksessa luottamus on näyttäytynyt yhtenä tärkeänä edellytyksenä moniammatillisen yhteistyön toimivuudelle (Darlington & Feeney 2008). Yhteistyötä estävistä tekijöistä taas tiedetään, että lastensuojelun työntekijät kokevat muiden ammattialojen työntekijöiden osoittaman epäluottamuksen ja epäkunnioituksen lastensuojelua kohtaan haittaavan yhteistyösuhteen muodostamista (Cleek ym. 2019).

Selvitämme, selittääkö sosiaali- ja terveydenhuollon ja sivistystoimen ammattilaisten luottamus lastensuojelua kohtaan kokemuksia yhteistyön toimivuudesta. Lähestymme yhteistyön toimivuutta näkemyksillä tiedonkulun sujuvuudesta ja läpinäkyvyydestä. Lisäksi olemme kiinnostuneita siitä, löytyykö näiden alojen välillä eroja lastensuojelua kohtaan koetun luottamuksen ja yhteistyön toimivuuden välisessä yhteydessä.

Hyödynnämme *Luottamuksen rakentuminen lastensuojelun sosiaalityötä kohtaan* (LURA) -hankkeessa kerättyä kyselyaineistoa. Kyselyyn on vastannut 638 sosiaali- ja terveydenhuollon sekä sivistysalan ammattilaista vuonna 2024. Aineisto on kerätty pääosin Helsingin kaupungin, Pirkanmaan, Päijät-Hämeen ja Varsinais-Suomen hyvinvointialueilla. Lisäksi osa vastaajista on työskennellyt järjestöissä. Mittaamme luottamusta lastensuojelua kohtaan kolmella eri muuttujalla; luottamuksella lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä, alueen palveluita ja instituutiota kohtaan. Olemme yhdistäneet muuttujat analyysijä varten summamuuttujaksi. Tutkimme aihetta määrällisin menetelmin, muun muassa suorien jakaumien, ristiintaulukoinnin ja lineaarisen regressioanalyysin keinoin.

Alustavien tulosten mukaan lastensuojelua kohtaan koettu luottamus selittää kokemusta yhteistyön toimivuudesta. Paljon lastensuojeluun luottavat kokevat tiedonkulun sujuvammaksi ja toiminnan läpinäkyvämmäksi kuin vähän lastensuojeluun luottavat ammattilaiset. Alustavat analyysit viittaavat myös ammattiryhmien välisiin eroihin siinä, miten toimivaksi yhteistyösuhde koetaan. Muualla kuin lastensuojelussa työskentelevät sosiaalialan ammattilaiset kokevat tiedonkulun sujuvammaksi ja toiminnan läpinäkyvämmäksi kuin terveydenhuollon tai sivistystoimen työntekijät. Tulosten perusteella voidaan ymmärtää paremmin luottamuksen roolia moniammatillisessa yhteistyössä. Tulosten perusteella voidaan myös esittää konkreettisia toimia hyvinvointialueille moniammatillisen yhteistyön edistämiseksi tilanteissa, joissa on yhteisiä asiakkaita. Lisäksi tulokset nostavat esiin terveydenhuollossa ja sivistystoimessa työskentelevien ammattilaisten lastensuojelua koskevat täydennyskoulutustarpeet.

20.3 Lastensuojelua kohtaan koetun luottamuksen kontekstitekijät sosiaali- terveys- ja opetusalan ammattilaisilla

Anne-Mari Jaakola	Enna Toikka
Yliopistonlehtori	Erikoistutkija
Turun yliopisto	Turun yliopisto
anne-mari.jaakola@utu.fi	enna.toikka@utu.fi

Luottamus on lastensuojelun legitiimin toiminnan perusta ja yhdenlainen indikaatio sen tehokkuudesta ja laadusta. Suomessa on tutkittu paljon väestötasoista luottamusta sosiaali- ja terveydenhuoltoon kohtaan ja luottamus useisiin yhteiskunnallisiin instituutioihin on korkealla tasolla. Lastensuojelua kohtaan koetusta luottamuksesta ja luottamusta rakentavista tekijöistä tiedetään vähemmän. Moniammatissa yhteistyösuhteissa rakentuvasta luottamuksesta eri ammattilaisilla tiedetään vielä vähemmän, vaikka moniammatillisuus on merkittävää lastensuojelussa lasten ja perheiden tuen tarpeisiin vastaamisessa.

Tämä tutkimus tarkastelee sosiaali- terveys ja opetusalan ammattilaisten luottamusta ja sitä rakentavia tekijöitä lastensuojelua kohtaan. Tutkimuksen tavoitteena on mitata lastensuojelua kohtaan koettua luottamusta eri ammattilaisilla ja tunnistaa kontekstitekijöitä, jotka rakentavat luottamusta ja ovat yhteydessä siihen. Luottamusta mitataan kolmella osa-alueella; luottamuksena lastensuojeluun yhteiskunnallisena instituutiona, luottamuksena paikalliseen/alueelliseen lastensuojeluun ja luottamuksena lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin.

Tutkimus on osa *Luottamuksen rakentuminen lastensuojelun sosiaalityötä kohtaan* (LURA) -hankkeessa kerättyä kyselyaineistoa. Kyselyyn vastasi 638 sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetusalan ammattilaista vuonna 2024. Aineisto kerättiin pääosin Helsingin kaupungin, Pirkanmaan, Päijät-Hämeen ja Varsinais-Suomen hyvinvointialueilla. Lisäksi osa vastaajista työskenteli lastensuojelualan järjestöissä. Analyyseissä on käytetty suoria jakaumia, ristiintaulukointia, pääkomponenttianalyysiä ja lineaarista regressioanalyysiä.

Tulosten perusteella sosiaali-, terveys-, ja opetusalan ammattilaisten luottamus lastensuojelua kohtaan on korkealla tasolla. Vahvinta luottamusta ammattilaiset kokevat lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä kohtaan. Lastensuojelun palveluihin ja instituutioihin luotetaan hieman vähemmän. Ammattilaisten välillä on eroja siinä, kuinka paljon lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin luotetaan.

Terveysthuollon ammattilaiset luottavat lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin enemmän kuin muut ammattilaiset. Sama tulos toistuu lastensuojelun palveluiden kohdalla; terveysthuollossa luottamus on korkeimmalla tasolla.

Lastensuojelun luottamusta rakentavat kontekstitekijät jakaantuivat kolmeen osatekijään; sosiaalityöntekijöiden osaamiseen ja oikeudenmukaisuuteen sekä lastensuojelun kykyyn suoriutua tehtävästään. Kaikki kolme osatekijää olivat merkittävästi yhteydessä lastensuojelua kohtaan koettuun luottamukseen ja osatekijöiden kyky ennustaa lastensuojelua kohtaan koettua luottamusta oli korkea.

20.4 Edellyttääkö tutkitusti tehokas luottamuksen rakentaminen asiakkaaseen radikaalia ja epäilyttävää toimintaa viranomaiselta?

Eino Tuohino, tutkijasosiaalityöntekijä, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue, eino.tuohino@pohde.fi

Aikuissosiaalityötä koskeissa empiirisissä tutkimuksissa ja vuorovaikutusideologioissa asiakkaan ja työntekijän välisen luottamuksen rakentuminen yhdistetään usein toimintaan, jossa ammattilainen pyrkii murtamaan asiantuntijakeskeisyyttä, institutionaaliseen vuorovaikutukseen liittyviä rooleja, tiedollisia epäsymmetrioita, sekä tarvittaessa venyttää tai rikkoo organisaation ohjeita asiakkaan hyväksi. Tätä toimintaa kuvataan myös teoreettisilla käsitteillä, esimerkiksi roolinyllämisellä, epäformaalin avun antamisella tai ei-tietämisellä.

Onko tehokas luottamuksen rakentaminen siis väistämättä radikaalia, kriittistä ja kapinallista viranomaistoimintaa? Tuleeko viranomaistyön kehittämisessä huomioida ajatus, että luottamusta rakentaa parhaiten se, että ammattilainen osoittaa asiakkaalle rikkovansa rajoja? Mikäli ei-tietäminen, siis asioiden tarkastelu vilpittömän tyhmyyden kautta, luo edellytyksiä luottamuksen rakentumiselle, miten kehittää sosiaalityötä vaativana ammatillisena asiantuntijatyönä ja vaalia ammattikunnan etua? Mikäli rajojen rikkominen ja asiakkaan puolelle asettuminen herättää luottamusta, tulisiko ristiriitoja pikemminkin aktiivisesti vaalia (= jotta on jokin paha maailma, mikä voidaan laittaa tarvittaessa yhdessä palasiksi?).

Puheenvuoroni on ihmettelevä, tarkoituksellisen provokatiivinen, mahdollisesti hirtehdinen ja koominen. Sen pohjavire on kuitenkin totinen. Esittelen omiin havaintoihini perustuvia kokemuspohjaisia esimerkkejä siitä, miten asiakas-työntekijä-vuorovaikutussuhteen rakentaminen voi käytännössä asettua ristiriitaan viranomaistyön tavoitteiden, organisaation resurssien tai työssäjaksamisen kannalta. Esittelen tutkimuksia ja teoreettisia jäsennyksiä, joissa luottamukselle ja vuorovaikutukselle annetaan kategorisesti ensiarvoinen merkitys asiakastyön onnistumisen edellytyksenä. Erittelen myös tutkimuksia, jossa luottamuksen rakentumista ennakoivat tekijät ohjaavat toimintatapoihin, jotka ovat ongelmallisia viranomaistyön näkökulmista. Toivon puheenvuoroni herättävän kriittisiä kommentteja ja vasta-argumentteja, jotka auttavat minua suunnistamaan ulos tästä paradoksin solmusta.

20.5 (Epä)luottamussuhteita maahanmuuttajataustaisten kotiäitien arjessa

Liselott Sundbäck, tutkijatohtori, Livics- projekti & Mobile Futures- projekti, Åbo

Akademi, liselott.sundback@abo.fi

Luottamus on tärkeä osa hyvin toimivaa ja demokraattista yhteiskuntaa. Kotoutumiskontekstissa luottamusta on mitattu ja tutkittu esimerkiksi viranomaiskohtaamisiin liittyen, mutta tiedämme kuitenkin varsin vähän siitä, miten rakenteellisesti haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien (epä)luottamussuhteet rakentuvat ja muovautuvat. Rakenteellisesti haavoittuvien ryhmien osalta luottamussuhteen rakentaminen korostuu hyvinvointivaltiossa, sillä esimerkiksi viranomaistiedon saaminen ja ymmärtäminen sekä palveluiden piiriin hakeutuminen saattaa olla näiden suhteiden varassa. Yksi ryhmä, jota ei juurikaan Suomessa ole tarkasteltu luottamuksen valossa, on alle kouluikäisiä lapsia kotonaan hoitavia maahanmuuttajataustaisia äitejä.

Maahanmuuttajataustaiset kotiäidit ovatkin Suomessa politisoitunut ryhmä, jota usein nähdään ongelma -narratiivin kautta, koska heidät nähdään käyttävän kotihoidon tukea, eivät näytä kontribuoivan työelämään ja näin ollen eivät myöskään kontribuou verovaroihin tai hyvinvointivaltion ylläpitoon. Maahanmuuttajataustaisten äitien positiota yhteiskunnassa tulisi kuitenkin tarkastella toisesta näkökulmasta ja yksi tapa muokata tätä ongelma-narratiivia onkin tarkastella heidän omia kokemuksiaan luottamuksesta sekä heidän kanssa työskentelevien ammattilaisten ja vapaaehtoisten kokemuksia luottamuksesta. Näin ollen, tämän artikkelin tarkoitus on tarkastella, millaisia luottamussuhteita maahanmuuttajataustaisten kotiäitien arkielämässä on läsnä, miten nämä suhteet rakentuvat, miten luottamus mielletään ja miksi luottamus on tärkeä.

Tutkimusaineisto koostuu haastatteluista maahanmuuttajataustaisten kotiäitien (8), heidän kanssaan työtä tekevien järjestöjen edustajien (6) sekä vapaaehtoisten (3) kanssa. Aineisto on kerätty kahdessa järjestössä vuosina 2024-2025 osana Mobile Futures- hanketta Uudellamaalla. Lisäksi kotiäitien ajatuksia luottamuksesta on tarkasteltu kanssatutkijamenetelmin ja analyysissa hyödynnetään kotiäideistä koostuvan kanssatutkijaryhmän kokemuksia sekä yksittäisten kanssatutkijoiden kokemuksia. Aineiston analysointi on vielä kesken, mutta tärkeiksi teemoiksi alustavien tulosten perusteella nousee luottamuksen käsitteellistäminen, luottamuksen rakentuminen, epäluottamussuhteet sekä paikkaan sidottu luottamus.

20.6 “Rakas, raskas lastensuojelu...” Kanssatutkimuksellinen analyysi kiireellisessä sijoituksessa vaikuttavista tekijöistä nuorten kokemana

Maija Haapala, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, maija.haapala@tuni.fi

Esityksessä tarkastelen yhtä nuorten elämään merkittävällä tavalla vaikuttavaa lastensuojelun toimenpidettä, kiireellistä sijoitusta, ja sen inhimillistä vaikuttavuutta 16–17-vuotiaana kiireellisesti sijoitettujen nuorten kokemusten pohjalta heidän kanssaan. Kiireellinen sijoitus siirtää usein äkillisesti nuoren pois kotoaan sijaishuoltoon rajoittaen tämän oikeuksia, kuten liikkumista tai yhteydenpitoa läheisiin. Lastensuojelun viimesijaisena toimenpiteenä kiireellisen sijoituksen tavoite on lyhytaikaisesti turvata nuoren tilanne ja hyvinvointi.

Olemme analysoineet nuorten kerronnallisista yksilöhaastatteluista (N=13) sitä, *millaiset tekijät saavat aikaan positiivisia tai negatiivisia vaikutuksia kiireellisen sijoituksen aikana nuorten kokemusten mukaan*. Sovellamme kriittistä realismia ja käsitystä generatiivisista mekanismeista vaikutuksia aikaansaavina tekijöinä. Lisäksi hyödynnämme kanssatutkimuksellista lähestymistapaa, jonka

ytimessä on tutkimuksen demokratisoiminen, perinteisen tieteellisen tiedon muodostumisen haastaminen sekä tutkimusprosessiin liittyvien valtaerojen purkaminen.

Esityksessäni tulen esittelemään kanssatutkimuksellisen analyysimme alustavia tuloksia ja tekijöitä, jotka aikaansaavat nuorten kokemusten mukaan negatiivisia ja positiivisia vaikutuksia kii-reellisissä sijoituksissa. Alustavat tulokset sekä peräänkuuluttavat luottamusta rakentavan, suh-deperustaisen sosiaalityön ja lastensuojelun tarvetta, että tuovat esiin esteitä sen rakentumiselle.

20.7 Paljon palveluita tarvitsevien asiakkaiden kokemukset vuorovaikutuksesta sosiaali- ja terveyspalveluissa

Paula Viinikainen, väitöskirjatutkija, Itä-Suomen yliopisto, viinipau@student.uef.fi;
Taru Kekoni, Yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto, taru.kekoni@uef.fi;
Ari Haaranen, Yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto, ari.haaranen@uef.fi;
Pekka Mäntyselkä, professori, Itä-Suomen yliopisto, pekka.mantyselka@uef.fi

Tausta: Sosiaali- ja terveyspalveluissa (sote-palveluissa) asiakkaiden ja ammattilaisten väliset vuorovaikutustilanteet ovat yhteydessä palveluiden käyttöön sekä kokemuksiin palveluista (Huhtakangas et al. 2018). Tämä on erityisen tärkeää paljon palveluita tarvitsevien asiakkaiden kohdalla, jotka tuottavat suuren osan sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksista (Haula & Peltola, 2020). Tämän tutkimuksen tavoitteena on kuvata paljon palveluita tarvitsevien asiakkaiden kokemuksia sote-palveluiden käytöstä, hoidon jatkuvuudesta ja moniammatillisesta yhteistyöstä.

Aineisto ja menetelmät: Tutkimuksessa haastateltiin keväällä 2024 kuuttatoista (n=16) täysi-ikäistä paljon sote-palveluita käyttävää asiakasta. Tutkittavat tunnistettiin sote-ammattilaisten toimesta paljon palveluita tarvitsevinä asiakkaina, ja heille oli nimetty omahoitaja osana moniammatillista työryhmää. Teemahaastattelut toteutettiin kasvokkain asiakkaan toivomassa ympäristössä. Aineisto analysoitiin laadullisin menetelmin käyttäen induktiivista sisällönanalyysiä.

Tulokset: Alustavissa tuloksissa korostui vuorovaikutuksen merkitys asiakkaiden ja sote-ammattilaisten välisessä suhteessa sekä palveluiden käytössä. Aikaisemmin koetut negatiiviset kokemukset sote-ammattilaisten kanssa, ammattilaisten vaihtuvuus ja epäselväksi koettu viestintä vaikuttivat kielteisesti luottamuksellisen asiakassuhteen syntymiseen. Aikaisemmat toimimattomat vuorovaikutustilanteet ja luottamuspulan aiheuttama epävarmuus ilmenivät siten, että asiakkaat hakeutuivat uudelleen sote-palveluihin toiselle ammattilaiselle samasta syystä tai asiakkaat eivät halunneet hakeutua ja sitoutua sote-palveluihin. Luottamuksen syntymistä edistivät koettu kuul-luksi tuleminen, osallistaminen oman hoidon ja palveluiden suunnitteluun sekä asiakkaan ja am-mattilaisen välinen yhteisymmärrys asiakkaan tilanteesta.

Johtopäätökset: Alustavien tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että paljon palveluita tarvitsevilla asiakkailla vuorovaikutus ja luottamus sote-ammattilaiseen ovat hoitoon ja palveluihin sitouttavia tekijöitä. Toimimattomat vuorovaikutustilanteet ja luottamuspulan koettiin liittyvän huonoon hoidon jatkuvuuteen. Tämä ilmeni haluttomuutena hakeutua sote-palveluihin, jolloin pal-veluiden saaminen viivästyi ja ongelmat kumuloituivat tai palveluiden käytön lisääntymisellä, jo-hon liittyi palveluiden pirstaleisuutta. Johtopäätökset vuorovaikutuskokemuksista tarkentuvat analyysin edetessä, ja niitä esitellään sosiaalityön tutkimuksen päivillä.

Lähteet

Haula, P. & Peltola, M. Monialainen tai kallis palvelujen käyttö Suomessa. 2020. Teoksesta Koivisto, J. & Tiirinki, H. (toim.) Monialaisen palvelutarpeen tunnistaminen sosiaali-, terveys- ja työvoimapalveluissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:38. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162382/VNTEAS_2020_38.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Huhtakangas, M., Tolvanen, M., Kyngäs, H., & Kanste, O. (2022). Vuorovaikutus terveydenhuollon ammattihenkilöiden kanssa paljon terveyspalveluja tarvitsevien asiakkaiden arvioimana. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 59(3). <https://doi.org/10.23990/sa.107362>

20.8 Tunteet episteemisen toimijuuden vahvistajina ja heikentäjinä lastensuojelun vuorovaikutuksessa – esimerkkeinä viha ja suru

Joni Lähde, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto, joni.lahde@helsinki.fi

Lastensuojelu herättää tunteita. Lastensuojelun vuorovaikutuksessa kenelläkään ei välttämättä ole varmuutta siitä, mihin lastensuojelullinen arviointi johtaa. Lapset, vanhemmat ja sosiaalityöntekijät pyrkivät muodostamaan tietoa tilanteesta, sen syistä ja seurauksista monenlaisten tunteiden äärellä. Vaikka viime vuosina lastensuojelun tiedonmuodostuksesta ja tilannearviointista on tullut arvokasta uutta tutkimusta, tunteet ovat edelleen olleet sivurooleissa. Tämän vuoksi on tutkittava tunteiden yhteyksiä lastensuojelun vuorovaikutuksessa tapahtuvaan tiedonmuodostukseen.

Lähestyn tiedonmuodostusta episteemisen eli tietoon liittyvän toimijuuden käsitteen kautta, jolla tarkoitan eri toimijoiden mahdollisuutta saada, määrittää ja jakaa tietoa. Tässä esityksessä tarkastelen, *miten lasten, vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden käsitysten perusteella tunteet vahvistavat tai heikentävät episteemistä toimijuutta lastensuojelun vuorovaikutuksessa*. Esimerkkeinä käytän vihan ja surun tunteita. Tarkastelu pohjautuu kirjoitusprosessissa olevaan artikkeliin, joka on osa lastensuojelun episteemisiä toimijuuksia ja käytäntöjä käsittelevää väitöstutkimustani.

Tutkimuksen aineisto on kerätty haastattelemalla lastensuojelun asiakkuudessa olevia lapsia, vanhempia ja heidän sosiaalityöntekijöitään eräässä lastensuojelun toimipisteessä. Haastatteluja on yhteensä 59, joista suurin osa on toimipisteen lasten (n=7), vanhempien (n=20) ja sosiaalityöntekijöiden (n=24) yksilohaastatteluja. Aineistoa olen täydentänyt saman ja muiden lastensuojelun toimipisteiden tiimien ryhmähaastatteluilla (n=4) ja lyhytkestoisilla sosiaalityöntekijöiden haastatteluilla (n=3). Lopputuloksena on moniääninen aineisto. Aineiston ensimmäisen analyysin olen tehnyt abduktiivisella sisällönanalyysillä luokitellen ja analysoiden erilaisia tunteisiin ja episteemiseen toimijuuteen liittyviä lausumia.

Tutkimuksen perusteella tunteilla on selkeä yhteys lapsen, vanhemman ja sosiaalityöntekijän sekä heidän yhteisen episteemisen toimijuutensa vahvistumiseen ja heikentymiseen. Tunteet, niiden ilmaisemistavat ja toisen tunteista tehtävät tulkinnat voivat edesauttaa tiedon saamista ja jakamista vahvistaen toimijan luotettavuutta toisten osapuolten silmissä. Tunteet myös voivat vaikeuttaa tiedon saamista ja jakamista sekä heikentää toimijan näkemysten luotettavuutta. Tutkimuksen mukaan ei kuitenkaan ole selkeitä yksittäisiä tunteita tai niiden ilmaisutapoja, jotka aina vahvistaisivat tai heikentäisivät episteemistä toimijuutta. Esimerkiksi vanhemman surun ilmaiseminen sosiaalityöntekijälle näyttää haastateltujen näkemysten perusteella vahvistavan vanhemman kertomuksen luotettavuutta lastensuojelun suuntaan vihan heikentäessä uskottavuutta. Toisaalta vanhemman suru voi saada työntekijän kiinnittämään vähemmän huomiota erimielisen lapsen tai toisen vanhemman näkemyksiin moniäänisessä tilanteessa, ja viha saattaa ohjata esimerkiksi vanhempaa kertomaan ongelmista avoimemmin lastensuojelulle.

20.9 Luottamuksen rakentuminen vieraskielisen vanhemman ja työntekijän välillä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kuvaamana

Eveliina Heino, yliopistonlehtori, dosentti, Helsingin yliopisto (eveliina.heino@helsinki.fi) & Hanna Kara, yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto (hanna.kara@helsinki.fi)

Tarkastelemme tutkimuksessamme sitä, millaisena sosiaalityöntekijät kuvaavat luottamuksen rakentumista vieraskielisen vanhemman ja työntekijän välillä lastensuojelun sosiaalityössä. Tutkimusaihe on tärkeä, sillä lastensuojelupalveluissa luottamusta pidetään tärkeänä tekijänä asiakkaiden sitoutumisessa yhteistyöhön sosiaalityöntekijöiden kanssa. Aiheen merkityksellisyydestä huolimatta luottamusta sosiaalityössä käsitteleviä empiirisiä tutkimuksia on vähän. Sama koskee myös luottamusteemaa vieraskielisten asiakkaiden kanssa lastensuojelussa.

Tutkimuksen aineistona toimivat 29 sosiaalityöntekijän vastaukset keväällä 2022 toteutettuun laadulliseen kyselyyn. Analysoimme aineiston refleksiivisen temaattisen analyysin avulla. Tunnistimme ja nimesimme kolme pääteemaa, jotka olivat: *tuen ja kontrollin läsnäolo lastensuojelun sosiaalityössä, sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden erilaiset taustat sekä tulkkivälitteinen työskentely ja vuorovaikutus*. Kunkin teeman sisällä käsitelimme luottamuksen kohteita, haasteita sekä luottamuksen rakentamisen tapoja. Erityisen kiinnostavaa tuloksissa on se, millä tavalla tulkkivälitteisyys monimutkaistaa luottamuksen rakentamista sosiaalityöntekijän ja vanhemman välillä. Tulosten mukaan, ollakseen avoin työntekijälle vanhemman täytyy voida luottaa tulkin vaitiolovelvollisuuteen sekä tulkkiin henkilöä. Työntekijöiden tulee puolestaan voida luottaa tulkin ammattitaitoon, jonka aineistossa kuvattiin koostuvan ammattisanaston osaamisesta, taidosta tulkata tunteita ja niin sanotusta pysymisestä tulkin roolissa. Näin ollen tulkin läsnäolo ja toiminta vaikuttaa suuresti työntekijän ja vanhemman suhteeseen.

Esityksemme sosiaalityön tutkimuksen päivillä perustuu julkaistun artikkelin tulosten esittelyyn sekä pohdintaan siitä, millä tavalla luottamusta vieraskielisten asiakkaiden kanssa tulisi jatkossa tutkia.

Tutkimus on toteutettu sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamien SOSKIELI-hankkeen (Monikielisyys ja kielellinen haavoittuvuus sosiaalityön digitalisoituvilla kentillä, 2021–2023), LURA-hankkeen (Luottamuksen rakentuminen lastensuojelun sosiaalityötä kohtaan, 2024–2025) ja LIVICS-hankkeen (Kielellisen haavoittuvuuden tunnistaminen ja ehkäiseminen lasten ja nuorten kanssa tehtävässä sosiaalityössä ammatillisen harkinnan näkökulmasta, 2024–2026) puitteissa.

20.10 Vakauta ja arvioi- työkaluja ihmiskaupan uhrien auttamiseksi

Marjukka Nyström, sosiaalityöntekijä ja hankevastaava, Vantaan ja Keravan hyvinvointialue, marjukka.nystrom@vakehyva.fi

Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella (Vake) käynnissä oleva osahanke keskittyy ihmiskaupan uhrien kohtaamiseen vakauttavalla ja traumatietoisella työotteella. Tämä osahanke on osa THL:n koordinoimaa ja ESR:n rahoittamaa Aktiivinen toimijuus - yhdenvertaisuutta, syrjimättömyyttä ja osallisuutta edistävät palvelut -ryhmähanketta.

Tarve palvelutarpeen arvioinnin kehittämiseksi on noussut suoraan sosiaalityön käytännöstä. Vakassa ihmiskaupan uhrien palvelut on keskitetty, ja on havaittu, että risteävät haavoittuvuustekijät ja hyväksikäyttökokemukset vaikuttavat yhteistyösuhteisiin estävästi, heikentävät muutostyötä ja

tuovat haasteita palvelutarpeen arviointiin. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi psykologinen kontrolli, häpeä, epäluottamus viranomaisiin tai kaikkiin ihmisiin sekä traumakokemukset, jotka ovat pesiytyneet kehon pelkojärjestelmään

Nämä tekijät vaikuttavat yhteistyöhön muun muassa siten, että asiakas ei uskalla kertoa tilanteestaan rehellisesti, ei tuo omaa mielipidettään esiin tai välttää kontaktia. Asiakkaan kertoma tarina voi myös vaihdella tai asiakas voi kadota kontaktista. Tämä vaikeuttaa oikean tilannekuvan saamista ja auttamistoimien kohdistamista aidosti asiakkaan tilanteeseen.

Hankkeessa kehitetään vakauttavia, suhdeperusteisia ja kohtaamiseen perustuvia traumatietoisia menetelmiä, joita sosiaalityöntekijät voivat hyödyntää työnsä tukena tehdessään yksilöllistä palvelutarpeen arviointia. Tavoitteena on tuoda teoria käytäntöön, konkreettisiksi menetelmiksi, joiden avulla työntekijät voivat rakentaa asiakkaan luottamusta, lisätä toimijuutta ja vakauttaa asiakkaan tilannetta, luoden myös psyykkistä turvallisuuden tunnetta. Pyrimme löytämään keinoja, joilla vuorovaikutusta voi parantaa ja siten mahdollistaa asiakkaan muutosta toimijuuden vapauden menetyksestä kohti toiminnan vapauden lisäämistä ja edistää toipumista hyväksikäyttökokeuksistaan. Tämä hanke keskittyy siihen, miten luottamusta voidaan rakentaa sosiaalityön ja asiakkaan välille.

21. Ekososiaalinen sosiaalityö ja haavoittuvuuden kysymykset/ Ecosocial social work and issues of vulnerability

Työryhmän vetäjät:

Satu Ranta-Tyrkkö, (Jyväskylän yliopisto), satu.ranta-tyrkko@jyu.fi

Elisa Rainerma, (Jyväskylän yliopisto), elisa.h.rainerma@jyu.fi

Kati Närhi (Jyväskylän yliopisto) kati.narhi@jyu.fi

Ilmaston lämpeneminen yhdessä muiden planetaaristen rajojen ylittymisen kanssa rapauttaa ja uhkaa ihmisten ja monien muiden elämänmuotojen hyvinvoinnin edellytyksiä ja aiheuttaa ja syventää monitahoisesti ja arvaamattomasti haavoittuvuutta ja epätasa-arvoa. Koska sosiaalista ja taloudellista kestävyyttä ei pidemmän päälle voi olla ilman ekologista kestävyyttä, luonnon kantokyvyn jatkuva heikentäminen syö myös talouden kykyä tuottaa hyvinvointia sekä sosiaalialan toimintaedellytyksiä ja saavutuksia.

Ekososiaaliseen työhön keskittyvässä työryhmässä tarkastellaan ekologisen kestävyuden ja kestävämmättömyyden kysymyksiä sosiaalityön osana tai yhteydessä sekä ekososiaalisen sosiaalityön haasteita ja mahdollisuuksia kohdata ja lievittää haavoittuvuutta. Työryhmässä käsitellään sosiaalityön asemaa ja rooleja kestävyys siirtymässä sekä mahdollisuuksia vahvistaa yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskuntien kestävää hyvinvointia. Työryhmään ovat tervetulleita niin käsitteelliset, empiiriset, kuin käytännön työtä koskevat ekososiaalista työtä ja haavoittuvuuden kysymyksiä käsittelevät esitykset, mukaan lukien ihmiskeskeisyydestä haavoittuvuuden tarkastelussa irti pyrkivät esitykset. Esitysten kieli voi olla suomi tai englanti. Mikäli työryhmästä tulee kaksikielinen, jaamme sen suomen -ja englanninkieliseen osuuteen.

The global warming together with the exceeding of other planetary boundaries undermines and threatens the premises of human and other-than-human wellbeing and causes and deepens vulnerability and inequality. As in the long run neither social nor economic sustainability can be sustained without ecological sustainability, the continuous deterioration of the carrying capacity of

nature also undermines the ability of economy to produce well-being, diminishing the resources and achievements of the field of social welfare as well.

Focusing on ecosocial work, this working group addresses issues of sustainability and unsustainability as part of or in connection to social work, while also elaborating the challenges and possibilities of ecosocial work to address and mitigate vulnerability. The working group examines the positions and roles of social work as part of the sustainability transition, as well as social work's possibilities to enhance sustainable wellbeing of individuals, communities and societies overall. We welcome conceptual, empirical, as well as practice-oriented presentations that address ecosocial work and vulnerability, including presentations that aspire to detach from anthropocentrism. The language of the presentations can be Finnish or English. If bilingual, we'll schedule the working group into a Finnish- and an English-speaking sessions.

21.1 Ekososiaalinen sosiaalityö aikuissosiaalityön kontekstissa

Elisa Rainerma, yliopistonopettaja, Jyväskylän yliopisto, elisa.h.rainerma@jyu.fi

Esitys pohjautuu tekeillä olevaan väitöstutkimukseeni, jossa tarkastelen ekososiaalista ymmärrystä hyvinvoinnista sekä ekososiaalisen työskentelyn vaikutuksia ja merkitystä aikuissosiaalityön asiakkaiden kokemana. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on kriittinen realismi ja siihen pohjautuva KAlMeR-teoria. Tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu ekososiaaliseen työskentelyyn osallistuneiden asiakkaiden haastatteluista (n=30) ja se on analysoitu teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Tutkimuksen tavoitteena on tunnistaa niin työskentelyn hyvinvointia vahvistavia vaikutuksia asiakkaiden elämässä kuin näitä vaikutuksia selittäviä tekijöitä, ja ymmärtää, millaisesta sosiaalityöstä ekososiaalisessa työskentelyssä on kyse ja miten siinä hahmottuu ymmärrys hyvinvoinnista sekä sosiaalityön tavoitteista.

Tutkimukseni valossa työskentely näyttää vastaavan aikuissosiaalityön asiakkaiden keskeisiin hyvinvoinnin vajeisiin ja tarpeisiin ja lisäävän heidän hyvinvointiaan, asiakkaiden näkökulmasta jopa muita palveluita vahvemmin. Tutkimus avaa näkökulmia uudenlaiseen tapaan tehdä sosiaalityötä, jossa sosiaalityön tavoitteet ja ymmärrys hyvinvoinnista nähdään toisin, ekososiaalisen viitekehyksen kautta. Tutkimus osallistuu myös keskusteluun heikoimmassa asemassa olevien kansalaisten toimintamahdollisuuksien määrittelystä ekososiaalisen kriisin aikakaudella.

21.2 Social work practitioners' views of ecosocial work

Kati Närhi, professori, Jyväskylän yliopisto, kati.narhi@jyu.fi

The discussion around ecosocial work as a transformative framework for social work theory and practice underlines the interdependency of social and ecological sustainability and calls for a definition of social work's role in the ecosocial transition of society. The presentation is based on an article accepted for publication in the Journal of Social Work. The research reported in the article explores how social work practitioners perceive current ecological crises, and how they integrate

ecosocial work into their own practice. The qualitative thematic analysis is based on focus group interview data collected from 14 social workers in three different locations in Finland.

The social workers who participated in focus group interviews had a strong relationship with nature. They understood the environment holistically, as both social and natural. In addition, they considered the environment in terms of resource wisdom regarding the sustainable use of different resources. There are both challenges and opportunities for social work's ability to support the eco-social transition. The challenges are mainly related to organisational and managerial understandings of social work tasks and sustainability in general. The opportunities are at the local level, where sustainable practices are created. The findings regarding social workers' views of their own relationship with the environment, as well as the boundary conditions of ecosocial work practice, help us to understand social work's potential role in the ongoing ecosocial transition of society.

21.3 Needed: Decolonising Ecosocial Work

Satu Ranta-Tyrkkö, University Lecturer, University of Jyväskylä, satu.ranta-tyrkkö@juu.fi

Kris Clarke, Professor, University of Helsinki, kris.clarke@helsinki.fi

Colonialism is not a thing of the past, but alive and kicking, colonial structures influencing our common sense and present politics. The latter is evident, among others, in Trump's demands over Greenland, Israel's occupations and treatment of the Palestinians, or Finland's reluctance to truly protect the rights of the Sámi to maintain and develop their own culture against competing land use interests. Ecosocial work aspires to connect social work into the cross-sectoral and trans-disciplinary project of sustainability transition, promoting an ecosocial paradigm change in social work and intertwining multifaceted understanding of sustainability into the work with service users. As a simultaneously ecological, structural and community-based way of thinking and doing, ecosocial work draws from a systemic understanding of the issues at stake while also seeking ways to transform the system through persistent work with individuals, communities, and at the macro level.

The standpoint of this presentation is that colonial legacies and resultant biases and inequalities pervade and are present in (eco)social work at every level. However, although the need to learn from and collaborate with indigenous peoples and support diversity and pluriversality is acknowledged in ecosocial work, little has been explicitly articulated about ecosocial work's relationship with decolonizing, and thus, for example, with anti-racist agendas. Our presentation ponders why this is the case, provides a glimpse of the kind of insights that decolonial positioning can provide, and claims that amidst the present global and local challenges ecosocial and decolonial learning and transformation is vital to the field of social work to remain true to its values and to maintain its relevance. The presentation draws from our previous research and our own familiarity with particular social work research and social welfare contexts.

22. Päätöksenteko, harkintavalta ja valvonta sosiaalihuollossa

Työryhmän vetäjät: Tuuli Kotisaari, projektitutkija, Itä-Suomen yliopisto, tuuli.kotisaari@uef.fi
Johanna Holappa, projektitutkija, Turun yliopisto, johanna.e.holappa@utu.fi

Piia Seppälä, projektitutkija, Itä-Suomen yliopisto, piia.seppala@uef.fi
Timo Toikko, professori, Itä-Suomen yliopisto, timo.toikko@uef.fi

Laadukkaan ja asiakasturvallisuutta varmistavan päätöksenteon edellytyksenä on, että sosiaalityöntekijöillä on mahdollisuus käyttää lainsäädännön määrittämää harkintavaltaansa asiakkaan edun edistämiseksi. Tärkeää on myös, että sosiaalityöntekijöillä on ympärillään rakenteet, jotka tukevat päätöksenteon vaikutuksien arviointia ja valvontaa. Sosiaalityön päätöksenteon tulee olla läpinäkyvää ja päätökset tulee pystyä tekemään vakaasti harkiten yhdessä asiakkaan kanssa. Mikäli asiakkaat eivät koe tulleen kuulluiksi omissa asioissaan, sosiaalityön päätöksenteko voi näyttäytyä heille mielivaltaisena ja auttamisjärjestelmä väkivaltaisena. Sosiaalihuollossa työskenneltäessä korostuukin sosiaalityöntekijän velvollisuus valvoa haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaidensa oikeuksien toteutumista. Tällä hetkellä sosiaalihuollon palvelujärjestelmä on kuitenkin muutoksessa, kun esimerkiksi hyvinvointialueuudistus, säästöpainheet, asiakasohjauskäytännöt ja lastensuojelun asiakasmitoitus haastavat sosiaalityöntekijöiden toimintaedellytyksiä päätöksentekijöinä ja asiakkaiden edun valvojina.

Työryhmässä tarkastellaan, miten sosiaalityöntekijöiden harkintavalta muotoutuu nykyisessä rakenteessa, miten päätöksiä sosiaalihuollossa tehdään sekä millaiset päätöksenteon prosessit voivat tukea asiakkaiden hyvinvointia erityisen haavoittuvissa tilanteissa. Lisäksi pohditaan, miten valvonnan keinoin voidaan varmistaa palveluiden laatu ja vaikuttavuus yksilö- ja järjestelmätasolla.

Työryhmään ovat tervetulleita sosiaalihuollon päätöksentekoon, harkintavaltaan ja valvontaan kytkeytyvät puheenvuorot. Toivomme työryhmään esityksiä monipuolisesti eri näkökulmista. Esitykset voivat olla suomen, ruotsin tai englannin kielellä, ja niistä käydään keskustelu esityskielellä. Kutsumme tutkijat, opiskelijat sekä käytännön työn tekijät pohtimaan yhdessä, miten sosiaalihuollon palvelujärjestelmässä vastataan eettisiin ja yhteiskunnallisiin velvoitteisiin, vahvistetaan asiakkaan edun toteutumista päätöksenteossa ja edistetään asiakastyön vaikuttavuutta.

22.2 Sosiaalityöntekijät päätöksentekijöinä ja harkinnan käyttäjinä lastensuojelun avohuollossa

Johanna Holappa, projektitutkija, Turun yliopisto, jebola@utu.fi

Anne-Mari Jaakola, erikoistutkija, Turun yliopisto, anlauk@utu.fi

Piia Seppälä, projektitutkija, Itä-Suomen yliopisto, piia.seppala@uef.fi

Johanna Kallio, sosiaalityön professori, Turun yliopisto, jomkall@utu.fi

Lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöillä on työssään valta tehdä merkittäviä ja asiakkaiden elämään perustavanlaatuisesti vaikuttavia päätöksiä. Sosiaalityöntekijöiden harkintavallan rinnalla kulkee vastuu siitä, että heidän päätöksentekonsa on oikeudenmukaista, perusteltua ja luotettavaa. Lastensuojelun päätöksenteko ei tapahdu tyhjiössä, vaan sitä voivat haastaa erilaiset tekijät, kuten kiire, taloudellinen niukkuus, organisaatioiden rakenteet, standardoidut käytännöt ja palveluvalikon laajuus. Tutkimuksemme aiheita, lastensuojelun avohuollon päätöksentekoa ja sitä kehystäviä tekijöitä, on kuitenkin tutkittu vain vähän.

Tässä tutkimuksessa kysymmekin: 1) Miten sosiaalityöntekijät kokevat autonomiansa ja harkintansa lastensuojelun avohuollon päätöksenteossa ja 2) Miten sosiaalityöntekijä- ja

organisaatiokohtaiset tekijät selittävät näitä kokemuksia? Tutkimuksemme pohjautuu kyselyaineistoon, jonka keräsimme hyvinvointialueiden (n=8) lastensuojelun avohuoltoa tekeviltä sosiaalityöntekijöiltä (n=221) keväällä 2024. Olemme käyttäneet kyselyn laatimisen taustalla ekologisysteemisen päätöksenteon mallia (Baumann ym. 2011). Analysoimme aineiston hyödyntäen kuvailevia prosenttijakaumia, pääkomponenttianalyysiä ja lineaarista regressioanalyysiä.

Tulostemme mukaan lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät pystyvät käyttämään harkintaansa ja autonomiaansa päätöksenteossa verrattain hyvin. Suuri osa sosiaalityöntekijöistä ilmaisi pystyvänsä tekemään lainmukaisia ja lapsen edun mukaisia päätöksiä. Tutkimuksessa sosiaalityöntekijöiden päätöksenteon autonomian ja harkinnan kokemukset tiivistyivät neljäksi ulottuvuudeksi: ammatillisuudeksi, tueksi, minäpystyvyydeksi ja aikapaineeksi. Tulostemme mukaan kokeenemat ja lainmukaisen asiakasmäärän omaavat sosiaalityöntekijät kokivat harkintavaltansa suuremmaksi kuin muut. Tutkimuksessa selvisi myös, että sosiaalityöntekijöiden alttius työpaikan vaihtamiseen oli yhteydessä heikompaan työyhteisön tukeen, heikompaan minäpystyvyyteen ja aikapaineisiin päätöksenteossa.

Tutkimuksemme valaisee sosiaalityöntekijä- ja organisaatiokohtaisten tekijöiden merkitystä lastensuojelun avohuollon harkinnassa ja päätöksenteossa. Tulevaisuudessa onkin ensiarvoisen tärkeää varmistaa lastensuojelun sosiaalityöntekijöille riittävät resurssit ja ammatillinen tuki, jotta he pystyvät sekä jatkamaan työssään että toteuttamaan lastensuojelutyöhön kuuluvaa harkintaa.

22.3 Laatu ja asiakasturvallisuus päätöksenteon jatkumossa lastensuojelun avohuollossa

Tuuli Kotisaari, projekti- ja väitöskirjatutkija, Itä-Suomen yliopisto, tuuli.kotisaari@uef.fi

Lastensuojelun avohuollossa tehdään päätöksiä lastensuojelulain mukaisista tukitoimista ja palveluista, joiden tavoitteena on tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja ennaltaehkäistä sijaishuollon tarvetta. Näihin palveluihin liittyvää päätöksentekoa voidaan tarkastella jatkumona, johon sisältyy palvelun valinta, vaikutusten arviointi ja lapsikohtainen valvonta. Sosiaalityöntekijän rooli lapsen edun valvojana päätöksenteon jatkumon eri vaiheissa on keskeinen, koska asiakkuudessa olevat lapset ovat usein erityisen haavoittuvassa asemassa. Esitys perustuu valmisteilla olevan väitöskirjatutkimuksen kahteen osatutkimukseen.

Ensimmäisessä osatutkimuksessa (Kotisaari, Hietamäki, Vornanen & Toikko 2025) tarkastelimme, mitkä yksilö- ja yhteisötason tekijät ohjaavat sosiaalityöntekijän päätöksentekoa ja tukitoimien valintaa avohuollossa. Toisessa osatutkimuksessa (Kotisaari & Jaakola, Käsikirjoitus valmisteilla) tarkastelemme lapsikohtaisen valvonnan määrittymistä ja toteutumista avohuollossa. Ensimmäinen osatutkimus koostuu sosiaalityöntekijöiden fokusryhmähaastatteluista (n=66) seitsemällä hyvinvointialueella. Toinen osatutkimus on monimenetelmällinen tutkimus, jossa yhdistyvät fokusryhmähaastattelut sekä kyselyaineisto (n=221). Aineistot on kerätty vuosina 2023–2024 Sosiaalityöntekijä palveluiden valitsijana, päätöksentekijänä ja valvojana lastensuojelun avohuollossa -hankkeessa (VTR).

Avohuollon palveluihin liittyvää päätöksenteon jatkumoa tarkasteltaessa voidaan havaita laadun ja asiakasturvallisuuden näkökulmasta puutteita, mutta myös lapsen etua edistäviä tekijöitä. Tutkimustulokset osoittavat, että palveluiden valinnassa korostuu kokemustieto ja ammatillinen intuitio, mikä voi johtaa eriarvoisuuteen asiakkaiden välillä. Laatua edistävänä tekijänä voidaan pitää muun muassa sitä, että sosiaalityöntekijät pyrkivät vähentämään päätöksenteon sattumanvaraisuutta jakamalla työyhteisössä olevaa tietoa toisilleen. Sosiaalityöntekijät kokevat roolinsa lapsen edun valvojina merkittäväksi osaksi heidän työtään, mutta heillä ei ole riittävästi mahdollisuuksia palveluiden ja lapsen edun valvontaan. Jatkuva kiire, paine ja perehdytyksen puute haastavat

laatua ja asiakasturvallisuutta. Lisäksi organisaation tuki sosiaalityöntekijöille on rajallinen, eivätkä rakenteet päätöksenteon laadun ja asiakasturvallisuuden varmistamiseen hyvinvointialueilla ole vielä riittävät.

22.4 Kartoittava kirjallisuuskatsaus: Harkinta lastensuojelussa

Jussi Björninen, väitöskirjatutkija, Vaasan yliopisto, jussi.bjorninen@uwasa.fi

Harkinnan käsite lastensuojelussa on moniulotteinen ja -selitteinen ilmiö, joka liittyy läheisesti Michael Lipskyn (1980) teoriaan katutason byrokratiasta. Sosiaalityöntekijät käyttävät huomattavaa harkintavaltaa tilanteissa, jotka ovat monimutkaisia, kiireellisiä ja tietopohjaltaan epävarmoja. Lipskyn mukaan harkinta on välttämätöntä, koska julkiset palvelut edellyttävät ihmisten yksilöllistä kohtaamista, jota ei voida korvata valmiiksi ohjelmoidulla päätöksenteolla. Harkinnan katsotaan lisäävän hyvinvointivaltion legitimitettiä sekä asiakkaiden että työntekijöiden näkökulmasta.

Lastensuojelun kontekstissa harkinta on erityisen merkityksellistä, sillä sosiaalityöntekijöiden päätökset vaikuttavat olennaisesti lapsen oikeuksiin ja perheiden elämään. Huostaanoton valmistelussa työntekijän on otettava huomioon lapsen tilanne ja olosuhteet, tarvittava ja annettu tuki sekä mahdollisen sijaishuollon luonne. Tässä monimutkaisessa tilanteessa sosiaalityöntekijän eettinen harkinta korostuu, sillä päätökset tehdään usein puutteellisten ja ristiriitaisten tietojen varassa.

Lipskyn teoria määrittää julkista tehtävää hoitavat sosiaalityöntekijät ammattilaisiksi, jotka käyttävät harkintavaltaa kohdatessaan kansalaisia. Tämä harkintavalta pohjautuu heidän tehtävänsä, koulutukseensa ja asiantuntemukseensa, ja sen käyttö vaikuttaa suoraan kansalaisten oikeuksiin ja palveluihin. Sosiaalityöntekijöiden harkinnan käyttöä rajoittavat lainsäädäntö, organisaatioiden sisäiset ohjeistukset sekä eettiset ja ammatilliset normit.

Julkisen tehtävän hoitaminen ja erilaisten toimintaohjelmien toimeenpano ei ole pelkkää sääntöjen mekaanista toteuttamista, vaan vaatii viranhaltijoilta harkintaa, jolla toimintapolitiikka sovitaan paikallisiin olosuhteisiin ja resursseihin. Ilman harkintavaltaa viranhaltijat eivät kykenisi joustavasti vastaamaan epäselviin ja jatkuvasti muuttuviin tilanteisiin. Toisaalta harkintavaltaan liittyy myös ongelmallisia ulottuvuuksia, kuten riski epäjohtonmukaisista päätöksistä, suosimisesta tai poliittisten päätösten vääristymisestä.

Tässä artikkelissa harkintaa avataan kartoittavan kirjallisuuskatsauksen avulla. Katsauksessa käytetään Arkseyn ja O'Malley'n viitekehystä ja aineistona toimii systemaattisesti haettu ja valittu vertaisarvioitu kirjallisuus. Tutkimukseen valittujen artikkeleiden perusteella pyritään selvittämään, millaisena sosiaalityöntekijän harkinta ilmenee lastensuojelussa, mitkä tekijät siihen vaikuttavat ja mitkä ilmiöt siihen liittyvät.

Tutkimus tarjoaa näkökulman harkintaan lastensuojelun näkökulmasta ja avaa harkinnan merkitystä erityisesti lastensuojelussa, missä päätöksillä on merkittäviä ja pitkäkestoisia seurauksia lasten ja perheiden elämään. Tutkimuksessa tunnistetaan aukkoja aiemmassa tutkimuksessa ja esitetään suuntaviivoja jatkotutkimukselle.

22.5 Kuntatason analyysi lapsiperheiden sosiaalihuollon peruspalvelujen ja lastensuojelun erityispalveluiden yhteydestä

Piia Seppälä, projektitutkija, Itä-Suomen yliopisto, piia.seppala@uef.fi

Anne-Mari Jaakola, erikoistutkija, Turun yliopisto, anlauh@utu.fi

Timo Toikko, professori, Itä-Suomen yliopisto, timo.toikko@uef.fi

Sosiaalihuollon palvelujärjestelmässä lapsiperheille tarkoitetut palvelut muodostavat lakisääteisen palveluiden kokonaisuuden, joka jakaantuu sosiaalihuoltolain (1301/2014) ja lastensuojelulain (314/2007) mukaisiin palveluihin. Ensisijaisena tarkoituksena on auttaa perheitä ennaltaehkäisevillä, vapaaehtoisuuteen ja suostumukseen perustuvilla sosiaalihuoltolain mukaisilla peruspalveluilla. Lastensuojelu on lastensuojelulain mukaista erityispalvelua. Sosiaalihuollon palvelujärjestelmään kohdistui merkittävä muutos sosiaalihuoltolain (1301/2014) uudistuksessa. Tarkoituksena oli ennaltaehkäistä perheiden tilanteiden vaikeutumista madaltamalla tuen hakemisen kynnystä ja turvata tarvittava tuki perheille ilman lastensuojelun asiakkuutta. Sosiaalihuoltolain mukaisista lapsiperhepalveluista, kuten kotipalvelun ja perhetyön, yhteyksistä lastensuojelun avohuollon ja kodinulkopuolisten sijoitusten määrään ei ole olemassa aikaisempia tutkimusanalyysejä.

Tämän analyysin tarkoituksena oli tarkastella sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaisten palveluiden asiakasmäärän suhteita kuntatasoisena analyysinä ja erityisesti sosiaalihuoltolain mukaisten lapsiperhepalveluiden asemaa osana sosiaalihuollon palvelujärjestelmää. Koska aikaisempien tutkimusten mukaan köyhyys ja huono-osaisuus ovat merkittäviä lastensuojelun tarvetta selittäviä tekijöitä, analysoimme sosiaalihuoltolain mukaisen kotipalvelun (SHL-kotipalvelu) yhteyttä lapsiköyhyyden ja lastensuojelun avohuollon suhteeseen ja sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön (SHL-perhetyö) yhteyttä lapsiköyhyyden ja kodin ulkopuolisten sijoitusten suhteeseen. Tutkimusaineisto on muodostettu Sotkanet-tietokannan manner-Suomen kuntien (N = 293) tiedoista kolmen vuoden ajalta, vuosilta 2020–2022. Aineiston analyysimenetelminä käytettiin mediaatiota ja moderaatiota.

Mediaatiomallinnuksen mukaan kunnan panostukset kotipalvelun tarjontaan ovat yhteydessä vähäisempään avohuollon asiakkaiden osuuteen kunnan koosta riippumatta. Moderaatiomallinnuksen mukaan lapsiköyhyyden yhteys kodin ulkopuolisiin sijoituksiin on ehdollinen SHL-perhetyöstä. Jos kunnan lapsiköyhyys on matala, niin paljon SHL-perhetyötä tarjoavissa kunnissa on enemmän sijoituksia kuin vähäisesti SHL-perhetyötä tarjoavissa kunnissa, mutta tämä ero kaventuu lapsiköyhyyden kasvaessa.

Tämän analyysin valossa lapsiperhepalvelujen perustason palveluiden yhteys lapsiköyhyyden ja lastensuojelun väliseen suhteeseen ei kuitenkaan ole merkittävää, ja tulos osoittaa sosiaalihuoltolain uudistuksen ennaltaehkäisevän tavoitteen heikkoa toteutumista. Jossain määrin järjestelmä toimii, kuten on tarkoituskin eli siten, että ennaltaehkäisevämmät perhepalvelut ehkäisisivät raskeampien interventioiden tarvetta. Tämä pätee kuitenkin vain kevyemmässä tilanteessa, mutta ei enää tilanteessa, jossa on tarve sosiaalihuoltolain mukaiselle perhetyölle. Olennaista on suunnata lisää resursseja perustason palveluihin eli ennaltaehkäiseviin sosiaalihuoltolain mukaisiin

lapsiperhepalveluihin, etenkin kotipalveluun. Jatkossa olisi perusteltua tarkastella hyvinvointialueuudistuksen vaikutuksia sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaisten palveluiden suhteisiin.

23. Vaikuttava ja näyttöön perustuva toiminta haavoittuvuuden ehkäisijänä sosiaalityössä

Työryhmän vetäjät: Essi Rovamo (essi.rovamo@uef.fi), Katariina Similä (katariina.simila@uef.fi), Anna Miettinen (anna.miettinen@uef.fi) ja Anne Walden (anne.walden@pshyvinvointialue.fi)

Vaikuttavuus on viime vuosina noussut keskeiseksi näkökulmaksi sosiaalityön käytännössä ja tutkimuksessa. Sosiaalityöltä odotetaan ja vaaditaan tietoa siitä, miten vaikuttavia ja kansantaloudellisesti kannattavia sosiaalihuollon palvelut ovat. Vaikuttavuudella tarkoitamme sitä, miten hyvin toteutetuilla interventioilla saadaan aikaan toivottuja tuloksia niille ominaisissa olosuhteissa. Näytöllä taas tarkoitamme ajantasaista, järjestelmällisesti koottua ja kriittisesti arvioitua tutkimustietoa. Näyttöön perustuvassa toiminnassa tutkimustietoa hyödynnetään sosiaalityön tilanearvioinnissa ja päätöksenteossa huomioiden samanaikaisesti asiakkaan näkemykset ja arvot, sosiaalityön asiantuntemuksen sekä kontekstin ominaispiirteet.

Sosiaalityössä tutkimusperustaisuutta pyritään vahvistamaan, sillä se määrittelee keskeisesti koko sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmää, johtamista ja asiakastyötä. Asiakkailta on oikeus saada viimeisimpään tietoon ja näyttöön perustuvaa laadukasta palvelua. Kehittämällä näyttöön perustuvaa toimintaa ja lisäämällä tietoa palvelujen vaikuttavuudesta voidaan edistää sosiaalityön eettisyyttä. Sosiaalityön käytäntöjen – osana jokaisen sosiaalityöntekijän arkea – tulisi perustua tiedon systemaattiseen soveltamiseen sekä tehdyn asiakastyön vaikutusten arvioimiseen. On olennaista tarkastella miksi, miten, kenelle ja missä olosuhteissa sosiaalityön eri interventiot toimivat. Asiakkaiden hyvinvoinnin kohentaminen ja sosiaalisten haasteiden lieventäminen ovat sosiaalityön keskeisiä tavoitteita, joten vaikuttavuuden huomioiminen ei ole irrallaan sosiaalityön käytännöstä.

Työryhmään toivotetaan tervetulleiksi niin *empiirisen tutkimuksen* esityksiä kuin *käytännön puheenvuoroja*, joissa kuvataan sosiaalityön näyttöön perustuvuutta tai vaikuttavuutta. Myös *kirjallisuuskatsaukset*, joissa käydään läpi valittua interventiota koskevaa aiempaa tutkimusnäyttöä, *tutkimussuunnitelmat* käynnistysvaiheessa olevista tutkimuksista ja näyttöön perustuvan *kehittämistyön* kuvaukset ovat tervetulleita. Työryhmän kielet: suomi, myös englanninkieliset puheenvuorot tervetulleita.

23.1 Näyttöön perustuvan suosituksen käyttöönotto lapsiperheiden sosiaalityössä

Katariina Similä, väitöskirjatutkija, PSHVA/UEF, katariina.simila@uef.fi

Puheenvuorossa esitellään tammikuussa 2025 käynnistyneeseen NÄPSÄ-tutkimushankkeeseen kytkeytyvän väitöstutkimuksen osatutkimusta. Osatutkimus koskee Hoitotyön tutkimussäätiö Hotuksen laatiman, lapsen kaltoinkohtelun riskiolosuhteiden tunnistamiseen liittyvän näyttöön perustuvan suosituksen käyttöönottoa lapsiperheiden sosiaalityössä. Tutkimuksen aineisto kerätään näyttöön perustuvaan toimintaan liittyvän täydennyskoulutuspilotin yhteydessä kahdelta hyvinvointialueelta ja analysoidaan monimenetelmällisesti.

Sosiaalityön tieteenalan lähtökohdista laadittuja suosituksia ei vielä Suomessa ole käytettävissä, suositustoimintaa pilotoidaan parhaillaan Sosiaalihuollon suositukset -osahankkeessa. Muiden tieteenalojen lähtökohdista käsin on kuitenkin laadittu näyttöön perustuvia suosituksia, joiden hyödyntämismahdollisuuksia sosiaalityön piirissä olisi syytä tarkastella. Yksi tällainen suositus on tutkimuksessani tarkasteltava lapsen kaltoinkohtelun riskiolosuhteiden tunnistamiseen liittyvä Hottus-suositus, joka on jo lähtökohtaisesti suunnattu kaikkien sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten käyttöön, vaikka se ei vielä ainakaan laajamittaisesti lienekään lapsiperheiden sosiaalityön ammattilaisten käytössä.

Lapsen kaltoinkohtelulla voi olla lapselle vakavia psyykkisiä ja fyysisiä seurauksia, minkä vuoksi lapsen kaltoinkohtelun tai sen riskitekijöiden varhainen tunnistaminen on erittäin tärkeää. Tutkimusten mukaan kaltoinkohtelluksi joutuminen lapsena näkyy yksilön elämässä myös aikuisuudessa heikompana sosiaalisena ja taloudellisena selviytymisenä, sekä myös henkilön sairastavuudessa että kuolleisuudessa. Lapset aikuisten hoidosta ja huolenpidosta riippuvaisina ovat jo lähtökohtaisesti haavoittuvassa asemassa, mitä kaltoinkohtelun myöhemmät seuraukset entisestään syventävät. Kaltoinkohtelu on usein myös ammattilaisille vaikea aihe tunnistaa ja puuttua, mistä syystä olisi ensisijaisen tärkeää, että kaltoinkohtelun ja sen riskiolosuhteiden varhaiselle tunnistamiselle olisi yhteneväiset, tutkimusnäyttöön perustuvat toimintatavat ja rakenteet. Näyttöön perustuvilla suosituksilla voidaan yhdenmukaistaa ammattilaisten tapaa toimia, lisätä tietoisuutta suosituksen teemasta ja siihen liittyvästä tutkimusnäytöstä.

Puheenvuoroni kutsuu keskustelemaan toisten tieteenalojen lähtökohdista laadittujen suositusten hyödyntämisestä sosiaalityössä. Tutkimuksellani pyrin tuomaan myös oman lisäni vielä vähän tutkittuun sosiaalityön implementointitutkimuksen kenttään.

23.2 Yleistämisen ja monimuotoisuuden väliset jännitteet näyttöön perustuvien suositusten laadinnassa – sosiaalihuollon asiantuntijoiden näkemysten analyysi

Maria Tapola-Haapala, tutkija, Sosiaalialan osaamiskeskus Verso, Päijät-Hämeen hyvinvointialue, maria.tapola-haapala@paijatha.fi

Näyttöön perustuvat suositukset ovat terveydenhuollossa yleinen tapa tutkimustiedon saattamiseksi käytäntöön. Tahoja, joka tuottaisi suosituksia sosiaalihuoltoon, ei Suomessa tällä hetkellä ole. Aihe on kuitenkin herättänyt viime aikoina uudenlaista kiinnostusta. Sosiaalihuollon suositukset -osahankkeessa tarkastellaan parhaillaan suositusten edellytyksiä ja laaditaan myös pilottisuositus.

Näyttöön perustuvien suositusten laadinta on monivaiheinen prosessi, johon kuuluu muun muassa tutkimusten kokoaminen tietystä ilmiöstä, tutkimusten laadun arvioiminen sekä näytönastekatsausten ja suosituslauseiden laatiminen. Suositusten keskeinen tavoite on ammattikäytäntöjen kehittäminen, mihin sisältyy väistämättä pyrkimys näiden tietynasteiseen yhdenmukaistamiseen vastaamaan ajankohtaista parasta tutkimustietoa. Samalla herää kysymys: missä määrin tällainen yhdenmukaistaminen on mahdollista ottaen huomioon kaikki sosiaalihuollossa kohdattaviin tilanteisiin ja näiden reunaehtoihin liittyvä kontekstuaalisuus, monimuotoisuus ja yksilöllisyys – ja mitä näin ollen voidaan tai kannattaa suositella?

Esitykseni perustuu Sosiaalihuollon suositukset -osahankkeessa vuonna 2023 toteutettuun sosiaalihuollon asiantuntijoille suunnattuun kyselyyn, johon vastattiin yhteensä 133 kertaa. Kysynnä tavoin sosiaalihuollon asiantuntijat tarkastelevat yleistämistä, monimuotoisuutta ja näiden

välistä suhdetta pohtiessaan suositusten laatimista sosiaalihuoltoon. Analyysissä keskityn kolmeen aiheen kannalta olennaiseen kyselyn kysymykseen, joiden vastaukset olen analysoinut sisälönanalyysia hyödyntäen.

Yleistämisen ja monimuotoisuuden kysymykset nousevat esille usein vastaajien perustellessa näkemystään koskien sitä, tarvitaanko sosiaalihuoltoon näyttöön perustuvia suosituksia. Toisinaan vastaajat korostavat yksiselitteisesti suositusten merkitystä vedoten muun muassa siihen, kuinka nämä yhdenmukaistaisivat ammatillisia käytäntöjä ja tukisivat näin yhdenvertaisuutta. Jotkut vastaajista nostavat esille suositusten hyötyjä mutta muistuttavat samalla joustavuuden ja ammatillisen harkinnan merkityksestä. Muutamissa vastauksissa suhtautuminen suosituksiin on selkeän kielteistä.

Vastauksissa huomiota saa paljon sosiaalihuollon asiakkaiden tilanteiden yksilöllisyys. Tämä täytyy ottaa huomioon, mutta tästäkin huolimatta tilanteisiin saatetaan katsoa liittyvän sellaisia yhteisiä piirteitä, joiden myötä suositusten laatiminen on mahdollista. Toisaalta jotkut vastaajista näkevät yksilöllisyyden niin suurena, että tämä tekee suositusten laadinnan vaikeaksi tai mahdottomaksi. Huomiota saavat myös ne haasteet ja kysymykset, joita liittyy ylipäänsä tutkimustiedon yleistämiseen kuten myös alueellisiin ja sosiaalihuollon eri palvelujen erityispiirteisiin.

23.3 Asiakkaan elämäntilanteeseen ja elämänlaatuun vaikuttavat tekijät työikäisten sosiaalipalveluissa

Mikko Taipale, tutkija, SULAVA-hanke Kehityspalvelut SONet BOTNIA Etelä-Pohjanmaan Hyvinvointialue, mikko.taipale@hyvaep.fi

Sosiaalityön vaikuttavuus haavoittuvuuden ehkäisijänä on keskeinen kysymys suomalaisten hyvinvoinnin, sote-integraation ja hyvinvointialueiden taloudellisen tilanteen takia. Tässä tutkimuksessa vaikuttavuutta mitataan sosiaalityön tuloksilla ja asiakkaiden elämänlaadun positiivisella muutoksella.

Tavoitteena on aikuissosiaalityössä selvittää, 1) onko sosiaalityön palvelun laadulla, sosiaalityön työskentelyn laadulla, asiakkaiden sitoutumisella työskentelyyn ja sosiaalisilla mekanismeilla yhteyttä asiakkaiden tavoitteiden toteutumiselle (tuotokset, outputs); 2) onko sosiaalityön työskentelyn laadulla yhteyttä asiakkaiden sitoutumiseen työskentelyyn; ja 3) onko tavoitteiden toteutumisella yhteys elämäntilanteen paranemiseen (vaikutukset, outcomes).

Aineistona on aikuissosiaalityön asiakkaille suunnattu kyselytutkimus, johon vastasi 249 asiakasta Sisä-Suomen YTA-alueelta. Menetelminä ovat hierarkkinen regressioanalyysi ja lineaarinen regressioanalyysin.

Taustateoriana sovelletaan KAImeR-teorian sosiaalityön suorien interventioiden olosuhteiden (direct intervention conditions) mallia sosiaalityön toimijoiden, interventioiden, asiakkaiden ja sosiaalisten mekanismien yhteyden selvittämiseen sosiaalityön tuloksiin ja vaikuttavuuteen. Lisäksi vaikka KAImeR-teoriaa on hyödynnetty suomalaisessa sosiaalityön tutkimuksessa laajasti, sitä ei kuitenkaan ole testattu kvantitatiivisella aineistolla, mikä toteutuu tässä tutkimuksessa.

Tutkimukseen ei tarvittu eettisen toimikunnan lausuntoa, koska osallistuminen oli vapaaehtoista, sisälsi tietoon perustuvan suostumuksen ja osallistujille kerrottiin, että he voivat

milloin tahansa vetäytyä tutkimuksesta, eikä henkilökohtaisia tunnistetietoja kysytty (ikä kysyttiin ikäluokittain).

Alustavien tulosten mukaan sosiaalityön työskentelyn laadulla ja sosiaalisten mekanismien käytöllä on positiivinen yhteys asiakkaiden tavoitteiden toteutumiseen; sosiaalityön työskentelyn laadulla on vahvistava yhteys asiakkaiden sitoutumiseen työskentelyyn; ja tavoitteiden toteutumisella on

voimistava yhteys asiakkaiden elämäntilanteen paranemiseen. Sen sijaan sosiaalityön palvelun laatu ja asiakkaiden sitoutuminen eivät ole yhteydessä työskentelyn tuloksiin. Kontrolloiduista taustatekijäistä (sukupuoli, ikä, asiakkuuden kesto) korkeampi ikä on yhteydessä vähäisempään tavoitteiden saavuttamiseen.

Yhteenvetona tulokset osoittavat, että sosiaalityön työskentelyn laadukkuus ja sosiaalisten mekanismien käyttö ovat vaikuttavia elementtejä sosiaalityössä ja voivat siten ehkäistä haavoittuvuutta, mikä kuitenkin on haastavampaa vanhemmissa ikäluokissa ja, että KAIMeR-teoria on käyttökelpoinen sosiaalityön vaikuttavuuden mallintamisen tutkimuksessa.

Tutkimus on osa Sosiaalialan osaamiskeskusten Pikassos ja SONet BOTNIA toteuttamaa, Pirkanmaan hyvinvointialueen hallinnoimaa, STM:n koordinoimaa ja EU:n rahoittamaa Suomen kestävän kasvun ohjelman RRP3-hanketta: Sosiaalihuollon laatu ja vaikuttavuus Sisä-Suomen yhteistyöalueella 2024– 2025 (SULAVA).

23.4 Työikäisten palvelutarpeen arvioinnin vaikuttavuus työntekijöiden näkökulmasta

Henna Isoniemi, erikoistutkija, Varsinais-Suomen hyvinvointialue, henna.isoniemi@varha.fi Hanna Hautala, projektitutkija, Varsinais-Suomen hyvinvointialue, hanna.hautala@varha.fi

Tässä tutkimuksessa selvitetään sosiaalihuollon työikäisten asiakkaiden palvelutarpeen arvioinnin vaikuttavuutta työntekijöiden näkökulmasta. Sosiaalihuollon asiakkuus alkaa palvelutarpeen arvioinnilla, jonka tarkoituksena on kartoittaa asiakkaan tilanne ja selvittää, voidaanko sitä edistää tarjolla olevien sosiaalipalveluiden avulla. Palvelutarpeen arviointi toteutetaan sosiaalihuoltolain 36–37 § mukaan, mutta palvelu sisältää toteuttamispaikasta ja toimijoista riippuen myös asiakkaan psykososiaalista tukemista, neuvontaa ja ohjaamista, vaikka näitä ei ole määritelty em. laki-perustassa. Palvelutarpeen arvioinnin keskeinen pyrkimys on olla tavoitteellista ja intensiivistä muutostyötä, jolla pyritään saamaan muutos asiakkaan tilanteeseen.

Palvelutarpeen arviointi koskettaa vuosittain merkittävää määrää suomalaisia, ja aikuissosiaalityön asiakasmäärät ovat lisääntyneet lähes kaikilla hyvinvointialueilla viime vuosien aikana. Vuonna 2023 sosiaalihuollon asiakkaina oli peräti 770 000 henkilöä eli 14 prosenttia kaikista suomalaisista ja 10 prosenttia työikäisten väestöosuudesta (THL 2024). Tästä huolimatta palvelutarpeen arvioinnin vaikuttavuudesta työikäisten parissa on hyvin rajallisesti tutkimustietoa. Vaikuttavuudella viitataan siihen, miten toiminnalla on saatu aikaan toivotut vaikutukset. Sosiaalipalveluissa vaikuttavuus on ilmiönä esimerkiksi terveydenhuollon yksittäisten hoitotoimenpiteiden vaikuttavuutta moniulotteisempaa, sillä vaikutuksen kohteena voi olla koko yksilön elämäntilanne. Sosiaalihuollon palveluiden oikeutus muodostuu niiden osoitetusta vaikuttavuudesta.

Tässä tutkimuksessa selvitetään, millaisia näkemyksiä sosiaalialan ammattilaisilla on sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin vaikuttavuudesta. Tutkimusaineiston muodostavat työikäisten

palvelutarpeen arvioinnissa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajien haastattelut kolmelta eri hyvinvointialueelta. Haastatteluiden toteutus on aloitettu alkuvuonna 2025 ja ne on jaettu kahteen kokonaisuuteen: yksilöhaastatteluihin (n=15) ja fokusryhmähaastatteluihin (n=20). Yksilöhaastattelut sisältävät kysymyksiä mm. palvelutarpeen arvioinnin toteuttamistavoista ja sen tekemiseen vaikuttavista tekijöistä. Fokusryhmähaastatteluissa haastateltaville esitetään puolestaan vinjettikertomus, johon työskentelyn vaikuttavuuteen liittyvät haastattelukysymykset perustuvat.

Alustavien tulosten mukaan sosiaalialan ammattilaisten työskentelytavat palvelutarpeen arviointia toteuttaessa poikkeavat monin paikoin toisistaan, mutta yhtäläisyyksiäkin löytyy. Palvelutarpeen arvioinnin mahdollisuus toimia vaikuttavana interventiona toteutuu-työntekijöiden mukaan erityisesti esimerkiksi silloin, kun asiakas on motivoitunut työskentelyyn sekä silloin, kun työntekijöillä on mahdollista työskennellä asiakkaan haasteiden kannalta oikea-aikaisesti ja asianmukaisin työskentelytavoin ja -menetelmin. Haastatteluissa korostuu lisäksi se, että palvelutarpeen arviointi voi onnistuessaan toimia muutoksen alkusysäyksenä asiakkaan elämässä, mutta toisinaan saada siinä jo itsessään aikaan pitkäkestoisia vaikutuksia.

23.5 ”Hyvinvointialueiden rajat ylittävä menetelmien arviointitutkimus - havaintoja tuloksista, haasteista ja onnistumisista”

Liisa Häkkinen, tutkijasosiaalityöntekijä, Lapin hyvinvointialue, liisa.hakkinen@poske.fi

Johanna Alatalo, tutkijasosiaalityöntekijä, Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue, johanna.alatalo@soite.fi

Eino Tuohino, tutkijasosiaalityöntekijä, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue, eino.tuohino@pohde.fi

Petri Vuorijärvi, tutkijasosiaalityöntekijä, Kainuun hyvinvointialue, petri.vuorijarvi@kainuu.fi

Pohjoisen YTA-alueen RRP3-tutkimuksessa arvioidaan AIKUMETOD-hankkeessa mallinnettujen menetelmien soveltuvuutta, edellytyksiä ja asiakasvaikutuksia hyvinvointialueiden aikuisten sosiaalityössä. Tutkimuksen kohteena ovat voimavaralähtöisen asiakastyön ja taloussosiaalityön menetelmät. Tutkimusta toteutetaan neljällä hyvinvointialueella (Kainuu, Lappeenranta, Pohde, Soite). Käytännön toteutuksesta vastaa hyvinvointialueittain kokoaikainen tutkijasosiaalityöntekijä, ja tieteellistä prosessia ohjaa Jyväskylän yliopisto.

Hyvinvointialueilla tehtävä arviointitutkimus kohtaa monentyyppisiä haasteita, jotka liittyvät muun muassa tutkimusta ohjaavaan lainsäädäntöön (nk. toisiolaki), hyvinvointialueiden palvelutuotannon rajallisiin resursseihin osallistua tutkimus- ja kehittämistyöhön sekä tietojärjestelmien kirjavuuteen. Tutkimuksen tekemisen haasteet ovat tutkimuskentällä yleisesti tiedossa, mutta niitä ei ole jäsennetty YTA-alueiden näkökulmasta. Kysymys on merkittävä ja ajankohtainen siksi, että hyvinvointialueiden palveluiden kehittäminen, yhteensovittaminen ja yhteistyö on asetettu YTA-alueiden tehtäväksi. Osana tätä myös sosiaalialan osaamiskeskukset muutetaan 1.7.2025 pitkälti YTA-alueita vastaaviksi kokonaisuuksiksi.

Esittelemme havaintoja ja kokemuksiamme hyvinvointialueen rajat ylittävän arviointitutkimuksen toteuttamisesta. Pohdimme sitä, minkälaisiksi käytäntötutkimusasetelmia tulisi havaintojemme perusteella rakentaa, jotta vaikutusten ja vaikuttavuuden tutkiminen ja tulosten hyödyntäminen YTA-alueilla onnistuisi. Tuomme esiin onnistumisia tutkimusasetelmissamme sekä alustavia havaintoja tuloksista. Erittelemme tekemisen tapoja, joilla olemme onnistuneet ylittämään haasteita esimerkiksi ammattilaisten ja asiakkaiden tavoittamisessa ja sitouttamisessa mukaan

tutkimukseen. Nostamme esiin hankaluuksia, kuten tietojärjestelmien hajanaisuuden, ammatti-
laisten kiireen, tutkimusajan rajallisuuden ja tutkimusaineistojen yhdistämisen. Perustelemme pit-
käaikaisen vaikuttavuustutkimuksen tarvetta.

23.6 NÄPSÄ-hanke eettistä ja näyttöön perustuvaa sosiaalityötä vahvistamassa

Essi Rovamo, YTM, projektitutkija, UEF, essi.rovamo@uef.fi

Anna Miettinen, YTM, projektitutkija, UEF, anna.miettinen@uef.fi

Puheenvuorossa esitellään vuoden 2025 alussa käynnistynyttä ”Näyttöön perustuvan toiminnan
vahvistaminen sosiaalityössä” (NÄPSÄ) -tutkimushanketta ja sen ensimmäisiä havaintoja. NÄPSÄ-
hankkeessa toteutetaan kolme työpakettia:

- 1) kartoitetaan näyttöön perustuvaan toimintaan liittyviä käsityksiä ja lähtökohtia esihenkilöiden
haastattelujen ja kirjallisuuskatsauksen keinoin,
- 2) toteutetaan opetuksen arviointitutkimus sosiaalityön opiskelijoiden näyttöön perustuvan toi-
minnan oppimisesta ja soveltamisesta käytäntöön sekä
- 3) toteutetaan ja arvioidaan näyttöön perustuvan toiminnan täydennyskoulutuspilotti sosiaalityön-
tekijöille.

Näytölle on olemassa erilaisia määritelmiä, mutta yleisesti sillä tarkoitetaan parasta saatavilla
olevaa tutkimustietoa. Luotettavin tutkimustieto on ajantasaista, järjestelmällisesti koottua ja
kriittisesti arvioitua. Sosiaalityön näyttöön perustuvan toiminnan käsite pohjautuu ymmärrykseen,
jossa huomioidaan paras mahdollinen saatavilla oleva tutkimustieto, asiakkaan näkemykset ja ar-
vot, ammattilaisen asiantuntijuus ja kokemus sekä toimintaympäristö ja olosuhteet. Näyttöön pe-
rustuva toiminta toteutuu siis asiakastyön eri vaiheissa jatkuvana reflektiivisenä työskentelynä.
Kunkin asiakkaan yksilöllisyys, osallisuus ja haavoittuvuus huomioidaan näyttöön perustuvassa
toiminnassa.

Parhaimmillaan näyttöön perustuva toiminta edistää sosiaalityön vaikuttavuutta ja eettistä asia-
kastyötä. Mikäli sosiaalityöntekijä ei toimi läpinäkyvästi tai tiedä työssään tekemiensä valintojen
mahdollisia seurauksia, asiakkaat voivat kokea haittaa. Näyttöön perustuvalla toiminnalla voidaan
edistää palvelujen laatua ja asiakkaiden yhdenvertaista kohtelua. Eettinen, tutkimukseen pohjau-
tuva asiakastyö siis turvaa haavoittuvien asiakasryhmien etuja. Puheenvuorossa pohditaan, miten
hankkeen tulokset voivat tuottaa näkökulmia haavoittuvuuden kohtaamiseen sosiaalityön moni-
naisilla käytännön työkentillä.

23.7 Onnistunut menetelmien ja toimintamallien käyttöönotto vaikuttavuuden varmistajana

Miia Stähle, kehittämisspäällikkö, Kansallisen implementointiosaamisen vahvistamisen KI-hanke,
Itla, miia.stahle@itla.fi

1.5.2025 voimaan tuleva lasten ja nuorten terapiatakuu koskee lyhytpsykoterapiaa terveydenhuol-
lossa sekä määrämuotoisia lyhytinterventioita sosiaalihuollossa ja terveydenhuollossa. Lyhytinter-
ventioilla tarkoitetaan psykoterapiaa lyhyempiä ja lievempiin oireisiin ja mielenterveyden häiriöihin
sekä niiden ehkäisyyn tarkoitettuja määrämuotoisia menetelmiä. Menetelmiä voivat antaa myös
sosiaalihuollon ammattihenkilöt, joilla on koulutus kyseiseen menetelmään.

Näyttöön perustuvien menetelmien käyttöönotto sosiaalihuollon palveluissa edellyttää myös osaamista implementoinnissa eli tavoitteellisessa menetelmien käyttöönotossa. Suomessa implementointiosaamisen vahvistamiselle on tarvetta, koska implementointitiede on nuori ja kehittyvä tieteenala myös kansainvälisesti.

Itlan ”Kansallinen implementointiosaaminen lasten ja nuorten kasvun tueksi 2023–2025” -hankkeessa on kehitetty hyvinvointialueiden toimijoiden implementointiosaamista vahvistavia tutkimuspohjaisia tietosisältöjä ja työkaluja. Tuotettu tieto soveltuu myös erilaisten toimintamallien suunnitelmallisen käyttöönoton toteutuksen avuksi.

Hankkeen aikana on julkaistu implementoinnin verkkokurssi ja kesäkuussa 2025 avautuvat onnistunutta käyttöönottoa tukevat implementointisivut hyvinvointialueiden toimijoiden käyttöön. Implementointisivuilla julkaistaan myös työkaluja, joiden avulla käyttöönottoprosessista tulee suunnitelmampi ja hallitumpi. Implementointitietoa on jaettu myös lyhyillä implementoinnin yksittäiseen osa-alueeseen keskittyneillä Teemavarikoilla ja laajemmin vuosina 2023–2024 toteutetussa webinaarisarjassa, joka toteutetaan myös vuonna 2025.

Tietoon perustuva, onnistunut ja suunnitelmallinen käyttöönotto on paitsi kustannustehokasta myös vaikuttavaa. Keskeistä on miettiä, *millaisia* menetelmiä tai toimintamalleja otetaan käyttöön, *miten* käyttöönotto toteutetaan ja miten menetelmän tai toimintamallin *käyttöympäristö tulee huomioida* osana kokonaisuutta.

Puheenvuorossa esitellään onnistuneen implementoinnin peruslähtökohdat, toimintamallit ja työkalut. Implementointitutkimuksen tiedon hyödyntäminen paitsi terapiatakuun piiriin kuuluvien menetelmien käyttöönotossa myös laajemmin sosiaalihuollon palveluissa varmistaa sosiaalityön näyttöön perustuvan toiminnan toteuttamista.

Terapiatakuu turvaa lapsille ja nuorille tarvetta vastaavaa mielenterveyttä tukevaa apua ja menetelmien suunnitelmallinen käyttöönotto voidaankin nähdä investointina lasten ja nuorten parempaan tulevaisuuteen. Suunnitelmallisella käyttöönotolla on saavutettavissa selkeitä kansanterveydellisiä ja -taloudellisia pitkän aikavälin hyötyjä, kun haavoittuvassa asemassa olevia lapsia ja nuoria voidaan auttaa oikea-aikaisemmin näyttöön perustuvilla lyhytinterventioilla.

23.8 Haavoittuvuudesta valtaistumiseen: Eettisesti kestävä vaikuttavuuden tutkimus ja toiminta kiireellisissä sijoituksissa

Maija Haapala, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, maija.haapala@tuni.fi

Kiireellisissä sijoituksissa tiivistyy ne hetket, kun apu ja tuki lapselle, nuorelle ja/tai perheelle ei ole ollut riittävää ja yhteiskunnan vastuu puuttua korostuu. Sosiaalityöntekijän on tehtävä kiireellinen sijoitus, kun nuori on välittömässä vaarassa joko oman toiminnan tai kasvuolosuhteiden puutteiden vuoksi eikä muut keinot turvaamiseksi ole riittäviä. Tällöin nuori on usein erityisen haavoittuvassa asemassa. Erityisesti nuorten kiireellisten sijoitusten määrä on lisääntynyt vuosi vuodelta, mutta tietoa kiireellisistä sijoituksista tai niiden vaikuttavuudesta, varsinkaan nuorten näkökulmasta, on niukasti. Ottamalla huomioon kiireellisistä sijoituksista kokemusta omaavien nuorten kanssa tuotettua tietoa siitä, mitkä asiat vaikuttavat ja tuottavat muutoksia hyvinvointiin kiireellisissä sijoituksissa, voimme tarkastella mitä asioita olisi tärkeä kehittää ja huomioida sosiaalityössä ja lastensuojelussa nuorten hyvinvoinnin lisäämiseksi ja haavoittuvuuden ehkäisemiseksi.

Vaikuttavuuden ja vaikutuksia aikaansaavien tekijöiden tarkastelu sosiaalityössä on käsitteellisesti ja metodologisesti mutkikasta, koska sitä voi lähestyä sosiaalityössä monin eri tavoin.

Toimenpidekeskeisessä, tehokkuutta korostavassa ajankuvassa, jossa kustannukset ja lukumäärät saavat jalansijaa, on entistä tärkeämpää ylläpitää sosiaalityön arvopohjasta ja etiikasta nousevan tutkimuksen merkitystä sekä tutkimuksen demokraattisuutta. Tehokkuus, mittarit, lukumäärät ja kustannukset on tärkeitä, mutteivat kuitenkaan riitä, koska niin lastensuojelu, sosiaalityö kuin ihmisten elämäkin on kompleksista.

Kompleksisuuden ja haavoittuvuuden huomioivan vaikuttavuuden tutkimiseksi eettisesti kestäväällä tavalla tarvitaan usein marginaaliin jäävää "toista tietoa". Esityksessä kerron väitöskirjatutkimuksestani, joka nivoo yhteen kanssatutkimusta (Kulmala ym. 2023; Kulmala ym. 2024) ja inhimillisen vaikuttavuuden (Pohjola ym. 2012) tutkimusta kiireellisen sijoituksen 16–17-vuotiaana koeneiden nuorten kanssa. Olemme analysoineet nuorten kerronnallisista yksilöhaastatteluista (N=13) sitä, *millaiset tekijät saavat aikaan positiivisia tai negatiivisia vaikutuksia kiireellisen sijoituksen aikana nuorten kokemusten mukaan*. Sovellamme kriittistä realismia ja käsitystä generatiivisista mekanismeista vaikutuksia aikaansaavina tekijöinä. Esityksessäni tulen esittelemään tutkimusprosessia sekä kanssatutkimuksellisen analyysimme alustavia tuloksia, eli tekijöitä, jotka aikaansaavat nuorten kokemusten mukaan negatiivisia ja positiivisia vaikutuksia kiireellisissä sijoituksissa.

24. Uusia näkökulmia sosiaaliin ongelmiin

Työryhmän vetäjät: Mikko Ilmoniemi, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, mikko.ilmoniem@tuni.fi

Jenni Simola, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto, jenni.simola@helsinki.fi

Sosiaalityön perusluonteeseen kuuluu ongelmallisten yhteiskunnallisten ilmiöiden tunnistaminen ja tulkitseminen. Tätä sosiaalisten ongelmien tulkintatyötä tehdään niin sosiaalityön institutionaalisissa käytännöissä kuin tutkimuksessakin. Tulkinnat ovat aina suhteessa yhteiskunnalliseen kontekstiin ja toimintaympäristöjen muuttuessa korostuu tarve tunnistaa uusia ongelmallisia olosuhteita ja haastaa vakiintuneita ongelmamäärittelyjä.

Sosiaalityössä sosiaalisia ongelmia tunnistetaan, tulkitaan, nimetään ja määritellään, jotta niitä voitaisiin ymmärtää, niihin voitaisiin vastata ja ongelmia ratkaista. Sosiaalisiksi ongelmaksi määrittelemisen on keino nostaa uusia, aiemmin huomiotta jääneitä tai yksityisiksi määriteltyjä ongelmia yhteiskunnallisiksi kysymyksiksi. Samalla se on myös keino rajata tai laajentaa sosiaalityön professionaalista alaa ja ammatillista sisältöä sekä legitimoida julkisten interventoiden tekemistä tai tekemättä jättämistä. Sosiaalisten ongelmien määrittely on siten myös poliittista ja oleellinen osa sosiaalityön yhteiskunnallista valtaa.

Jonkin olosuhteen määrittäminen sosiaaliseksi ongelmaksi sisältää käsityksen siitä, että se aiheuttaa uhkaa, haittaa tai kärsimystä jollekin ihmisryhmälle tai yhteiskunnalle (Spector & Kitsuse 1987). Määrittelemisen ei koskaan ole neutraalia toimintaa, sillä tulkinnat sisältävät aina moraalisia kannanottoja siitä, mitä yhteiskunnassa pidetään hyvänä tai huonona. Usein nämä kannanotot esitetään joko implisiittisinä, jopa itsestään selvinä, tai tukeutuen esimerkiksi ammattieettiin periaatteisiin tai lainsäädäntöön. Pelkkä vallitsevan normatiivisen koodiston tunteminen ei kuitenkaan yksinään riitä ongelmallisten olosuhteiden tunnistamiseksi ja ongelmamäärittelyn perusteluksi.

Tähän työryhmään kutsumme esityksiä, jotka avaavat uusia näkökulmia sosiaaliin ongelmiin sosiaalityön tutkimuksessa. Esitykset voivat käsitellä esimerkiksi hyvän elämän ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan teoretisointeja sosiaalisten vääryyksien tunnistamisessa tai tarkastella empiiris-teoreettisesti uusia ja muuttuvia sosiaalisia ongelmia. Tervetulleita ovat myös esitykset, jotka

tarkastelevat tuoreista näkökulmista sosiaalityössä kohdattavia tunnettuja sosiaalisia vääryyksiä, kuten syrjintää, sortoa, marginalisointia tai riistoa. Rohkaisemme tuomaan myös alkuvaiheen ideoita yhteiseen keskusteluun.

Lähteet:

Spector, Malcolm & John I. Kitsuse (1987) *Constructing social problems*. New York: Aldine de Grueter.

24.1 Intergenerational power negations on solidarity outside the shadow of social norms

Tiina Määttä, apurahatutkija, Tampereen yliopisto, Tiina.Maatta@tuni.fi

The presentation addresses the possibilities to go beyond the shadow of social norms on discussions about intergenerational solidarity. It is based on the ongoing SoliPro project funded by Research Council of Finland, which explores everyday practices of youth solidarity, school context as one area of research. The presentation has a starting point which withholds that social norms influence assumptions that an individual may not even be aware of. Social norms hence facilitate expressions of solidarity in situations where people care about each other's actions, and it relates to how power relations are communicated. Thereby research needs to be able to bypass the pressures that participants may experience to say the right thing. This can be done via innovative methodologies. The data for this study were collected in 2023 using a story completion method, which meant that the participants reasoned solidarities in the school area through fictional stories. The method ensured that pupils and staff were able to express themselves in individually written stories without the fear of being judged i.e., violating social norms was made possible. The results of this study illustrate that open negotiations between staff and pupils about intergenerational power relations can provide a fertile ground for facilitating intergenerational collaboration in schools, as pupils are perceived as problem solvers in alliance with adults. In the presentation the study's implications for social work practice will be discussed.

24.2 Hankalia asiakkaita? Kirjallisuuskatsaus asiakkaiden vastarinnasta sosiaalihuollon tutkimuksessa

Jenni Simola, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto, jenni.simola@helsinki.fi

Kriittinen ja radikaali sosiaalityö on kiinnittänyt huomiota siihen, miten sosiaalityöntekijät vastustavat epäoikeudenmukaista neoliberalistista politiikkaa ja kestäättömiä käytäntöjä sosiaalipalveluissa. Vähemmän tutkimusta on asiakkaiden vastarinnasta sosiaalihuollon kontekstissa, vaikka huolenpidon ja kontrollin dynamiikka on aina läsnä näissä palveluissa. Tämä esitys perustuu kirjallisuuskatsaukseen *Understanding Service User Resistances in Social Welfare Research*, jossa tarkastelemme, miten asiakkaiden vastarinta on ymmärretty sosiaalihuoltoa koskevista tutkimuksista.

Kirjallisuushaku viiteen tietokantaan tuotti 1,085 vertaisarvioitua tulosta, joista katsaukseen valittiin 53 artikkelia, jotka käsittelivät palvelunkäyttäjien vastarintaa sosiaalihuollon palveluissa. Mukaan otettiin vain tutkimukset, joissa vastarinnan tekijä oli sosiaalihuollon nykyinen tai entinen

palvelunkäyttäjä tai pyrki palveluiden piiriin ja joissa vastarinta tapahtui suhteessa sosiaalihuollon palveluihin.

Tulosten mukaan vastarinta ymmärrettiin tutkimusartikkeleissa monin eri tavoin ja eksplisiittisiä ja implisiittisiä vastarinnan määritelmiä oli useita. Esitämme, että tästä moninaisuudesta huolimatta vastarinnan erilaiset ymmärrykset voidaan nähdä jatkumona yksilöllisestä relationaaliseen ja poliittiseen, joita erottavat erityisesti niiden sisältämät käsitykset vallasta, subjektiviteetista, tiedosta ja muutoksesta.

Kirjallisuuskatsauksen perusteella esitämme, että asiakkaiden vastarintaa ei tulisi ymmärtää ensisijaisesti ratkaistavana ongelmana, vaan ontologisesti erillisenä ilmiönä, jolla on luonnollinen paikkansa asiakkaiden ja sosiaalipalveluiden suhteessa, jota valtasuhteet määrittävät. Vastarinnan käsite voi toimia sosiaalityön tutkimuksessa hyödyllisenä teoreettisena työkaluna, kun se ymmärretään erottamattomasti valtaan kietoutuneeksi.

24.3 Asunnottomuuden sosiaalinen organisaatio

Mikko Ilmoniemi, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, mikko.ilmoniemi@tuni.fi

Yksi vallalla oleva tapa selittää ja ymmärtää sosiaalisia ongelmia on tarkastella niitä monien yhtäaikaisten vaikeuksien ja tarpeiden kautta, jotka 'kasautuvat' tietyille yksilöille tai ryhmille esimerkiksi resurssien epätasaisen jakautumisen, epäonnisten sattumien tai yksilöllisten valintojen vuoksi. Esimerkki tällaisesta ryhmästä ovat asunnottomuutta kokevat ihmiset. Asunnottomuutta selitetään esimerkiksi mielenterveyden ongelmien, riippuvuuksien, sairauksien, koulutuksen puutteen, työttömyyden, köyhyyden, heikkojen sosiaalisten verkostojen tai riittämättömien asumisen taitojen kautta. Näiden yhtäaikaisten ongelmien ajatellaan voimistavan toisiaan ja johtavan entistä pahempaan resurssien menettämisen kierteeseen. Tähän liittyvä toinen näkökulma on tarkastella sosiaalisia ongelmia 'hyvinvointivaltion epäonnistumisina', jolloin sosiaali- ja terveystaloudet eivät syystä tai toisesta pysty kohtaamaan apua tarvitsevia ihmisiä ja vastaamaan heidän tuen tarpeisiinsa riittävällä tavalla. Tällöin puhutaan esimerkiksi palveluiden heikosta saavutettavuudesta, ulossulkemisesta tai asiakkaille haitallisia seurauksia aiheuttavista diskursiivisista käytännöistä.

Edellä mainitut ovat tuoneet tärkeitä ja hyödyllisiä näkökulmia sosiaalisia ongelmia koskevaan keskusteluun, mutta niihin voi kohdistaa myös kritiikkiä. Tunnettu kritiikki ensimmäistä näkökulmaa kohtaan on, että sosiaalisiksi ongelmiksi määrittyvät helposti yksilöihin tai ryhmiin kiinnittyvät ominaispiirteet, erilaiset 'hyvinvoinnin vajeet', 'tarpeet' tai 'haavoittuvuudet', sen sijaan, että niitä tulkittaisiin laajemman rakenteellisen epäoikeudenmukaisuuden ilmentyminä. Jälkimmäisen näkökulman haaste puolestaan on, että se piirtää usein yksittäisiin tilanteisiin ja paikkoihin kytkeytyvän, kontekstiinsa sidotun kuvan ilmiöstä, jonka voi kuitenkin lopulta nähdä rakentuvan yli paikallisesti ja -ajallisesti yhteiskunnallisissa suhteissa, jatkuvana prosessina.

Esityksessäni hahmottelen näkökulmaa, jossa ongelmalliseksi määrittyvien yksittäisten tilanteiden tai palvelukohtaamisten epäonnistumisten sijaan tarkastellaan niiden taustalla olevaa sosiaalista organisoitumista. Nojaudun institutionaalisen etnografian (Smith 2005) ontologisiin lähtökohtiin, jossa järjestys ja arkielämän organisoituminen ymmärretään ihmisten toiminnassa tapahtuvana kielellismateriaalisena koordinaationa ja yhteistoimintana eri paikkojen ja eri aikojen välillä.

Tarkastelen asunnottomuutta kokeneiden ihmisten asemaa näissä sosiaalisissa suhteissa ja paikannan sitä, mihin asunnottomuuteen liittyvän 'sosiaalisen ongelman' ydin lopulta kytkeytyykään.

Esite perustuu tekeillä olevaan väitöskirjaan, jonka aineisto koostuu asunnottomuutta kokeneiden ihmisten haastatteluista, tilapäismajoituksessa kerätystä havainnointiaineistosta ja työntekijöiden haastatteluista, asumisyksiköiden työntekijöiden haastatteluista sekä kilpailutusasiakirjoista.

Lähde:

Smith, Dorothy E (2005) Institutional ethnography: A sociology for people. Lanham: AltaMira Press.

25. Sosiaalityö ja politiikka

Työryhmän vetäjät: YTT Tuomo Kokkonen, yliopistotutkija, Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, tuomo.kokkonen@juu.fi

YTT Jiri Nieminen, yliopistonopettaja (ma.) Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, jiri.h.e.nieminen@juu.fi

YTT Nina Rantamäki, tutkimuskoordinaattori, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, niina.j.rantamaki@juu.fi

VTM Sini Pallasvuo, projektitutkija, Jyväskylän yliopisto, sini.p.pallasvuo@juu.fi

Politiikka on sosiaalityön ydinasia, mutta myös sen kartoittamatonta ja villiä rajaseutua. Poliitiikan näköala sosiaalityöhön suuntautuu yhtä hyvin ammatin itseymmärryksen ja yhteiskunnallisen aseman analyysiin, kuin myös sosiaalityön käytäntöjen tutkimukseen. Suomalaisessa keskustelussa politiikasta puhutaan usein alleviivaten sosiaalityön toisinaan kipeääkin kumppanuutta hyvinvointivaltion kanssa. Poliitiikka on läsnä sosiaalityössä myös silloin kun puhutaan ammattikunnan vastuusta asettua haasteellisissa elämäntilanteissa olevien kansalaisten puolelle tai sen kriittisistä pyrkimyksistä tuottaa edistysellistä yhteiskunnallista muutosta.

Suppeassa merkityksessä politiikka koskee valtion julkista vallankäyttöä. Tällöin sosiaalityö voidaan nähdä byrokraattisena työnä, jossa työn poliittisuus ilmenee lähinnä hallinnollisia päätöksiä toimeenpanevana käytäntöpolitiikkana. Tässä kontekstissa yksittäisen sosiaalityöntekijän vaikutusmahdollisuudet ovat ohuet. Välittävässä merkityksessä politiikan ja sosiaalityön suhde voidaan ymmärtää kumppanuutena, jossa sosiaalityöntekijä on asiakkaansa tai asiakaskuntansa tukena. Sosiaalityön ja asiakkaan kumppanuus nousee keskeiseksi, kun pyritään puuttumaan huono-osaisuuden rakenteellisiin syihin tai kun toimitaan asiakkaan tukena palveluiden tai etuisuuksien hakemisessa sekä kansalaisoikeuksien toteutumisessa. Myös sosiaalityön toiminta asiantuntijana lainsäädännön valmistelussa sekä palveluiden kehittämisessä tai yhteiskuntasuunnittelussa voidaan nähdä politiikaksi välittävässä merkityksessä.

Kolmanneksi eli laajassa merkityksessä politiikka on mikä tahansa sosiaalinen suhde, johon liittyy ristiriitoja ja pyrkimys yhteiskunnalliseen muutokseen. Tämän tyyppisestä poliittisuudesta esimerkkejä ovat mielenosoitukset ja erilaiset aktiot, joissa sosiaalityöntekijät tai sosiaalityön tutkijat ja asiantuntijat – mahdollisesti yhdessä asiakkaiden kanssa – vaativat parempaa maailmaa ja oikeudenmukaisuutta. Laajaan politiikan merkitykseen liittyviä kysymyksiä ovat myös miksi

sosiaalityön ammattikunnan sanotaan olevan poliittisesti hiljaista, tai miksi eduskunta-, alue ja kuntavaaleissa ehdokkaat harvoin profiloituvat sosiaalityöntekijöinä? Poliitiikan välittävään ja laajaan merkitykseen liittyvät myös kysymykset sosiaalityön ja hyvinvointivaltion välisistä suhteista sekä sosiaaliturvassa ja palveluissa tapahtuvista muutoksista.

Sosiaalityö ja politiikka -työryhmä tutkii politiikan kysymyksiä sosiaalityössä kaikista edellä kuvatuista näkökulmista. Työryhmään ovat tervetulleita niin teoreettiset analyysit kuin esitykset, joissa käsitellään empiirisen tutkimuksen tuloksia. Esitykset voivat käsitellä sosiaalityön teorian ja käytännön kysymyksiä järjestelmätasolla Suomessa tai globaalisti, ne voivat nostaa esiin sosiaalisten ongelmien ja arvoisuuden poliittisuutta. Esitys voi olla myös (aate)historiallinen katsaus, käsiteanalyysi, tai se voi pureutua sosiaalityön (poliittisen) yhteiskuntasuhteen ajankohtaiskysymyksiin. Kieli: Suomi & englanti

25.1 Tutkimus hyvinvoinnin poliitikoiden luomasta ilmiöpohjaisesta hallinnasta

Ulla Hakola, jatko-opiskelija, Vaasan yliopisto, ulla.hakola@icloud.com
Sanna Tuurnas, johtaja, Tampereen yliopisto, etunimi.sukunimi@tuni.fi

Suomalaisessa yhteiskunnassa julkisella vallalla on keskeinen rooli väestön hyvinvoinnin tukemisessa. Kansallisella tasolla julkinen hallinto vastaa kansallisten politiikkojen määrittelystä ja niiden toimeenpanon ohjaamisesta. Alueellisella tasolla kunnat ja hyvinvointialueet toimivat käytännön toteuttajina edistämällä väestön hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta. Alueellisilta toimijoilta edellytetään aktiivisia toimia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi.

Tutkimuksessamme tarkastelemme kansallista informaatio-ohjausta, ja erityisesti kansallisia asiakirjoja ja niiden tuottamaa kieltä hallinnan käytäntöinä. Tarkastelun työvälineeksi olemme valinneet ilmiöpohjaisuuden, jossa ilmiönämme on väestön ikääntyminen. Tutkimuksemme tavoitteena on selvittää, minkälaisen kielellisten valintojen avulla ilmiöpohjaista hallintaa kuvataan kansallisissa asiakirjoissa ja millaisista valtapositiioista näitä kuvauksia tuotetaan.

Esitykseni perustuu ilmiöpohjaista hallintaa käsittelevän hallintotieteen alan väitöskirjatutkimukseeni ensimmäiseen, tällä hetkellä työn alla olevaan artikkelikäsitteilykirjoitukseen. Työryhmäesityksessäni esittelen tutkimusartikkelimme rakentumisen sekä tutkimuksen keskeiset tulokset. Lisäksi pohdin esityksessäni mahdollisuuksien mukaan tutkimustuloksiamme suhteessa sosiaalityön toiminnan ja politiikan vuorovaikutukseen sekä politiikoiden rooliin sosiaalityön vaikuttamisen välillä.

25.2 Sosiaalinen raportointi sosiaalityötä politisoivana tiedonmuodostuksena

Elina Perkiö, kehittäjäsosiaalityöntekijä, Pirkanmaan hyvinvointialue, elina.perkiio@pirha.fi

Anna Pekkarinen, kehittäjäpäällikkö, sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos, anna.pekkari-nen@pikassos.fi

Riikka Sujamo, tietojohdamisen suunnittelija, Pirkanmaan hyvinvointialue, riikka.sujamo@pirha.fi

Esityksessämme tarkastelemme tiedonmuodostusta Pirkanmaalla kehitetyn ilmiölähtöisen sosiaalisen raportoinnin kautta. Sosiaalisen raportoinnin avulla sosiaalityölle keskeisistä ilmiöistä pyritään tekemään avoimesti poliittisia, jolloin niistä pystytään myös poliittisesti keskustelemaan.

Sosiaalisen raportoinnin ydinelementeiksi olemme tunnistaneet moniäänisyyden ja -tasoisuuden, tietolähteiden yhdistelemisen ja tiedon demokraattisuuden, yhteiskuntatieteellisesti analysoidun tiedon sekä käytännöllisyyden. Moniäänisyys ja -tasoisuus tarkoittaa, että analysoitavia ilmiöitä tarkastellaan eri tasoilla: asiakkaiden, asiakastyötä tekevien ja sitä kehittävien, luottamushenkilöiden ja johdon kanssa. Tietolähteiden yhdistelemisellä ja tiedon demokraattisuudella viittamme tietoiseen ja tunnistettuun pyrkimykseen purkaa ja murtaa tietoon liittyviä hierarkioita. Emme esimerkiksi arvota määrällistä tietoa laadullisen yli. Tiedonmuodostus syntyy neuvotellen yhteisen ymmärryksen rakentamiseksi. Tietämisestä neuvoteltaessa paljastuu arvolutautuneita käsityksiä sosiaalityöstä ja sosiaalityön asiakkaina olevista henkilöistä. Tältä kannalta neuvottelu on myös eettinen prosessi. Sosiaalinen raportointi on luonteeltaan tutkimuksellista, ja ilmiöitä hahmoteltaessa syntyy usein uusia teoreettisia näkökulmia. Sosiaalisen raportoinnin yhteydessä tehtävät toimenpidesuosituksukset ovat lähtökohtaisesti sellaisia, että ne ovat vietävissä käytäntöön. Prosessiin kuuluu myös vastuun ottamista ja sen kantamista toimenpiteiden edistämisestä.

Analysoimme tätä sosiaalisen raportoinnin prosessia Habermasin tiedonintressien näkökulmasta. Väitämme, että tapamme tehdä sosiaalista raportointia täyttää Habermasin kolme tiedonintressiä. Ilmiölähtöiset sosiaaliset raportit palvelevat teknis-materiaalista intressiä, sillä niitä voidaan hyödyntää päätöksenteossa, toiminnan suunnittelussa ja vaikuttamistyössä. Praktisessa tiedonintressissä huomioidaan tiedon merkitys sosiaalisiksi ongelmiksi rakentuvien olosuhteiden juurisyiden paikantamisessa ja korjaamisessa sekä yksilöasiakkaan ainutlaatuisen elämän ymmärtämisessä, osana sitä ympäristöä ja kontekstia, jossa ihminen elää. Lisäksi sosiaalista raportointia hyödynnetään oikeudenmukaisten palvelujen kehittämisessä. Kriittiset teoriat asiantilojen muuttamiseksi ovat rakenteelliselle sosiaalityölle ja siihen kuuluvalla sosiaaliselle raportoinnille ominaisia, mutta tiedonintressinä kriittisyys on myös varsin haastava, sillä vallitsevien rakenteiden kriittinen tarkastelu kohtaa usein vastarintaa ja vastustusta. Sosiaalityön hallinnollis-byrokraattinen luonne ei kutsu haastamaan vallitsevia käytäntöjä, vaan on tyytyväinen pikemminkin nykytilaa säilyttäviin, mutta silti vaikuttavuutta ja tehokkuutta korostaviin tulkintoihin. Erityisesti asiakkaan asemaa ja positiota sosiaalityön kohteena, tasavertaisen toimijuuden sijaan, vaikuttaa olevan vaikeaa murtaa. Väitämme, että sosiaalisen raportoinnin tavoitteena tulisi olla asiantiloja muutettava ja murtava, reflektiivinen ja uutta luova tutkimuksellinen ote sosiaalityöhön.

25.3 Sosiaalinen oikeudenmukaisuus päihdelainsäädännön uudistuksessa ja lainvalmisteluasiakirjoissa

Satu Mäenpää, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, satu.maenpaa@tuni.fi

Vuonna 2023 päihdelainsäädäntö sisällytettiin pääosin sosiaalihuoltolakiin. Uudistuksen tavoitteena oli selkeyttää päällekkäisten päihdepalveluita ohjaavien lakien tulkintaongelmia, parantaa päihdepalveluiden saavutettavuutta ja saatavuutta, sekä vahvistaa asiakkaiden yhdenvertaisia oikeuksia saada tarvitsemiaan päihdepalveluita. Esitykseni perustuu väitöskirjani toiseen osajulkaisuun, jossa tutkin miten sosiaalinen oikeudenmukaisuus kuvautuu päihdelainsäädännön uudistukseen liittyvissä lainvalmisteluasiakirjoissa ja lopullisessa sosiaalihuoltolaissa. Väitöskirjassani tutkin päihdepalveluiden yhdenvertaista saavutettavuutta ja saatavuutta sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumisen näkökulmasta.

Tutkimukseni on monitieteellinen ja paikantuu yhteiskuntatutkimuksen, sosiaaioikeuden ja hyvinvointioikeuden konteksteihin. Sosiaalityön näkökulmaa tutkimuksessa ylläpitää sosiaalisen oikeudenmukaisuuden viitekehys. Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden käsitettä käytetään laajasti, mutta sen syvin merkitys jää usein epäselväksi. Tutkimuksessani määrittelen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden käsitteen kansainvälisten ihmisoikeussopimusten, perusoikeuksien, sosiaalihuollon oikeusperiaatteiden ja sosiaalialan ammattieettisten ohjeiden muodostaman kokonaisuuden kautta.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää miten ja mistä näkökulmista sosiaalista oikeudenmukaisuutta määritellään lainvalmisteluun liittyvissä asiakirjoissa. Tutkimuksessa lähestyn aihetta seuraavin kysymyksiin: Miten lainvalmisteluasiakirjoissa argumentoidaan asiakkaiden etua, yhdenvertaisuutta ja oikeuksien toteutumista päihdepalveluiden osalta? Miten argumentaatiot on huomioitu viimeistellyssä sosiaalihuoltolaissa? Miten sosiaali- ja terveydenhuollon valta ja vastuu jakautuvat sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta lakiuudistuksen myötä? Millaisena sosiaalinen oikeudenmukaisuus kuvautuu uudistuneessa sosiaalihuoltolaissa päihdepalveluiden saavutettavuuden ja saatavuuden osalta?

Tutkimuksen aineisto koostuu mielenterveys- ja päihdepalveluja koskevan lainsäädännön uudistamisen lainvalmisteluaineistosta, joita ovat hallituksen esitys (197/2022) eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain ja terveydenhuoltolain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi, asiantuntijalauseunoista, sekä esityksen luonnokseen annetut sidosryhmien ja toimijoiden lausunnot, joita on 163 kappaletta. Tutkimukseni on parhaillaan aineiston analyysivaiheessa ja analyysimenetelmänä hyödynnän sisällönanalyysia. Esityksessäni tulen esittämään analyysini alustavia tuloksia.

Tutkimus täydentää aiempaa päihdepalveluiden saatavuuteen ja saavutettavuuden tematiikkaan liittyvää tutkimusta tuottamalla uutta ja ajankohtaista tietoa, miten päihdelainsäädännön uudistus on vaikuttanut päihdepalveluiden saatavuuteen ja saavutettavuuteen sosiaalisten oikeuksien toteutumisen näkökulmasta.

25.4 Sosiaalityön tutkimuksen kontekstin erityispiirteet tiedeviestinnän laajassa hahmottamisessa

Marja Hekkala, yliopisto-opettaja, Tampereen yliopisto, marja.hekkala@tuni.fi

Veera Niemi, projektitutkija, Turun yliopisto, veeevi@utu.fi

Tieteellinen kirjallisuus tiedeviestinnästä sisältää lukuisia ilmiön moniulotteisuutta avaavia teoreettisia jäsennyksiä. Tiedeviestintä kytkeytyy kiinteästi myös yhteiskunnallisesti ajankohtaisiin tieteen vaikuttavuuden, sovellettavuuden, tutkimuksen rahoituksen ja oikeutuksen kysymyksiin. Laajasti ymmärrettynä tiedeviestintä kattaa kaikki sellaiset toimet, joilla tiedeyhteisö saattaa teoria- ja tutkimustietoa erilaisten yleisöjen perehdyttäväksi. Viestintäkeinojen kirjo on laaja, alkaen maksumuurin takana pysyvistä englannin- (ja kapula-)kielisistä kirjoista ja artikkeleista ammatillisiin tai yleistajuisiin teksteihin ja suullisiin esityksiin ja muihin vastavuoroisiin kohtaamisiin, joissa tietoa rakennetaan yhdessä.

Sosiaalityön tutkimuksella on erityisiä vastuita toteuttaa tiedeviestintää ja edistää profession tiedeperustaisuutta. Akateemisena toimintana sosiaalityön tutkimuksen on ensinnäkin yliopistolain mukaan toimittava vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa ja edistää tutkimustulosten yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Toiseksi sosiaalityön tutkimusaiheet kiinnittyvät vahvasti

ihmisoikeuksien toteuttamiseen ja sosiaalisesti kestävästä yhteiskunnan edistämiseen, jolloin tutkimustulosten politisointi eli saattaminen julkiseen tietoon ja tutkimuksen osallistuminen julkiseen keskusteluun ovat myös sosiaalityön tutkimuksen moraalinen velvollisuus. Moraalista velvollisuutta tuottaa tutkimustietoa ja tehdä siitä saavutettavaa peräänkuulutetaan erityisesti sosiaalityön vaikuttavuustiedon ja näyttöön perustuvien käytäntöjen näkökulmista. Akateemisenä professionaalisena sosiaalityöntekijöiden hiljaisuudesta yhteiskunnallisessa keskustelussa on kuitenkin puhuttu pitkään. Viime vuosina osa sosiaalityöntekijöistä on aktivoitunut näissä keskusteluissa merkittävästi, mutta sosiaalityön tutkimus on toistaiseksi pysynyt enimmäkseen taka-alalla.

Työryhmäesityksessämme tarkastelemme ajantasaista kansainvälistä kirjallisuutta tiedeviestinnän eri tasoista ja ulottuvuuksista, ja yhdistämme sitä Suomen sosiaalityön tutkimusviestinnän ajankohtaiseen kontekstiin. Tarjoamme katsauksen kansainvälisen kirjallisuuden keskeisiin tiedeviestintää koskeviin jäsennyksiin eli luomme monitasoisen kartan siitä, mitä tiedeviestintä voi olla ja mitä se merkitsee yleisellä tasolla eri aloilla. Havainnollistamme katsausta soveltamalla Suomen sosiaalityön tiedeviestinnän ajankohtaisia esimerkkejä tälle kartalle. Tavoitteenamme on tarjota sosiaalityön tutkijoille ja tutkimustiedosta kiinnostuneille muille toimijoille työkaluja paikantaa omassa työssä jo toteutuvaa tiedeviestintää ja tuottaa keskustelua toistaiseksi vähemmälle huomiolle jääneistä sosiaalityön tiedeviestinnän muodoista. Esityksen pitäjät ovat sosiaalityön väitöskirjatutkijoita Tampereen ja Turun yliopistoista, jotka olivat vuoden 2025 aikana mukana luomassa Sosiaalityön tutkimuksen seuran uutta tutkimusviestinnän mallia.

25.5 Rakenteellisen sosiaalityön merkitys yhdenvertaisen osallisuuden edistäjänä

Sini Pallasvuo, tohtoriopiskelija Jyväskylän yliopisto sini.p.pallasvuo@jyu.fi

Viime vuosikymmeninä toteutunut, yksilökeskeinen uusliberalistinen yhteiskuntapoliittinen kehityskulku, vaatii vastavoimakseen rakenteet huomioivaa ja yhdenvertaista osallisuutta korostavaa rakenteellista sosiaalityötä. Esitykseni perustuu alkuvaiheessa olevaan väitöskirjaani, jossa olen kiinnostunut siitä, miten Suomessa toteutettavan rakenteellisen sosiaalityön avulla heikompaan asemaan joutuneiden yhdenvertaisen osallisuuden esteitä voidaan purkaa ja heidän yhdenvertaista osallisuuttaan vahvistaa. Mielestäni rakenteellisella sosiaalityöllä on tässä potentiaalisesti tärkeä merkitys, koska rakenteellisen sosiaalityön tavoitteena tulisi olla epätasa-arvoa ja osattomuutta tuottavien rakenteiden purkaminen.

Perinteisesti Suomessa rakenteellinen sosiaalityö on ymmärretty epäpoliittisena palvelujärjestelmän kehittämisenä viranomaiskeskeisen tietotyön avulla. Kansainvälisesti vallalla oleva progressiivinen rakenteellisen sosiaalityön lähestymistapa puolestaan korostaa sosiaalityön poliittisuutta ja pyrkii yhteiskunnallisten epätasa-arvoa ja sortoa aiheuttavien rakenteiden kumoamiseen yhteistyössä heikompaan asemaan joutuneiden ihmisten kanssa. On tärkeää tarkastella kriittisesti, miten Suomessa toteutettavaan järjestelmäkeskeiseen rakenteellisen sosiaalityön perinteeseen nojaavassa rakenteellisessa sosiaalityössä onnistutaan edistämään yhdenvertaista osallisuutta.

Tarkastelen osallisuutta poliittisen filosofin Nancy Fraserin (2008) kehittämän yhdenvertaisen osallisuuden teorian ("parity of participation") avulla. Teoriassaan Fraser esittää, että yhteiskunta voi olla oikeudenmukainen vain silloin, kun kaikilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua yhteiskuntaan. Yhdenvertaiset osallistumisen mahdollisuudet eivät toteudu niin kauan kuin ihmiset kärsivät taloudellisesta, poliittisesta ja yhteiskunnalliseen statukseen liittyvästä epätasa-arvosta. Taloudellinen epätasa-arvo viittaa materiaalistien resurssien epätasa-arvoiseen jakautumiseen. Poliittinen epätasa-arvo tarkoittaa epätasa-arvoisia mahdollisuuksia osallistua

päätöksentekoon henkilöä koskevissa asioissa Yhteiskunnalliseen statukseen liittyvä epätasa-arvo viittaa ihmisten hierarkkiseen jaotteluun yhteiskunnassa heidän ominaisuuksien perusteella (Fraser 2010). Nämä kolme ulottuvuutta ovat kukin erillisiä, vaikka ne ovat myös yhteydessä toisiinsa. Fraser korostaa teoriassaan rakenteiden merkitystä yhdenvertaiselle osallisuudelle. Yhdenvertainen osallisuus ei ole yksilönominaisuuksiin palautuva kysymys ja näin ollen yhdenvertaisen osallisuuden toteutuminen vaatii rakenteellista muutostyötä.

Haluan tutkimukseni avulla haastaa sosiaalityöntekijöitä, sosiaalityön tutkimuskenttää ja päättäjiä kiinnittämään huomiota entistä enemmän yhteiskunnallisten ongelmien taustalla vaikuttaviin rakenteellisiin tekijöihin. Fraserin luoman teoreettisen kehyksen avulla kiinnitän huomiota myös siihen tapaan, miten Suomessa toteutettavalla rakenteellisella sosiaalityöllä pystytään vastamaan rakenteellisen sosiaalityön tärkeimpiin tavoitteisiin, kuten yhdenvertaisen osallisuuden edistämiseen.

25.6 Ideat hyvinvointialueiden rahoituksen valmistelussa

Otso Salo, väitöskirjatutkija, Jyväskylän yliopisto, otso.i.salo@jyu.fi

Vuonna 2023 toimintansa käynnistäneet hyvinvointialueet joutuivat taloustilanteensa vuoksi välittömästi supistamaan palveluitaan, toteuttamaan yhteistoimintamenettelyjä, korottamaan asiakasmaksujaan ja pyytämään valtiolta lisärahoitusta. Hyvinvointialueiden edustajat ja luottamushenkilöt ovat pitäneet valtion rahoituksen tasoa riittämättömänä. Hyvinvointialueiden talouden tasapainottamistoimet ovat vaikuttaneet sosiaalihuoltoon niin asiakkaiden, työntekijöiden kuin johtajienkin näkökulmasta.

Politiikan, poliittisen talouden ja hallinnon tutkimuksessa lisääntynyt ideoiden tutkimus tarkastelee politiikkaprosesseja esimerkiksi niihin osallistuneiden henkilöiden kognitiivisten ominaisuuksien, toimijoiden käyttämien puhetapojen tai laajemmin institutionaalisten toimijoiden vaikutusten näkökulmasta. Poliittisiin uudistuksiin liittyy kilpailevia intressejä, voimasuhteita, useita toimijoita sekä instituutioita. Esitykseni sisältää alustavia tuloksia analyysistä, jossa hyödynnän ideatutkimuksen käsitteistöä selittääkseni hyvinvointialueiden rahoituksen valmisteluprosessia.

Analyysini kohdistuu Valtiovarainministeriön puheenjohtaman rahoitusjaoston kokousaineistoon. Rahoitusjaosto oli yksi työryhmistä, joka valmisti hyvinvointialueuudistusta virkatyönä. Nimensä mukaisesti se valmisti pääosan hyvinvointialueiden rahoitukseen liittyvistä lakiehdotuksista. Tarkastelen aineistoani siinä esiintyvien diskurssien eli vallitsevien puhetapojen ja niihin kytkeytyvän toiminnan näkökulmasta. Rahoitusjaoston kokousten analyysin tavoitteena on ensinnäkin tehdä katsaus siihen, onko jaosto tuottanut uusia ideoita, jotka ovat vaikuttaneet hyvinvointialueiden rahoituksen lopulliseen muotoon, ja toiseksi siihen, mitkä aiemmin esiintyneet ideat ja instituutiot ovat esiintyneet jaoston työssä. Esitykseni tuo tietoa sosiaalihuoltoon merkittävästi vaikuttaneen uudistuksen taloudellisen kehikon valmistelusta. Esitys pohjautuu väitöskirjani ensimmäiseen artikkeliluonnokseen.

26. Tekoälyn kynnyksellä – tekoäly sosiaalityön asiakkaiden haavoittuvuuden tunnistamisessa

Työryhmän vetäjät:

Petteri Heino, projektipäällikkö, Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Socca, petteri.heino@hus.fi

Jussi Seppälä, sosiaalityöntekijä, Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue, Seniori-info, Gerontologinen sosiaalityö, antti-jussi.seppala@luvn.fi

Tekoälyä ollaan tuomassa sosiaali- ja terveysalalle muun muassa valtionhallinnon ohjaamana ja tukemana. Taustalla on toive siitä, että tekoäly olisi yksi ratkaisu toimialan kustannuspaineiden hallintaan ja työn vaikuttavuuden lisäämiseen (STM:n digiohjelma, DigiFinlandin selvitys). Kehittäminen on kuitenkin tapahtunut terveydenhuoltovetoisesti teknologia edellä, eikä siinä ole huomioitu sosiaalialan ja -työn eroa suhteessa terveydenhuoltoon. Sosiaalialalla ei ole juurikaan käyty keskustelua tekoälyn eettisistä haasteista ja käytännön vaikutuksista asiakastyöhön. Kysymys on kuitenkin suuresta työn tekemiseen liittyvästä murroksesta, johon olisi tärkeää saada mukaan kentän ääni ja tutkimustietoa. Mikäli tämä perusta jää huomioon ottamatta, on tekoälyn hyödyntäminen ja integroiminen sosiaalialan työhön vaikeaa.

Työryhmän tarkoituksena on pohtia sosiaalityön ja tekoälyn välisen suhteen kehittämistä. Tekoälyn tulemistä jostakin ei tule odottaa, koska käytännöllinen tekoäly luodaan käyttöyhteyksissä. Tekoäly tulee ensin kouluttaa jollekin erityisalalle, vasta sen jälkeen tällaista orientoitua tekoälyä voidaan opetella käyttämään. Vähitellen tekoälystä voi tulla kollegan asemassa oleva yhteistyökumppani.

Tekoäly voi olla apuna sosiaalityön asiakkaiden haavoittuvuuden tunnistamisessa, sekä ongelmien ratkaisuisa. Esimerkiksi ikäihmisten taloudellisiin ongelmiin voitaisiin yksilö- ja rakenteellisella tasolla puuttua huomattavasti nykyistä aiemmin tekoälyn avulla, jolloin perintäkierteiden monitorointi vähenisi. Tekoäly voisi toimia jonkinlaisena asiakkaan epävirallisena edunvalvojana siten, etteivät ongelmat ehtisi kasvaa suuriksi. Tekoälyn tällainen käyttö tarkoittaisi suurta muutosta ajattelutapoihin ja yhteiskunnan järjestelmien toimintaan.

Työryhmään toivotaan sosiaalityön eri aloilta esityksiä siitä, miten tekoälyn avulla voidaan ehkäistä ennalta sekä korjata yksilö- ja rakenteellisen tason haavoittuvuutta erilaisissa sosiaalityön konteksteissa. Tekoäly on ajattelua auttava ja muuttava apuväline, jonka yhteiskunnallinen muutospotentiaali voi sen kokeilun kautta avautua tavalla, jota meillä ei ole ollut mahdollisuus aiemmin kokea. Työryhmän kieli: suomi, ruotsi tai englanti esityksen mukaan

26.1 ”Haastaako vai haavoittaako tekoäly sosiaalityötä?”

Petteri Heino, projektipäällikkö, Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Socca, petteri.heino@hus.fi

Jussi Seppälä, sosiaalityöntekijä, Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue, Seniori-info, Gerontologinen sosiaalityö, antti-jussi.seppala@luvn.fi

Tämän abstraktin lähtökohta on se, että tekoäly haastaa sosiaalityön tieteenalana ja käytännön toimintana. Mutta voiko tekoäly haavoittaa sosiaalityötä? Abstraktin tekijät ovat valmistelleet hankemukseja sosiaalityön ja tekoälyn välisen suhteen tutkimiseksi, mutta vielä ei ole päästy varsinaiseen hankkeeseen asti. Valmistelu on tuottanut pohdintoja, joiden taustalla vaikuttaa huoli siitä, että jos sosiaalityössä ei aktiivisesti ryhdytä keskustelemaan tekoälystä, voivat muut tahot, kuten hyvinvointialueet, tehdä sen sosiaalityön puolesta.

Hankepohdintojen ja abstraktin taustalla on seuraavia oletuksia:

1. Tekoäly tulee sosiaalityöhön. Sosiaalityöhön räätälöityä tekoälyä ryhdytään kehittämään sosiaalityön teorian ja käytännön asiantuntijoiden myötävaikutuksella.

2. Tekoälyä ryhdytään käyttämään sosiaalityössä. Tekoälyn ”tuleminen” edellyttää, että työntekijät tietävät mikä tekoäly on, ja käytännössä sitä käyttävät. Olennaista on käyttää sosiaalityöhön kehitettyä tekoälyä, ei pelkästään jotakin yleistä kirjaamistekoälyä.
3. Tulee selvittää, millaiseen sosiaalityön toimintaympäristöön tekoäly tulee. Sosiaalityön erityisalajat voivat olla hyvin erilaisia ydintavoitteiltaan ja työotteiltaan, mikä vaikuttaa siihen, miten tekoälyä tullaan käyttämään sosiaalityössä. Jos tekoäly tulee sosiaalityöhön kollegan kaltaiseksi toimijaksi, tulee työntekijän ja tekoälyn jakaa ymmärrys siitä, mitä erilaisia asioita ja vaiheita työhön kuuluu. Tämä koskee koko henkilöstöä (asiakastyö, johtaminen, sihteerit ym.).
4. Tekoäly haastaa sosiaalityön. Väitetään, että sosiaalityössä vallitsee ”hiljaisuuden kulttuuri”. Tekoäly haastaa sosiaalityötä tulemaan näkyväksi, sosiaalityön oman tekoälyn kehittämisen myötä. Jos tekoälyä ryhdytään sosiaalityössä käyttämään, koskee haaste sekä sosiaalityön käytäntöä että tutkimusta.
5. Tekoäly haastaa sosiaalityön organisaatiot, työpaikat ja työnkuvat. Tekoäly voi vähitellen muuttaa sosiaalityön toimintaympäristöä ja jopa työtehtäviä.
6. Tekoälyn tuleminen sosiaalityöhön edellyttää kehittämis-, käyttöönotto- ja tutkimusprojekteja. ”Tekoälyn tuleminen” on pitkä prosessi, eikä tekoäly tule, jos sitä ei kehitetä ja oteta käyttöön. Tekoälyn voi valmistautua esimerkiksi hakemalla hankerahoitusta, tai toteuttamalla organisaation omia hankkeita, jotka eivät edellytä ulkoista rahoitusta.

On myös mahdollista, ettei tekoäly tule sosiaalityöhön, mutta sitä on vaikea uskoa. Jotta sosiaalityössä ei eri tavoin haavoituttaisi, kun tekoäly tulee, on asiaan syytä valmistautua.

Ks. esim. Nummisto, Jyrki (2024) <https://sosdigi.weebly.com/blogi/sosiaalialan-tulee-herata-tekoalykehitykseen>

27. Sosiaalityö perhesuhteiden säätelijänä

Työryhmän vetäjät:

Aino Ritala-Koskinen, vanhempi yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto, aino.ritala.koskinen@tuni.fi

Leena Autonen-Vaaraniemi, yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto (Porin yksikkö), leena.autonen-vaaraniemi@tuni.fi

Perhesuhteet ovat parhaimmillaan yksilön arkea ja hyvinvointia tukevia. Sosiaalityössä kohdataan kuitenkin usein päinvastaisia – haavoittavia, yksilön hyvinvoinnille vahingollisia perhesuhteita. Sosiaalityön rooli onkin näissä tilanteissa eri tavoin säädellä perhesuhteita. Perhesuhteiden olemassaoloa ja ylläpitämistä pyritään sosiaalityössä eri tavoin turvaamaan ja tukemaan, mutta yhtä kaikki näitä suhteita voidaan joutua kontrolloimaan, rajoittamaan ja jopa katkaisemaan.

Ilmeisimmin perhesuhteiden säätelyä tehdään lastensuojelun alueella, äärimmillään huostaanototilanteissa, jolloin lapsi siirretään pois kodistaan huolenpidon pettäessä. Vaikeissa ero- ja huoltoriitatilanteissa tai lähisuhdeväkivaltatilanteissa sosiaalityöllä on tärkeä rooli perhesuhteiden säätelijänä. Perhesuhteiden säätelyä voi tunnistaa myös erilaisissa aikuissosiaalityön tai gerontologisen sosiaalityön tilanteissa. Lisäksi esimerkiksi vanhemman vankeuteen tai ylijarjaisiin

tilanteisiin, kuten pakolaisuuteen, voi liittyä perhesuhteiden säätelyä sosiaalityön tai muiden viranomaisten toimesta.

Perhesuhteiden säätely voi tarkoittaa viranomaispäätöksiä ja vakavaa juridista puuttumista yksityisiin perhesuhteisiin. Sosiaalityön arjessa perhesuhteiden säätely voi olla kuitenkin ohjaamista ja tukemista tietynlaisiin perhekäytäntöihin ja suhteiden ylläpitämisen tapoihin. Tällöin sosiaalityön ammatillinen ja moraalinen harkinta ovat vahvassa roolissa.

Kutsumme työryhmään alustuksia erilaisissa sosiaalityön konteksteissa esiin nousevista ihmisten hyvinvointia haavoittavista tilanteista, joissa sosiaalityö toimii eri tavoin perhesuhteita säätelemällä. Työryhmään ovat tervetulleita esitykset, joissa ilmiötä tarkastellaan teoreettis metodologisesti tai ammattikäytäntöjen arjen näkökulmasta. Myös opinnäytteisiin pohjautuvat esitykset ovat tervetulleita. Toivomme työryhmään esityksiä ja keskustelua sosiaalityön roolista perhesuhteiden säätelijänä yli sosiaalityön sektorirajojen.

27.1 Ammattilaisten näkemyksiä vauvojen ja taaperoiden vuoroasumisesta

Leena Autonen-Vaarananiemi, yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto, Porin yksikkö leena.autonen-vaarananiemi@tuni.fi

Aino Ritala-Koskinen, vanhempi yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto aino.ritala.koskinen@tuni.fi

Lasten vuoroasuminen vanhempien eron jälkeen on yleistynyt ja vakiintunut yhdeksi lakiin perustuvaksi tavaksi järjestää lasten asumista vanhempien muutettua erilleen. Joissakin maissa vuoroasuminen on ensisijainen vaihtoehto. Vuoroasumisella nähdään olevan pääsääntöisesti myönteisiä vaikutuksia lapsen hyvinvointiin. Perheammattilaiset kohtaavat työssään yhä enemmän vuoroasumiseen liittyviä kysymyksiä. Erityisen haastava ilmiö on vauvojen ja taaperoiden vuoroasuminen. Kelan tutkimuksen mukaan vuona 2020 alle 3-vuotiaista lapsista 12 prosenttia oli vuoroasuvia.

Esityksemme perustuu pienten lasten vuoroasumista tarkastelemaan review-tutkimuksemme sekä lapsi- ja perheasiantuntijoiden haastatteluja koskevaan aineistoomme.

Review-tutkimukssamme paikansimme aiemmasta tutkimuksesta kaksi kiintymyssuhdeteoriaan perustuvaa näkökulmaa. Yksi tutkimuksen valtavirroista korostaa primäärisuhteen tärkeyttä vauvan ja äidin välillä, jota pienen lapsen yöpyminen toisen vanhemman luona heikentää. Toinen tutkimuksen valtavirta nostaa esiin, ettei vuoroasumisella ole negatiivisia vaikutuksia vauvoille ja korostaa vuoroasumisen positiivisia vaikutuksia taaperoikäisten hyvinvoinnille. Tutkimuksista ei löydy yksiselitteistä vastausta siihen, onko vuoroasuminen hyväksi tai haitaksi vauvaikäisille ja taaperoille.

Haastatellut lapsi- ja perheasiantuntijat suhtautuvat varovaisesti vauvojen vuoroasumiseen. Vauvoille suositellaan päivittäisiä, lyhyitä tapaamisia tai yhden yön yöpymisiä toisen vanhemman luona, joita voisi vähitellen lisätä vauvan kasvaessa. Kiintymyssuhteen muodostaminen nähdään tärkeänä lapsen kehitykselle ja turvallisuuden tunteelle. Joidenkin haastateltavien mukaan tärkeintä on, että erillään asuvat vanhemmat tarjoavat lapselle vakaan ja ennakoitavan elinympäristön. Pienten lasten vuoroasumisessa korostetaan yksilöllisiä ratkaisuja, jotka huomioivat lapsen yksilöllisyyden ja perhetilanteiden erilaisuuden. Keskeistä on vanhempien yhteistyökyky ja joustavuus järjestelyjen muuttamiseksi. Oleellista olisi selvittää mahdollisuuksien mukaan pienten lasten mielipidettä heille soveltuvien menetelmin. Asiantuntijat luottavat myös vanhempien kykyyn tehdä lapsen edun mukaisia ratkaisuja, koska he tuntevat lapsensa ja perhetilanteensa parhaiten.

Johtopäätöksenä tutkimustuloksistamme on, että tilanteittain tapahtuva järjely on keskeinen logiikka pienten lasten vuoroasumista koskevassa päätöksenteossa.

27.2 Sosiaalityön asiantuntijuus perhehoitoon sijoitettujen lasten perheen jälleenyhdistämisen arviointiprosesseissa

Leena Jeskanen, väitöskirjatutkija, Turun yliopisto, lemaje@utu.fi

Väitöskirjatutkimukseni käsittelee sosiaalityön asiantuntijuutta niissä lastensuojelun sijaishuollon prosesseissa, joissa lapsi on sijoitettu perhehoitoon ja sosiaalityöntekijä arvioi perheen jälleenyhdistämisen mahdollisuutta. Lisäksi tarkastelen tutkimuksessani tähän arviointiin ja päätöksentekoon vaikuttavia tekijöitä. Aiheesta ei ole Suomessa tehty aikaisempaa tutkimusta. Perheen jälleenyhdistämisen arvioinnin perhehoitoon sijoitettujen lasten kohdalla tekee erityiseksi lakisääteinen velvoite ottaa huomioon lapselle sijaishuollon aikana muodostuneet kiintymyssuhteet. Tutkimukseni paikantuu sosiaalityön asiantuntijuuden, lastensuojelun sijaishuollon ja perhehoidon sekä perhetutkimuksen kenttään.

Tutkimus on laadullinen, ja sen tietoteoreettisena lähtökohtana on sosiaalinen konstruktionismi. Tutkimusaiheeni on sosiaalityön prosessi, joka ei dokumentoidu kirjallisesti asiakastyössä tehdyissä päätöksissä tai asiakassuunnitelmissa. Tutkimuksessani sosiaalityön asiantuntijuutta tarkastellaan sosiaalisena konstruktiona. Asiantuntijuus rakentuu sosiaalityöntekijöiden tuottamassa puheessa, kun he kertovat työprosessistaan käytäntönä, siihen vaikuttavan tiedon käytöstä sekä prosessin taustalla vaikuttavista arvoistaan ja asenteistaan. Työprosessista kertominen luo sen todellisuuden, jossa perheen jälleenyhdistämistä arvioidaan. Tutkimukseni sisäinen viitekehys koostuu lastensuojeluorientaatioita, lastensuojelujärjestelmiä, sosiaalityön asiantuntijuutta, tiedon käyttöä ja päätöksentekoa sekä perheen jälleenyhdistämistä lastensuojelussa koskevasta aikaisemmasta tutkimuksesta.

Tutkimukseni tarkoitus on vastata seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Minkälaiseksi sosiaalityön asiantuntijuus rakentuu perhehoitoon sijoitettujen lasten perheen jälleenyhdistämisen arviointiprosessissa?
2. Minkälaiset tekijät ohjaavat arviointiprosessia ja päätöksentekoa ja miten?

Tutkimukseni aineistona ovat seitsemän eri hyvinvointialueen sijaishuollon yksiköissä järjestämäni sosiaalityöntekijöiden ryhmäkeskustelut. Olen kerännyt aineistoni huhti-marraskuussa 2024.

Esitykseni työryhmässä rakentuu perhesuhteiden säätelyn teeman ympärille. Nostan aineistostani esimerkkejä, joissa sosiaalityöntekijät kuvaavat perhesuhteiden säätelyn tapoja, kuinka he sekä tukevat että kontrolloivat ja rajoittavat lapsen perhesuhteita tutkimusaiheeni kontekstissa, jossa sijoitetulla lapsella on sekä biologisia perhesuhteita että perhehoidon kautta syntyneitä perhesuhteita. Esityksessäni korostuu sijaishuollon sosiaalityössä tehtävän arvioinnin moninäkökulmaisuus ja asiantuntijuuden eri ulottuvuudet.

27.3 Yhteisvanhemmuussuhteet lastensuojelun perhehoidon läheissijoituksissa

Laura Holmi, Väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto, laura.holmi@helsinki.fi

Teen väitöstutkimusta osana LYYPE (Lapsen ympärillä – Yhteisvanhemmuussuhteet lastensuojelun perhehoidossa) -tutkimushanketta Helsingin yliopistolla.

Huolenpitoa vaille jääviä lapsia on aina hoidettu lapsen lähipiirissä ja yhteisöissä (Harrikari, 2019). Läheissijoitukset on useissa länsimaissa kirjattu viime vuosikymmeninä myös lainsäädäntöön. Taivotteena on ollut turvata lasten ihmissuhteiden jatkuvuutta, estää sijoitusten purkautumisia, huomioida eri väestöryhmien tarpeita sekä hakea kustannussäästöjä. (Delap & Mann, 2019.) Suomessa huostaanottotilanteessa lapsen läheisverkosto tulee kartoittaa ja lapsi tulisi ensi sijassa sijoittaa perhehoitoon. Kuitenkin lapsia sijoitetaan läheisverkostoon vähemmän kuin monessa muussa maassa. (Heino & Säles, 2017; James ym., 2022; Hoikkala & Kemppainen, 2015.) Viimeisen THL:n tilastoraportin mukaan kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 17 885 lasta, joista 55 % olivat perhehoidossa ja näistä 15 % oli sijoitettu sukulais- tai läheisperheisiin. (Forssell & Kuoppala, 2023).

Huostaanotto vaikuttaa monin tavoin lapsen elämään ja ihmissuhteisiin ja niitä puretaan harvoin jälleenyhdistämis- periaatteesta huolimatta. (Forssell ym., 2018.) Huostaanotossa vanhemmuus jakautuu usealle taholle tehtävien, vastuiden ja oikeuksien mukaan (Helavirta 2016). Lapsen ollessa sijoitettuna, suhteissa toisiinsa ovat sijaisperhe, syntymäperhe ja lastensuojelun sosiaalityöntekijä ja muut ammattilaiset (Coulter ym., 2020). Perhehoitajat kaipaavat tukea syntymävanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön ja sijaisperheiden kokemalla tuella on merkitystä sijoituksen jatkuvuudelle. (Heino & Säles, 2017; Valkonen & Janhunen, 2016; Jones ym., 2024; Devaney ym., 2019.) Läheissijoitusten pysyvyyteen ja kiintymykseen vaikuttaa se, että lapsi on sijaisvanhemmalle entuudestaan läheinen. Ennakkovalmennuksella, sijaishuollon aikaisella johdonmukaisella ammattilaisten tuella ja sijaisvanhemman sensitiivisillä vanhemmuustaidoilla on merkitystä sijoituksen pysyvyyteen. (Font & Kim, 2022.) Vaikka läheissijoitusten katsotaan edesauttavan lapsen ihmissuhteiden jatkuvuutta, liittyy niihin myös riskejä, kuinka hyvin läheiset pystyvät tarvittaessa suojelemaan lasta syntymävanhemmalta tai miten sosiaaliset ongelmat näkyvät lapsen sijaisperheessä (Rose ym., 2022).

Esityksessä esittelen tutkimustehtävääni, teoreettista viitekehystä ja käyn mielellään keskustelua lastensuojelun perhehoidon ja läheissijoitusten yhteysvanhemmuussuhteista ja ammattilaisten roolista osana tätä systeemiä. Toivon keskustelua, miten perhehoidon läheissijoituksissa voidaan tukea haavoittuvissa tilanteissa yhteysvanhemmuussuhteita lapsen ympärillä.

**Kiitämme lämpimästi kaikkia Sosiaalityön tutkimuksen päivien työryhmien vetäjiä sekä työryh-
mäesitysten pitäjiä!**

